Junior Larousse 4

TEMEL BİLGİ ANSİKLOPEDİSİ

Milliyet

Junior Larousse

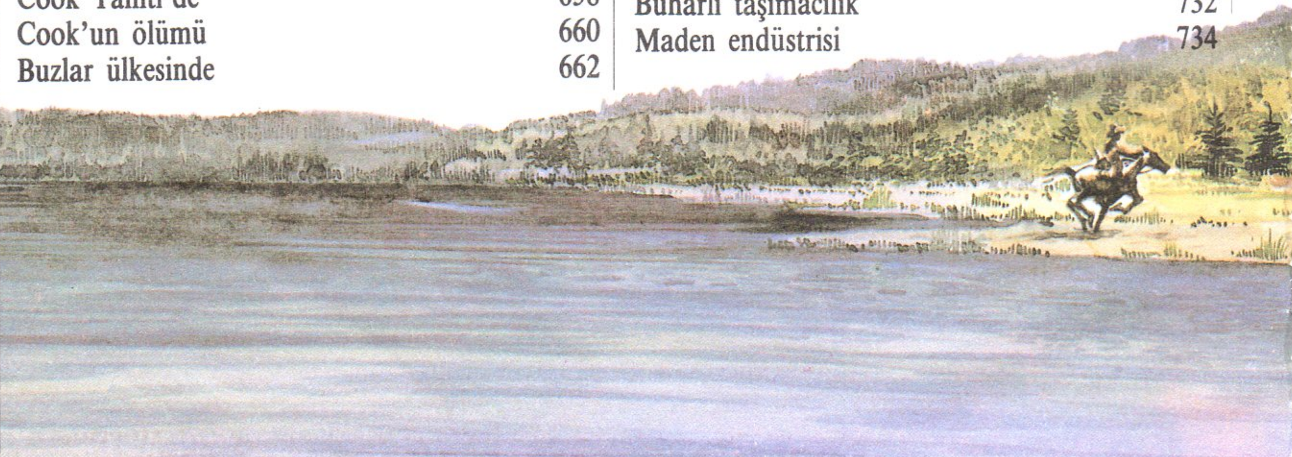
TEMEL BİLGİ ANSİKLOPEDİSİ

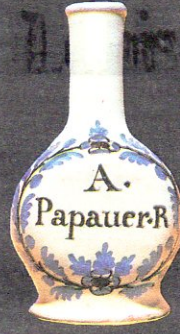
CİLT 4

Milliyet

İçindekiler

A.
Papauer.R

Pil,
De Cynogl

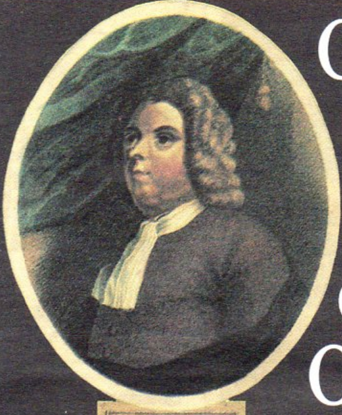

OL:
CAMPH.

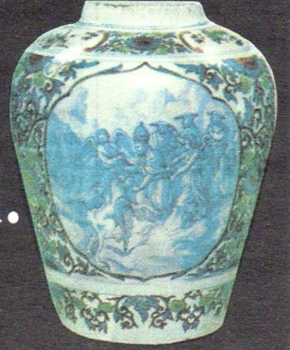
Monarşinin zaferi

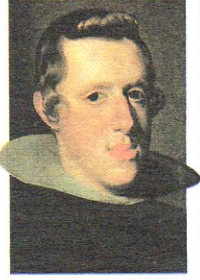

Orada, Fransa'da monarşi kendini kabul ettirdi ve büyük güçler, Avrupa'da üstünlük için çekiştiler...
Orada, Güneş-Kral, Versailles'da oturdu, güzel sanatlar ve edebiyata çok önem verdi...

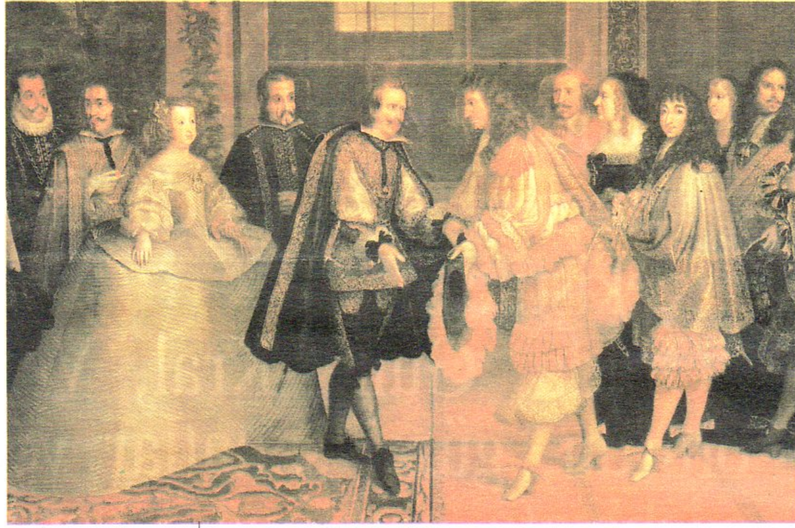

Orada, denizaşırı vilayet birlikleri oluştu ve İngiltere'de kral idam edildi. Orada, Rus çarları çok büyük bir imparatorluk kurdular... Orada, Hindistan'da Türkler parladılar ve Pekin, Çin'in başkenti oldu...

IV. PHİLİPPE YÖNETİMİ ALTINDA İSPANYA
III. Philippe'in başlattığı, Araplar'ın ve din değiştirmiş Yahudiler'in torunlarının ülke dışına atılması, ardarda gelen savaşlar nedeniyle yıkılmış olan ülkeyi daha da yoksullaştırdı.

İSPANYALI IV. PHİLİPPE
(1605-1665) Olivare adlı bakanından çok etkilenen kral, ondan öncekiler gibi, İspanya'ya savaşlarla güç kazandırmaya çalıştı. Talihsizlikler peşini bırakmadı: Province-Unies'yi (Hollanda, 1648) kaybetti ve Dunkerque yakınlarındaki Dunes Muharebesi'nde, Fransız-İngiliz birliği karşısında başarısızlığa uğradı: Avusturyalı Don Juan ve Conde tarafından yönetilen, Fransızlar'a karşı ayaklanan İspanyol ordusu Turenne truplarınca ezildi (1658). Ertesi yıl, Pirene Barışı ile Fransız-İspanyol uzlaşması resmileşti ve genç XVI. Louis ve Prenses Marie-Therese'in evliliği ile pekişti. IV. Philippe, ülke sınırları içinde başarılı olamadı: Biscaye ve Katalonya başkaldırdı ve Portekiz, Richelieu'nün de yardımıyla, 1640 yılında bağımsızlığa kavuştu.

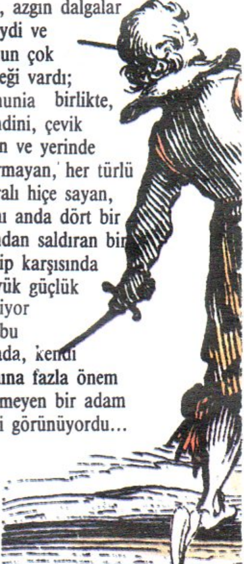
LES MENİNES
(İspanya'da, kral ailesi çocuklarına arkadaş olarak seçilen soylu çocuklar) (1656), bir ayna içinden yansıyan kraliyet çiftinin solunda görülen Diego Velazquez (1599-1660) tarafından yapılmıştır.

Her şeyden önce aristokratlar

İngiliz, Alman ve Rus asaleti, Fransız asaletine katıldığında, Fransız aristokrasisi, 18. yüzyılda, Fransa'da en çok konuşulan iki yabancı dili, İtalyanca ve İspanyolcayı öğrendi. Fransızlar, 16. yüzyılın başından itibaren, İtalya'da birçok savaş gerçekleştirdi. Rönesans gözlerini kamaştırdığında, Alpler ötesinin sanatçılarını saraya yerleşmeye çağırdılar ve en büyük senyörler, İtalyan yaşam tarzını benimsedi. IV. Henri, İtalya ile birleşmeyi seçti, hükümdarlığı sırasında İtalyan Concini'yi başbakan seçen Marie de Medicis ile evlendi. Öldürülmesi yabancıların cesaretini kırmadı: Mazarin XVI. Louis azınlığı sırasında, İspanya'nın III. Philippe'inin kızı Avusturyalı Anne'in hükümdarlığında bakandır. Bu dönemde aristokrasiye dahil olma, milliyetçilikten daha önemlidir: Conde, sevilmeyen İspanyollar'ın hizmetine girdi ve 1660 yılında Mazarin, genç XVI. Louis'yi, IV. Philippe'in kızı olan Prenses Marie-Therese ile evlendirmek için çaba gösterdi. Kral bizzat, genç karısını Saint-Jean-de-Luz'dan almaya gitti; burada, limanın karşısındaki küçük kilisede, Bayonne Piskoposu evliliklerini kutsadı.

D'ARTAGNAN
"Öfkeli bir kaplan gibi, rakibinin çevresinde on kez dönerek savaşıyor, yirmi kez askerlerini ve yerini değiştiriyordu. Jussac, o zaman da söylendiği gibi, azgın dalgalar gibiydi ve bunun çok örneği vardı; bununla birlikte, kendini, çevik olan ve yerinde durmayan, her türlü kuralı hiçe sayan, aynı anda dört bir yandan saldıran bir rakip karşısında büyük güçlük çekiyor ve bu sırada, kendi canına fazla önem vermeyen bir adam gibi görünüyordu...

Edict du Roy, sur le faict des Duels & rencontres. Donné à Paris au mois de février mil six cent vingt six.

Publié en Parlement le 24. Mars 1626.

A PARIS,
Chez C. Morel, P. Mettayer & A. Estiene, Imprimeurs ordinaires du Roy.
M. DCXXVI.
Avec Privilege de sa Majesté.

Düellonun yasaklanması

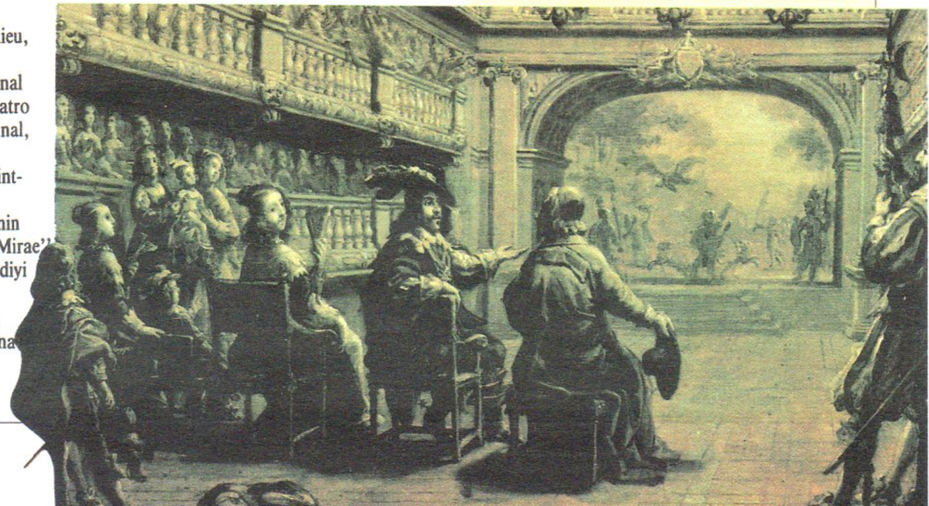
"Bana, kont, iki kelime!" Bu kelimelerle başlar, gelecekteki Cid, Don Rodrigue'nin muhtemelen kayınpederi olan Don Gormas'a yönelttiği beklenmedik sözlerinde. Corneille ve 1637 halkına göre fazla önemli olmayan bu olay Ortaçağ'da geçiyor, kışkırtma olarak tanımlanmış bu davranışlar 17. yüzyıla aitti. Ve bunlar, IV. Henri ve daha sonra ise XIII. Louis'nin düellolara karşı resmen ilan ettikleri fermanlarına rağmen böyle yaşanıyordu. Don Gormas, salondakilerin alkışları ve kardinalin büyük öfkesi önünde öldürüldü. Buna karşılık, edebiyat alanında kardinal-bakanın isteklerini uygulamak için yaratılmış olan yeni Fransız Akademisi'nin tüm sansürlerine rağmen, Corneille'in son eserinde de yer aldı. 1588 ve 1608 yılları arasında, 10.000 centilmenden fazlası düelloda öldü. Bu ölümler yalnızca düello anında değil, bazen de düelloda aldıkları bazen hafif yaralar sonrasında meydana geliyordu: Hijyenin nispi olduğu bu dönemde, septisemi ve tetanostan ölümlere sık sık rastlanıyordu. Düello yapan kişilerin dışında, seyirciler de kendi aralarında çarpışıyordu.

Üstelik bu düellolar, her zaman belirli kurallara göre yapılmıyor ve birçoğu gizli cinayetler olarak gelişiyordu. IV. Henri sert bir tutum içindeydi ve cinayet kurbanı oldu.

Onu öldürmek isteyen Jussac, aşağıdan saldırarak öldürücü darbeyi vurmak istedi; ama, ilk darbeyi savuşturan rakibi, Jussac yeniden kalkarken ve demirin altında bir yılan gi süzülürken, kılıcını vücuduna geçirdi. Jussac, bir kütle gibi düştü." (A.Dumas, "Üç Silahşörler" 1884)

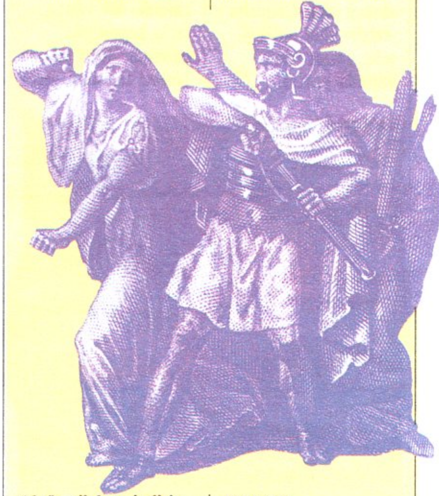

Dramatik sanat sevenlerden Richelieu, bugünkü Kraliyet Sarayı olan Kardinal Sarayı'nda bir tiyatro inşa ettirdi. Kardinal, eserin tek gerçek yazarı olan Staint-Sorin'in Desmarest'inin yardımıyla "Mirae" adlı bir trajediyi yazdığını söyleyerek yorumlamasına izin verdi.

CORNEİLLE
Kralın olmaktan çok soyluların yazarıdır: Kurallar gereği düellonun sahne üzerinde temsil edilmesi yasaksa da, "Cid"den "Horatius" tüm oyunları düello ile son bulur. "Horatius"un bir temsilinde kahraman Horatius kırkardeşi Camille'i elinde kılıç kovalamak ve onu öldürmek zorunda kalır. Bir akşam, aktris elbisesine takılır ve sendeleyerek düşer.

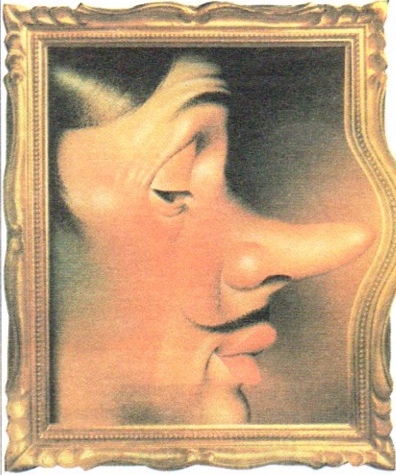

Aktör silahını indirir, partnerinin ayağa kalkmasına yardımcı olur, onu selamlar ve takip, seyircilerin alkışları eşliğinde devam eder.

XIII. LOUİS'NİN DÜELLOLARA KARŞI OLAN FERMANI
"Bu nedenlerle, bundan sonra, düelloya çağıran veya çağrılan olarak bu cinayete katılanların eğer varsa görevlerinden alınması, tüm gelirlerinin ve ona yapılan sosyal yardımların bir daha geri alamayacağı şekilde kesilmesi ve ayrıca daha önceki fermanların hükümleri uyarınca cezalandırılması kararlaştırılmıştır" (1626).

CYRANO DE BERGERAC KİŞİLİĞİ
Edmond Rostand'ın (1868-1918) "Cyrano de Bergerac" adlı piyesi, 19. yüzyıla tarihlenmektedir: İlk kez sunuluşu, Porte-Saint-Martin tiyatrosunda, 28 Aralık 1897 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Dönemin en büyük aktörü olan Coquelin -eserin ithaf edildiği genç yazarı (otuz yaşında yoktu),

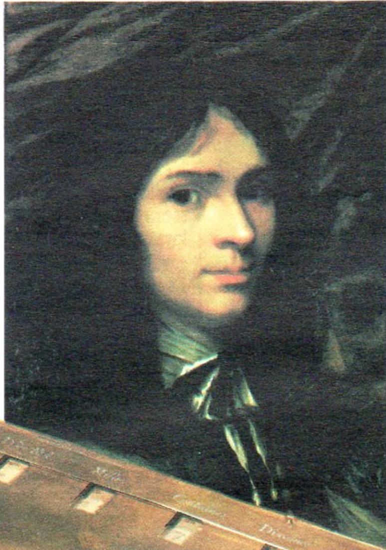
rolünü genişletmek, bu eseri Fransız tiyatrosunun en uzun eseri yapmak için tutarlı değişiklikler yapmaya itti: Daha uzun tirat, daha çok dize... Perdenin açılmasının üzerinden bir saat geçmeden, Rostand ağlayarak aktörün kollarına yığıldı: "Pardon! Ah! Sizi bu yıkıcı maceraya sürüklediğim için beni affedin arkadaşım..." Eserinin halk önünde tamamıyla başarısız olacağından emindi. Oysa bu gerçek bir zaferdi. Bir yıldan fazla kapalı gişe oynandı. 1913 yılında bininci temsilini verdi. Bu başarı, Coquelin'den, 1990'da sinemadaki Gerard Depardieu'ye kadar, çok büyük aktörlerin gücü sayesinde tersine dönmedi.

CYRANO DE BERGERAC
Kurgusal bir kişilik değildir. Daha önceleri kaleminden dolayı acı çekmiş, 1619 doğumlu yazar 1655 yılında öldü. Din karşıtı felsefeciler ve Fransız Gassendi (1592-1655) gibi matematikçilerin düşüncelerini yayan rasyonalist ortamlarda bulundu. Cyrano yaşarken "Agrippine'in Ölümü" (1653) ve "Oynanılan Ukala" (1654) adlı iki piyes yayımladı. Bu eserler, arkadaşı Moliere'e "Scapin'in Dolapları"nın sahnesi için esin kaynağı oldu: "Ama, şeytan bu kadırgada ne yapacaktı?"
Ölümünden sonra, arkadaşı Le Bref, Cyrano'nun aya çıkmanın değişik yollarını tanımladığı "Devletlerin Komik Tarihi ve Ay ve Güneş imparatorluğu" adlı eserlerini yayımladı: Başını çiğ damlaları ile kaplamak, kendini gelgitte çekilen sulara bırakmak, ay tarafından çekilmek, vb. O dönemde, boyu veya bir kılıç darbesinin bıraktığı yara izinden çok, burnu ile tanınıyordu, çünkü Cyrano müthiş bir düellocu idi.

ARİTMETİK MAKİNESİ
Pascal tarafından icat edilmiş ilk hesap makinesiydi.

İki deha

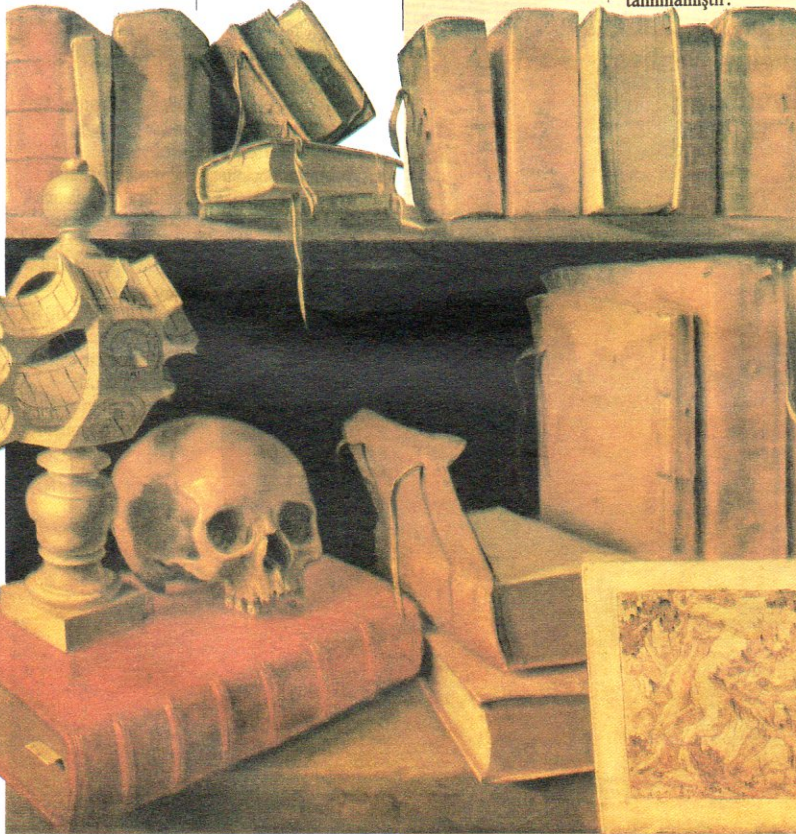
Descartes ve Pascal (solda), Fransa'ya Galilei'nin düşüncesini sokan Mersenne ile çalışmıştır. 1629 yılından itibaren Hollanda'da oturan Descartes, ulaşılan her türlü bilgiden şüphe etmeyi metot olarak ("Metot Üzerine Söylev" 1637) öğütlemiştir.

1647 yılının Eylül ayında, aynı zamanda hem bilim adamı hem de filozof olan Descartes (1596-1650) ve Pascal (1623-1662), iki kez karşılaşmış ve doğa ve boşluk hakkında konuşmuşlardı. Bundan kısa bir süre önce Pascal, Torricelli'nin, cıva ile kaplı bir tüpün aynı metalle dolu bir kap üzerinde döndürülmesi yardımıyla atmosfer basıncının ölçülmesine ilişkin olan deneyimi, Puy-de-Dome'un zirvesinde yapmıştır. Cıvanın, bulunulan deney alanının basınç seviyesini göstermek için tüpte bıraktığı serbest alanın boşluk olduğunu düşünmektedir. Yanılan Descartes, boşluğun imkânsız olduğunu, çünkü doğa ile bağdaşmadığını ileri sürmüştür.

Pascal, sağlık açısından hassas bir yapıya sahip genç bir adamdı. On yaşında iken babası, matematik kitaplarını kullanmasını yasaklamak zorunda kalmıştı. Pascal, Eukleides geometrisi prensiplerinden birini bulmuştu. Olasılık hesaplarıyla ilgilenmiş ve hidrostatik ilkelerini (sıvıların dengesi ve basıncı) tanımlamıştır. Pascal sanatçıların toplantı evlerine sık sık girmiştir. Ama, tanrısal bir ışığın onu sarmaladığını gördüğü 23 Kasım 1654 gecesi gibi mistik bir esrime gecesi ile güç kazanan derin bir imana sahiptir. "Düşünceler" adlı eserinde Pascal, dünyanın boşluğuna karşı Tanrı'nın gerekli olduğunu göstermiştir. Descartes bir askeri kariyer yaptıktan ve dünyasal yaşamı tattıktan sonra, kendini felsefe ve bilimlere adamıştır.

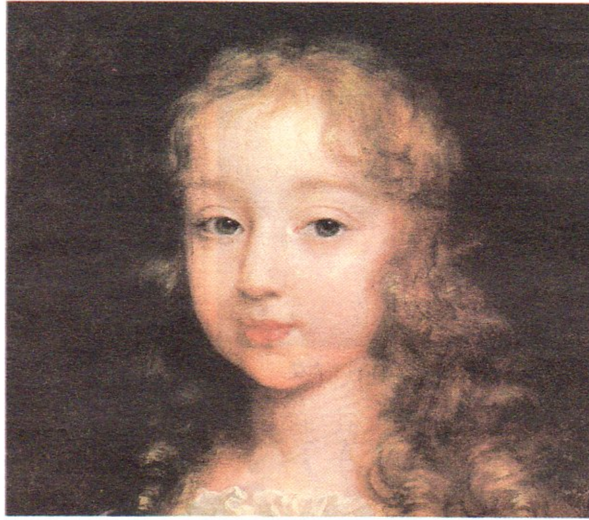
Descartes, ışığa değin ışınların yansıma kanunlarını tanımlamıştır.

DISCOURS DE LA METHODE
LA DIOPTRIQUE.
LES METEORES.
ET
LA GEOMETRIE.

GEÇİCİ
Olan, ölümü yaşamsal zevklere karşıtlığıyla değerlendiren, sabit elemanlar ile (kafatası, kitap, mum, bilimsel aygıtlar vb.) yapılan natürmortlardır. Bu resim tarzı 17. yüzyılda geniş ölçüde gelişmiştir.

Büyük asırda çocukluk

17. yüzyılda bir çocuk olmak kolay değildi. Bu isim, etimolojik olarak, ''konuşmayan'' anlamına geliyordu. Çocukların söz söyleme hakkı yoktu. Küçük soylular, ancak dünyaya açıldıklarında varolmaya başlıyordu. Krallar için de aynı durum geçerliydi: Çocuk kral, törenler dışında, annesinin çevresindeki nedimeler ya da başbakan tarafından önemsenmiyordu. Eğitim veriliyor, ama sözü dinlenmiyordu.

BEBEKLERİN BULUNDUĞU KOŞULLAR
XIV. Louis veya herhangi bir küçük soylu olunduğunda da aynıydı: Bir bakıcıya emanet edilirdi. Süt bebeği, ayaklarından başına kadar sıkıca giydirilirdi, çünkü bu dönemde, dışardaki hava ile temasın onu öldürebileceğine inanılırdı. Alınan önlemlere rağmen veya belki de bunlar nedeniyle, çocuk ölüm oranı çok yüksekti: Bir bebeğin, on yaşına ulaşma şansı onda birdi. Bir çocuğun ölümü bugünkünden daha az dramatik olarak yaşanırdı: Montaigne, 1590 yılında, çocuklarının tam sayısını bilmiyordu -özellikle de kızlarının. Ailenin ve topraklarının ismini sürdüren erkek çocukla, evlilik için eğitilen kız çocuğundan daha çok ilgilenilirdi. Daha sonraları, erkek ve kız çocuklar arasında ayrım yapılmadan, daha pratik olan bir elbise giydirilecekti.

Ve ''bebe yürüteçleri'' icat edildi. Bundan böyle çocuk, bir kişi olarak kabul edilmese de, tanınmaya başlanacaktı.

BİR KRALIN ÇOCUKLUĞU
Gelecekte XIV. Louis olacak küçük Louis bile önemsenmiyordu. Erkek oda hizmetçisi Laporte, ''Anılar'' adlı eserinde, Mazarin'in pintiliğine bağlı olarak, kralın üzerinde yattığı delinmiş yatak çarşaflarını anlatıyordu: Gerçekte, kimse bundan kaygı duymuyordu. Kral fermanlarının imzalanması için Majeste'ye ihtiyaç duyulduğunda, büyük bir törenle giydiriliyordu. Daha sonra ise, lüks kıyafetleri özenle soyuluyor, kral, Louvre'un bahçesinde sarayın küçük çocukları ile oynamaya gidiyordu. Bununla birlikte onun eğitimi ile ilgileniliyordu. Eğitimciler ona, tarih (model almaya karar verdiği Büyük İskender'in yaşamı hakkında resimli bir yayın bitirmişti), Latince ve törensel davranışları öğretiyordu: Her koşulda doğru davranmayı bilme sanatı.

EĞİTİM
Burjuvazinin çocukları -artık değilse de- ciddi ve katı bir eğitimcinin baskısı altında bazı ön bilgiler alıyordu. Ona bahçe cezaları veriliyordu. Öğrenciler, sınıfın konforu ile igilenmek zorundaydı: Zaten sayısı az olan okulları ısıtmak için gerekli olan yakacağı çocuklar getirirdi. Bu okuma yazma eğitimi, uzun süreden beri ne okumayı ne de yazmayı bilen köylülere ulaşmıyordu.

XIV. Louis asrı

NİCOLAS FOUQUET
''Sincap'' lakaplı finans bakanı (1653'ten 1661'e), devleti, finansçılardan destek alarak yaşatmıştır. Sanat ve edebiyat koruyucusu olarak, Vaux-de-Vicomte'deki görkemli şatosunda, krala gölge düşüren şölenler vermiştir.

10 Mart 1661 tarihinde, yirmi üç yaşındaki XIV. Louis, tek başına hüküm sürmeye, ''mutlak monarşi''ye karar verdi. Annesinin hükümranlığı sona erdi; bakanlar kralın buyruklarına uymak zorunda kalacaklardı; divan onun çevresinde toplanacaktı ve bu yorulmak bilmeyen, otoriter ve biraz çılgın genç adamın, milleti için umut getirdiği biliniyordu. Bu, altmış dört yıllık bir hükümdarlığın başlangıcıydı.

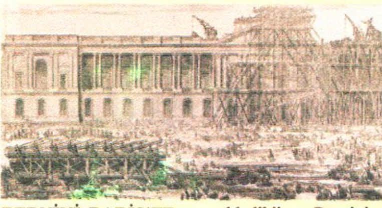

JEAN-BAPTİSTE COLBERT
(1619-1683), ''Karayılan'' olarak anılmış, krallığın XIV. Louis tarafından ele alınmasından yararlandı. Kralı, Fouquet'yi görevden almaya (1661) ve partizanları gözden düşürmeye ya da sürgüne göndermeye ikna etti. Böylece Colbert, yöntemi yeniden organize edebildi ve sanatçılarla ilgilenerek, onlara kurallar getirdi.

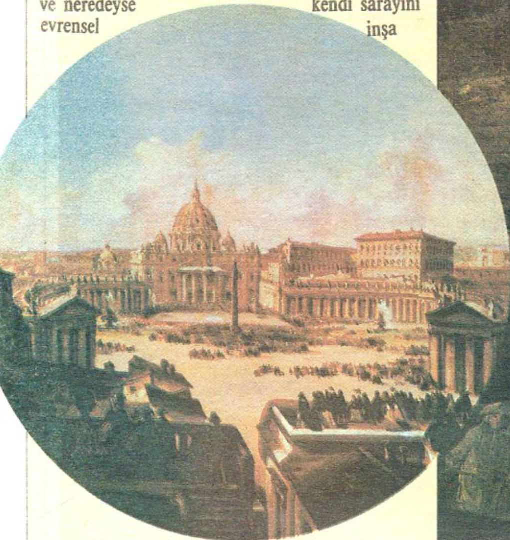
Versailles'ın inşası

Kral ve saray erkânı, 6 Mayıs 1682'de, Versailles'a yerleşmeye geldiklerinde, masonlar arasında, büyük bir kargaşa içinde, gelişmeleri değerlendirdi!
XIV. Louis, XIII. Louis'nin av konağı olan bu görkemli sarayın bahçesinde, saray erkânını, bakanları, eğitmenleri ve sanatçıları toplayarak büyüklüğünü göstermek istiyordu.

BERNİNİ PARİS'TE
Colbert'e göre krallığın en önemli ikamet yeri olması gereken ve yeni başlayan hükümdarlığın büyüklüğünü göstermeye uygun olan Louvre'u güzelleştirmek ve değiştirmek için, XIV. Louis'nin başbakanı, değerli İtalyan memur, ressam ve heykeltıraş Bernini'ye (1598-1680) çağrı yaptı. Bernini, Roma'da, çok değerli ve neredeyse evrensel bir yeteğene sahip bir sanatçı olarak kabul ediliyordu: Saint-Pierre Bazilikası'nın çalışmalarını tamamladı ve Vatikan Meydanı'na açılan büyük kolonadı yaptı (yukarıda). XIV. Louis, birçok projesini yollamış olan mimara ikna edici bir mektup yazarak onu saraya davet etti. Bernini 1665 yazı boyunca, krallığın konuğu oldu. Sanatçının öfkeli hareketleri ve saraydakilerin boğucu oyunları, gidişatı kötüye döndürdü. Barok kolonad (yukarıda, en üstte) reddedildi ve Bernini teselli hediyeleri ile yüklü olarak Roma'ya döndü. Paris'te tek bıraktığı XIV. Louis'nin büstüydü. Colbert, Claude Perrault ve Le Vau'nun projesini (yukarıda) tercih etti: İtalyan baroku meydanı, antik kolonada bırakıyordu. Bununla birlikte kral, yerleşik bir saray olarak Versailles'ı tercih etti ve sonunda, Colbert tarafından, kendi sarayını inşa ettirmek için çok büyük krediler açmaya ikna edildi. Askeri sertlikle yönetilen 36.000'den fazla sanatçı, bahçıvan ve işçiden oluşan şantiye kırk yıl sürecekti. Lojman, yiyecek içecek, malzemeler, kazalar sırasındaki değişik kaza tazminatları, her şey hesaplanmıştı ve çok pahalıya mal oluyordu: Bir işçinin kırılan bacağı, kolu veya kaburga kemiği için 30 ila 40 lira, zarar gören bir gözü için 60 lira, bir işçinin dul karısı için 60 ila 100 lira harcanıyordu.

VERSAİLLES'DAKİ DEĞİŞİKLİKLER
Louis le Vau, 1662-1670 yılları arasında, XIII. Louis tarafından inşa ettirilmiş Chateau-Vieux çevresindeki tepecikleri genişleterek ve bataklıkları kurutarak, bir taş "kabuk" inşa etti. André le Notre, XIV. Louis için (sağda) köye özgü yeni bahçe tarzları çizdi.

HARDOIN-MANSART
1678 ve 1708 yılları arasında, Le Brun, Le Notre ve bir grup sanatçı ile beraber, Versailles'ı bir saraya dönüştürdü: Bir tepe oluşturdu, bölgenin drenajını yaptı ve Marly'ye, Seine'den su pompalayan bir makine yerleştirdi. Bahçenin karşısındaki Glaces galerisi ve bakanların bulunduğu bölüm de bu döneme tarihlenir.

PONT-NEUF ÜZERİNDE
Paris'te, 17. yüzyıl başında inşa edilen bu köprüde gezinti yapılıyor, gezgin satıcılar, gazete satıcıları, hokkabazlar, dansçılar bulunuyordu. Çabucak kurulan cambaz tiyatrolarında soytarılar, kaba espriler ve gülünç öykülerle insanları güldürüyordu. İşsiz güçsüz kişiler, soyluları ya da halktan insanları durduruyor ve birkaç metre ötede cereyan eden bir düelloyu göz ucuyla izleyerek yorumluyordu.

Büyük asır

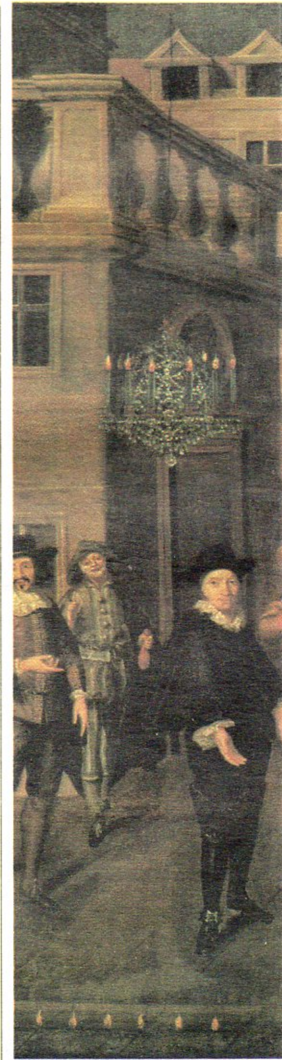
Yazarlık mesleğine daha çok saygı duyulur ve birçok bilim ve sanat koruyucusuna geniş ölçüde bağlı kalmadan kariyer yapılabilir oldu. Bir prestij politikası gütmeye karar veren hükümdarlar ve bakanlar, yazarları yönetti, yargıladı ve korudu. Kral, her şeyden önce parlak gösterileri, özellikle de müzik ve operayı seviyordu. Versailles'da, hükümdarlığının başlangıcında, şatafatlı bir tören halini almış balelere katılırdı. Paris'te, önce iki, sonra üç tiyatro, halkı coşturan tragedyalar, komediler veya güldürülü tragedyalar oynadı.

PİERRE CORNEİLLE VE JEAN RACİNE
17. yüzyılın iki büyük tragedya yazarıdır. Bu iki yazarın tarzı asırın ilk yarısında baskın olmuş ve daha sonra ara vermişlerdir. Corneille (1606-1684, karşıda), onur, zafer, kahramanlık temalarını ve politik durumu yüceltti ve son eserlerinde, insanların toplumda ilk sıraya yükselmek için girdikleri çatışmadan duyduğu endişeyi işledi. Racine (1639-1699, solda) tutkulardan kaçmanın olanaksız olduğunu ve bunlara yenik düşülebileceğini ileri

sürüyordu: İnsanın kaderi boyun eğmek ve bundan acı çekmekti. Kariyer yapmak için Rouen'e gelen Corneille, XIII. Louis ve Richelieu döneminde, kısa sürede, Paris'te büyük bir başarı kazandı. XIV. Louis döneminde üreteceği tragedyalar daha az beğenildi.

MOLİERE
Gerçek adıyla söylemek gerekirse Jean-Baptiste Poquelin (1622-1673) boğuk sesi, kekemeliğe yakın düzenli "hıçkırığı", buruşuk yüzü, profilden görünümü, kalçasının çıkıklığı ile, Pont-Neuf farsçılarının ve komedyelerinin tiyatrocu komşularının iyi bir öğrencisidir. Moliere, izleyiciyi güldürmek ve düşündürmek için, hastalıklı kibarlığa, yalan bağlılıklara, riyakârlığa ve monarşi toplumunun çok güçlü bazı gruplarında hüküm süren açgözlülüğe saldırma riskini alan bir yazar durumuna gelen bir trup şairi, komedyendir. Moliere, her şeyden önce, kurnaz ve düzenbaz, dayanılmaz ölçüde komik ve derin bir ukala Sganarelle kişiliğidir.

Gürültülü, kötü ışıklandırılmış, mum dumanı altında kalmış, orkestra bölümünde ayakta duran izleyicilerle tıka basa dolu tiyatrolarda, çok eğleniliyordu. 17. yüzyılın komedisi, İtalyan komedisi ya da "commedia dell'arte" gibi farsa da çok şey borçluydu. Kişilikler, maskları ya da kostümleri ile kolayca tanınabiliyor, sahnedeki olaylar kahkahaları hemen başlatıyordu. Arlequin, uşak, Polichinelle ve Pantalon, yaşlı komikler, Matamore, sahte asker, Jodelet ve Şişko-Guillaume, Fransız farsçılar, kitleleri çekiyordu. Moliere yani Jean-Baptiste Poquelin komedinin esnekliği üzerinde oynadıktan sonra, gerçeği arayarak alay etmeyi bilen büyük bir komedi yaratmak için farsa geçti. Onun için toplum, yalana dayalı bir soytarılık, bir tiyatroydu ve gerçeği söylemek, izleyicinin en büyük mutluluğa ulaşması için girilmesi gereken bir riskti.

JEAN-BAPTİSTE LULLY
(1632-1687), müziği, görkemli gösterileri ve iyi seçilmiş sözcükleriyle, XIV. Louis'yi büyülemişti. Bu arkadaşlıktan yararlandı ve müzikte gerçek bir imparatorluk kurdu:

Her "müzikal tiyatro" yazarı onun müziğinden geçmek zorundaydı. Dahi bir profesyonel olarak, İtalyan tarzını Fransız zevkine uyarladı ve klasik ve ciddi bir müzikle dengelenen tragedyaya ekledi. Moliere ile anlaşmazlığa düştüğü 1672 yılından itibaren yıllarca, şair Philippe Quinault'nun sözleri üzerine bir lirik tragedya -onun tarafından yaratılmış yeni bir müzikai tarz- yazdı ve skandallı bir özel hayattan kesitleri ortaya koydu. Gözden düşüşü, kraliçenin ve Colbert'in ölümünden sonra kralı gösterilerden uzaklaştırarak, dine dönmeye ikna eden Mmeide Maintenon nedeniyle gerçekleşti.

Bilim ve sanat

Şehirde, sanatçıların toplandıkları evlerde ve resmi ya da özel akademilerde görüşülüyordu. Ama "kibar insanlar"ın (bu deyim, 17. yüzyılda, özel ve eğitimli kişileri tanımlıyordu) ilgisi, boş sözler ve şiirsel oyunlarla sınırlı değildi: Felsefe ve bilimler de onlara coşku veriyordu. Kral, prensler, bakanlar ve daha sonra da büyük burjuvaların her biri evinde, tabloları, egzotik ender bulunan eşyaları, değerli hayvan kabuklarını, dünya haritalarını ya da diğer bilimsel nesneleri sergiledikleri bir "ilginç eşyalar bölümü"ne sahip olmak zorundaydı. Burası bir düşünme yeriydi, ama aynı zamanda da, sosyal ölçekteki yeri belirlemek söz konusuydu. Bu bölüm, bilimsel ve sanatsal güncelliğin tartışılması için ilişkiler geliştirilen bir yer halini aldı. Her zaman prestijini artırma isteğinde olan kral, çalışma ve güç alanları yaratarak sanatçıları ve bilginleri kendine bağlıyordu: Daha önce kurulmuş olan Fransız Akademisi (1634) ve Kraliyet Resim ve Heykel Akademisi'ne (1655), Kraliyet Bilimler Akademisi (1666), Paris Rasathanesi (1667) ve Kraliyet Müzik Akademisi (1669) eklenmişti.

Versailles'ın dairelerinin ikinci odasında (yukarıda), özellikle de para için oyunlar oynanırdı. İskambil kâğıtları modaydı.

YAZIŞMALAR

Posta daha güvenilir bir hal aldı ve daha kolay yazışılabilir oldu. Fransa'nın güneyi, başkentteki yeni olaylardan beş gün sonra haberdar oluyordu. Bu büyük bir gelişmeydi! Mektuplar, iktidar tarafından sansürlenen gazetelerin eksikliğini kapatıyor ve dünyadaki görüşlerin yankısını uzaklara taşıyordu. Böylece Mme de Sevigne (karşıda) kızına, düzenli olarak, Versailles ve Paris'teki yeni haberleri iletiyordu. Her günün tarihi (yalnızlık, üzüntü, yas, öfke, ama bunun yanında tiyatro temsilleri, moda ve seyahatler) hem parlak hem de konuşma diline yakın, doğal bir tarz ile, kırsal kesimde okunuyordu.

MASALLAR ÇAĞI

17. yüzyılın sonunda, fabl yerini masala ve La Fontaine, Charles Perrault'ya bıraktı. "Parmak Çocuk" "Çizmeli Kedi" ve diğer canlı güzel hikâyeler halkı coşturuyordu.

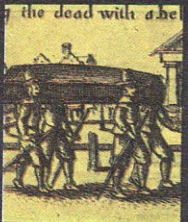

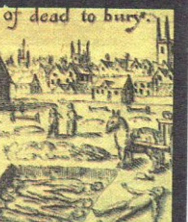
"Burada görüyoruz ki küçük çocuklar, özellikle de iyi, güzel ve nazik genç kızlar, bu tür insanları dinlemekle kötü yapıyorlar [...]" (Perrault, "Kırmızı Şapkalı Kız"). Buradaki, 19. yüzyılda Gustave Dore tarafından resimlenmiş olan iki "Oye Annenin Masalları" (1694), bir an için çocukluklarına dönmekten dolayı şaşkın okuyucuları eğlendirmiştir. Perrault, halk geleneğinden aldığı anlatılarında, zamanının kaygılarını yansıtır: Şiddet, para, yasak aşklar. Demek ki, dizelere dökülmüş bu masallar yalnızca çocuklara yönelik değildir.

LONDRA'DA VEBA
1722 yılında, "Robinson Cruose'nun Yaşamı ve Maceraları"nın yazarı olan Daniel Defoe (1660-1731), "Veba Yılının Güncesi"ni kaleme aldı. Bu anlatı, o salgın döneminde hâlâ çocuk olan bir yazar tarafından oluşturulduğu ve

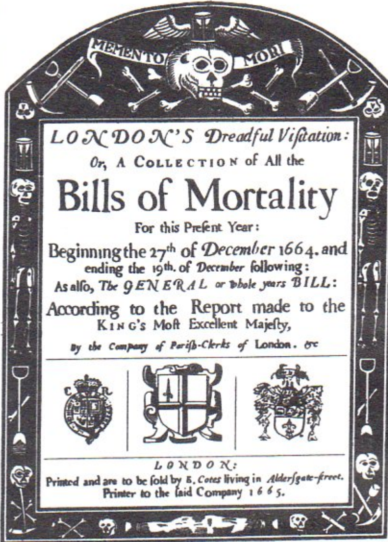

kaleme alındığı için ünlüydü. Bir saraç patrona söz veriyordu, "Halkın mezar çukurlarının yanına gelmesini engellemek, enfeksiyonu önlemek için kesin emirler vardı ve bu emirler bir süre sonra daha da gerekli oldu, çünkü sonunda taşkınlık yapmaya varan enfeksiyonlu kişiler örtülere sarılmış olarak buraya koşuyor, çukurlara atlamak veya gömülmek istiyorlardı. Bu tarz anlatımlar, o günlerde yaşanan dehşet hakkında belki bilgi verebilir [...].

Çok çok korkunçtu, herhangi bir dilin ifade edebileceğinden çok daha korkunçtu. Bu benim için, felaketin enfeksiyonla, yani doktorların koku, solunan hava, ter veya hastaların yaralarından çıkan pis koku [...] olarak

bir başka noktayı vurmak misyonuyla gönderilen, müdahale edilemeyen doğal bir etmen olduğunu söylediklerini duyarak hayrete düşüyorum. Vebadan söz ettiğimde [...], bunu bir mucize haline getirmek gerekmese de [...]

MEMENTO MORI

LONDON'S Dreadful Visitation:
Or, A COLLECTION of All the
Bills of Mortality
For this Present Year:
Beginning the 27th of December 1664. and ending the 19th. of December following:
As also, The GENERAL or whole years BILL:
According to the Report made to the KING's Most Excellent Majesty,
By the Company of Parish-Clerks of London. &c

LONDON:
Printed and are to be sold by E. Cotes living in Aldersgate-street. Printer to the said Company 1665.

adlandırdıkları bazı buharlarla yayıldığını şüphe dışı bırakıyordu. Buna ilişkin ikna edici örnekler vereceğim. Şimdi, salgının bittiğini, özellikle de bir kişiyi öldürmek ve

Tanrı'nın bir yargısından önemsiz değildi..."

A TRVE AND EXACT PROSPECT OF THE FAMOVS CITTY OF LONDON

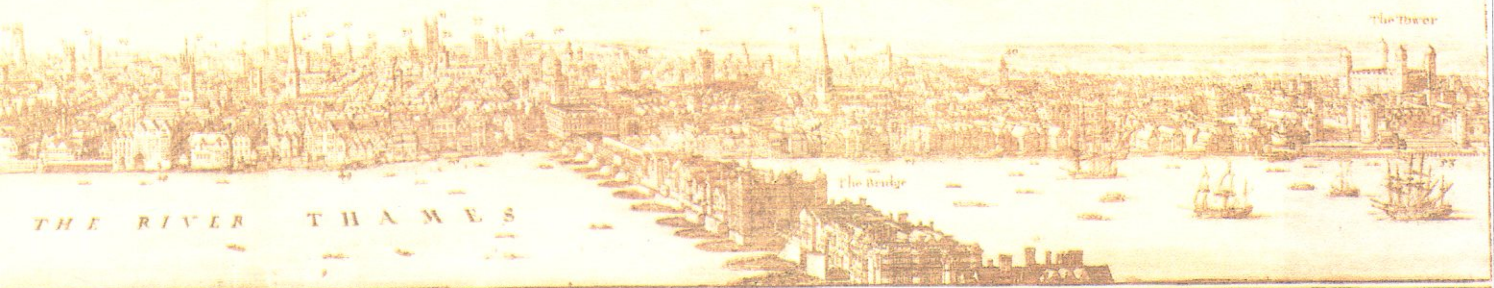
ANOTHER PROSPECT OF THE SAYD CITTY TAKEN FROM TH

Londra alevler içinde

1500 yılında, Londra'nın 50.000 olan nüfusu Paris'inkinden çok daha azdı. Yüz yıl sonra, 200.000 nüfus ile, 220.000 nüfusa sahip Fransız başkentinin neredeyse yakalamıştı. 1700 yılında, 575.000 ile Ingiliz halkının yüzde 11.5'ini barındıran Londra, Avrupa'nın ilk kenti oldu.

BÜYÜK YANGIN
Pudding Lane'de bir fırından çıkarak dört gün boyunca vebanın korkunçluğuyla altüst olmuş Londra'yı bir çırpıda yok etti. Şehrin beşte üçü

dumanlar altında kaldı. Bu tür bir kaza, doğa rüzgârının güçlü estiği, özellikle de ahşaptan inşa edilmiş bir şehir için şaşırtıcı değildi. Ama coşku dolu düşünceleriyle anabaptiste'leri (Reformdan doğan mezhepleri), Katolikler'i veya yabancıları suçladılar. Sonuç: 13.000'den fazla ev, 89 kilise, birçok mal deposu kül oldu. Buna karşılık, halk sağlığı, Ortaçağ şehrinin yıkılmasıyla daha iyi bir hal aldı: Alevler, vebanın yayılmasından sorumlu olan pireleri yakarak, hastalığı ortadan kaldırdı.

Şaşırtıcı bir hızla genişleyen bu şehrin başına, aynı anda iki felaket geldi: 1665-1666 vebası ve 1666 yılı Eylül ayındaki yangın. Londra vebası yalıtılmış bir felaket değildi: Avrupa, 17. yüzyıl boyunca ve 18. yüzyıl başında büyük veba salgınlarına maruz kaldı. Bu hastalığın pire ısırması ve insanlararası temas ile geçtiği yadsınıyordu. Tanrı'ya dualar ederek, ayinler düzenleyerek, hacca giderek, bağışlar yaparak ve hastaları diğerlerinden ayıracak dini yapılar, hatta şehirler ve bölgeler inşa ederek, hastalara dokunmuş kişileri dezenfekte ederek veya kaçarak korunmanın yolları aranıyordu. Veba, Londra'da nüfusun yüzde 15'ini, 1630 yılında Bologna nüfusunun yüzde 45'ini ve 1720-1721'de Marseille'in yüzde 50'sini öldürdü.

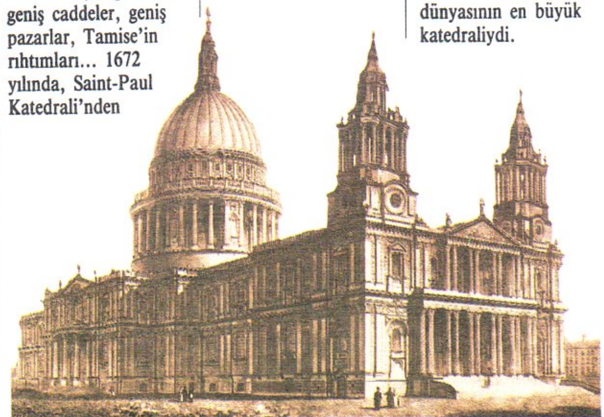
Veba birçok kişiyi kırıp geçirse de, bir yangın bütün bir şehri yok edebilir ve daha güzel bir duruma getirme olanağı sağlayabilirdi: 1666'daki yangın Londra'nın yenilenmesini de beraberinde getirdi ve Saint-Paul Katedrali'nin yeniden inşa edilmesine neden oldu. Sayılar anlamlıdır: Gözyaşlarına ve yıkımlara rağmen, çağdaşlarını bu kadar etkilemiş iki felaket, İngiliz başkentinin gelişmesini yavaşlatmayı başaramamıştır.

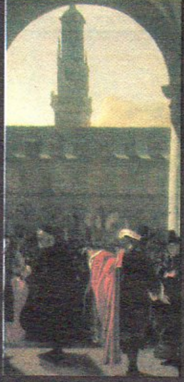

Yukarıda, Ortaçağ şehri ve yıkıntıları görülmektedir.

YENİDEN İNŞA
Yangın Londra'yı, dört gün dört gecede yıktı. Avrupa'nın ilk kentini yeniden inşa etmek için altı yıl gerekti: Tuğla yüzlü evler, taş kiliseler, hapishaneler, ticaret merkezleri, depolar, geniş caddeler, geniş pazarlar, Tamise'in rıhtımları... 1672 yılında, Saint-Paul Katedrali'nden (yukarıda) ve birçok kilise çanından başka, şehrin asıl dokusu yeniden inşa edildi. Ahşap yapılardan vazgeçilirken, şehrin Ortaçağ planları korundu. Gerçekte, çalışmalar, karma bir komisyon -kraliyet ve belediye- tarafından hazırlandığı ve denetlendiği için, şehrin radikal bir şekilde yenilenmesine girişilemedi.

YENİ KATEDRAL
Saint-Paul'ün yeniden inşasına, ancak 1673 yılında, Christopher Wren yönetiminde başlandı ve çalışmalar otuz beş yıl sürdü. Bu, Roma'daki Saint-Pierre'den sonra, Hıristiyanlık dünyasının en büyük katedraliydi.

AMSTERDAM BORSASI
17. yüzyılda, Amsterdam, Avrupa'nın en büyük metropollerinden biriydi: 1602'deki 105.000 nüfusu, yüzyıl sonunda 200.000'e ulaştı. Anvers'in aksine, gösterdiği gelişim, odun, tahıl, Baltık ringa balığı (Amsterdam'ın ringa balığı fıçıları üzerine kurulduğu söylenir), baharat, meyve ve Doğu eşyaları ticareti olduğu gibi, gemi inşaatçılığına da bağlıdır. 18. yüzyılda yerini Londra'ya bırakan Amsterdam, Avrupa'nın en önemli finans merkezi olmayı sürdürmüştür. Büyük bir coşku ile oynanan Amsterdam Borsası, zengin şehir burjuvazisinin -soylu olmayanların- ilk sırada yer aldığı, Hollanda toplumunun sembolik mekânı idi.

RİNGA BALIĞI AV GEMİSİ FİLOSU
Özellikle de Roterdam'da (yukarıda) bulunuyor, yirmi maaşlı kişiden oluşan bir mürettebatla donatılmış yüz elli gemiden oluşuyordu; av ürünlerinin yüzde 80'i ihraç ediliyordu.

Kuzey Denizi
İskandinavya
Baltık Denizi
İngiltere
Londra
Hollanda
Amsterdam
Fransa
İspanya
Portekiz
Cadiz
Mader Adaları
Afrika
Komor Takımadaları
Madagaskar
Mozambik Kanalı
Mascareignes Adaları
Hint Okyanusu
Cap

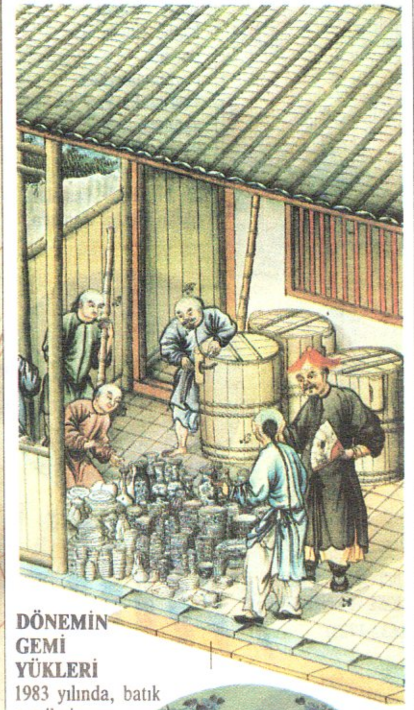
BAHARATA GİDEN YOL
Bir yelkenli Londra'dan Uzakdoğu'ya doğru hareket eder... Cadiz, Madere, Cap-Vert adalarına doğru yelken açar. Burada, karşısına iki yol çıkar: Bunlardan biri, Brezilya'ya doğru uzanan, Rio de Janeiro veya Buenos Aires üzerinden Afrika'ya doğru yönelen yol, diğeri ise, daha direkt olan, Ascension ve Sainte-Helene adalarından dönen yoldu. Hollandalılar tarafından 1652 yılında kurulmuş olan Le Cap (Güney Amerika) en büyük konaklama yeriydi.

Hindistan yolları

17. yüzyılda, Hollanda'da, İngiltere'de, Fransa'da, Danimarka'da veya İsveç'te yaratılmış olan ticari şirketler, kolonileşmeyi destekleyecek şekilde, uzak bölgelerle karşılıklı değişimi tekelleştirmiş ve canlandırmıştır. Gemileri V.O.C. -Hollanda'nın baş harfleri- işareti taşıyan Doğu Hindistan Hollanda Şirketi 1602 yılında kuruldu (İngiliz East India Company 1600 yılına tarihlenmektedir). V.O.C., Hint kralları ile, kaleler inşa etmek, askerleri silahlandırmak, para basmak, adaleti sağlamak... hakkına sahipti. Ticaret ve savaş gemilerinden oluşan bir donanmanın başında yer alıyordu ve Doğu yolu üzerindeki dükkânları yönetiyordu. Java Adası'ndaki temsilcisi olan Cakarta önemli bir güce sahipti. Hollanda, Hindistan'daki şirketlerinden gelen ve tüm Avrupa'ya dağıtılan doğu ürünlerinden çok büyük yarar sağlıyordu. Onların deyimlerine göre: "Ticareti sağlayan limanlar değildir; limanları yapan ticarettir."

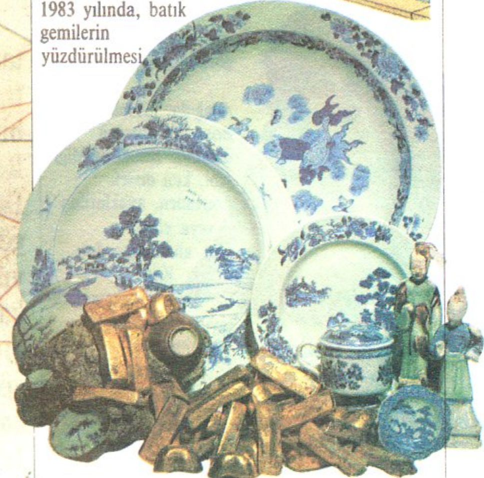
Hindistan yolu, Le Cap'tan sonra, bazen Madagaskar'ın batısından bazen doğusundan geçiyordu. Batıda, güzergâh Comores'den geçerek, Comores'yi dolaşarak ve Hindistan'da Goa'ya ulaşıyordu; doğuda, "Büyük Yol", en çok kullanılan yol olarak, Madagaskar'ı kullanmıyor, Fransızlar ise Mascareignes'de duruyordu: Fransa adaları (bugünkü Maurice Adaları) ve Bourbor (Birleşme) Adası. Malacca Boğazı veya Cakarta açıklarındaki Sonde Boğazı vasıtasıyla Çin Denizi'ne geçiliyordu.

Hollandalılar, baharat (tarçın, zencefil, karanfil, hindistancevizi, karabiber) ticaretinde stratejik bir pozisyon alarak, 1607 yılından itibaren Molük Adaları'nı egemenliği altına aldı. Baharatı direkt olarak Asya'ya giderek sağlayan Hollandalılar, bu maddeleri Araplar'dan daha pahalıya alan Venedikliler'i batırdılar. Bununla birlikte, Çin ve Japon porselenlerini milyonlar karşılığında satarak büyük kâr sağladılar.

DÖNEMİN GEMİ YÜKLERİ

1983 yılında, batık gemilerin yüzdürülmesi

konusunda uzman olan kaptan Michael Hatcher, 1640 yılında, Hollandalılar'ın Cakarta'daki depolarına ulaşamadan, Çin porselenleriyle yüklü olarak Çin Denizi'nde batan bir gemiyi yeniden yüzdürdü. Böylece, 23.000'den

fazla parça antika pazarına sürüldü. 1985 yılında, bir başka gemi Hatcher'e 10.000 parça getirdi.

Değerli bilim adamları

17. yüzyılı tanımlamak için Voltaire ve Fransızlar'dan söz edildiği gibi Versailles ve sanatlar düşünülerek, "XIV. Louis asrı" da denilir. Oysa, İtalyan Galilei (1564-1642) ve Fransız Rene Descartes (1586-1650) -İsveç'teki bir tatili sırasında Kraliçe Christine'in sarayından ölen- ile başlayan bu dönem, her şeyden önce ve belki özellikle, matematik uygulamaları, doğanın incelenmesi ve metodik deneysel incelemelere dayanan modern bilimin doğduğu çağdı.

Tıpta, matematik kuralları bulunmadığı için, anlamak için izlemek gerekiyordu. İnsan vücudunun tamamlanmıştı; 16. yüzyıl sonunda neredeyse tanımlanmıştı; anatomi ve fizyolojiyi birleştirerek, işleyişi analiz etmek kalmıştı: Rembrant'ın ünlü tablosu olan "Anatomi Dersi", bütün bu asır boyunca, bu yönde görülen coşkulu çabayı resmetmekteydi. 1628 yılında, İngiliz William Harvey (1578-1657) kan dolaşımı mekanizmasını açıkladı. Böylece diri açımına -canlı hayvanların açılması- yönelindi, hayvan ve insan anatomisi karşılaştırıldı. 1651 yılında, Fransız doktor Jean Pecquet (1622-1674) sindirim sırasında bir köpekte gözlenen lemfatik dolaşımı ortaya koydu. Tabii ki bu buluşlar, cerrahi alanını etkiledi. Fransa'da cerrahlar, tıp fakütesi tarafından karşı çıkılan Harvey teorisini savundu. Optiğin gelişimine -yani matematiğin- bağlı olarak, mikroskobun gelişmesi de oldukça önemliydi.

KAN ALIMI
Klasik tıbbın en önemli uygulamasıyken, "hastalıklı kan"ın alınması veya "zararlı tıkanma"nın yok edilmesi yerine, güçlü bir boşalımla hastaları öldürüyordu. Aşağıda, düz kap ve neşterler görülmektedir.

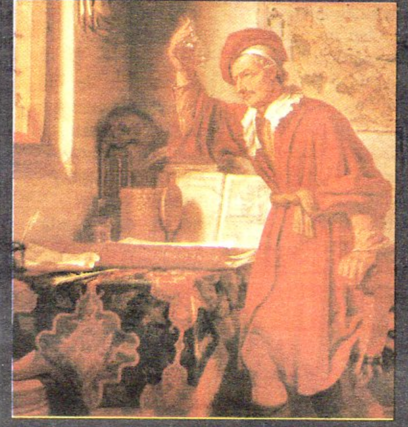
Aşağıda, Abraham Bosse'un gravürü üzerinde temsil edildiği gibi, kan dirsek üzerinden, ayaklardan veya yüzden alınabiliyordu. Kan alınabilecek yerlerin sayısı karşısında şaşkınlığa düşülmüştü. Bu işlem, bir lezyon ya da karşısında uygulanmalı mıydı? Karşıt iki teori vardı.

ANTONİE VAN LEEUWENHOEK (1632-1723)

Şaşırtıcı bir Hollandalı bilgindir. Gizini koruyacağı mikroskop ve istisnai gözlem yeteneği sayesinde, işlevlerini bilmediği tekhücreli hayvanları ve spermatozoidleri buldu. Olağanüstü buluşları, 1715 ve 1722 yılları arasında yayımlandı.

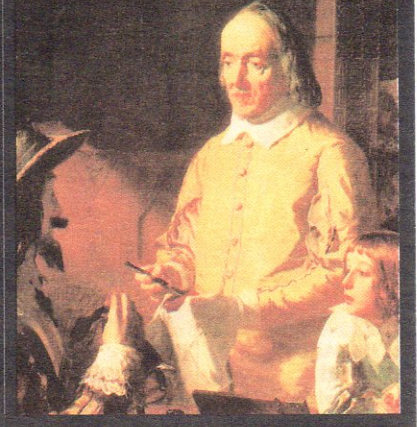

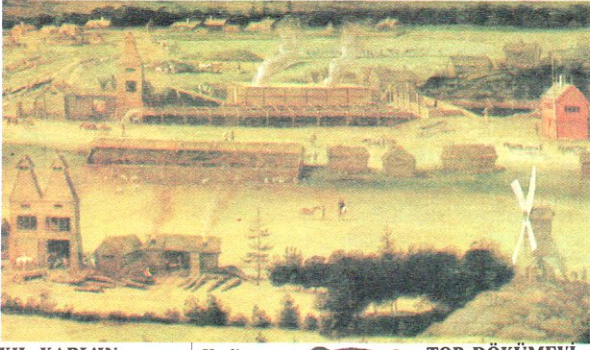

17. YÜZYILDA TIP
1630 yılında, Kral I. Charles'ın doktoru olarak atanan William Harvey (sağda), kanamayı durdurma deneyleri yardımıyla, kanın hızlı dolaştığını (dakikada litrelerce) göstermiştir. Solda, geleneksel tıp incelemeleri görülmektedir: İdrarın ve nabız atışlarının incelenmesi, yanda ise diş çekilmesi.

XII. KARL'IN KADERİ
18 yaşında ünlü olan, Poltava bozgunundan sonra Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan, 36 yaşında Fredrikshald'daki Norveç Kalesi önünde öldürülen kral, çağdaşlarını ve özellikle de "XII. Karl'ın Tarihi" (1731) adlı eseri kaleme alan Voltaire'i hayran bırakmıştı. O bir strateji uzmanıydı. Bununla birlikte, ordusunu, babası XI. Karl'ın ihtiyatlı poli tikasına borçluydu.

TOP DÖKÜMEVİ
17. yüzyılın başında, Julita-Brock'ın top dökümevi (İsveç).

II. GUSTAVE ADOLPHE
(yukarıda)
Daha sonra XII. Karl'ın da başına geleceği gibi ve aşağı yukarı aynı yaşta, bir muharebede ölmüştür. Ama, XII. Karl'ın ölümünden sonra, ne İsveç ordusu ne de Baltık çevresindeki İsveç İmparatorluğu kalırken, II. Gustave Adolphe ardında güçlü bir ülke bırakmıştır. Prusya'ya girilmesi beklenirken, XII. Karl, Çar Büyük Petro, İsveç, Rusya karşısında yenilmiştir. İsveç askeri gücü, bir asır boyunca, askerlerinin kalitesine dayanmıştır. XI. Karl, bölükler, alaylar halinde gruplanan milis erlerini oluşturan köylüleri kantonlara dağıttı. Her milise küçük toprak parçaları verildi. Lutherci ayinlerin güncel uygulamaları bağlılığı ve disiplini güçlendirdi. XII. Karl, birçok truba sahip olduğu için, etkinliklerini hızlandırdı ve artırdı. Zayıf olan truplarının ateş etme gücünü artırmak için oluşturduğu kolonlar halinde saldırıya geçme taktiği bir ekol oldu.

XII. Karl, ne lüksü, ne şehri ne de kadınları seviyordu. 1700'den 1718'e kadar, ne askeri kampları terk etti ne de yukarıdaki şatosunun bulunduğu başkenti Stockholm'e ayak bastı. 1715 yılında, Türkiye'deki tatilinden yeni dönmüştü ki, Danimarkalılar'ın elindeki Norveç'e sefere çıktı.

İsveç saldırıyor

Avrupa'nın kuzey bölümünde, İsveç, iki özel insan, II. Gustave Adolphe (1611 ve 1632 yılları arasındaki kral) ve XII. Karl'ın (1697 ve 1718 yılları arasındaki kral) etkisi altında, Avrupa sahnesine büyük yankı uyandıran bir giriş yaptı. Bu ülke, bir asır boyunca, askerlerinin ayak sesleri ve toplarının tekerlekleri altında toprakları titretecek gücü nereden alıyordu?

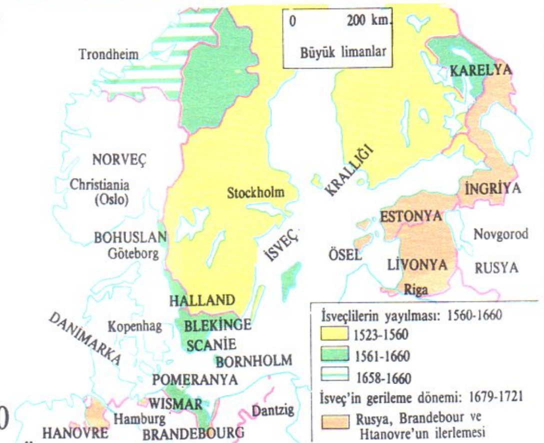
İsveçliler ve Finlandiyalılar'dan toplanmış bir milyon insanın ayak sesleri! Ya ekonomisi: İsveç, odun ve maden (demir, bakır) kaynaklarına sahipti, ama ticaretleri Hollandalılar'ın elinde bulunuyordu. Kralların pahalı zevklerine finans sağlamak için gerekli olan para, 1624 yılında Richelieu'nün, Krallık Konseyi'ne girmesinden itibaren, Fransa tarafından karşılanıyordu. Avusturya'nın muhteşem gücüyle mücadele etmek için, Fransız monarşisi kendine, müttefikler arıyordu: Kuzeyde ve doğuda, İsveç ve Polonya bulunuyordu; güneyde, Osmanlı İmparatorluğu vardı. Fransız politikasının zaferini gösteren ünlü Westfalen anlaşmaları (1648), Breme ve Verden gibi Pomeranya'yı da vererek, İsveç'i Almanya'ya soktu. Bu yolda devam eden İsveç, ilk Kuzey Savaşı'na girdi.

X. Karl Gustave (1654 ve 1660 arasında kral) Polonya ve Danimarka'ya saldırdı. Mazarin'in istediği barış, Baltık'ı bir İsveç gölü haline getirdi. Buna karşılık, her zaman için Fransa ile müttefik olan İsveç, Hollanda Savaşı'nda (1672-1679) yenildi ve imparatorluğu kaybetmemek için Fransız askeri müdahalesine ihtiyaç duydu; bundan sonra Fransız müttefiklerini terk eden XI. Karl (1660 ve 1697 arasında kral), ani ölümünden önce, kendi donanmasını ve ordusunu yeniden organize etti. Ardından XII. Karl kral oldu. Polonya, Danimarka ve Rusya birleşerek, genç krala saldırdı: Bu, Üçüncü Kuzey Savaşı'ydı. XII. Karl, Danimarka ve Polonya'yı yendi ve Rusya'yı, Narva'da ezdi geçti (1700). İki bölüme ayrılmış 10.500 İsveçli, kör edici bir kar fırtınası altında 40.000 Rus'a üstün geldi... Ruslar 10.000 asker kaybederken İsveçliler'in ölü sayısı 681 idi. Ama XII. Karl Rusya'ya girdi. 8 Temmuz 1709'da, Poltava'da, Büyük Petro, İsveç ordusunu yok etti. Baltık, Nystad Barışı (1721) ile Rus gölü oldu.

İSVEÇ VE POLONYA Polonya Kralı (1587'den 1632'ye) ve İsveç Kralı (1592'den 1599'a), III. Sigismond Vasa (yukarıdaki), Baltık ülkeleri arasındaki geniş ilişkileri temsil ediyordu. Polonya ona, başkentin Krakov'dan Varşova'ya transfer edilmesini (1596) borçludur. Zamanında, İsveç Kralı XII. Karl, Polonya'nın içişlerine aktif olarak katılmıştır. 1704 yılında, yerini II. Auguste'a bıraktı ve Poltava'dan -aşağıda bir muharebesi görülen- sonra göç edecek olan Stanislas Leszczvnski'yi XV. Louis'nin kayınpederi olacak seçti.

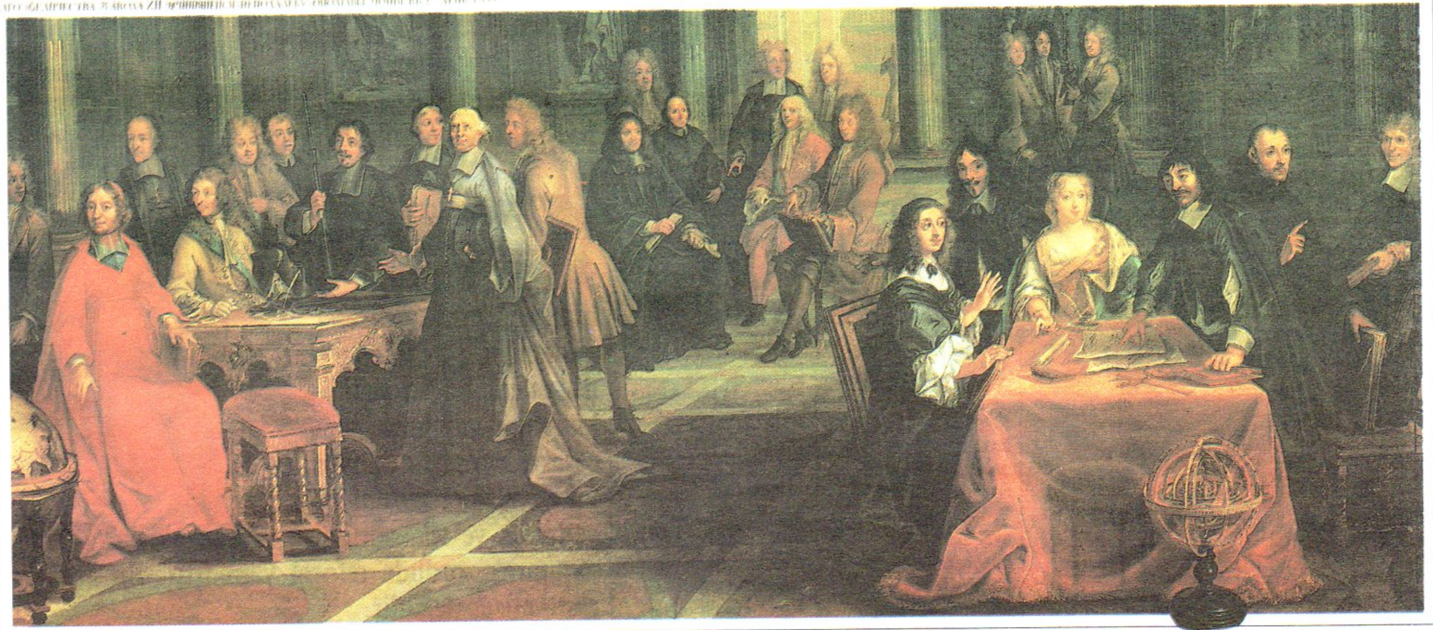

Alttranstaedt Antlaşması (1706) (aşağıda) II. Gustave Adolphe ve XII. Karl, İsveç gücünün doruk noktasına ulaşmasını sembolize etmektedir.

KRALİÇE CHRİSTİNE (1626-1689), II. Gustave Adolphe'un kızı olarak, 6 yaşında iken babasının yerini almış, 1654 yılında tahttan feragat etmiş ve kendini Katolikliğe adamıştır. Avrupai düşünce biçimine sahip olması ve Fransızca olarak "Tanrı'ya Vakfedilmiş Otobiyografi"yi kaleme almasıyla ünlüdür. En büyük entelektüel özgürlüğün hâkim olduğu Hollanda'ya gitmek için Fransa'yı terk eden Rene Descartes'ı İsveç'e çekmiştir. İsveçli Christine tahttan çekildikten sonra, Hollanda ve Fransa'da, son olarak ise İtalya'da ikamet etmiştir.

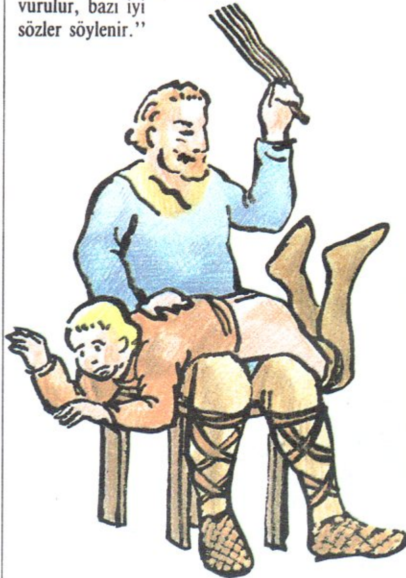
KAZAN MERKEZİ
Kazan Hanlığı'nın başkenti olan Kazan, 1552 yılının Ekim ayında Korkunç İvan'ın (yukarıda) ordusu tarafından kuşatılmıştır. Kıtanın doğu bölümü Rusya'ya kapılarını açmıştır.

IV. İVAN'IN TAHTI
İvan'ın benzemek istediği, eski Rusya'nın adil ve barışçı hükümdarı II. Vladimir Monomaque'ın yaşamından sahnelerin temsil edildiği fildişi oyma plakalarla kaplıydı.

"YÖNETİM KURALLARI" VEYA "DOMOSTROİ"
1547 yılında, IV. İvan, ailelerin kullanımına sunulan ev ekonomisi ve ahlaka ilişkin bir el kitabı, "yönetim kuralları" oluşturdu. Burada, hataların sertlikle cezalandırılması, ama cezanın abartılmamasını öğütlüyordu. Buna göre, suçluya onu yaralayabilecek bir sopa değil, darbesi nedeniyle sakatlık yaratılabilecek bir kırbaçla vurulmalıydı! "Ceza vermek için, vurulan yere dikkat edilerek, bir kırbaç ile vurulmalıdır; bu mantıklıdır, bu korkunçtur ve sağlık için gereklidir. Öfke yaratacak yapıda bir hata, açık ve tartışılma götürmez bir itaatsizlik yapıldığında, suçlunun gömleği çıkarılır, ellerinden tutulur ve yaptığı hata göz önünde bulundurularak, şiddet artırılmadan kırbaç ile vurulur, bazı iyi sözler söylenir."

Kaba ve şaşırtıcı tarzlarını değiştirmek üzere, özellikle de asillere yöneltilen bu "yönetim kuralları", aynı zamanda, ılımlılığı, dine saygıyı ve zayıf günlerin incelenmesini salık verir, bakışı ve gösterileri, içkiyi ve açık saçık sözleri yargılar. Öte yandan, çar, bundan sonra tüm Rusya için tek olan yasama ve dini yaşamın kurallarını koyan konsili toplar.

Korkunç İvan

IV. İvan'ın hükümdarlığı, Moskov mutlakiyetçiliğine bağlanır: Ondan önceki hükümdarlar tarafından taşınan hükümdarlık unvanını (qusoudar) bırakan İvan, 1547 yılında çar adını almış ve böylece, Rusya'nın baş otokratı olmuştur.

Genç çar, adalet tutkunudur. Seçilmiş bir grup danışmanla hüküm sürmüş, yöresel yöntemlerin yeniden düzenlenmesi ve yeni kanunlar yapılması için cesaret vermiştir. Soylulara da askeri hizmet zorunluluğu getirerek ve silahşörlerden oluşan alaylar yaratarak, orduda reform yapmıştır. Bu karar rastlantısal değildir.

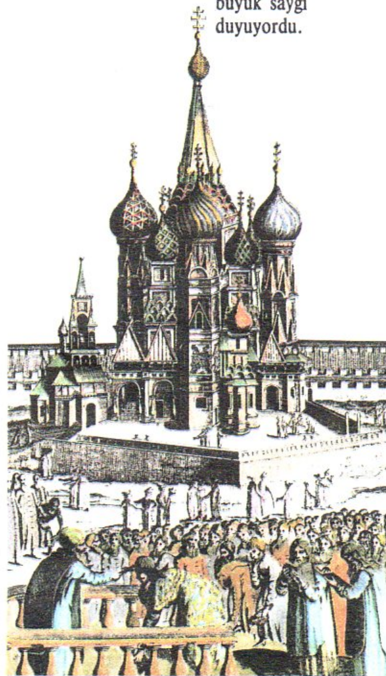

1550'den itibaren, IV. İvan ülkeyi bir dizi savaşa sürükledi. 17. yüzyıldan beri bağımsız prenslikler veya hanlıklar halinde Volga üzerine yerleşmiş olan Tatarlar'a saldırdı. Altı yıl içinde, Rusya, Volga'nın yöneticisi oldu. 1558 yılından itibaren, IV. İvan, güçlerini, denizde ve böylece de İskandinavya Avrupa'sına girecek şekilde, Baltık topraklarının kuzeyinde, Litvanya şövalyelerinin düzenine karşı yoğunlaştırdı. Önceleri parlak olan saldırıları önemli yenilgiler izledi. Bu başarısızlıklar, Korkunç İvan'ın tiranlığını vurguladı. Boyarlar'ın, bütünsel hâkimiyeti için sınır oluşturan imtiyazlı eski prens ailelerinin varlığını kaldıramıyordu. Onlara karşı gerçek katliamlarla sonuçlanan bir mücadele başlattı. Korkunç İvan'ın hükümdarlığının sonu terörle belirlendi ve çar, 1584 yılında, muhtemelen zehirlenerek öldü.

SAİNT-BASİLE KİLİSESİ
IV. İvan'ın hükümdarlığı sırasında, başkent, tamamıyla yıkılmasına neden olan bir yangın sonrasında yeniden inşa edildi. İvan, Kazan'daki zaferini kutlamak için, Meryem Ana onuruna, Moskova'daki Kızıl Meydan (veya Güzel Meydan, çünkü "kızıl" Rusçada "güzel" anlamına da gelir) üzerinde, kubbelerle süslü büyük bir kilise yaptırdı (1555-1560). Rameau Pazarı: İsa'nın Kudüs'e girmesi anısına, Patrik, Moskova Piskoposu, küçük bir eşeğin üzerine binmiş olarak, Kızıl Meydan'ı kiliseye doğru geçiyordu. Bu tören, 17. yüzyılda son derece popüler olan bir olaydı ve son patriğin ölümünden sonra, Büyük Petro zamanında kayboldu. Bugün, bu kilise Basile-le Bienheureux adını almaktadır, çünkü aziz, kilisenin inşası sırasında şantiyede yaşamıştır. Ölümünden sonra, dindarlar kiliseyi ona adamış ve onuruna bir şapel eklemişlerdir. İşte kilisenin 17. yüzyıldaki durumu.

SAİNT-BASİLE-LE-FOL
Çara dört gerçeği söyleyen, "Hıristiyanlar'ın kanını içmesini" öğütleyen bir küçük kol idi. Halk ona büyük saygı duyuyordu.

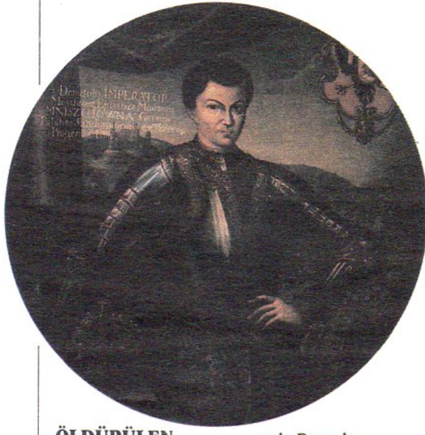

IV. İVAN, KORKUNÇ İVAN
Çocukken babasını yitirdiğinde 3 yaşına gelmemişti; ona hükümdarlık sağlayan annesi üç yıl sonra öldü. Babasının güçlerini kısıtladığı Boyarlar öç aldılar, ona hiç saygıları yoktu. Rusya'yı asıl yönetenler onlardı. İvan, 16 yaşında gücünü göstermeye başladı: Kendini çar atadı (Latincede caesar). Hükümdarlığının ilk zamanlarında mutluydu. Anastassia Romanovna ile evlendi. Ama onun ölümünden sonra (1560), karakteri hırçınlaştı. Herkesten ve özellikle de onun yok ettiği geleneksel imtiyazlarına yeniden kavuşmanın yollarını arayan soylulardan kuşkulanıyordu. Bu uyuşmazlıkta kazanmak için, çevresini, her şeyi ona borçlu olan ve ona körlemesine itaat eden hizmetçilerle kuşattı.

Çar onlara, yürürlükteki yasaları - "optichinina"- hiçe sayarak topraklar dağıtıyordu ve idamların sayısı da git gide artıyordu. Bir öfke anında, büyük oğlunun ölümcül bir yara almasına neden oldu (1581). Çevresinde yarattığı teröre rağmen, Saint Basile-le-Fol gibi bazı kişiler de, Korkunç İvan'ın tiranlığına karşı ayaklandı. Kazan'ın alınması sırasında her an yanında olan Kourbsky, Litvanya'ya kaçmak zorunda kaldı ve burada öldü. Çarın zulümlerine kızan Moskova Metropoliti Saint Philippe bir gün onu kutsamayı reddetti: Bir manastıra sürüldü ve hücresinde boğuldu. Zaferlerinin anısına, ondan sonrakiler onu, Tehditkâr İvan veya Korkunç İvan adıyla anacaktı. Buradaki resimler Eisenstein'ın "Korkunç İvan" adlı filminden alınmıştır.

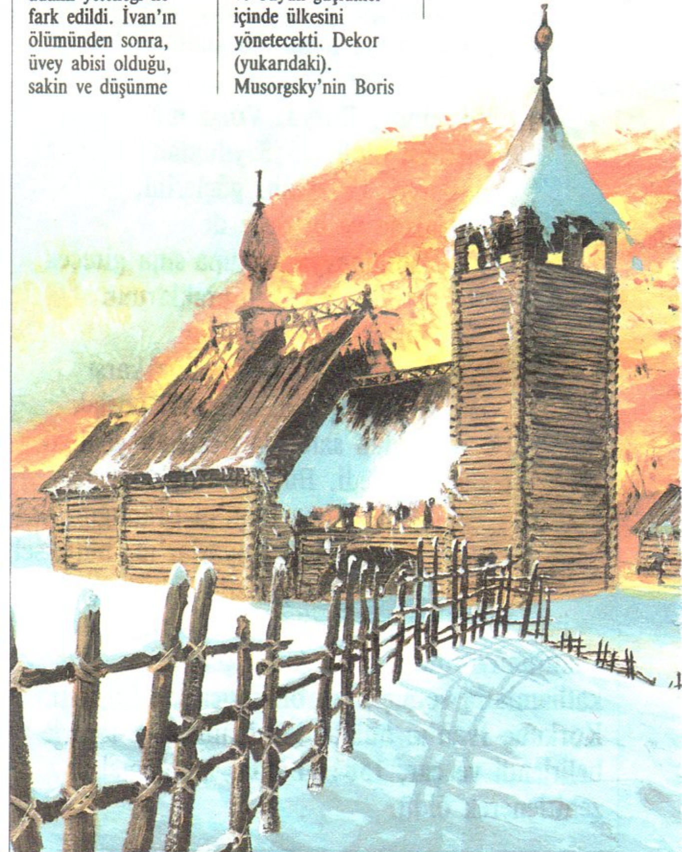
ÖLDÜRÜLEN ÇAREVİÇ Çareviç Dimitri, babası öldüğünde üç yaşında bile yoktu. Annesi ile birlikte Quglitch'ten sürülmüş olan Dimitri, 1591 yılında esrarengiz bir biçimde öldürülmüştür. Kamuoyu, iktidarı ele geçirmek üzere cinayeti hazırladığını düşündüğü Boris Godunov'u suçluyordu. Bu sav herkes tarafından kabul görmüyordu. Boris Godunov'un tahta çıkmasından kısa bir süre sonra, Dimitri, Moskova üzerine yürüdü. Yıllarca bir manastırda, daha sonra ise Polonya Sarayı'nda saklanan çareviç olduğunu ilan etti. Boyarlar tarafından iktidara getirildikten sonra, Katolik dini için hoşgörülü oluşu, Polonyalı nişanlısı ve ona yardım etmiş olan Polonyalı grupların hırsızlıkları nedeniyle, onu kurtarıcı olarak karşılayan Moskova halkının öfkesini kazandı.
Sahte Dimitri (aşağıda) öldürüldü.

Bunalım dönemleri

1598 ve 1613 yılları arasında, on beş yıl boyunca, Rusya, sarsıntısını uzun süre yaşayacağı bir seri çalkantı ve şiddetli anlaşmazlıklara sahne oldu. "Bunalım dönemleri" tüm kurumlarla ülkeyi tehdit eden, aynı zamanda hem hanedanlığa ilişkin olan hem de sosyal ve ulusal bir krizi tanımlamaktadır. IV. İvan'ın oğlu olan Fedor'un ölümüyle taht boş kaldı. Ölen çarın yakın danışmanlarından biri olan Boris Godunov iktidarın dizginlerini ele aldı. Ama, ülkenin başında büyük felaketler vardı. Kuraklık ve kıtlık, halkın, Tanrı'nın avcı çara gazabı olarak yorumladığı bir felakete neden odu; Dimitri'nin iktidarı ele geçirmek için, yarıkardeşi Fedor'u öldürttüğü yolunda söylentiler dolaşıyordu. Ama, çareviçin öldüğü konusunda başka söylentiler de yayıldı. 1604 yılında, Dimitri olduğunu iddia eden bir gaspçı Rusya'ya saldırmaya başladı. Kargaşa devam ediyordu. Boris aniden öldü. "Dimitri" iktidarı ele geçirdi, ama kısa bir süre sonra diğer entrikaların kurbanı oldu.

BORİS GODUNOV (1552-1605) Korkunç İvan'ın hizmetindeki adamlardan birinin yeğeni olarak, cesaretli ve enerjik bir devlet adamı yeteneği ile fark edildi. İvan'ın ölümünden sonra, üvey abisi olduğu, sakin ve düşünme kapasitesi zayıf Fedor'un yerine, Rusya'yı yönetti. Ekonomiyi kalkındırmak için çaba gösterdi. Fedor'un ölümüyle, taç giyecek ve büyük güçlükler içinde ülkesini yönetecekti. Dekor (yukarıdaki). Musorgsky'nin Boris Godunov adlı operasından bir sahnedir; halkın, Boris Godunov'un çekildiği ve çar olmak için dua ettiği manastıra gelişi.

MODEST MUSORGSKİY (1839-1881), Rus besteci, Puşkin'in (1799-1837) bir şiiri üzerine yazılmış olan, Boris Godunov adını taşıyan operanın yazarıdır. Boris için çizdiği portre iyimser değilse de, soyluların ona karşı duyduğu nefreti başarıyla yansıtmaktadır. Keyfi bir tiran, Dimitri'nin tahtının gaspçısı ve Rusya'daki tüm mutsuzluğun sorumlusu olarak sunulmuştur.

KASABALAR
Rekoltenin kötü olduğu yıllar sonrasında, bunalım döneminde büyük bir sefalete düştü. Buğdayın fiyatı aşırı ölçüde arttı. Köylüler, Çar Boris'in ekmek ve para dağıttığı şehirlere doğru akıyordu. Ama, göç edenlerin sayısı o kadar çoktu ki, yaşamlarını sürdürmek için çalmak zorundaydılar. Rusya, kıtlık, veba ve savaşlar nedeniyle, nüfusunun yarısını kaybetti.

On üç yıllık bir zaman zarfında, taht üzerinde dört çar birbirini izledi: Boris Godunov, ancak bir ay hüküm süren Fedor, sahte Dimitri ve bir Boyar olan Basile Şuyskiy. Otoritenin bozulması, hoşnutsuzluğun artmasına neden oldu. Güneyde, yöneticiler şehirleri yeniden güzelleştirmeye çalışıyordu; kasabalarda, yıllarca süren sefaletten bitkin düşmüş halk başkaldırdı. Sivil savaş ortamı ve düzensizlik, ülkeyi fethetmek isteyen Polonyalılar'ın açgözlülüğünü artırdı.

Ama dış tehditten yararlanan Rusya oldu. Rus Kilisesi, dış düşmanlara karşı milli duyguları uyandırmak için manevi gücünü kullandı. Bir Rus ordusu oluşturuldu. 1612 yılında, Moskova üzerine yürüyen bir Polonya ordusunu karşıladı. Bu zafer, bir Boyar'ın, Michel Romanov'un ülkenin başına gelmesiyle somutlaşan otoriteyi yeniden sağladı. Rusya'da 1917 Devrimi'ne kadar sürecek olan yeni bir hanedanlık doğdu.

POLONYA
Rusya'nın geçirdiği bunalım çağında, Polonya gelişmiş bir güçtü. Litvanya ile olan birliği (1569) onu, Ukrayna'dan Baltık kıyılarına ve Belorusya'ya kadar uzanan çok geniş bir krallık haline getirmişti.

Hükümdar, kargaşalar nedeniyle zayıf düşmüş olan Lutherci İskandinavya ve Ortodoks Rusya'da, Romalılar'ın dinini benimsetme hayali kuruyordu. Moskova'daki tahta göz dikmiş ve Polonya uygarlığının parıltısı ile olduğu gibi kraliyetin gücü tarafından da çekilen birçok Boyar onu destekliyordu. Ama halk, onlardan olmak için fazla Latinleşmiş bu komşu Slav halkına şiddetle karşıydı.

Bir kısmı kendi topraklarında olan Polonyalı soylular, Avrupa'daki en kalabalık olanlardı. Latin kültürünün sanatsal gelişimine, cizvitlerin verdiği destek olmuştu. 1598 yılında, Vilnius'ta bir üniversite kurmuşlardı ve son derece Katolik olan III. Sigismond tarafından korunuyorlardı.

KREMLİN
Bunalım dönemlerinin sonunda, Moskova ve Kremlin büyük problemler yaşadı. Çarın emri üzerine, gece gündüz yeniden inşa için çalışıldı.

MİCHEL ROMANOV
Tahta çıkışından çok önce, tahta zaten yakın bir Boyar ailesinden geliyordu: Korkunç İvan, erkek kardeşi Nikita'nın, çarın ölümünden sonra hükümdar olmasını sağlayacağı Anastassia Romanovna ile evlendi. Boris Godounov, bir başka Romanov'u, Nikita'nın oğlu olan Fedor'un dine girmesini sağladı. Fedor, Philarete adı ile, Rusya'nın patriği olacaktı. 1613'ten 1645'e kadar hüküm sürecek olan Michel onun oğludur. Babasından çok etkilendi ve bu etkileri iktidarın uygulamalarına kattı. Bir Romanov'un seçilmesi genel onayla gerçekleşti, çünkü bu aile düşmanla uzlaşmamıştı ve geleneğe sadakati temsil ediyordu.

İlk Romanovlar

17. yüzyılda, Rusya, geçirmiş olduğu krizden yavaş yavaş çıktı. 1613 yılında, Michel Romanov, Devlet Meclisi'ne seçildiğinde yalnız 16 yaşındaydı, ama taç giymesi, tüm ülkede, istenilen düzene geri dönüş gibi kabul edildi. Yeni çar barışı yeniden sağladı.
Dışarıda, Polonyalılar'la uzlaştı ve özellikle de Türkler'e karşı maceraperest bir girişim başlatmayı reddetti. Michel içerde bunalımlar nedeniyle zarar görmüş ülke ekonomisini düzeltmeyi denedi. Devletin finans kaynaklarını yeniden oluşturmak için yeni vergiler konuldu, ama bunlar, çok dengesiz bir durum yaratacaktı. 1645 yılında, Michel'in ölümüyle, Çok Sakin olarak adlandırılan genç oğlu Alexis yerini aldı. Alexis, hükümdarlığı sırasında, şehirlerin gelişmesine ve yabancı ülkelerle değiş tokuşa olanak sağlayan ticaret ve zanaatin gelişmesini sağladı.

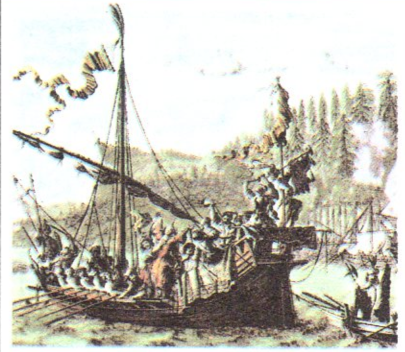
DİNSEL REFORMLAR
1589 yılından itibaren Moskova, bir patrikliğin yaratılması sayesinde, 1453'te Türkler tarafından alınan İstanbul'a denk bir dini başkent halini aldı. 1652 yılından itibaren, Nikon Patrikliği, çeviri hatalarını ortadan kaldırmak ve Yunan ve Rus kiliselerinin ayin geleneklerini birleştirmek için, dini kitapları yeniden gözden geçirmeye girişti. Ama bu düzeltiler, bunları gerçek imana ihanet olarak algılayan gelenekçiler tarafından reddedildi. Eski kitaplara sadık "yaşlı inananlar" akımını oluşturuyordu. Gelenekçilerin fenatikliği ve otoritelerin hoşgörüsüzlüğü zulümleri başlattı ve yaşlı-inananlar gruplarının tamamı, inançlarından vazgeçmektense kendilerini ateşe atmayı tercih etti. Rusya'nın her yerinde, diğer mezhepler ortaya çıktı. Yaşlı-inananlar, 1666-1667 konsilinde, sapmacı olarak yargılandı. Rusya'da hâlâ yaşlı-inananlara dahil topluluklar bulunmaktadır.

Ülkeyi parçalayan Tatarlar'a bağımlılığı sayesinde Polonya'ya bağlanan Ukrayna, 17. yüzyılda kargaşanın baskın olduğu bir ülkeydi. Polonyalılaşmış ve Latinleşmiş soylular, köylülerle ve Kiev'in beşiği olduğu Rus Ortodoksisi'ne sadık kalmış Kazaklar'la anlaşmazlığa düşüyordu. Polonyalılar'a karşı gerçekleştirilen ayaklanma sırasında Ukraynalılar, Moskova'nın desteklenmesini istediler ve 1654 yılında, çara konu oldular. Bu tarihte, kilise reformu, Rus Hıristiyanlığı'nı böldü. "Yaşlı-inananlar" adı altında bir kalıtsal hareket doğdu.

ZULÜM
Boyarlar'ı ve din adamlarını da etkiledi: Kilise reformuna karşı çıkan bir Boyar, Morozowa (yukarıda) hapsedildi ve Çar Alexis'in korunan başpapazı olan ve Nikon'a karşı olan Avvakum, koruyucusunun ölümünden sonra hapsedildi (1676) ve idam edildi.

STENKA RAZİNE
(1630-1671) yönetime karşı ayaklanan kaçak köleler, asker kaçakları ve sürgündekilere başkanlık etti. Bu ordu, Güney Rusya'daki bölgeleri yağmaladı, memurları katletti ve başkenti Astrahan'a kurdu. Çar, Razine'e karşı bir ordu gönderdi: Yaralanan Razine, onu Moskova'nın adaletine teslim edecek olan Don Kazakları'na sığındı. Moskova'da idam edilecekti. Çok ünlü olan destanı şarkılara konu oldu. Burada, Volga'ya genç bir tutsak prensesi atıyor.

MOSKOVA'DA YABANCI BİR BÜYÜKELÇİ
Bunalım dönemlerinden sonra, ülke yıkıldı ve hükümdarlar, ekonomiyi yeniden canlandırmak için ticareti ve endüstriyi destekledi. Çar Alexis'in yönetimi altında, bir posta sistemi yaratıldı. Birçok yabancı, özellikle de Hollandalılar, Almanlar ve İngilizler, Rusya'ya yerleşti. Kuyumcu atölyeleri, yünlü kumaş, kürk, cam fabrikaları, Toula'daki gibi top ve diğer silahlar imal eden dökümhaneler kurdular. Yabancılar ticareti başlattı, ama Rus tüccarlar bu ticaretten çok az yararlanabildiklerinden şikâyet ediyordu. Yabancıların imtiyazlarını sınırlattı. Çar Alexis birçok yabancı büyükelçiyi karşıladı ve bütün Avrupa ülkelerine ve Çin'e büyükelçiler yolladı. Batı kültürü, 1668 yılında, Moliere'in Rusçaya çevrilen "Ev Sahibi" adlı eserinin temsiline katılan sarayda yayılmaya başladı. Aynı durum resim için de geçerliydi; ilk Rus sanatçılar, yeni sanatsal teknikleri öğrenmek için İtalya'ya gitti.

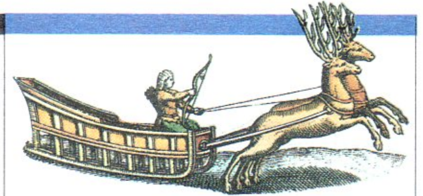
Sibirya'nın fethi

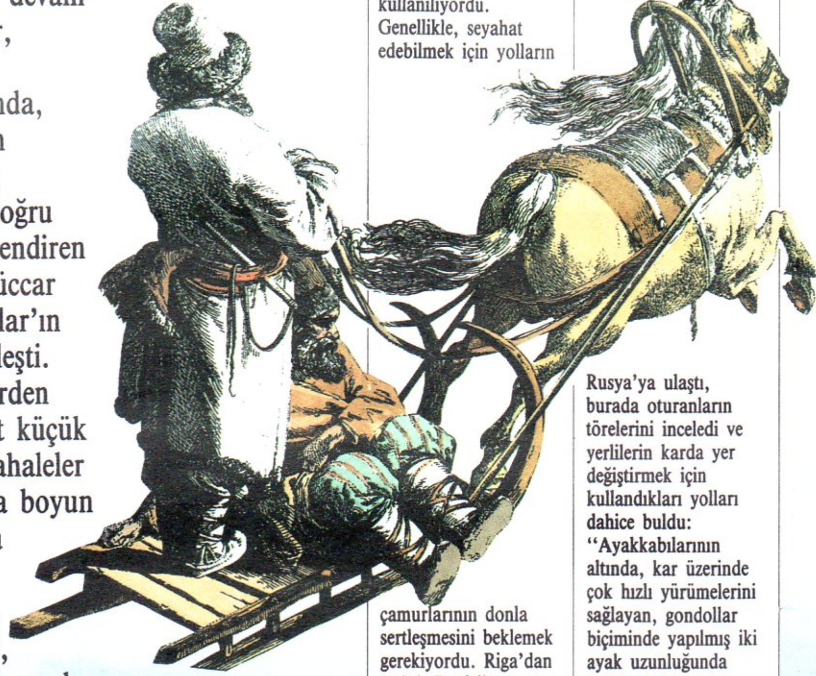
Sibirya kolonizasyonu, genişliği nedeniyle Batı Amerika'nın keşfi ile karşılaştırılabilir. Ruslar, Ortaçağ'dan itibaren, Arktika Okyanusu boyunca kuzeyde uzanan, Pasifik'e açılan ve güneyde, Moğolistan ve Çin'e ulaşan uçsuz bucaksız toprakların keşfine başladı. Moğol istilaları sırasında kesintiye uğrayan keşifler, 16. yüzyılda Ruslar'ın ülkenin kolonizasyonuna giriştikleri dönemde devam etti. İlk büyük sefer, Korkunç İvan'ın hükümdarlığı sırasında, Don Kazakları'ndan Ermak'ı, Rusya'nın sınırlarını doğuya doğru genişletmekle görevlendiren ünlü ve güçlü bir tüccar aile olan Stroganovlar'ın inisiyatifi ile gerçekleşti. Kazaklar ve askerlerden oluşan maceraperest küçük gruplar, kanlı müdahaleler pahasına yerli halka boyun eğdirerek Sibirya'da ilerledi.
16. yüzyıl sonunda, Moskova Hükümeti, ülkenin kuzeyindeki çorak toprakları kapsayan Sibirya kırsal kesimi için bir yönetim oluşturdu.

ERMAK'ın Ural'daki mülklerini yerlilerin verdiği zararlara karşı korumak için Stroganov ailesi tarafından silahlandırılan Kazaklar'dan oluşan trubu, 1582 yılında, Sibirya'nın keşfine başladı. Sibir Hanı Küçüm Han'ın truplarına karşı savaş başlattılar. Ermak, sadık ikinci Kolzo'sunu, çara zaferini bildirmesi için yolladı. Çar, Ermak'ı ödüllendirmek için, ona şatafatlı bir zırh hediye etti. Bu zırh onu tüm çarpışmalarda koruyacaktı ama ne yazık ki bir gün, Ermak, Küçüm Han tarafından saldırıya uğradı, kıyıdan uzakta bulunan bir kayık ile kaçmak istedi. Zırhının ağırlığı onu dibe çekiyordu. Yukarıda, Ermak tarafından Sibirya keşfi sırasında taşınan sancak bulunuyor.

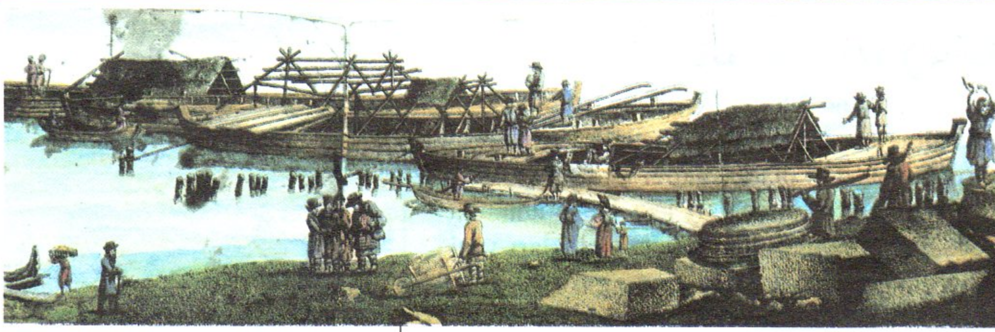

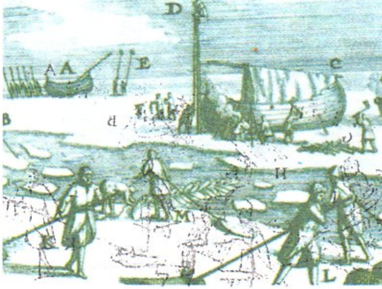
KIZAKLAR VE KAYAKLAR
Aylaar boyu kar altında kalan bu uçsuz bucaksız ülkede, atlar veya rengeyikleri tarafından çekilen kızaklara başvuruluyordu. Bunlar, yük ve eşyaların olduğu gibi insanların taşınmasında da kullanılıyordu. Genellikle, seyahat edebilmek için yolların çamurlarının donla sertleşmesini beklemek gerekiyordu. Riga'dan Baltık Denizi'ne açılırken, Olearius, Moskova'nın yolunu tutmadan önce, beş hafta beklemek zorunda kalmıştı. Soğuğa rağmen, kış seyahatleri daha hızlı oluyordu; buna göre, Moskova'nın Novgorod'a uzaklığı (yaklaşık 500 kilometre), o çağ için mükemmel bir ortalama olarak, altı ya da yedi günde alınıyordu.

Fransız doktor La Martiniere, 1653 yılında, Kuzey Rusya'ya ulaştı, burada oturanların törelerini inceledi ve yerlilerin karda yer değiştirmek için kullandıkları yolları dahice buldu: "Ayakkabılarının altında, kar üzerinde çok hızlı yürümelerini sağlayan, gondollar biçiminde yapılmış iki ayak uzunluğunda (yaklaşık 65 santimetre) bir tür ağaç kabuğundan patenler vardı"; avcılar, kaymak için, "yedi buçuk ayak uzunluğunda (2.35 metre) ve yalnızca dört parmak kalınlığında (8 ila 10 santimetre), altı düz ağaç kabuğu patenler" kullanıyordu. İlk anlatılanda kar raketlerini ve ikinci anlatılanda bizim kayaklarımızın ilk örneklerini görüyoruz.

STROGANOVLAR Novgorod Bölgesi'nin bu sanatçı ve tüccar ailesi, 15. yüzyıl zenginliklerinden yararlandıkları uçsuz bucaksız topraklar değer kazanıyordu.

sonunda tuz ve kürk ticareti yaparak zenginleşti. Onlara geniş topraklar bağışlayan IV. İvan'ın yönetimi altındaki büyük toprak sahipleri, Kazak Ermak'ın trubu gibi, paralı ordusu ile, devlet içinde devlet yönetiyordu. Su yoluyla taşıdıkları Değişik fabrikalar da yönetiyorlardı. Sanatlar üzerindeki etkileri çok önemliydi, çünkü çok büyük servetleri onlara, kiliseler ve konutlar inşa ettirmek ve dekore etmek gibi, ikona, işleme ve elyazmaları için tezhip atölyeleri kurmak olanağı sağlıyordu.

Halkın direnişi nedeniyle, Doğu ve Güney Sibirya'nın fethedilmesi daha güçtü: Batı'daki Müslüman Tatarlar, Baykal Gölü çevresinde yerleşmiş Buryatlar ve Türk-Moğol halkları, 17. yüzyıl boyunca kısmi direnişlerde bulundu. Sibirya'nın cazibesi, kürklerinin zenginliğine bağlıydı: Rus yönetimi, bir kürk vergisi olan ''yassak''ı oluşturdu. Sibiryalılar'ın Hıristiyanlaşması da bu dönemde başladı. Sibirya'nın ilk başpiskoposluğu 1621 yılında kuruldu. Son derece aktif olan Rus misyonerler, zorla vaftiz etmiyordu; Hıristiyanlığa dönüş, Sibiryalılar'ı Ruslar'la eşit kıldı ve vergiden muaf tuttu. 1650 yılına doğru, üç Kazak Pasifik'e açılan Bering Boğazı'na ulaştı. Artık kıtanın kuzeyinin sınırları biliniyordu, Sibirya'nın keşfi hız kazandı.

KAZAKLAR Sibirya'nın keşfinin öncüleridir. Gruplara ayrılmış olan bu savaşçılar, her şeyden önce, Rus halkı içinde gerçek toplumlar oluşturmuş ve Ukrayna'da yerleşmiş olan Kazaklar, özellikle de Tatarlar'la savaşmış, ama aynı katmıştır. Böylece Kazaklar, Rus İmparatorluğu'nun oluşumuna önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Aşağıda görülen ataman Bogdan Khemelnitski, Ukrayna'daki Kazak şefidir.

zamanda devletin her türlü kontrolüne karşı çıkmıştır. Güçleri, birliklerinden ve askeri yeteneklerinden gelmektedir. Moskova Hükümeti, bu asilerden kaygı duyduktan sonra, bağımsızlık isteklerine saygı duyulacağını vaat ederek onları büyük girişimlere

BAYKAL GÖLÜ Moğolistan sınırı yanında, kuzeyden güneye bir yay çizen Baykal Gölü, dünyanın en büyük durgun su rezervidir. Yüzölçümü Belçika'nınkine eşittir. Moğol asıllı bir halk olan Buryatlar, Baykal Gölü kıyılarına yerleşmiştir.

Büyük Petro

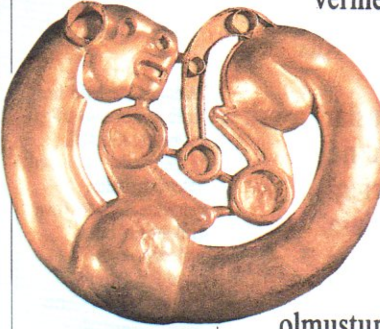
Ruslar, bugüne kadar, Büyük Petro'nun hükümdarlığı dönemini, ülke tarihi içinde devrimci bir çağ olarak kabul etmiştir. Otuz yıl boyunca Rusya, birçokları için Petro'nun olağanüstü dinamizmine borçlu oldukları yeni bir görünüm kazanmıştır. Genç hükümdar, çağdaşları tarafından, sarsılmaz bir irade, doymaz bir merak ve çok büyük bir enerji adamı olarak tanımlanmıştır. Canlı ve hızlı bir düşünce biçimine sahip olan Petro ülkesini, Avrupa'nın en büyük güçleri ile rekabete girecek modern bir devlet haline getirmiştir. Petro, tahta çıkar çıkmaz, Türkler'e karşı savaş açmıştır. Azak Kalesi'ni ele geçirmiş ama 1711'de Prut Nehri üzerinde Osmanlılar karşısında güç duruma düşmüş ve Azak'ı geri vermek zorunda kalmıştır.

Ama Petro'nun hükümdarlığında, bu saldırılara, özellikle de XII. Karl'ın İsveç'ine karşı yöneltilen büyük Kuzey Savaşı eklenmiştir. 1709 yılında Poltava Zaferi'ni getiren Petro, kısa bir süre sonra, Baltık ve Finlandiya kıyılarının büyük bir bölümünün yöneticisi olmuştur. Bundan böyle Rusya, "Avrupa'ya açılan bir pencere"ye sahiptir ve kıtanın kuzeyindeki güçlü devlet olarak İsveç'in yerini aldı. Rusya'nın ani gelişimi, Batı devletlerinde endişe uyandırmış, ama Rusya'yı da büyük güç konumuna yükseltmiştir. Petro bu durumu, kendisini imparator ilan ederek somutlaştırmıştır. Reform programını uygulamaya koyduğunda, hükümdar çevresinde fazla destek bulamamıştır. Böylece, saray dışından çalışma arkadaşları aramıştır. İsviçreli François Lefort veya soylu olmayan Aleksandr Menşikov gibi, imparatorun en önemli danışmanlarından biri haline gelen yeni insanlar ortaya çıkmıştır.

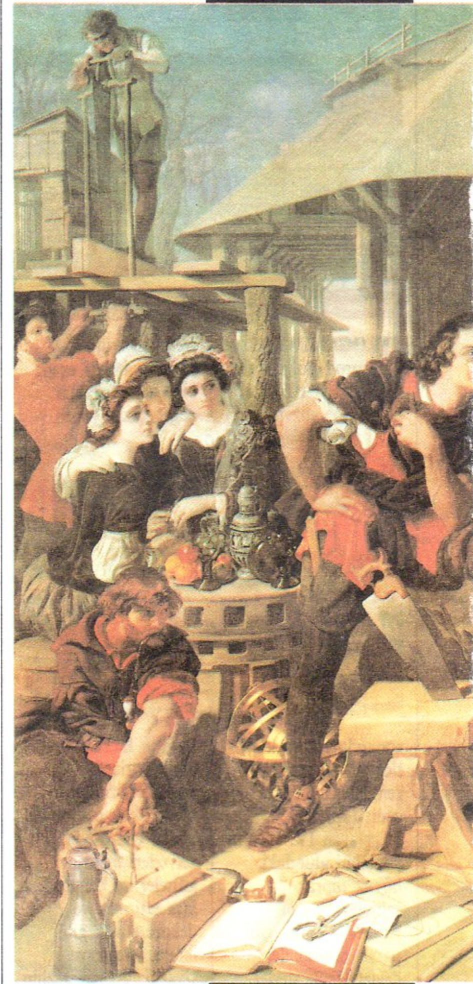
Çar tarafından yaratılmış basit bir alfabe.

ÖĞRETİM
Petro, eğitimi zorunlu kılmıştır. Bundan böyle, din adamlarının çocukları ve tüm diyakoslar ve soylular, evlenmek için okumayı bilmek zorundaydı. Petro ilkokullar açtı ve matbaayı geliştirdi: Birçok teknik el kitabının çevirisi yapıldı, askerlik sanatının ve imalathanelerin ihtiyaçlarına hizmet etmek üzere basıldı. 1702 yılında, Rusya'nın ilk gazetesi çıkmaya başladı. İlk sayılardaki hataları hükümdarın kendisi düzeltiyordu. Çar birçok özel akademi de kurdu: Denizcilik, tıp, botanik, eczacılık ve savaş yaralılarını daha iyi tedavi etmek için cerrahi okulu.

PETRO MÜZESİ
Çarın "ilginç eşyalar bölümü", bitkibilim, mineraller, fosiller, doğadaki yaratıklar üzerine kitapların yanında, Sibirya'da bulunmuş kuyumculuk malzemelerini içermekteydi. Halk buraya kabul ediliyordu ve her ziyaretçiye bir bardak votka ikram ediliyordu. Rusya'nın bu ilk müzesinin kurulması (1716) sonrasında, Bilimler Akademisi'nin müzesi de kuruldu (1725).

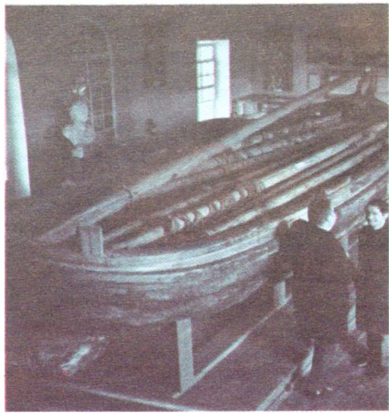

XV. LOUIS VE ÇAR
1717 yılında Petro, Avrupa başkentlerine yaptığı son büyük seyahatine başladı. Paris'te, krallık naibi tarafından şatafatlı bir törenle karşılandı ve ancak 7 yaşında olan XV. Louis ile karşılaştı. Unvanları önemsemeyen çar, saray erkânını ve kralın kendisini büyük bir şaşkınlığa uğratarak, çocuk kralı, herhangi bir çocuk gibi kucağına aldı. Fransa'da çar, Rusya'nın ihtiyacı olabileceğini düşündüğü imalathaneleri ve bilimsel kurumları gezdi. Kabul edildiği Bilimler Akademisi'nde, iki ülke arasında işbirliği başlattı. Akademiye, Hazar Denizi'nin yeni hazırlanmış bir haritasını göstererek, ilk adımları attı.

BİR ARAŞTIRMA GEZİSİ
Çar, bir grup soyluya, Batı'nın denizcilik sanatını öğrenmeleri için, Avrupa'ya bir araştırma gezisi düzenledi. Bilim ve tekniğe ilgi duyan Çar kimliğini gizleyerek gemiye bindi. Altı ay boyunca, Hollanda'da doğramacı olarak çalıştı. Burada inşa ettiği gemi hâlâ mevcuttur (aşağıda). Çarın kimliğini gizlemesi insanları yanılttı. İngiltere'de (yukarıda) ve diğer ülkelerde, ona liman yerleşmeleri ve model alacağı atölyeler gösterildi. Petro, her ülkeden, önemli ayrıcalıklar, dini hoşgörü ve özel mahkemeler vaat ettiği uzmanlar topladı.

Modern Rus ordusunun ve donanmasının kurucusu olan Petro, aynı zamanda, senato ve çalışanları, ya da devletin değişik bölümlerinin yönetilmesi için bakanlıklar düzenledi. Kırsal kesimin, köylülerin ve şehirlerin örgütlenmesindeki reformlar, Moskova'nın ülke toprakları üzerindeki kontrolünü güçlendirdi. Petro'nun asıl övüncü, hükümdarlıktan bağımsız olarak, imparatorluk işlerinin başarı ile yönetilmesine ilişkin tanımlanmış işlevlere sahip gerçek bir devlet örgütü kurmaktı. Batı uygarlığının büyük bir hayranı olan hükümdar, yeni okulların kurulmasını, sanatların ve kültürün gelişmesini teşvik etti. Ondan sonra gelenler, bütün bir asır boyunca, onun eserinin peşinden gidecekti.

ÇARIN YENİLİKLERİ
Giyim dışında takvimi de etkiledi. 1 Ocak 1700 tarihinde, bizim de kabul ettiğimiz Batı takvimine geçildi. Bundan önce yıl, 1 Eylül'de başlıyordu ve İsa'nın doğumundan itibaren sayılacağı yerde, İncil'e göre dünyanın yaratıldığı yıldan itibaren hesaplanıyordu.

SAKAL VEYA VERGİ
Modernleşme, istekle veya zorla gerçekleştiriliyordu.

İnsanlar tıraş olmak ya da bu sakalı korumak için vergi ödemek zorundaydı.

Çarın, Batı giyim tarzını nasıl benimsetttiğini gösteren halk gravürü: Giysilerin kolları kesiliyor ve dizlere kadar kısaltılıyordu.

KEDİNİN GÖMÜLMESİ
I. Petro'nun reform isteği ve bunları herkese duyurmak için aceleci davranması, geleneklere çok bağlı olan halkın düşmanlık duymasına neden oldu. Bu halk gravürü, söz konusu düşmanlığa tanıklık etmektedir. Acımasız çar, burada, sonunda onun zalimliğinden kurtulan fareler tarafından gömülen bir kedi olarak temsil edilmiştir.

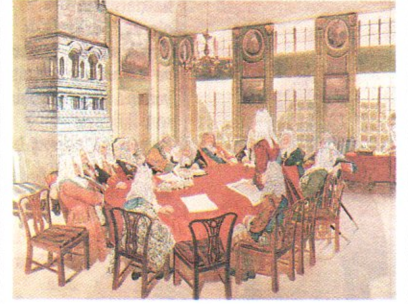

DENİZ KUVVETLERİ
Savunma ihtiyacı yanında, Batı ülkeleriyle alışverişin geliştirilmesi için, Sen-Petersburg'un ilk etkinliklerinden biri, bir donanma oluşturmasıydı. Amirallik şantiyeleri, Rusya'yı gücüne yaraşır bir donanma ile donatmak için çalışıyordu. Baltık Denizi Donanması, Büyük Petro'nun hükümdarlığının sonunda, 28.000 denizci tarafından kullanılan yaklaşık 1.000 gemiye sahipti.

Sen-Petersburg

Petro, 1703 yılında, Avrupa'ya açılan bir "pencere", Baltık üzerinde bir liman yapmak için Neva'nın denize açıldığı yeri seçti. Tüm meslek grupları, Petro'nun planını çizdiği Sen-Petersburg'un inşasına katıldı; yabancı mimarlar yardım etmeye geldi. Neva'nın kolları kıyıları, inşaatın gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak meşe kazıkları ile sağlamlaştırıldı. Sokaklar, yangının yayılmasını önlemek için yeterince gelişti, inşa edilen ilk binalar arasında, Pierrement-Paul Kalesi şehri koruyordu. Soylular, 1712 yılından itibaren başkent olan Sen-Petersburg'a yerleşmek zorunda kaldılar.

SENATO
Çar, Boyar birliğinin yerini doldurmak için, yüksek adli ve idari makamların üzerinde bulunan hükümet örgütünün en üst noktasında dokuz üyeli bir senato yarattı. Bu senato, çar olmadığı durumda, ülkeyi yönetmekle yükümlüydü. Aynı zamanda, vergilerin düzenli olarak toplanmasıyla ilgileniyordu.

Altın, gümüş ve bakır paralar bastırıldı.

PETRO VE ASKERLERİ
Petro daha çocukken, savaş oyunlarını seviyordu. Hükümdar olunca, ülkesini savunmak zorunda kaldı. Savaştaki ihtiyaçları karşılamak üzere, askeri hizmeti yerleştirerek, dünyanın ilk sürekli ordusunu kurdu. Köylüleri olduğu gibi soyluları da silah altına aldı. Papaz sınıfı, tüccar, burjuvazi ve memurlar gibi, köylülerin bir bölümü de bu hizmetten muaf tutuluyordu. Askerler yaşam boyu vatanlarına hizmet ediyor ve askerlik yapmamış biri asla devlet görevinde yer alamıyordu. Bu, Avrupa'nın en önemli ordusu olacaktı: Donanma dışında, 200.000 kişi, 100.000 Kazak ve paralı asker.

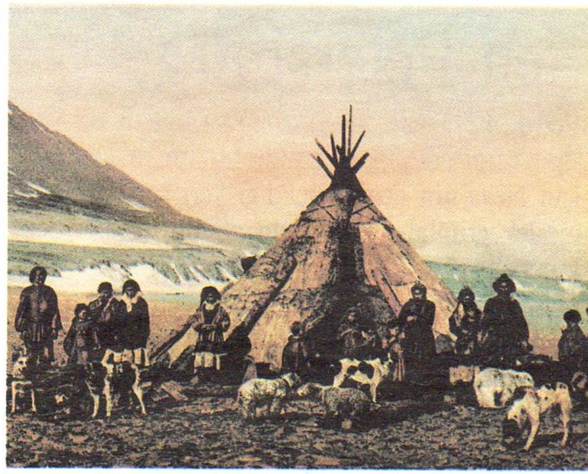
STRELTSYLER
IV. İvan tarafından yaratılmış silahşörler alayı, Petro'ya karşı çıktı ve 1698 yılında, genç çar yurtdışında iken ayaklandı. Derhal geri dönen çar acımasız davrandı ve birçoğunun başını vurdurdu.

SAMOYEDLER
(Yukarıda ve karşıda) Sibirya'nın küçük halklarından biri olarak, Sibirya'nın büyük ırmağı Yenisey ve Karadeniz arasına yerleşmiştir. Bölgenin sert iklimiyle savaşmaya alışmış bu göçebe çobanlar, sürülerinin ürünlerini satarak yaşıyorlardı. Rusya'nın orta kesimlerindeki Kaluga'nın tahıl yetiştiren zengin köylüleri gibi (soldaki köylü kadın) tüm Rus köylülerini tanımlıyorlardı. Avrupa'dan gelen yabancılar tarafından barbar olarak nitelenseler de, kültürleri, Batı ile ortak çizgiler temsil etmektedir. Büyük Hıristiyan bayramları, sıcak yazların, uzun bir geçiş dönemi olmaksızın sert kışları izlediği bir mevsim ritmini izliyordu.

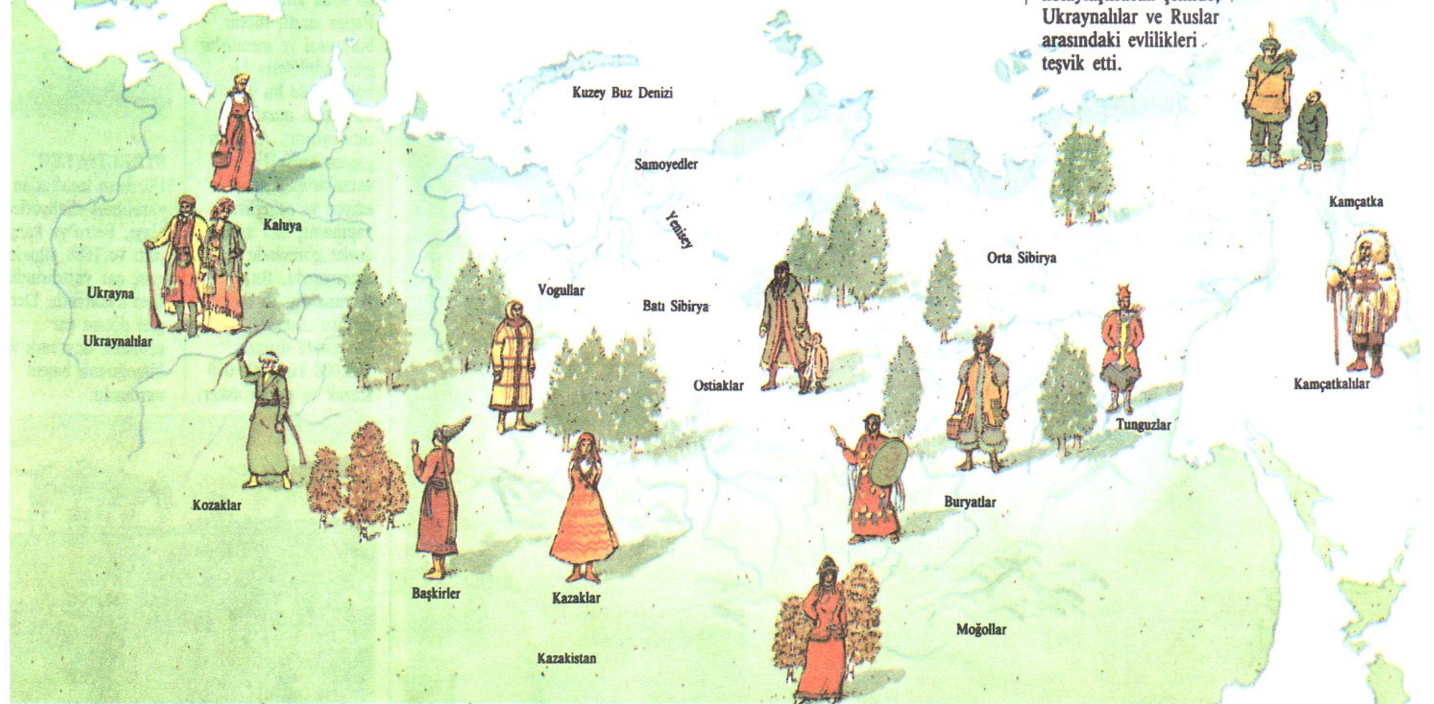
Büyük Petro yönetiminde, Rusya, hem Avrupa hem de Asya'ya, batıdan doğuya, Baltık'tan Pasifik'e uzanan ve değişik kültür ve kökenlere sahip halkların birlikte varolduğu geniş bir imparatorluk haline geldi. Batı bölümü, esas olarak Slav'dır. Ruslar, 1654 yılından itibaren çara bağlanan Ukraynalılar ve 1709 yılından sonra, geleneklerini koruyan yeni Baltıklılar'ın imparatorluğa katılmasıyla, batıda Beloruslar ya da batının "Beyaz Ruslar"ından ayrılır. İmparatorluğun doğu bölümün, Türk ve Moğol istilalarının güçlü ölçüde etkilediği bir halk mozaiğinden oluşuyordu. Rus İmparatorluğu, Büyük Petro yönetiminde oluşturulan yönetim aracılığıyla birleşmeye başladı.

İmparatorluk içindeki iletişim çok gelişmiş olmadığı için, Ortaçağ'ın sonundan itibaren, farklı halkların karşılaştığı yerler oluştu. Bunlar, özellikle de büyük fuarlardı. Sözü geçenlerden en ünlüsü Kazan Fuarı, 15. yüzyıldan itibaren Nijni-Novgorod kasabasına, Saint-Macaire Manastırı yanına taşındı. Halklar, kürk, at ve amber değişimiyle kendini tanıtmayı öğrendiler. Etnik grupların yakınlaşması, hükümdarın politikasını etkiledi. Petro, Ukraynalılar'ın imparatorluğa girişini kolaylaştıracak şekilde, Ukraynalılar ve Ruslar arasındaki evlilikleri teşvik etti. Hükümdarlığı sırasında, farklı bölgelerde gerçekleştirilen adli reformlar, Moskova'nın ülke bütünü, özellikle de yeni tedbirlerin alındığı eski kırsal sınır bölgeleri üzerindeki kontrolünü güçlendirdi. Böylece, özerkliklerini koruyan Don Kazaları'ı bazı zorlayıcı tedbirlere maruz kaldı.

TUNGUZLAR
Doğu Sibirya halkı.

Hint ve Çin İmparatorluğu

Uzakdoğu'ya ulaşabilen ilk Avrupalılar, Moğol işgali sırasında bölgeye gelmişlerdi. ''Moğol barışı'' özellikle tüccarların girişini kolaylaştırmıştı. Bu tüccarların en ünlüsü Venedikli Marco Polo'ydu. Onun gezi anıları olan ''Harikalar Kitabı'' 13. yüzyıl Avrupa'sında çok etkili olmuştu. Bu topraklarla hiçbir bağlantıları yokken, inanılamayacak kadar zengin oldukları hayal edilirdi. Bu hayaller daha sonra büyük keşiflerin yapılması için önemli bir itici güç olacaktı.

HİNT-TÜRK İMPARATORLARI (BABÜRLER)
1526 ile 1858 yılları arasında Hindistan'ın kuzeyinin efendisi olan Hint-Türk imparatorları içlerinden ilk imparatorun, Babür'ün, Cengiz Han ile Timur'un soyundan oluşu yüzünden kendilerini Timur'un mirasçıları olarak görüyorlardı. Britanya'nın gücü bu imparatorluğu sona erdirdi.

Hint-Türk İmparatorluğu

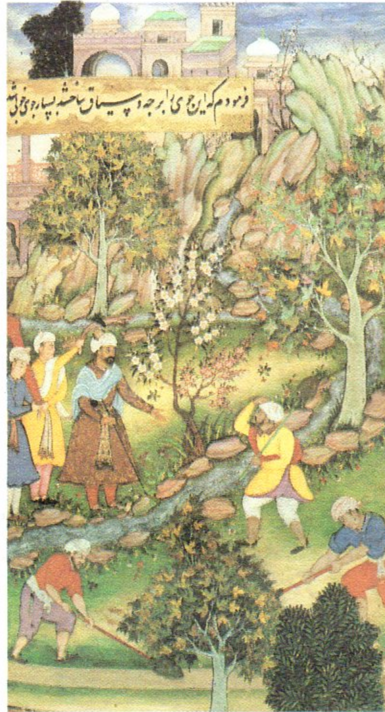
Hindistan'daki Müslüman krallıklar örneğin -Delhi Sultanlığı - Hint- Türk İmparatorluğu kadar geniş topraklara yayılamamışlar, onun gibi bir politik güce sahip olamamışlardı. Babür'ün Panipat'ta 1526'da Delhi Sultanı İbrahim Lodi karşısında elde ettiği zafer ona Kuzey Hindistan'ın kapılarını açmıştı.

Ama oğlu Hümayun (1530-1556) askeri başarısızlıklara, yenilgilere uğradı. Hatta, 1544 yılında kaçıp İran'a, şahın sarayına sığınmak, krallığını tekrar fethedip ele geçirebilmek için en elverişli zamanı, orada beklemek zorunda kaldı. Oğlu Ekber (1556-1605) on üç yaşında tahta çıktı ve Hindistan'ın en büyük hükümdarlarından biri oldu. İmparatorluğun sınırlarını çok genişletti, 1568-1592 yılları arasında hüküm sürdü, Malva'nın başkenti Çittor'u (bugünkü Racastan), Gucerat'ı, Bengal'i, Keşmir'i, Sind'i, Orissa'yı fethetti. Aydın ve ılımlı bir hükümdardı, yönetimde reformlar yaptı, Babürlü Hindistanı'nın iyi ve güzelin benimsendiği, değişik dinlerin güzel bir uyum içinde bir arada yaşayabildiği parlak bir uygarlığa kavuşmasını sağladı. Hindular ile Müslümanlar'ın birbirlerine karşı anlayışlı olmalarını istediği için Brahma Hindistanı'nın büyük klasik eserlerini Farsçaya çevirtti ("Mahabharata" ve "Ramayana"). İmparatorluğunda Müslüman olmayanlardan alınan ve halkın tepkisini çeken "cizye" vergisini yürürlükten kaldırdı.

İMPARATOR HÜMAYUN'UN MEZARI
Ekber tarafından Delhi'de yaptırılan bu mezar, Babürlüler'in Hindistan'a getirdikleri Timurlu tarzı İran ve Orta Asya mimarisinin güzel bir örneğidir. Bir süre için sürgünde olan Hümayun, İran şahının sarayına sığınmak zorunda kalmıştı. Ülkesine geri dönerken çok ünlü iki sanatçıyı da kendisiyle birlikte gelmeleri için davet etmişti. Bu sanatçılar Babürlü sanatçılarına Pers minyatür sanatını öğrettiler. Babürlü egemenliğinin ilk dönemlerinde İran uygarlığının etkisi çok yoğundu: İmparatorluğun resmi ve yönetim dili Farsçaydı. Oysa Babürlüler Sünni Müslümanlar'dı. İran'da hüküm süren komşuları Safeviler gibi Şii değillerdi. Babürlüler Hindistan'ın kuzeyinde ılımlı bir İslam'ın izlerini bıraktılar.

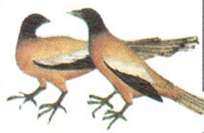
BABÜRNAME
Çok iyi bir savaşçı kumandan, olağanüstü bir strateji uzmanı, eylem adamı olan imparator Babür aynı zamanda bir hümanist ve edebiyatçıydı. Dünyaca ünlü "Hatıralar"ın, "Babürname"nin yazarıdır. Babür Türkçe yazılmış bu eserde gerçekleştirdiği fetihleri, Hindistan'ın kapılarını açmak için yaptığı savaşları anlatıyor. Ama bunun yanında büyük bir titizlik ve doğruluk içinde, anayurdu Orta Asya'dan çok farklı olan Hindistan'ın bitki örtüsünü ve hayvan türlerini anlatıyor. Babür'ün ölümünden yaklaşık altmış yıl kadar sonra, torunu imparator Ekber, "Babürname"yi Farsçaya çevirtti

(Yanda, saraydaki sanatçılara elyazması eseri aslına sadık kalarak resimlemelerini emrediyor). Babür, hayatın ve verimliliğin sembolü olan meyve ağaçları dikilmiş, kaynak sularıyla sulanan bahçelerden çok hoşlanırdı. Persler'in "çar-bağ" modeli bahçelerinden - simetrik olarak dörde

bölünen bahçelerden- Hindistan'da pek çok yaptırdı. Yolların kesiştiği yerlerdeki taş

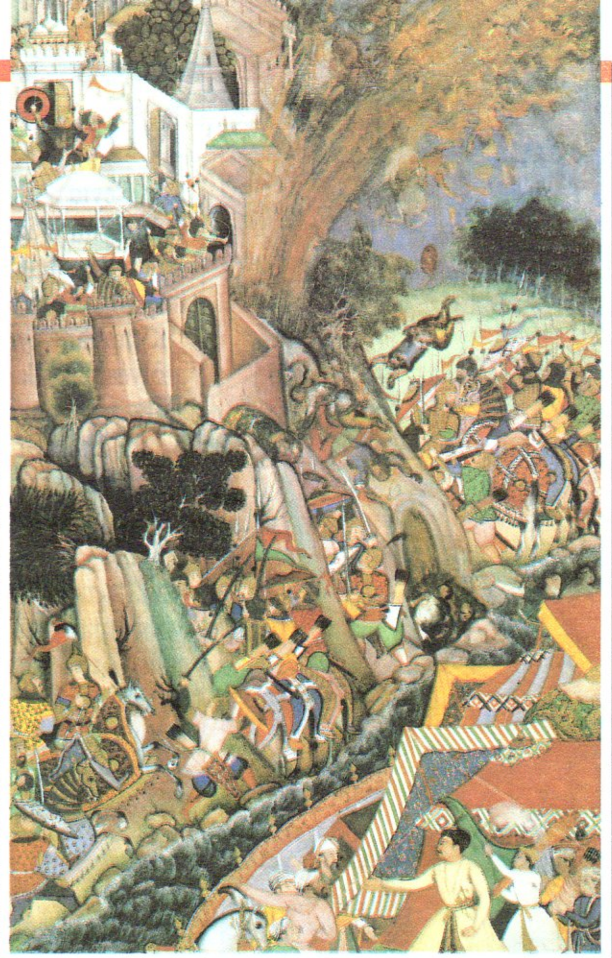
sahanlıklar imparatorun, bahçesini seyretmesine imkân veriyordu.

BABÜR
(1483-1530)
Hint-Türk İmparatorluğu'nun kurucusu. Türk-Moğol asıllı, 1483 yılında Fergana'da doğdu, 1526'da Panipat Zaferi'nden sonra Delhi ve Agra şehirlerini aldı.

FATEHPUR SİKRİ
İmparatorluk başkenti Agra yakınlarında, imparator Ekber "zafer şehri" Fatehpur Sikri'yi inşa ettirdi (aşağıda).

1571-1585 yılları arasında ülkeyi buradan yönetti. Yöredeki taşocaklarından getirtilen kırmızı kumtaşları yontularak inşa edilmiş olan bu kent, Hindu ve Müslüman mimarisinin ilginç bir sentezi olan bir stilde inşa edilmiş, çok iyi korunmuş yapıları bugün sergileniyor. Dua evi "İbadethane"de Hindu-Müslüman birliğini kurmayı hayal eden Ekber, imparatorluğundaki çeşitli dinlerin - Hindular'ın, Müslümanlar'ın, Zedüştler'in, Jinistler'in, Yahudiler'in, temsilcilerini, cizvit misyonerleri bir araya toplayıp kendi huzurunda, çoğunlukla çok hareketli felsefi tartışmalar yaptırmayı bir gelenek haline getirmişti. Afganistan'daki kabilelere karşı bir sefere çıkmayı ve Keşmir'i topraklarına katmayı arzu eden Ekber, 1585 yılında Fatehpur Sikri'yi terkedip daha kuzeyde olan Lahor'u imparatorluğunun başkenti yaptı. İmparator Ekber'in saltanatı, yaptığı reformlar, sekreteri ve biyografisinin yazarı olan Ebülfazl Allami tarafından "Ekbernâme" adıyla yazıldı. Elyazması kitap saray ressamları tarafından süslendi.

RACPUTLAR
Hindu dininden savaşçı kabileler - Babürlü kuvvetlerine karşı koyuyorlar. 1568 yılının Şubat ayında Ekber, Racput Kalesi olan Çittor Kalesi'ni ele geçirdi. Kalenin içinde bulunan kadınlar şerefsizlik ve esaretle yüz yüze gelmektense kendilerini diri diri yakmayı tercih etmişlerdi.

Minyatür sanatı

Mir Seyid Ali ile Abdüssamed, İmparator Hümayun'u izleyerek Hindistan'a gelen iki İranlı sanatçıydı. Hükümdarlığının başlangıcında, imparatorluk resim atölyesi "Kitaphane"yi kuran Ekber'in imparatorluk atölyesinin ilk yöneticileriydiler. Abdüssamed, Türk ve İran estetik geleneklerine göre yeni bir özgün Babürlü resim stilinin hazırlanmasında çok önemli bir rol oynamıştı. İmparator sanatçılarından belli bir gerçekliğe ulaşmalarını ve yavaş yavaş İran örneklerinden uzaklaşmalarını istiyordu. Bu atölyelerde Müslüman sanatçılarla birlikte Hindular da çalışıyordu. İmparatorun istediği tarihi ve edebi elyazması kitapların detaylı tezyinatını yapıyorlardı. Kitap süslemenin dışında portre ve değişik sahneler içeren minyatürler de yapıyorlardı.

BABÜRLÜ RESMİ
Başlangıçta Pers örneklerinden son derece etkilenen Babürlü resim sanatı, Ekber döneminden itibaren açıktan açığa bir gerçekçiliğe doğru yönelmişti. Cizvit misyonerleri tarafından Babürlü sarayına getirilen Avrupa gravürleri, Ekber'in isteği üzerine imparatorluk atölyeleri ressamları tarafından kopya ediliyor, az veya çok, bir serbesti içinde uyarlanıyorlardı. Bu tür çalışmalar üç boyut duyusu, perspektif etkisinin uygulanması gibi unsurların katkısıyla Hintli sanatçıların yeni bir estetik anlayışına yönelmelerine yardımcı olmuştur.

Ekber döneminde minyatürleri yapan sanatçılar iki gruba ayrılırlardı: Minyatürün şeklinin kompozisyonundan ve çiziminden sorumlu olan usta ressamlar ve minyatürleri renklendirmekle görevli olan sanatçılar.

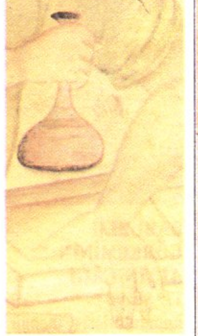
Bazen de tecrübeli sanatçılar yalnızca portreler yaparlardı. Bu işbölümü bol miktarda elyazması eserin hazırlanabilmesini sağlıyordu. 17. yüzyılda bu tür çalışmalar terk edildi. O tarihten itibaren ressamlar daha kişisel ve daha yetkin eserlere sahip oldular.

Babürlü sanatçılar, yeşimtaşını, nefriti, kaya kristalini büyük bir ustalıkla işliyorlar ve çoğunlukla dekoratif veya yararlı eşyaların bezenmesinde kakma işi olarak kullanıyorlardı.

TEKNİK

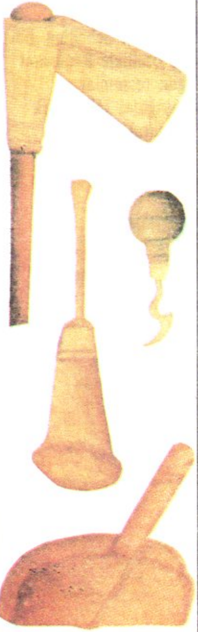
Minyatüre başlamadan önce kâğıt aharlanır (cilalanır), boya

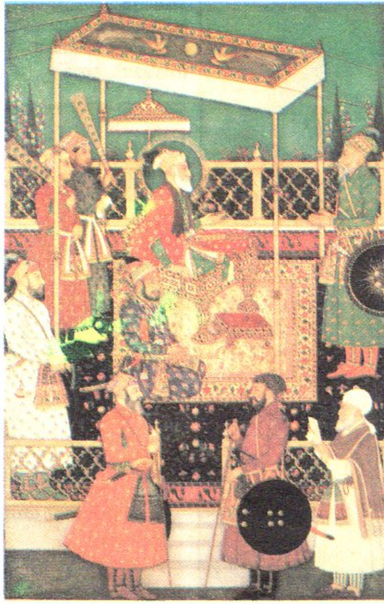

maddesi olarak kullanılacak olan madenler veya bitkiler ezilerek toz haline getirilir. Minyatürün boyanması sona erdikten sonra yüzeyi bir akik parçasıyla parlatılır.

Büyük Moğollar'ın zirvesi

İmparator Cihangir (1605-1627) ve Şah Cihan (1628-1658) döneminde Babürlü Hindistan'ı bütün ihtişamıyla parıldıyordu. Bu iki hükümdar sanatçılara destek oluyor, imparatorluk sanatçılarını resim, süsleme sanatları, dokumacılık ve mimari konularında cesaretlendiriyorlardı. Değerli taşları ve mücevherleri çok seven, debdebeden hoşlanan Şah Cihan 1628 ile 1635 yılları arasında, üzeri değerli taşlarla süslü meşhur "Tavus Tahtı"nı yaptırdı. Yüz yıla yakın bir süre Hint-Türk imparatorları bu tahta oturdular.

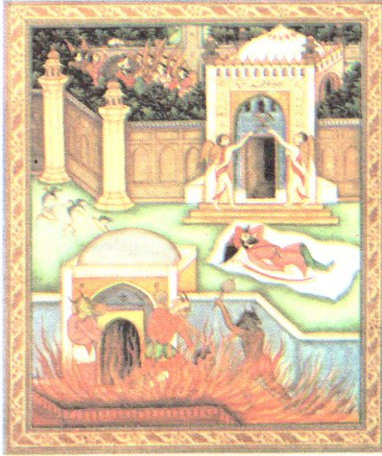
İMPARATOR EVRENGZİB
(1658-1707)
Büyük imparatorların sonuncusu. Onu izleyen imparatorların çoğu, politik çaptan yoksun, miskin, tefessüh etmişti. Hindular'a karşı bağnaz bir dini politika yürüten Evrengzib'in hükümdarlığı sırasında hiç olmazsa Dekkan, Babürlü orduları tarafından fethedilmiş, Bicapur ve Golconda sultanlıkları 1686 ile 1687 yıllarında düşmüştü. Evrengzib'in ölümünden sonra Hint-Türk İmparatorluğu parçalanmaya başladı.

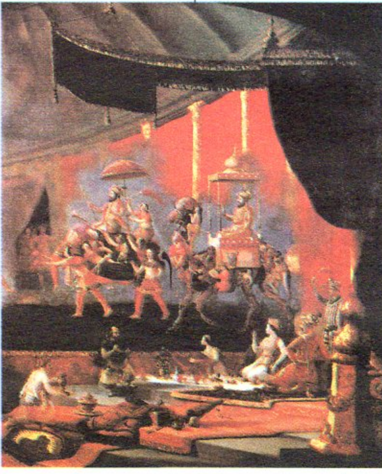
TAC MAHAL
Bu beyaz mermerden türbe, 1631-1642 yılları arasında Şah Cihan tarafından, on dördüncü çocuğunu doğururken ölen karısı Mümtaz Mahal'in anısına yaptırıldı. Hint-Türk mimarisinin bir şaheseridir. Çok zevkli çiçek süslemeler yarı değerli taşların, mermerin içine kakılmasıyla oluşturulmuştur.

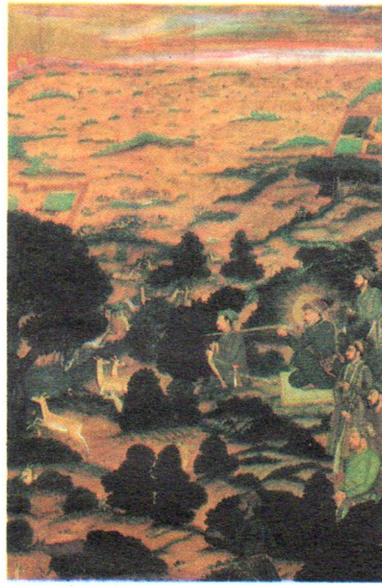
BABÜRLÜ GÖRKEMİNİN ALTIN ÇAĞI
17. yüzyıl imparatorları Cihangir ve Şah Cihan'ın hüküm sürdükleri dönemlerde müreffeh ve gelişmiş imparatorluk, gücünün doruğuna erişmişti. Babürlü sarayının, saray erkânının görkemi çeşitli amaçlarla Hindistan'a gelmiş, Bernier, Tavernier veya Thévenot gibi Avrupalı gezginlerin anlattıklarından sonra Batılılar'ın hayal güçlerini büyülemişti. Jean de La Fontaine fabllarından birine "Bir Moğol'un Rüyası" adını vermişti. Schelling gibi ve özellikle Rembrant gibi ressamlar (aşağıda) Hint-Türk imparatorlarını gösteren minyatürlerden etkilenmişlerdi. 17. yüzyılda saray ressamları komşu hükümdarları etkilemek amacıyla, imparatorlarının güçlerini ve cömertliklerini belirten portrelerini yapıyorlardı.

Ama Şah Cihan, bağnaz bir Müslüman, uzlaşmaz, ilgisiz, güzel sanatlara karşı düşmanca bir tutum içinde olan oğlu Evrengzib (1658-1707) tarafından tahttan indirildi. Onun saltanatı sırasında hiç olmazsa imparatorluğun sınırları genişlemişti. Babürlü sanatı için kötü günler başlamıştı. Sanatçılar saray erkânının, hatta başkentin dışında kendilerini koruyup destekleyebilecek sanatseverler aramaya başlamışlardı. Evrengzib döneminde başlayan düşüş 18. yüzyılda da devam etti. 1739 yılında imparatorluk başkenti Delhi, Türkmen Nadir Şah tarafından yağmalandı. Hint-Türk hükümdarlığı ağır bir darbe yedi ve zenginliğinin büyük bir kısmı elinden alındı. Bu arada İngilizler güçlenmeye başladı.

ŞAH CİHAN'ın saltanatı Hindistan Türk İmparatorluğu'nun en parlak dönemlerinden biridir. Mimariye meraklı olan imparator, görkemli binalar inşa ettirmiştir: Tac Mahal'den başka Agra ve Delhi kalelerini de yaptırmıştır. Bunun dışında imparator değerli taşlara, mücevherlere de aşırı derecede tutkundu. Doğu dünyasının bütün mücevheratçıları, cevahir yontucularının yanında Fransız Austin de Bordeaux ve Tavernier gibi Avrupalı mücevherciler de onun sarayına akın akın geliyorlardı.

İNGİLİZ EGEMENLİĞİ

17. yüzyıl başlarında özel ayrıcalıklardan yararlanarak ticaret yapmak için Hindistan'a gelen İngilizler kısa zaman içinde güçlendiler. 1757 yılında Clive "Lordu"nun Bengal "Nawab"ı karşısında elde ettiği Plassey zaferi, gelecekte İngiltere-Hindistan İmparatorluğu'nun kalbi olacak Hindistan'ın bu bölgesinde İngiliz egemenliğini güçlendirdi. Daha 1722 yılında, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi kendi girişimleriyle Hint-Türk İmparatoru'nun isteği dışında gelirlerini toplamaya başlamıştı. Ama Hint- Türk İmparatorluğunun sonunu getiren olay yüzyıl kadar sonra çıkan İngiliz Ordusu'ndaki Hintli askerlerin isyanıydı.

İNGİLİZ ORDUSU'NDAKİ HİNTLİ ASKERLERİN İSYANI

Hindistan'daki, İngiliz Ordusu'nda bulunan yerli askerler, Meerut'de 10 Mayıs 1857 günü, İngilizler'in kendilerine dağıttıkları yemeklerin bazılarına inek içyağı, bazılarına da domuz yağı bulaştığı için isyan çıkarmışlardı. Çünkü inek Hindular için kutsal, domuz da Müslümanlar için yenilmesi dinen haram olan bir hayvandı. Üç tabur Hintli asker subaylarına karşı isyan başlatmıştı. Şehirdeki Avrupalılar'ın hepsi katledilmişti. Ertesi gün isyancılar Delhi'yi, ardından da Luknov, Kanpur ve Allahabad'ı ele geçirdiler. İngilizler bu isyanı çok kanlı bir biçimde bastırdılar ve 20 Haziran 1858 günü isyancı yerli birliklerin son kalesi olan Cwalior Kalesi'ni ele geçirdiler. Son Hint-Türk İmparatoru II. Bahadır Şah (yukarıda görülen) isyancılara destek olmuştu. 1858 yılında İngilizler tarafından tahttan indirildi ve Rangoon'a (Birmanya'ya) sürüldü. 1876 yılında Kraliçe Victoria, Hindistan İmparatoriçesi ilan edildi.

Çin'de Ming Hanedanlığı

1279 yılında, Moğollar, Çin İmparatorluğu'nu yıldırım hızıyla fethettikten sonra, Çin Song Hanedanı'nın yerine geçtiler. Bugünkü Pekin şehrinin yakınlarındaki Dadu'yu başkent yaptılar ve bu imparatorluğu da zaten çok geniş olan topraklarına kattılar. Onların amansız hâkimiyetleri 14. yüzyılın ortalarından itibaren sarsılmaya başlamıştı: Bir milli direniş teşkilatlanmıştı. 1368 yılında Moğollar Çin'den kovuldular ve yerlerini yeni bir hanedana, Mingler'e bıraktılar. Bu hanedanın hüküm sürdüğü 276 yıl boyunca on altı imparator birbirini izleyerek tahta geçti ve klasik gelenekleriyle yoğrulmuş bir düzeni yaratabilmek amacıyla birbirleriyle yarıştı. Bu sürenin birbirine eş üç evreye ayrıldığını kabul etmek yerinde olur.

SİLAHŞÖRLÜK
Moğol egemenliği altında, pek çok bölümden oluşan silahşörlük hikâyeleri halk arasında çok yaygındı. İçlerinden pek çoğu tiyatro ve opera eseri haline getirilmişti. Ming döneminde basılanlar sayıları artarak yayılmıştı (ağaç oymaları). Bütün sayfayı kaplayan ağaç oyması baskı resimleri hikâyelerin en hareketli anlarını daha da çekici hale getiriyordu. Bu resimler çömlek yapımcıları için bitmez tükenmez bir ilham kaynağı oluşturuyordu (Yukarıda resimde görülen, elindeki silahını önüne doğrultmuş bütün hızıyla ileri doğru atılan bu savaşçı gibi). Bu savaşçı resmi, 16. yüzyıl ortalarında yapılmış bir detaydır.

ALKOL ŞİŞESİ
(14. yüzyıl ortaları). Şişenin üzeri son derece güzel parlak bir kobalt mavisi boyayla kaplıdır. Vazonun geniş kısmının üzerine, üç pençeli, bitmeyecek bir koşuş içinde olan hareketli, canlı bir ejderha beyaz renkte çizilmiş.

GENÇ BİR UŞAĞIN PORTRESİ
15. yüzyıl sonlarında beyaz porselen üzerine birkaç hafif fırça darbesiyle yapılmıştır. Anında yapılan bu resmin çekiciliği taslağın tazeliğinden gelmektedir.

"BİN ÇİÇEK"
Şakayıklar, kasımpatları, kamelyalar, çançiçekleri gibi çiçeklerle bezenmiş bu büyük vazo, 18. yüzyıl ortalarında imparatorluk porselen atölyelerinde, porselen sanatçıları tarafından büyük bir ustalıkla yapılan vazolardan biridir. Süslemelerinin zenginliği, kullanılan sırların çeşitliliğinden ötürü bu tür vazolar "bin çiçek" adıyla tanınırlar.

MOĞOLLAR
Moğol hükümdarı Kubilay Han, yanındaki sekiz kişiyle birlikte at üstünde ellerinde yayları, doğanları ve köpekleriyle avlanırken görülüyor. Uzaktan bir kervan geçiyor. İpek üzerine mürekkeple çizilmiş bu eser, canlı renklerle daha da güzelleştirilmiş. Esere Liu Guandao imzası atılmış, tarihi ise 1280'in ikinci ayı. O zamandan beri imparatorluk koleksiyonları arasında korunan bu eser Çin'in yeni istilacılarının kişiliklerini çok açık bir biçimde sergiliyor: Hareketli talimlere, çalışmalara, büyük geniş alanlara tutkun yiğit bir toplum.

Ming Hanedanı'nın ilk yüzyılında, tarıma dayalı, ciddi, merkeze bağlı bir devlet sistemi kurulmuştu. Bu hanedanın kurucusu Hongwu (1368-1398) ülkeyi yeniden inşa etti ve bir yeniden ağaçlandırma politikasını benimsedi. Zhenghe (1405-1433) güçlü silahlı gemileri (''haichuan''ları) yaptırmayı görev edindi. Bu güçlü gemiler 600 kişi taşıyabiliyorlardı. Çin'in, İran Körfezi'ndeki, Doğu Afrika'daki limanlarla elverişli diplomatik ve ticari ilişkiler kurmasını sağlamışlardı. Böylece imparatorluk okyanuslara hükmedebilen bir ''süper güç'' haline gelmişti. İmparator Yongle (1402-1424) hükümdarlığının sonlarına doğru Pekin'i başkent düzeyine yükseltti. Büyük Kanal'ın onarımının uzun sürmesi yönetimin ve saray erkânının Nankin'den, Pekin'e taşınmasını açıklıyor. Yeni başkent, Büyük Kanal'ın birleştiği kuzeydeki buğday ekilen topraklar ile güneyin pirinç havzasını birbiriyle birleştiren bir muazzam sistemin merkezi gibiydi. İmparatorluk, yönetimi tek elde ciddi bir biçimde birleştirdiği için bölünme teşebbüslerine karşı uyarılmıştı.
Ikinci Ming yüzyılında (1450-1550) bu mutlakiyet iç rekabete ve dış saldırılara karşı koymak zorunda kalmıştı. Üçüncü Ming yüzyılında (1550-1644) kısa süren bir düzelme döneminden sonra bozulma, düşüş başladı. 1644 yılında Pekin zaptedildi ve son imparatorun intiharı Ming Hanedanı'nın sona erişini hızlandırdı. Yönetimin yeni sahipleri Mançu kökenliydi ve Çing Hanedanı adını aldı (1644-1911). Göçebe kökenliydiler, yüzyıllardan beri kuzeydoğuda da bir yere yerleşmemişlerdi. Kendilerine karşı son direnişleri de yok ettikten sonra Çin uygarlığına uyum göstermeye karar verdiler.

''ON ÜÇ MİNG MEZARI''
1409 yılından itibaren Pekin yakınlarında 40 kilometrekarelik bir alana inşa edilmeye başlandı. Mozoleler, ''Kutsal Yol'' adı verilen bir kıvrımlı eksenin çevresine yerleştirilmiştir. 6 kilometreden uzun olan bu yol toprak falcıları tarafından çizilmiştir. 1550 yılında yapılmış olan beyaz mermer zafer takını geçtikten sonra kutsal bir bölgeye girilir. Karşılaşılan ilk engel 1425 yılında yapılmış olan kırmızı bir kapıdır. Bir dikilitaş bu kapının hükümdar tabutlarının geçmesi için yapıldığını belirtir. Salonların yanlarındaki sahınlarda matem elbiseleri giyilebilir. Daha ileride her biri birer anıt olan 36 heykel bir yol boyunca dizilmiştir: Bunlar bakan, general, yönetici olan on iki kişi ile gerçek ve mitolojik hayvanların heykelleridir. Her yeraltı mezarlığının kendini çevreleyen ayrı duvarları vardır. Hepsinin planı aynıdır: Orada gömülü olanın kişiliğini belirleyen mezartaşının bulunduğu bir yapı, üçlü bir köprü, dua salonlarının bir arada olduğu yer, sunak yeri ve nihayet mezarın bulunduğu yeraltı sarayını koruyan tümülüs. Bazı binalar çok etkileyiciydi. Yongle mezarının dua salonunun cephesinin uzunluğu 66 metreden fazladır. Çatısını 60 sütun tutmaktadır. Sütunların boyu 14 metredir. 1412 yılında inşa edilmiştir ve bozulmadan günümüze gelmiştir.

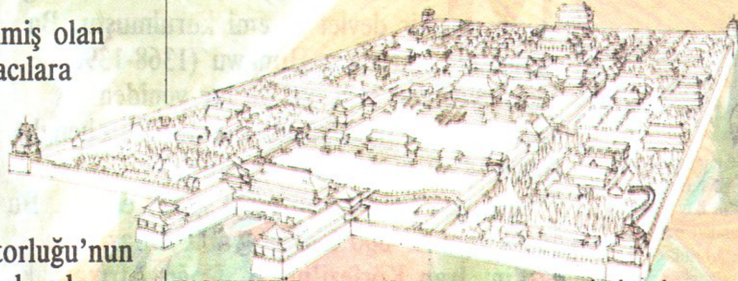

BİLİMSEL DÜŞÜNCE
Yönetimin üst tabakasının sınavla seçilmesi bilimi ve araştırmaları teşvik etmişti. Zhenghe'nin çalışmalarından sonra önemli coğrafi araştırmalar yapılmıştı. Seramik, lak (Çin mürekkebi), bronz ve buna benzer pek çok teknik, ansiklopedik araştırma konusu olmuştu. Matbaa sayesinde bu tür çalışmalar çok miktarda basılmış, yayılmış ve aydınların sayısının artmasını sağlamıştır. Astronomi, tıp ve ilaç yapımı gibi bilimlere çok önem veriliyordu.

Pekin

Coğrafya açısından merkezi değiştirilmiş olan yeni başkent bozkırlardan gelen istilacılara karşı güçlü değildi. İmparatorluğun yaşaması, başkentinin güvenliğine bağlıydı. Bu yüzden güçlü bir biçimde tahkim edilmesi, surlarla korunması gerekiyordu. Çin İmparatorluğu'nun geleneklerine göre, yeni bir kent kurulmadan önce toprak falcıları yeni şehrin yerini belirliyorlardı. Bu toprak falcıları bir çeşit kâhindiler, yeryüzü üzerindeki akımları inceliyorlar ve yerleşilmesi uygun olan yerleri tespit ediyorlardı.

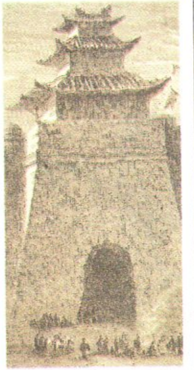
YASAK ŞEHİR
Kutsal şehir ve şehrin ortasından, güneyden kuzeye doğru görkemli bir eksen geçerdi. Bu, evrenden geçen eksene uygun olan bir eksendi. Çünkü şehir de -yasak şehir- dünyanın kare şeklinde olduğuna inanan Çinliler'in inançlarına göre kare şeklinde inşa edilmişti. Eksen, her birinin beyaz mermer taraçaları, kırmızı lake sütunları ve sarı cilalı damları olan sarayların arasından geçiyordu. Evrenin hükümdarının yeryüzündeki bir yansıması olan imparatorun oturduğu özel daireler daha az gösterişliydi.

SARAY HAYATINDAN BİR SAHNE
İmparator çevresindeki ulu kişilerle sarayının bahçelerinde dolaşarak hava alıyor.

SOKAK SATICILARI, SOKAK MESLEKLERİ
Demirci, seyyar kitapçı, berber, zerzevatçı veya çorba satıcısı ve arzuhalci işlerini yaparken bir çift, uşaklarının ittiği tek tekerlekli arabalarıyla sokaktan geçiyor.

ŞEHİR

1403 yılından itibaren inşa edilmeye başlandı, etrafı surlarla çevrilmiş, doğudan batıya 5.5, kuzeyden güneye 5 kilometre uzunluğunda

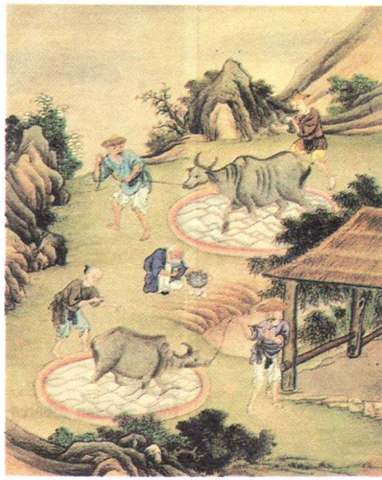
bir dikdörtgen şeklindeydi. Şehre "Tatar şehri" adı verilmişti ve soylular için yapılmıştı. Bir satranç tahtası kadar muntazamdı, mahallelerinin her biri daracık sokakları, kırmızı eşikli alçak gri cepheli evleriyle birer labirentti. Evler en çok iki katlıydı ve bir akarsu gibi yan yana, üst üste binmişti ve ağaçlandırılmıştı.

Çing Hanedanlığı döneminde hayat

Çienlong, hükümdarlığının ikinci yarısında, sanat ve mimari konusundaki çılgınca isteklerini frenlemek zorunda kalmıştı. Çünkü imparatorluk, ülkenin nüfusunun olağanüstü bir biçimde artışı yüzünden ağır ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştı. Oysa yüz yıldan daha uzun bir süreden beri, Çin bir refah, zenginlik, bolluk dönemine girmişti.

LEĞEN Pers leğeni biçimindeki porselen leğen 18. yüzyılda yapılmış ve kobalt mavisiyle süslenmiş.

PORSELEN Çin seramik teknolojisi, dünyanın geri kalan kısmında uygulanan seramik teknolojisinden şaşılacak derecede ileridedir. Çin, yüzyıllar önce ünlü porselen toprağını (akrilik, kaolin) bulmuştu. Gezegenin geri kalan kısmında kullanılan, kırlarda bulunan kilin yanında Çin'de bu dayanıklı, su geçirmez, yumuşak sıva maddesi olan, perdahlı beyaz madde kullanılıyor ve ihraç ediliyordu. 14. yüzyıldan itibaren Çin'de bu porselenleri bozulmayan sırlı boyalarla bezemeyi biliyorlar ve özellikle kobalt mavisini kullanıyorlardı. Böylece Cingdıcın'da gerçek anlamda bir seramik endüstrisi oluşmuştu.

PORSELEN TEKNİĞİ Porselen hamuru mandalar tarafından çiğneniyor (yanda yukarıda), bu şekilde üzerinde yürünerek kil eziliyor. Sonra eşyalar bir ayak çarkında şekillendiriliyor (sağda), ardından fırınlara konulup birinci fırınlaması yapılıyordu (solda). Birinci fırınlamadan sonra porselen eşyalar sırlı boyalarla bezeniyor ve daha düşük bir ısıda ikinci defa fırınlanıyordu (yanda, aşağıda).

İkinci fırınlamadan sonra, porselen eşyaları ihraç edebilmek için sarıp sepetlere doldurmaktan başka yapacak iş kalmıyordu.

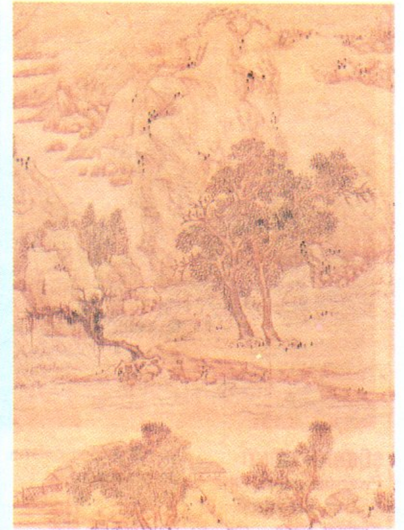
Bir kıyaslama yapılacak olursa, imparator Kangşi'nin yönetimi sırasında Çin'de yaşayan bir köylü, 14. Louis'nin Fransa'sında yaşayan bir Fransız köylüsünden, Avrupalı bir köylüden daha iyi şartlar altında yaşıyordu. Toprak iyi durumda bulunan sulama sistemleri sayesinde daha verimli olarak ve daha adil bir şekilde kullanılıyordu. Almaşık ekimden çok iyi sonuç alınıyordu. Çin köylüsü ardarda, sırayla tarım yapmayı biliyordu. Amerika'dan yeni gelmiş bitkilerin tarımını da yapıyordu. Seçilmiş, ayıklanmış tohumla yapılan tarım son derece randımanlı oluyordu. Son olarak gübre kullanıyorlardı ve soğuk bölgelerde seralarda turfanda sebze elde ediyorlardı. Köylü buna kümesten elde ettiği kârı da ekliyordu. Mahsulün böylesine artışı doğrudan ticari değiş tokuşa, ticari ilişkilere yansıyor, zanaatların gelişmesine yardımcı oluyordu. Çay üretimi kârlı hale gelmişti. Yeni varlıklı bir müşteri bulmuşlardı: Avrupalı soylular. Onlar çok sayıda çeşitli porselen eşya da istiyorlardı. Güneyde, özellikle Ciangşi Fucien eyaletlerinde ve Kanton bölgesinde bu pazara mal üretmek için çalışılıyordu. Porselen atölyeleri endüstriyel modele göre organize edilmiş, düzenlenmişti, üretilen mallar üretim merkezlerinden kanallar vasıtasıyla taşınırdı. Fiyatlar Kanton'daki ticarethanelerde tartışılarak belirleniyordu ve çok sayıda yük gemisi yılda bir limanlardan ayrılıyordu. Başka bölgelerde de ihraç malları üretiliyordu: Nankin ve Sucou dolaylarında özellikle ipekböcekçiliği yapılıyordu.

AYDINLAR

Ming toplumunda aydınların önemli bir yeri vardı, ama çoğunlukla yeteneklerini gerektiği gibi, diledikleri gibi kullanamazlardı. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda saraydaki hadım haremağalarıyla aydınlar arasındaki mücadeleler dikkat çekiciydi. Aydınların bir kısmı bu anlamsız, boş kavgalardan bıkıp usandıkları için halkın arasında yaşamaktan vazgeçip, Ciangnen'de Hangcou, Sucon, Vuşi ve Yangcou gibi kültür merkezi olan şehirlerin çevresinde arkadaşlarıyla oluşturdukları topluluklarda yaşamaya başladılar. Bu özel kulüpler kendine has bir sanat ve edebiyat oluşturdular. Tek renkli manzara resimleri, güzel yazı, şiir, bahçe düzenleme sanatı gelenekle yeniliğin ustaca birleştirilmesi sayesinde eşsiz bir güzelliğe kavuşmuştu. Bu resim (aşağıdaki) yaratıcı akımın bir örneğidir. Çingler'in eski Ming aydınlarına uyguladıkları zulümlerden kaçarak bir keşiş gibi yaşayan 17. yüzyılın en ünlü sanatçısı Şi Tao'nun bir eseridir.

Avrupalılar Yeni Dünya'da

Geleceğin Amerika Birleşik Devletleri'nin sömürgeleştirilmesi hareketi Pilgrim Fathers'lerle başlamıyor. İspanyollar 1513 yılında Florida'ya ayak basmış, hatta Kaliforniya'ya kadar gitmişlerdi. Florida'da 1559-1564 yılları arasında Kalvinistler tarafından kurulmak istenen Protestan Yeni-Fransa hareketi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Carolina'da da Fransızlar İspanyollar'a karşı çıkmışlardı. Hollandalılar kuzeydoğuda önceliği ele geçirmişlerdi. 1614 yılında Yeni Hollanda Şirketi'ni kurdular. İngiltere, 1607 yılından itibaren Jamestown ve Virginia bölgesine yerleşmeye başlamıştı ve ticaretini geliştirmek istiyordu. Halkının bir kısmının topraksız oluşundan yararlanarak, toprak sahibi olmayan bu insanlara keşfedilecek verimli topraklar vaat etti. İngiltere, Yeni Dünya'yı, istenmeyen insanlar olarak kabul ettiği suçlulardan ya da siyasi muhaliflerden kurtulmak amacıyla kullanılabilecek bir yer olarak görüyordu. Ekonomik ya da yasal sorunlar yüzünden göç eden bu insanlara dini zulmün kurbanı olanlar da eklenmişti.

ŞÜKRAN GÜNÜ
Protestan papaz William Brewster ile Yüzbaşı Miles Standish liderliğinde iki buçuk ay boyunca denizde yol almış olan seyyahlar, karaya ayak basar basmaz, "Yeni Kudüs"e ulaşabildikleri için diz çöküp Tanrı'ya dualar etmişlerdi. Yolculukları sırasında "Mayflower" gemisinde bulunan 41 aile reisi (21 Kasım 1620 günü) kendi aralarında bir "Temel Yasalar Beyannamesi" (Mayflower Anlaşması) kaleme aldılar. Bu beyanname politik açıdan onların anayasasıydı. Harikulade iyi olan ilk hasattan elde ettikleri üründen sonra bu topluluk, karaya ayak bastıkları günün yıldönümlerini bir şükran günü olarak kutlamaya, ziyafetlerde de ülkede çokça bulunan kümes hayvanlarından hindi yemeğe karar verdiler. Yukarıda görülen resimde ilk "Şükran Günü" ziyafeti görülüyor. Günümüzde tatil yapılan "Şükran Günü" Kasım ayının dördüncü perşembe günü kutlanıyor.

SQUANTO
Sanki Tanrı tarafından yollanmış gibi

sömürgelilere mısır dikmeyi ve balık tutmayı öğretti: Açlık tehlikesiyle karşı karşıya olan sömürgelileri bu felakete uğramaktan kurtardı.

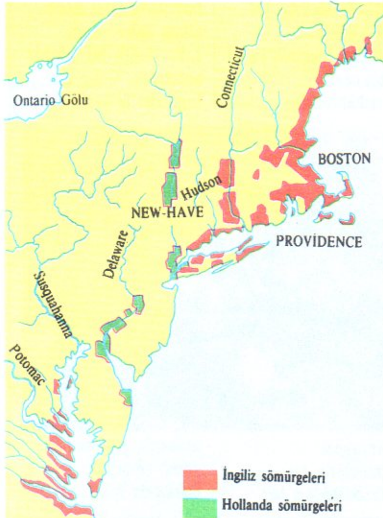
Yeni İngiltere, yeni para.

NEW YORK'UN DOĞUŞU
1624 yılında Hollandalı ve Wallon

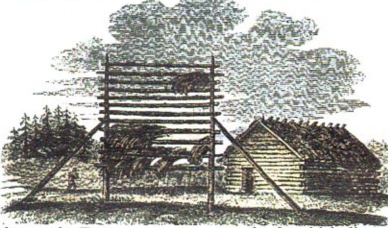

sömürgeliler Manhattan Adası'nın güneyine yerleştiler. Nieuw-Amsterdam temsilciliği birkaç ev, ufak bir kale ve bir değirmenden oluşuyordu. 1626 yılında Peter Minuit (aşağıda) adayı yerlilerden 60 florine satın almıştı. Zamanla aralarındaki ilişkiler bozuldu ve 1644 yılında sömürgeliler oturdukları bölgenin etrafını duvarlarla çevirdiler, bu duvarların olduğu yer ileride Wall Street olacaktı.

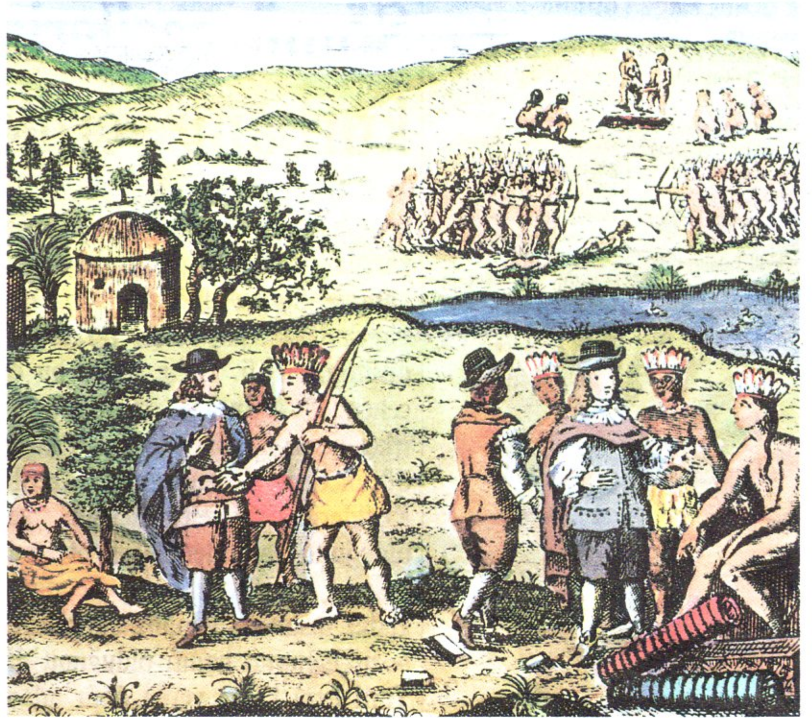
HOLLANDALILAR'IN SÖMÜRGELEŞTİRİLMESİ
Wallonie ve Frise gibi dümdüz bir ülkeden gelmiş olan, bir an önce toprak ve servet sahibi olmak isteyen yoksul insanlar Hudson Nehri kıyısında Fort Orange'ı (bugün New York eyaletinde Albany) 1623 yılında, Fort Nassau'yu da 1624'te (bugünkü Delaware eyaleti) kurmuşlardı. Nieuw-Amsterdam'ın adı 1664 yılında, bu sömürgeyi eline geçiren İngiltere Kralı'nın kardeşi York Dükü'nden ötürü New York olarak değiştirildi.

SÖMÜRGE VEYA İSKÂN EDİLEN YER
Kaleler, evler, çiftlikler, kiliseler, ambarlar... Sömürgeliler önce kütükler kullanarak ahşap yapılar inşa ettiler. Askeri kale, yeni bir yerleşim bölgesinin ilk inşa edilen yapısıydı. Siyasi oyun da yalnızca sömürgeci ulusların kendi aralarında değil, sömürgecilerle yerliler arasında önemli unsurlardan biriydi. Avrupalılar için bir güç sembolü olan, düşmanı da etkilemesi gereken kaleler, başlangıçta sayıları pek fazla olmayan sömürgelileri korumak ve güvenliklerini sağlamak için inşa ediliyordu. Kuzeydoğudaki yerli kabileler, bütün kasabaların etrafını bu kazıklardan oluşan duvarlarla çevirdikleri için kısa zamanda bu sur sisteminin kurallarını öğrenmişlerdi.

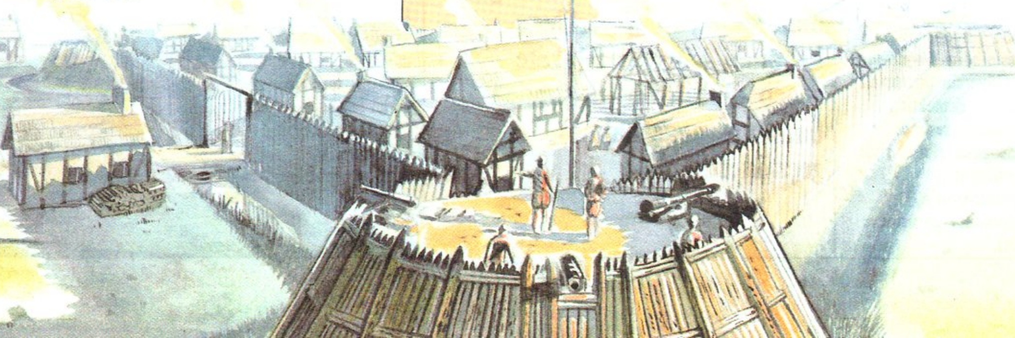
JOHN SMİTH
Kraliçe Elisabéth döneminde İngilizler, Florida ile Saint-Laurent Nehri arasında kalan bölgeye (1579'a doğru -1631) "Bakire kraliçeden" ötürü "Virginia" adını vermişlerdi. John Smith (1579 yılına doğru -1631) İngiliz denizci ve sömürgeci, önce Virginia Şirketi'nin üyesi, sonra da 1605 yılında kurulmuş bu şirketin başkanı oldu (1608 yılında). Bu şirket kuzeyle ilgilenen Plymouth Şirketi'ni de içeriyordu, Londra'daki şirket ise güneyde, Kral I. James'in adına Jamestown sömürgesini kurdu (1609 yılında nüfusu 587 kişiydi). Kuzey Amerika'nın bütün doğu kıyılarını keşfetti ve 41 ile 45. paraleller arasında kalan topraklara (eski Kuzey Virginia'ya) Yeni İngiltere "New England" adını verdi ve kıyının haritasını yaptı. 1616 yılında Virginia'nın genel durumunu anlatan bir kitabı yayımlandı. Kitabında, Powhatan Konfederasyonu'na karşı çıkışına sebep olan anlaşmazlığı kendi açısından anlatıyor. Bölgedeki yerliler başlangıçta sömürgelilerin yiyecek içecek ihtiyaçlarını karşılamışlardı.

Avrupalı denizci güçler ticaret acenteleri kurmuşlardı ama İspanyollar'ın Aztek ve İnka imparatorluklarını fethettikten sonra ele geçirdikleri muazzam hazineler gibi büyük zenginliklere kavuşamamışlardı. Onların başarısı yüzyıllarca zorluklar içinde çalışıldıktan sonra elde edilen bir başarıydı. Çağdaş ticaret ve maliye kurallarını uyguluyorlardı. Gelişmekte olan şirketlere uzun vadeli yatırımlar yaparak, kârlı Atlantik ötesi ticaretin gelişmesine yardımcı oldular. Böylece Virginia Massachusetts, Connecticut, Rhode İsland (püriten sömürgeciliğin yayılması), Maryland (1632 yılından sonra Katolik İngilizler bu bölgeye yerleşti), Pennsylvania, Carolina (1690 yılına doğru kuruldu), Georgia (1732 yılında kuruldu) gibi İngiliz sömürgeleri tarım ve Avrupa, Afrika, Amerika "ticaret üçgeni" sayesinde varlıklı ve müreffeh bir hale gelmişlerdi.

İSVEÇLİLER
Sömürgeleştirme hareketinde geri kalmamışlardı. 1638 yılında Fort Christina'da Delaware'de kendi "Güney şirketlerini" kurmuşlardı. Kısa bir süre sonraa, 1655 yılında Hollandalılar tarafından oradan kovuldular. Manhattan Adası'nın valisi Peter Stuyvesant, 1664 yılında 7000 göçmenle geldiğinde, Long İsland' a yerleşmiş İngilizler'in sayısı kendilerinden çok fazla olduğu için İsveçliler, İngilizler'e yenik düşmüşlerdi.

YOK OLMUŞ BİR UYGARLIK
Bugün Kanada'da ve Birleşik Devletler'de kendilerine o topraklarda yaşayan "ilk halklar" olmanın verdiği hakları elde edebilmek için mücadele eden birkaç milyon kadar Kızılderili kalmışsa da, sona eren bir dönemin ihtişamını ancak George Catlin'in (aşağıdaki resim) tablosunda olduğu gibi resimlerde görmek mümkün. Bu ressam 1830 yılında yerlilerin ülkesinde uzun bir seyahat yaptı. Bu gezisinde, (Hindistan kıyılarına çıktığını sandığı için Kristof Kolomb bu yerlilere "Hintli" adını vermişti) pek çok yerli tablosuyla geri dönmüştü.

Sömürgecilerin kurbanı yerliler

Yeni Dünya'yı keşfeden Avrupalı denizciler kendilerinden çok farklı olan insanlarla karşılaşmışlardı. Karşılaştıkları insanların masal kahramanları olduğunu, hatta onların hayvanlara daha yakın yaratıklar olduklarını düşünmüşlerdi. Daha sonra bu cennet veya cehennem sahneleri, vahşi veya yamyam gibi ırkçı peşin hükümler, dinin etkisiyle ırk ayrımı düşüncesini güçlendirmişti. Katolik misyonerler, Kızılderililer'in geleneklerinin "gevşek" olduğunu ilan ederken, Protestan vaizler ise onların yaşayış şeklinin, ilk günaha varıncaya kadar insanları günaha sürükleyen bir ahlak bozukluğunun kanıtı olduğunu düşünüyorlardı. Yerli hem kaygı verici öbür adam, hem aşağılık yaratık, hem de düşman oluyordu.

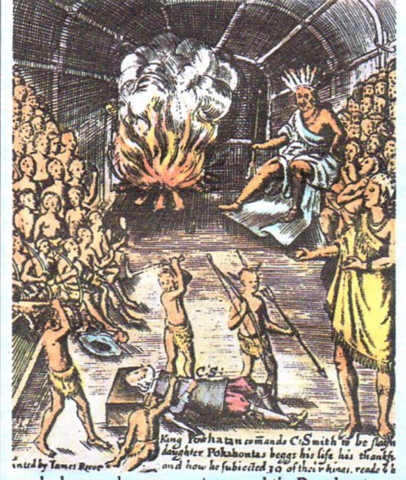
Sömürgeciler, yerliler tarafından iyi niyetli bir merakla karşılanırken, sömürgeliler bu garip kabilelerden çekiniyorlardı. Ateş ve barutun yardımıyla topraklarını genişletiyorlardı, yerliler de kendilerini koruyor ve ayaklanıyorlardı. Virginia'da 1622 yılında Powhatanlar'la savaştılar. 1675 yılında "Kral Philip" Metacom Wanpanoagslar'ı Püritenler'le çarpıştı. Bundan daha vahim olanı Avrupalılar'ın kendi aralarındaki anlaşmazlıklara, menfaat çatışmalarına Kızılderililer'i de alet etmeleriydi. Hollandalılar'ın kürk ticaretinin kontrolünü ellerinde tutabilmek için silahlandırdığı İrokualar, 18. yüzyılda tek başına Fransızlar'a ve İngilizler'e karşı çıkmadan önce Fransızlar'ın müttefiği olan Huronlar'ı kırıp geçirmişlerdi. Avrupa'da Yedi Yıl Savaşları sürerken her iki gücün müttefikleri olan yerliler kendileri için bir felakete sebep olacak bir girişimde bulunup savaş haline geçmişlerdi.

1831 yılında, şef Assiniboin Wi-jun-jun ("Güvercin yumurtası kafalı" demektir. Buradaki resimde geleneksel elbiseleriyle görülüyor). Washington'a, beyazlarla görüşmeye gitti.

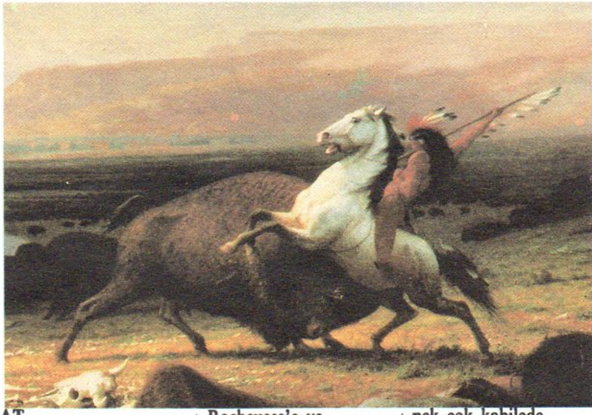
POCAHONTAS'IN HİKÂYESİ
İngilizler Virginia'ya yerleşmeye başladıklarında

(Sömürgeci göçmenlerin karaya ayak bastıkları her

yerde hemen hemen aynı tavırla karşılaşılmıştı) yerliler onlara karşı iyi niyetli davranışlarda bulunuyorlardı. Jamestown'ın çevresine yerleşmiş olan Powhatanlar'ın şefi Wahunsonacock, 1608 yılında, on iki yaşındaki kızı Pocahontas'ı John Smith'e hediye etti. Bu romantik hikâyenin başlangıcı geçici bir anlaşmazlığa dayanmaktadır. Anlaşılması güç olan bu Kızılderili şefi, İngiltere Kralı I. James'in basit bir kulu olmayı reddetmiş ve çok öfkelenmişti. 1608 yılının Aralık ayında John Smith'i esir almış, boynuna ip geçirtip, önünde yerlerde sürüklemişti. Onu yakmak için odunları hazırlıyorlardı. Ama kızı Pocahontas onun bağışlanmasını istedi. Olayı daha sonra John Smith bu şekilde anlatıyor. Genç kız İngilizler'le yerliler arasında çevirmenlik yapıp sömürge hakkında bilgiler verecekti. Pocahontas, 1614 yılında tarım işletmecisi John Rolfe ile evlendi, Londra'ya gitti ve 1616 yılında Kraliçe Anne tarafından kabul edildi.

AT, KIZILDERİLİLER'İN EN SOYLU KAZANCI
Avrupalılar 15. yüzyılda atı Amerika'ya getirdiler. Batı ovalarında atı kısa zamanda ehlileştirdiler ve Mississippi'den Rocheuses'e ve Saskatchewan'a, Texas'a kadar uzanan bölgede Siu'lar bizon avlarlardı. Yeni bir Kızılderili uygarlığı doğmuştu. Bizonların yok edilişiyle, beyazlarla yapılan savaşlardan sonra bu uygarlık ortadan kalkmıştı. At, çok kısa bir zaman içinde pek çok kabilede hayatlarının bir parçası haline gelmişti ve onların hayatında gün geçtikçe daha önemli bir rol oynamaya başlamıştı. Çok nadiren de olsa at, beyaz kadınları kaçırmakta da kullanılırdı. Çarpışmalar sırasında tutsak edilen bu kadınlar çoğunlukla köylerde kalırlar, saygı görürler ve toplumdan biri kabul edilirlerdi.

KARIŞIK EVLİLİKLER
Kızılderili erkek ve beyaz kadın veya beyaz adam ve Kızılderili kadın. Sömürgecilerle iyi ilişkiler içinde olmaya gayret eden Kızılderililer onlarla yakın ilişkilere girmekten kaçınmıyorlardı. Önceleri, bazen bu tip evliliklerden memnun olan Avrupalı yetkililer, kısa bir süre sonra, göçmenlerin "yabanileşmelerinden" korkmaya başlamışlardı. Kilise Kızılderili geleneklerine göre evliliği kabul etmiyordu, yalnızca vaftiz edilmiş Kızılderililer'le yapılan evlilikleri kabul ediyordu. Ama nikâhsız evlilikler özellikle Fransızlar arasında yaygınlaşmıştı. Bazıları, tuzakla avlanıp kürk ticareti yapan avcılar, değişik köylerden birçok yerli kadınla evleniyorlardı. Bu çiftler artık çevrenin sosyal ve kültürel bir parçası olmuştu. Kızılderili kadınlar beyaz kocalarıyla iyi anlaşabiliyorlardı, yerli bir kocayla evlenmiş olsalardı, o beyaz kocaları kadar iyi ve anlayışlı olamazdı. Yerli erkekler süt rengi tenli kadınları pek çekici bulmuyorlardı: Beyaz kadınlarla yerli erkekler nadiren evleniyorlardı. Tutsak edilen Avrupalı kadınların sayısı daha fazlaydı, bunlar bazen Mary Rowlandson'un yaşadığı olayda olduğu gibi bir Kızılderili aile tarafından evlat edinilirdi.

A NARRATIVE OF THE CAPTIVITY, SUFFERINGS AND REMOVES OF Mrs. Mary Rowlandson,

BOSTON

BİR ŞEFİN KILIK DEĞİŞTİRİŞİ
Yeni Amerika'yı hayranlıkla izledikten sonra şef Wi-jun-jun garip bir biçimde giyinmiş olarak evine geri döndü. Başında şapkası, elinde şemsiyesi, yüksek topuklu çizmeleri ile garip bir biçimde giyeceklerini herkese göstermek ister gibi kasıla kasıla yürüyordu. Fıkra konusu olabilecek bu değişim 19. yüzyılda Kızılderililer'in kaderini sembolize ediyor. Göçmenler başlangıçta yerlilerin hayat şartlarına hayran olmuşlardı ama kısa bir zaman içinde kendi uygarlıklarını ve kendi ticaretlerini onlara benimsettiler. Sömürgeleşme döneminin başlangıcındaki korkunç savaşlardan, soykırımlardan önce sömürgeciler, yerlilerin atalarından gelen geleneklerini ve yerlilerin hayat şartlarını kökünden değiştirmeye başlamışlardı. Böylece Kızılderililer demiri daha çok kullanmaya başlamışlardı, taştan yapılma aletlerin yerini demirden aletler almaya başlamıştı, kemikten yapılan okların ucunu demir ok uçları almaya başlamıştı. Aynı şekilde kazanın yerini yavaş yavaş çanak çömlek almıştı. Deri elbiselerin yerine de örtüler, gömlekler, mantolar benimsenmişti. Özellikle, Kızılderililer'in toprakları ellerinden alınmıştı, yalnızca Pennslvania'daki Kuveykırlar, onların bu toprakların yasal sahipleri olduklarını kabul ettikleri için toprakları onlardan parasını ödeyerek satın almışlardı.

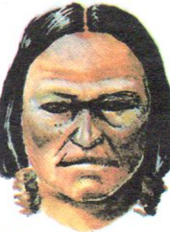
Moqui. Fırtınadan sonra bereketli bir yağmur.

Hidasta. Daha şimdiden bir düşman öldürmüş.

Cherokee. Kabilenin savaş boyası.

Kiowa. Muzaffer savaşçıları karşılamak için.

Moqui. Yağmur mısırları sulasın diye.

YÜZ BOYALARI
Yazı yazmayan, yazıyı kullanmayı bilmeyen Kızılderili kabilelerinin birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlardı.

Huronlar ve İrokualar

İrokualar birliği beş tapınaktan, kabileden oluşuyordu: Seneca, Cayuga, Onondaga, Dneida ve Mohawk. Wendat birliğine karşıydılar (onlar da dört kabileden oluşuyordu, Attinawaton ile Arendarhononda bu kabilelerdendi). Huronlar da bu grubun içinde yer alıyorlardı. Bu adı onlara müttefikleri olan Fransızlar saçlarının şeklinden dolayı vermişlerdi; onların fırça gibi dik kısa saçlarını görünce: 'Ne biçim kazınmış kafa!' demişlerdi.

Bu savaşçı bir çarpışma sırasında yaralanmış.

Bir düşmanı yaralayan dördüncü savaşçı olmuş.

Bir düşman yaralamış.

Bir düşmanı yumruklarıyla öldürmüş.

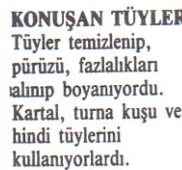
Düşmanı ilk o görmüş.

Tüfekle bir düşman öldürmüş.

Pek çok kez yaralanmış.

KONUŞAN TÜYLER
Tüyler temizlenip, pürüzü, fazlalıkları alınıp boyanıyordu. Kartal, turna kuşu ve hindi tüylerini kullanıyorlardı.

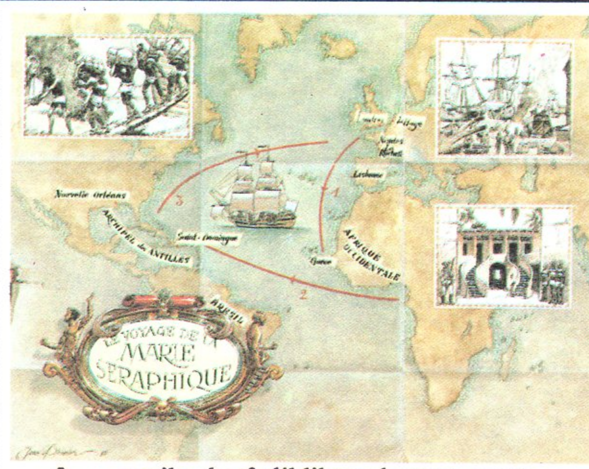

KAHVE VE PAMUK
Antiller'e 1723 yılında kahve tarımını getiren bir Fransız subayıydı. Kuzey Amerika'da, tohumların elde edilmesinden itibaren pamuk üretimi 18. yüzyılda hızlı bir biçimde yayıldı: Pamuğu iplik haline getiren makineler ve dokuma tezgâhları pamuklu bezlerin düşük fiyatlarda elde edilmesini sağlıyordu.

BÜYÜK TARIM İŞLETMESİ
Tropikal bitkilerin üretimi için, yarı endüstriyel yeni üretim yollarının benimsenmesi gerekiyordu. (Aşağıda şeker fabrikası ve çivit fabrikası). Küçük mülk sahipleri tütün tarımı yapabiliyorlardı. Şekerkamışı, pamuk fidanı, çivit fidanı üretimi için çok sayıda işçinin çalıştırılması ve büyük sermaye gerektiren değirmenler ve şeker kazanları gibi özel tesisat gerekiyordu. Örnek büyük tarım işletmesi, sömürge manzarası.

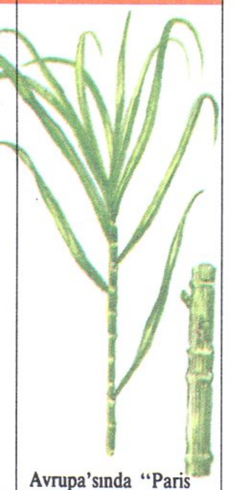

Amerika keşfedildikten hemen sonra, İspanya ile Portekiz muazzam sömürge imparatorluklarına sahip olmuşlardı. Hollanda, İngiltere ve Fransa da onları izlemişti. Bütün bu güçler ulusal ekonomik çıkarlarını kolluyorlardı: Minimum oranda temel madde ithal edip, maksimum oranda mamul madde ihraç ediyorlardı. Sömürgeler, Antiller'in tropikal ikliminde çok iyi bir şekilde yetişen, anayurtlarında yetiştirilmesi imkânsız olan kahve, şekerkamışı, kakao, pirinç, tütün, çivit vs... gibi maddeleri onlara sağlıyorlardı. Bu iklime Zenciler, beyazlardan daha kolay uyum sağlıyor, dayanabiliyorlardı: Bunun için de Zenciler'i Afrika'daki topraklarından tutsak olarak veya parayla satın alarak Antiller'e ve Amerika'ya getirmeleri yeterliydi. Bu seyahati daha kârlı bir hale getirmek için aynı gemilerle Avrupa'ya adalardan ve Amerika kıtasından elde edilen ürünleri taşıyorlardı. Bir üçgen çizilerek yapılan bu ticari yolculuklar ortalama olarak on sekiz ay sürüyordu.

MODANIN ETKİSİ
17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da yeni tatlar ortaya çıkmaya başlamıştı ve sömürgelerden gelen maddeler moda olmuştu: Kahve, tütün, şeker, sonra pirinç, Hint kökenli olan boyacılıkta kullanılan çivit gibi bitkiler, dokumacılıkta kullanılan pamuk ipliği veya çok beğenilen son derece etkili olduğu bütün güçleri, meziyetleri kendisinde topladığı söylenen içecek olarak

tüketilen çikolata. Önceleri soylular arasında moda olan bu egzotik ürünler çok pahalı olmalarına rağmen yaygınlaşarak halk arasında da kullanılmaları moda olmuştu. Moda kısa zaman içinde bir alışkanlığa, alışkanlık da bir ihtiyaca dönüşmüştü. Böylece 18. yüzyıl

Avrupa'sında "Paris usulü" sabah kahvaltısı, şekerli sütlü kahve çok beğeniliyordu. Her fincan Afrika'da topraklarından kopartılan yeni bir köle demekti: Ticaret üçgeninin üç misli kârı işte bu şekilde çoğalarak artıyordu.

Işık ve Devrim

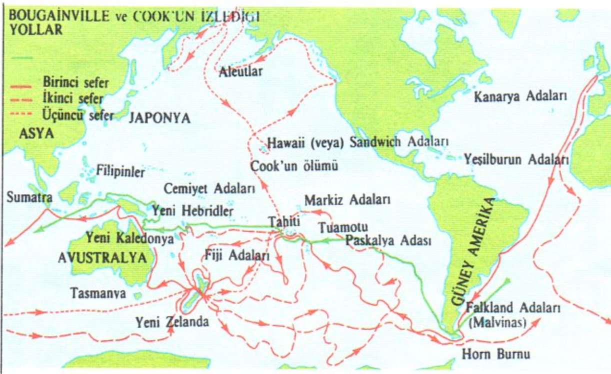

Orada, James Cook, Bougainville ve La Pérouse Pasifik cennetini keşfetti... Orada “Ansiklopedi” yayımlandı ve yazar hoşgörüyü keşfetti... Orada aydınlanma ruhu bilimleri canlandırdı ve insan, evreni inceledi... Orada Avrupa, aydın olmalarına karşın mutlak hâkimiyetten yana ve otoriter prenslerle tanıştı... Orada Amerika’daki koloniler özgürlüklerini kazandı... Orada Fransız Devrimi özgürlük, eşitlik ve kardeşliği yüceltti.

Büyük keşifler

MAORİ DÖVMELERİ
James Cook'un ilk seferini (1768-1771) resimleyen Sydney Parkinson, Yeni Zelanda'da (Büyük Okyanus) yaşayan ve güne kadar Avrupa'da bilinmeyen Maoriler'in yüzlerindeki dövmeleri betimlemişti.

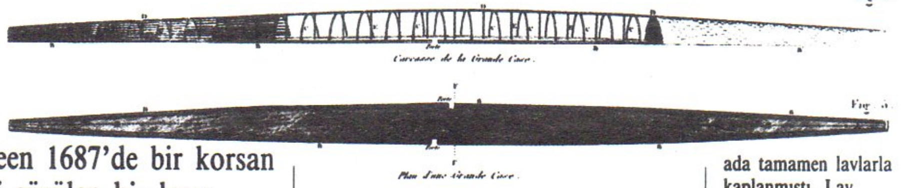
Büyük keşifler kuşkusuz 18. yüzyılla başlamadı, ancak bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli devletler yöntemli ve bilimsel keşif seferleri düzenlemeye başladılar. Denizcilerin yanı sıra devlet görevlileri ile bilim adamlarının da katıldığı hayvan ve yiyecek yüklü İngiliz ve Fransız donanmasına ait büyük yelkenli gemiler Terra Australis kıtasını, kaybolmuş cennetleri, yeni servetler ve sömürgeler bulmak umuduyla Büyük Okyanus'a açıldılar.

MOAİ TANGATA
29 santimetre boyundaki tahtadan bu erkek heykeli, büyük bir olasılıkla tanrılaştırılmış bir atayı temsil ediyor.

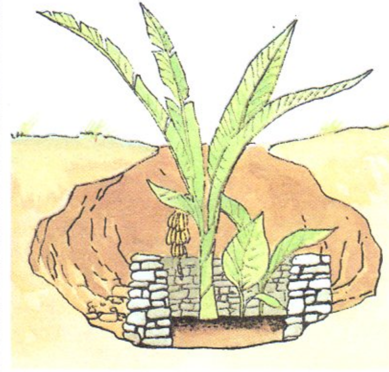
Bu süslü insan başının tepesinde bir tutam saç var. Beline, ağaç kabuğundan bir peştemal sarılmış.

Paskalya Adası

Hollandalı Jacob Roggeveen 1687'de bir korsan tarafından görüldüğü ileri sürülen bir kara parçasını aramaya koyulmuştu. Adayı bir Paskalya günü 5 Nisan 1722'de keşfetti ve buraya Paskalya Adası adını verdi. Roggeveen, adanın keşfediliş öyküsünü anlatırken kilden yapıldığını zannettiği tuhaf dev heykellerden söz etmişti. Aralık 1770'de Felipe Gonzales y Haedo adaya İspanya Kralı adına el koydu ve kralın onuruna buraya San Carlos adını verdi. Adada altı gün kalarak bir haritasını çizdi. İngiliz denizci Kaptan Cook 14 Mart 1774'te adaya geldi, ancak yeterli miktarda içme suyu ve yiyecek bulamadığı için üç gün kalabildi. Ne var ki ada Cook'un anlatımıyla tarih kitaplarına girdi ve efsanevi bir nitelik kazandı. La Pérouse, 9 Nisan 1786'da adaya çıkarak içerilere doğru bir araştırma ve inceleme gezisi düzenledi.

Geziyi resimlemekle görevli Duché de Vency aşağıdaki resimde de görülebileceği gibi heyecan verici bir belge bıraktı.

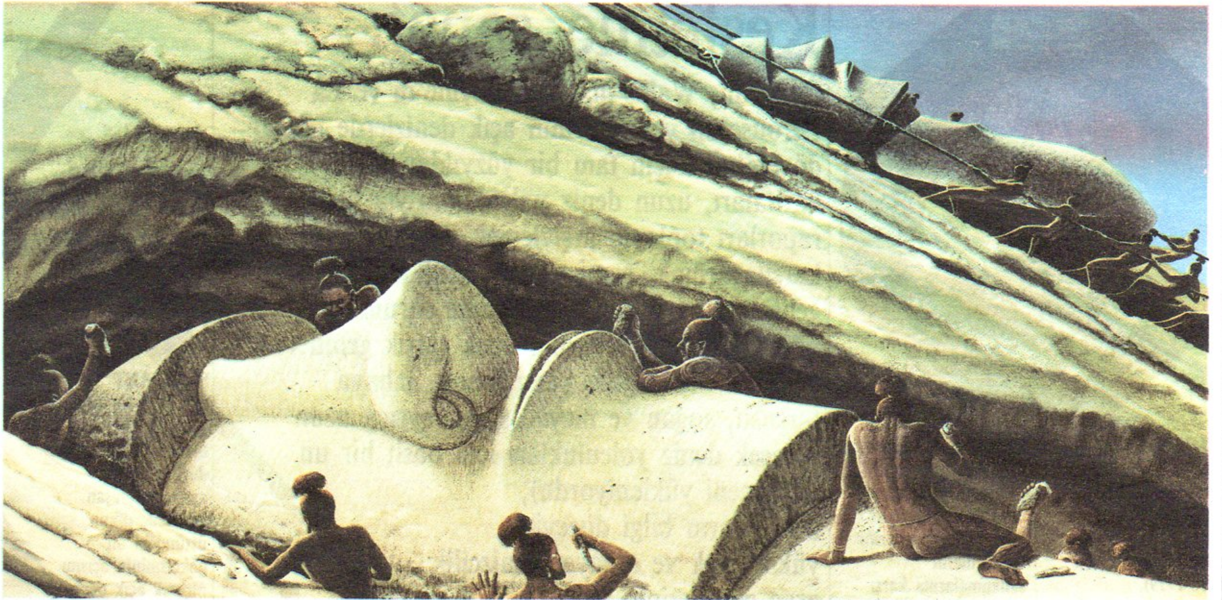
YERALTI BAHÇELERİ
Nemli humus çökeltilerinden oluşan ve şiddetli rüzgârdan, güneşten korunmuş olan yeraltı bahçeleri sebze yetiştirmeye elverişli bellenmiş mağaralardan oluşuyordu. Binlerce yıl önce volkan püskürmesi sırasında, ada tamamen lavlarla kaplanmıştı. Lav akıntıları havayla temas ettiğinde soğuyup sertleşiyor, üzerinde bir kabuk tabakası oluşuyordu; ancak alttaki eriyik halindeki lavlar denize doğru akmasına devam ediyordu. Böylece lav püskürmesinin ardından karmaşık bir ağ biçiminde içi boş dar uzun kanallar, gazların toplandığı geniş oyuklar meydana geliyordu.

PASKALYA ADASI'NIN İLK HARİTASI
Paskalya Adası'na ait bu ilk harita, adaya el koyarak oraya haç diken ve adadaki kabile şeflerine resmi bir belge imzalatan İspanyollar tarafından 1770'de çizildi. Ada halkı son derece barışsever insanlardı.

EVLER
Paskalyalılar'ın, alabora olmuş bir gemi teknesine benzeyen uzun ve elips biçimindeki barınakları (yukarıda), tahtadan ve sazdan yapılmıştı. En büyükleri 90 metre uzunluğunda olan bu barınaklarda 200 kişi barınabilmekteydi.

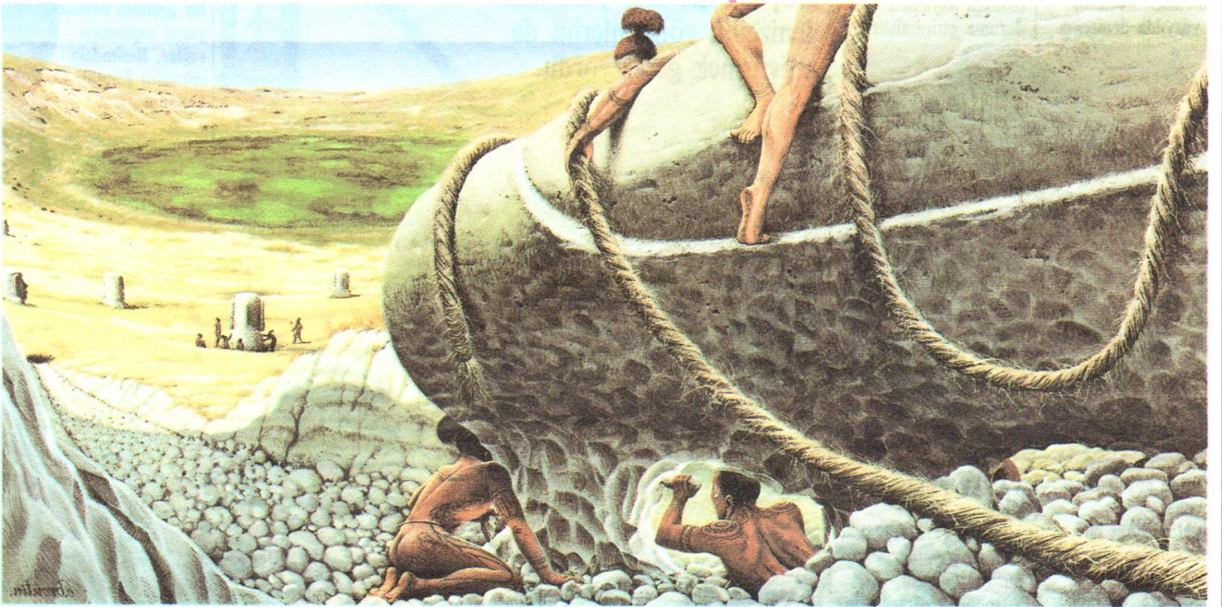
117 kilometrekarelik küçük bir kaya parçasından oluşan Paskalya Adası, insanı büyülüyor ve derin düşüncelere dalmamıza yol açıyorsa, bu kuşkusuz dev boyutlu ve yüzlerce heykelden yani Moailer'den dolayıdır. Adadaki Moailer'in sayısı yaklaşık 1.000 kadardır. "Ahu" denen anıtsal tapınaklarda ve 150 metre yükseklikteki Rano Raraku volkanında açık alanlardaki taşocaklarında bulunmaktadır.

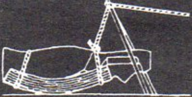

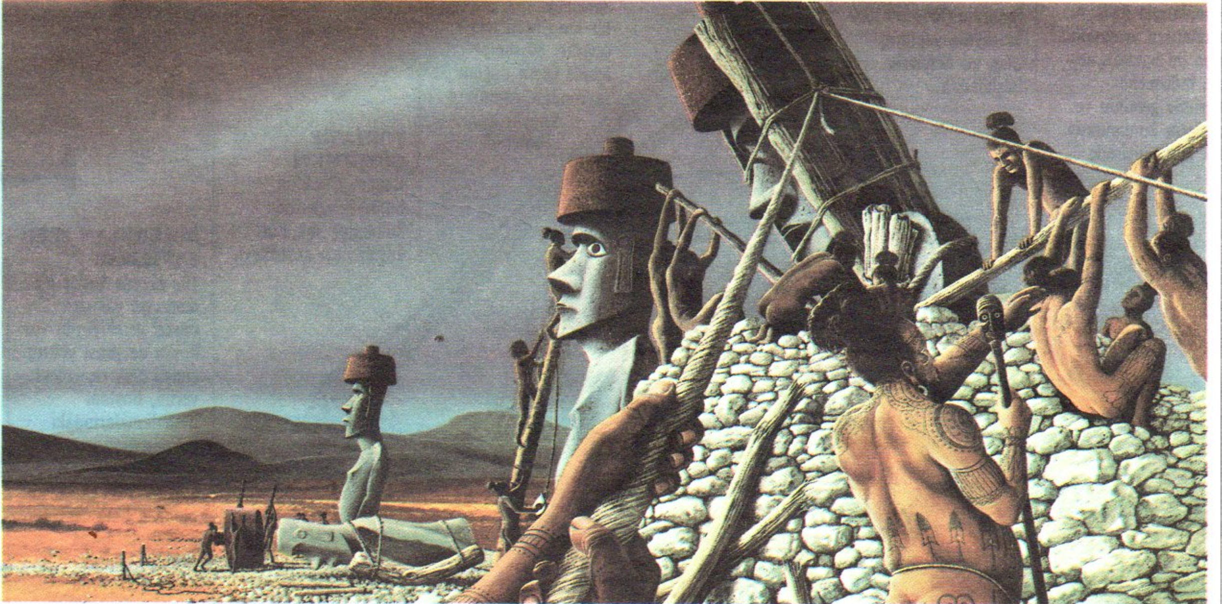
Taş külünklerle yontulan bu heykeller, kuşkusuz tanrılaştırılmış ataların yanı sıra Paskalya Adası'nın tarihinde önemli roller üstlenmiş büyük kişileri de temsil ediyordu.

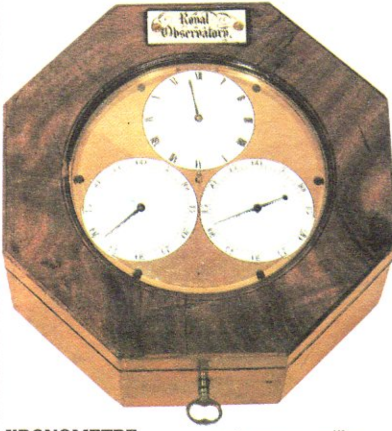
Tek tek sayılmış dikili 300 heykelin nasıl taşınabildiği -bazıları 10 kilometreden daha uzak yerlere götürülmüşlerdi- bugün bile hâlâ tartışılan bir konudur. 5 metrelik bir heykelin ağırlığı 16, en büyüğününki ise 80 tondur. 1956'da devrilmiş bir heykeli dik duruma getirebilmek için 12 kişi tam 18 gün uğraşmak zorunda kalmıştır.

Keşfetme sanatı

Cook'un, Wallis'in, Bougainville'in ve La Pérouse'un yelkenlerinin açık denizlerde rüzgâr dövebilmesi için tam bir yüzyıldan fazla haritaları, uzun deniz yolculuklarıyla ilgili raporları toplayıp arşivlemek, birbirleriyle karşılaştırmak, gemi yapım tekniklerinin gelişmesini beklemek, beslenme sorununu bilimsel anlamda çözümlemek (artık gemilere iskorbüt hastalığına karşı limon, lahana turşusu, soğan ve meyve suyu, ayrıca uzun sürecek deniz yolculukları için basit bir un değirmeni yükleniyordu), kaptanların bilgi düzeyini yükseltmek ve nihayet denizcilik araç gereçlerinin yanı sıra denizcilik yöntemlerini de geliştirmek gerekiyordu.

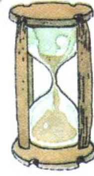

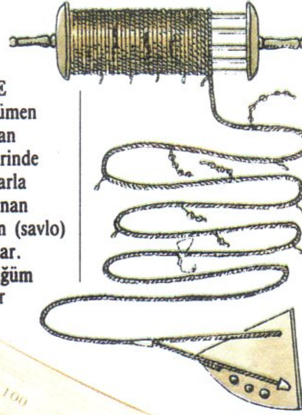
KRONOMETRE
Kendall tarafından yapılan bu kronometreyi Kaptan Cook, üçüncü ve son seferinde kullanmıştı (1776-1779). Kronometrenin icadı 18. yüzyılda denizcilik tarihinde pusuladan bu yana gerçekleştirilmiş en önemli ilerlemedir. Çünkü duyarlı bir kronometre, boylam hesaplarıyla ilgili hatalardan arınmanın veya bu hataları en aza indirmenin ötesinde geminin ve kıyıların konumunun çok kesin biçimde saptanmasını sağlar. 1760'dan sonra yapılan kronometreler veya denizci saatleri kötü hava koşullarına ve gemilerin sallanmalarına karşı oldukça dayanıklı bir duruma getirilmiştir.

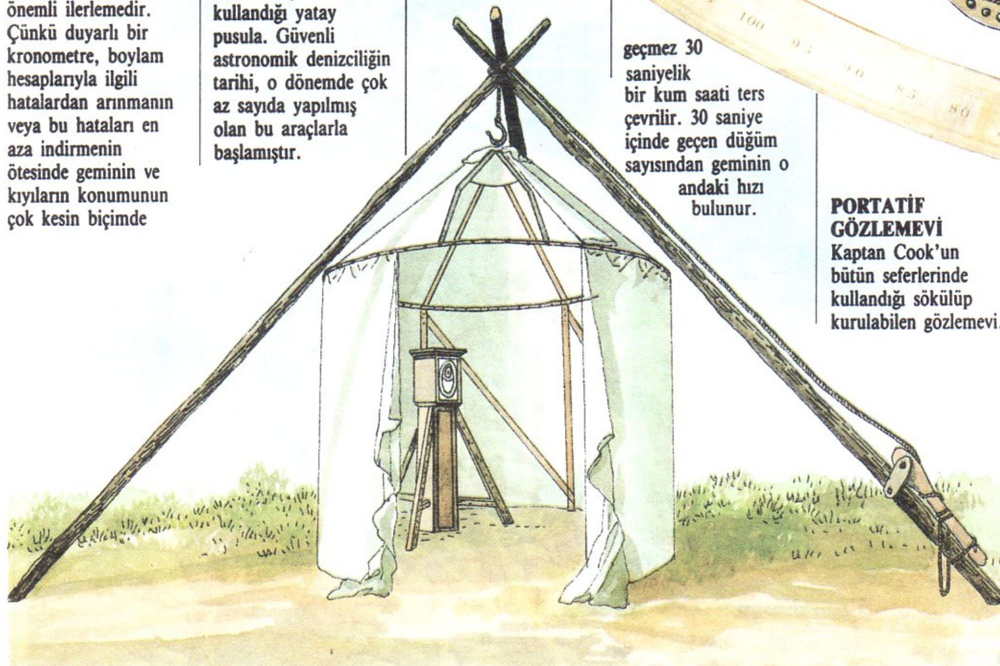
YATAY PUSULA
Cook'un ikinci seferinde (1772-1775) kullandığı yatay pusula. Güvenli astronomik denizciliğin tarihi, o dönemde çok az sayıda yapılmış olan bu araçlarla başlamıştır.

SEKSTANT
Yuvarlak bir gözleme aleti, 60°'lik taksimatlı bir yay, bir dürbün ve bir aynadan oluşan sekstant, ufkun üstündeki bir gökcisminin açısını ölçerek açık denizd bir geminin haritad yerini saptamayı sağlar. Resimdeki sekstantı Kaptan Co kullanmıştı.

PARAKETE
Bir geminin dümen suyuna bırakılan şamandra, üzerinde düzenli aralıklarla düğümler bulunan ince bir halatın (savlo) açılmasını sağlar. Birinci düğüm geçer geçmez 30 saniyelik bir kum saati ters çevrilir. 30 saniye içinde geçen düğüm sayısından geminin o andaki hızı bulunur.

PORTATİF GÖZLEMEVİ
Kaptan Cook'un bütün seferlerinde kullandığı sökülüp kurulabilen gözlemevi.

BULUNULAN YERİ SAPTAMAK
18. yüzyıla kadar bir denizciye yalnızca önsezi gerekiyordu ve başka da şansı yoktu; çünkü açık denizdeki yerini, boylam hesaplamalarındaki belirsizlikten kaynaklanan ve kimi zaman oldukça önemli olabilen hata paylarıyla ancak yaklaşık olarak saptayabiliyordu. Cook ve Bougainville, özellikle sekstant sayesinde günün hangi saatinde olursa olsun bulundukları yeri tam tamamına saptayabilen ilk kaptanlar oldular. Özellikle Bougainville, boylamların hesaplanmasında "ay aralıklar" denen ve bugün kullanılmayan oldukça karmaşık yeni bir yöntem geliştirmişti.

TAHİTİ'DE VERİLEN MOLA
15 Kasım 1766'da Nantes'dan denize açılan Bougainville, 1768 Nisan'ında Tahiti'ye ulaştı. Fransa Kralı XV. Louis adına adaya el koydu ve "La Boudeuse" ile "L'Etoile" adlı gemilerinin de yer aldığı bu görüntüyü (yanda) çizdi. Mürettebatın acil olarak kerestiye ve tatlı suya ihtiyacı vardı. Tahitililer dostça davrandılar ve Bougainville'e 15 günlük bir süre tanıdılar. Bougainville 15 Nisan'da, Avrupa'yı görmek isteyen Aoturu adında yerli genç bir kabile şefini de yanına alarak adadan ayrıldı.

BOTANY KÖRFEZİ
Gosse'un 1770 tarihli bu suluboya resmi, Kaptan Cook'u bir körfezde gösteriyor. Yeni bitki örnekleri ve türleri bakımından son derece zengin olması nedeniyle Cook buraya "Botanik Körfezi" anlamına gelen Botany Bay adını verdi. Botany Körfezi'ne çıkan Kaptan Cook, Yeni-Hollanda'nın (bugünkü Avustralya) doğu kıyısı boyunca seferini sürdürdü. Gemide, Banks ve Solander adında iki tane de doğabilimci vardı. Yerlilerin düşmanca tutumlarına rağmen bu iki doğabilimci bol miktarda örnek topladılar ve İngiltere'ye çok zengin, bilimsel koleksiyonlarla döndüler.

1767 ve 1769 yılları arasında gemicilerin uğrak yeri olan Tahiti, özellikle Bougainville sayesinde hızla modern bir efsaneye dönüştü. Ada, kaybolan ve yeniden bulunan bir cennetin düşüydü. 17 Temmuz 1767'de İngiliz denizci Wallis tarafından keşfedilmişti. 1768'de adaya Bougainville geldi. Bougainville, adanın daha önce keşfedildiğini bilmiyordu ve buraya Yeni Cerigo adını verdi. Cook adaya 1769'da ulaştı. Tahiti örneği, iyi bir gezinin, aslında iyi anlatılmış bir gezi olduğunu gösterir. Bougainville'in şöhreti ve Tahiti efsanesi, onun bütün dünya dillerine çevrilmiş olan "Dünya Çevresinde Yolculuk" adlı tanınmış eserinden kaynaklanır. Tahiti efsanesi, doğanın ilk günlerindeki gibi yasaksız, baskısız; saf, temiz aşkın serbestçe yaşandığı mutlu bir adanın efsanesidir.

EKMEKAĞACI
Cook'un ilk seferine çıktığı "Endeavour" adlı gemide yaklaşık 100 kişi vardı ve bunların arasında manzara ressamı Buchan ile doğa tarihi uzmanı ressam Parkinson da bulunuyordu. Antiller'de yetişen ve bu adaların temel bir besin kaynağı olan ekmekağacını (sağda) işte bu Parkinson çizdi. Bu seferlerden günümüze hayranlık uyandıran sayısız belge kalmıştır.

LOUİS ANTOİNE, KONT DE BOUGAİNVİLLE
(1729-1811) Konumu, bir köylünün oğlu olan ve denizciliğe miço olarak başlayan James Cook'tan (1728-1779) çok farklıdır. Bougainville, Cook'un tersine tek bir sefer yapmış ve bu seferi sırasında önemli bir keşifte bulunmamıştır. Horn Burnu'ndan geçmemek için Macellan Boğazı'nda tam sekiz hafta kaybetmiş, bu sırada başgösteren açlık ve iskorbüt hastalığına karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kralın talimatı üzerine hızla geri dönmüştür. Hem bir senyör, hem de bir bilim adamı olan bu parlak aristokrat, gemisinin kaptan köprüsünde olduğu gibi Paris salonlarında da gösterişli bir hayat sürmüş, dünya çevresindeki yolculuğundan dolayı olağanüstü bir yankı uyandırmayı başarmıştır. Denizciyi ölümsüzleştiren bir yazardır.

Cook Tahiti'de

Tahiti'nin Wallis tarafından keşfedilmesinden sonra İngilizler Güney Pasifik'e bir bilimsel araştırma ekibi göndermeye karar verdiler. Cook'un görevi, Yer'in Güneş'e olan uzaklığını daha iyi hesaplayabilmek için Tahiti'de Venüs'ün Güneş önünden geçişini gözlemlemekti. Kendisine bir astronom olan Charles Green eşlik etti. Zaman açısından acele eden Bougainville yalnızca birkaç gün kalırken, Cook 1769'da Matavai Körfezi'nde üç ay kaldı.

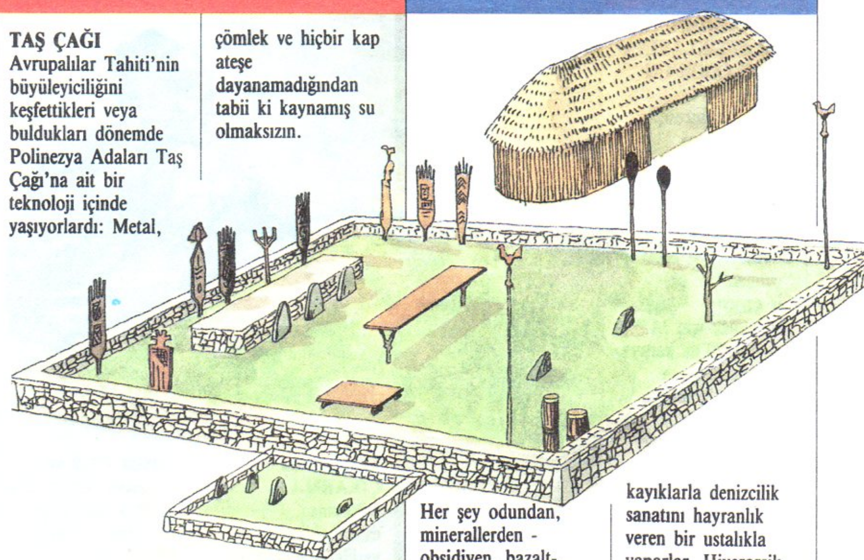

MATAVAİ KÖRFEZİ Büyük Okyanus'a 1773 yılında yaptığı ikinci yolculuk sırasında Cook (yukarıda sağda), gemileri "Resolution" ve "Adventure"ı Tahiti'deki Matavai Körfezi'ne demirledi.

Doğabilimci Banks, Cook ve -1773'te yayımlanan resmi derlemeyi hazırlamakla görevli- Hawkesworth, Tahiti'de kaldıkları süre içinde tuttukları güncelerinde tarih ve kavimlerle ilgili ilginç gözlemleri not ettiler. Banks, Tahiti sözcük varlığına ait ilk sözlüğü oluşturmayı denedi, bir cenaze törenini gözlemledi ve gezi notları sayesinde meşhur olan ''Prenses'' Oberea ile macera yaşadı. Cook, Tahitililer'in hırsızlıklarına karşı önlemler aldı ve onların cinsel özgürlüğü karşısında hayrete düştü. Ayrıca dini nedenlerle insan kurban edilmesini, toplumsal sınıfları, iç savaşları ve adalar arası savaşları bulguladı- (aşağıda) ressam Hodges'un, üzerindeki Tahitililer'i antik kıyafetler içinde betimlediği savaş gemileri görülüyor.

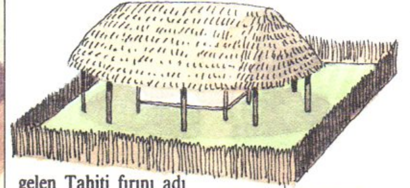
TAŞ ÇAĞI
Avrupalılar Tahiti'nin büyüleyiciliğini keşfettikleri veya buldukları dönemde Polinezya Adaları Taş Çağı'na ait bir teknoloji içinde yaşıyorlardı: Metal, çömlek ve hiçbir kap ateşe dayanamadığından tabii ki kaynamış su olmaksızın.

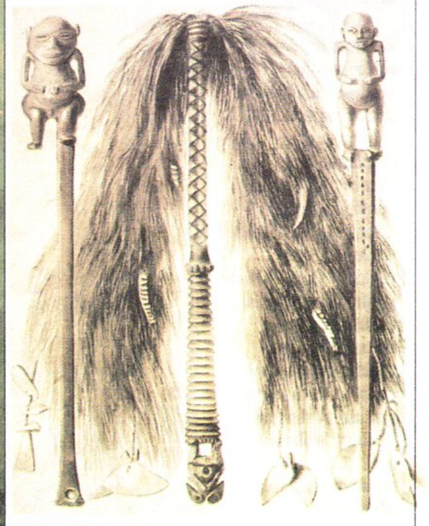
Her şey odundan, minerallerden - obsidiyen, bazalt-, bitkilerden ve hayvanlardan elde

ediliyordu. Besinler ya kızartılıyor ya da yer altında ısıtılmış taşlardan meydana

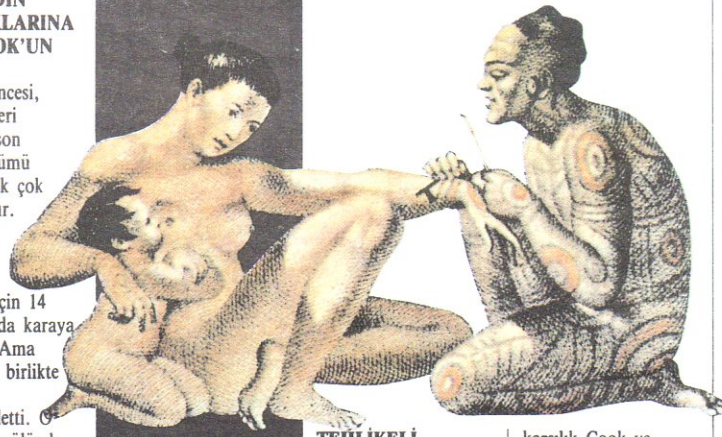

gelen Tahiti fırını adı verilen fırında pişirilir. Balıkçılık ve kendilerine yıldızların konumlarının gizemlerini aktaran atalarına, asırlar önce Büyük Okyanus üzerinde uzun mesafeler katederek filolar halinde maceraya atılmalarını sağlayan nefis oyma kayıklarla denizcilik sanatını hayranlık veren bir ustalıkla yaparlar. Hiyerarşik bir yapıya sahip olan toplumları köleliğin olmadığı kabaca dört sınıfa bölünmüştür. Bu tipteki bütün toplumlarda olduğu gibi rahipler önemli bir rol oynar. Görev soydan geçer ve bu sınıf her biri bir konuda uzmanlaşmış sekiz alt gruba bölünmüştür. Hawaii, Markiz Adaları ve Yeni Zelanda sakinlerinin tersine Tahitililer yamyam değildi.

Cook'un ölümü

Dönüşünden bir yıl sonra 1776 Temmuz'unda James Cook Plymouth'tan hareket ederek üçüncü ve son yolculuğuna çıktı. Yolculuk için büyük sığaları nedeniyle iki kömür gemisi seçilmişti: Onarımdan geçirilen yaşlı "Resolution" ve "Discovery". Astronom William Bailey ve ressam John Webber Cook'un yanında yolculuğa katıldı. Cook, Ümit Burnu'nu dolaşıp Büyük Okyanus'a doğru yol aldı, Avustralya'nın güneyinden ve Yeni Zelanda'dan geçti, bir önceki yolculukta beraberinde götürdüğü bir yerliyi yeniden Tahiti'ye bıraktı, kuzeye doğru yöneldi ve Sandwich Adaları'nı (Hawaii) keşfetti.

BİR ŞAHİDİN ANLATTIKLARINA GÖRE COOK'UN ÖLÜMÜ

Cook'un güncesi, Hawaii'ye geri dönüşünde son buluyor. Ölümü hakkında pek çok öykü anlatılır. Cook, "çalınan" bir eşyayı geri almak için 14 Şubat 1779'da karaya ayak bastı. Ama kral onunla birlikte gemiye gelmeyi reddetti. O sırada koyda ölümle sonuçlanan bir olay oldu: Cook'un kralın yanından ayrılıp köyü terk ettiği sırada denizciler önemli şeflerinden birini öldürdüler. "Bunu, askerlerin yaylım ateşi ile karşılık verdiği taşlı bir genel saldırı izledi. Talihsiz kumandan son defa belirgin biçimde görüldüğünde deniz kıyısında ayakta duruyordu ve filikalara ateşi kesip köye yaklaşmalarını

sesleniyordu. Eğer, daha fazla kan dökülmesini engellemek istediği doğruysa, hayatına mal olan şey sahip olduğu insanlık hisleriydi. Çünkü karşılarında durduğu sürece yerliler kendisine karşı hiçbir şiddet hareketinde bulunmamışlar, ama gemilerine emir vermek için sırtını döndüğü anda arkasından hançerlendi ve denizin içine yığıldı." (Kaptan King tarafından anlatılan öykü). Gerçekte filikasını kıyıdan uzaklaştırıp kaptanı ölüme mahkûm ettiği için asıl sorumluluk Yüzbaşı Williamson'a aitti. (Cerrah Samwell tarafından anlatılan öykü).

DÖVME

Dövme, iğne, ateş, ip kullanılarak veya deri hacamat edilerek yapılır. Geleneksel toplumlarda dövmenin büyüsel ve dinsel bir

anlamı vardır: Bir topluluğa katılma (Polinezya'da savaşçı sınıfına katılır, yani erişkin olur), koruma. Ama, dövme süsleme işlevine de sahiptir.

TEHLİKELİ ÇIKARMA

Düşmanca davranabilecek yerlilerin silahlarına karşılık Cook ve adamları adalara ayak basmak için, ateşli silahların üstünlüğüne güveniyordu.

Cook'un gerçek amacı, denizcilerin eski rüyası olan Amerika'nın kuzeyinde Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanus arasında geçit bulmaktı. Bering Boğazı'ndan hep daha kuzeye doğru ilerledi ve deniz buzulu ile karşılaştı. Bunun üzerine azık ve diğer ihtiyaçlarını sağlamak için Hawaii Adaları'na geri döndü. Hawaiililer ilk yolculuk sırasında kendisini, kehanetlerin haber verdiği tanrı sanmışlardı. Ama Cook bütün Hawaii geleneklerini gözardı etmiş ve bilmeden tabuları çiğnemişti. Önemsiz bir "hırsızlığı" cezalandırmak için Şubat 1779'da karaya çıktığında iki uygarlığın yaşadığı şokun kurbanı olarak birçok denizci ile birlikte öldürüldü ve cesedi yendi.

YENİ ZELANDA
Savaş gemisi. Tayfalar belirli bir tören kuralına uygun olarak başka bir gemiye meydan okuyor. Savaşçılar mızraklarını tehdit edercesine sallıyor ve her an saldırıya geçmek ister gibi duruyor. Aynı anda bir yandan şarkı söylerken bir yandan da silahları ve kürekleri ile geminin bordasına vurup şarkıya eşlik ediyorlar.

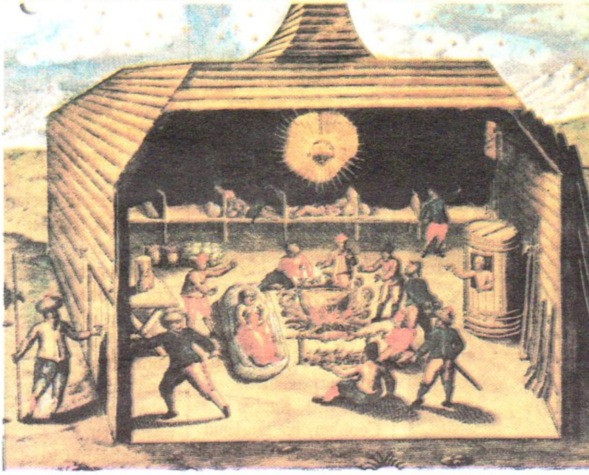

KEMİKLERİN İADESİ
"Ayın 20'sinde (şubat), saat on ile on bir arasında yamaçtan aşağıya doğru inen pek çok adalı gördük (...). Bir tür ayin alayı oluşturuyorlardı, her adam omuzları üzerinde bir veya iki şekerkamışı, ekmekağacı meyvesi, taro ve muzlar taşıyordu. İki davul bunlara öncülük ediyordu (...). Kumsala vardığımızda, İhappo, Kaptan Clerke'e yeni, büyük ve güzel bir kumaşa sarılıp üzerine siyah ve beyaz tüyler serpiştirilmiş bir örtü örtülmüş kemikleri verdi (...). Kaptan Cook'un, bir tanesinin üzerinde bulunan yara izi nedeniyle kolayca tanınabilen bozulmamış iki elini bulduk (...). Kafa derisi yüzülmüş, kulaklarının yanındaki saçlar kesilmişti ve bazı yüz kemikleri eksikti; kol kemikleri ve onlara asılı kalmış ön kol derileri, baldırları ve bacakları bir araya getirilmişti ancak ayakları yoktu (...). Elleri hariç her şey belirgin yanık izleri taşıyordu (...). İhappo bize, alt çene kemiği ile ayakların başka şeflerin elinde olduğunu ve Tirriobou'nun bunları geri almak için her türlü yola başvurduğunu söyledi. Ertesi sabah İhappo ve kralın oğlu gemiye gelerek Kaptan Cook'un kemiklerinden geriye kalanları, tüfeğinin namlusunu, ayakkabılarını ve kendisine ait birkaç küçük eşyayı getirdiler." (King'in Günlüğü.)

WİLLEM BARENTS
(1550'ye doğru-1597)
Willem Barents Haziran 1594'te Hollanda'dan ayrıldığında görevi, kuzeyden Çin'e ulaşmayı sağlayan ünlü geçidi bulmaktı. Önce Rusya'nın kuzeyinde, Kuzey Buz Denizi'nde bulunan Novaya Zemlya'ya vardı. Hiçbir engelle karşılaşmadan Çin'e varacağından emin olan Barents, hemen ertesi yıl mallarla dolu yedi gemiyle birlikte yola çıktı, ama kısa bir süre sonra yolu buzlar tarafından kesildi. Üçüncü ve son yolculuğuna Mayıs 1596'da çıktı. Norveç'in kuzeyinde bulunan Spitzberg'i keşfetti, ancak kışı sıkışıp kalan ve buzların basıncı yüzünden yükselen gemisinin (en altta) yanında tayfalar tarafından yapılan bir evde (aşağıda) geçirmek zorunda kaldı; 20 Haziran 1597'de öldü. Hayatta kalanlar bir filika yaptılar ve Rus denizcileri tarafından kurtarıldılar. Barents'in gezi notları Avrupa'nın en çok satılan kitapları arasında yer aldı. 1871'de Norveçli Carlsen, Barents'in kışı geçirdiği evi ve içindeki üç yüz yıllık eşyaları buldu.

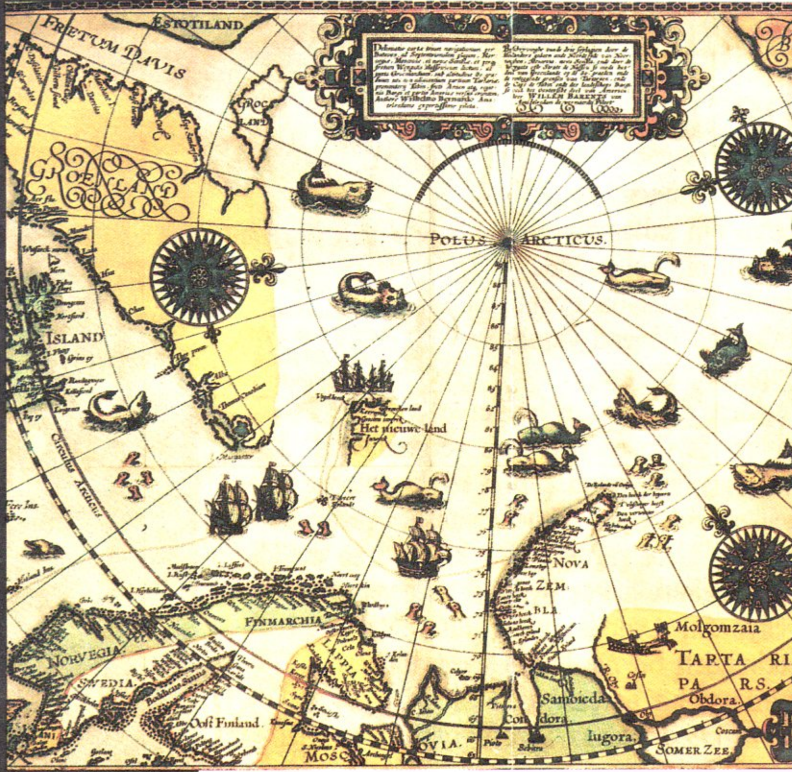

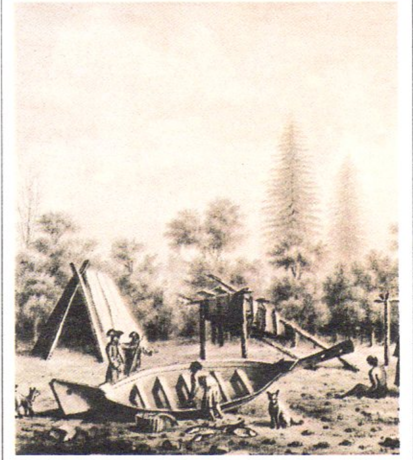

DENİZ BUZULLARI
Tarafından tehdit edilen bu büyük yelkenli, Dumont d'Urville'in Antarktika'ya yaptığı üçüncü yolculuk (1837-1840) sırasında kullandığı "Astrolabe" adlı gemidir. Büyük Okyanus'un güneyine doğru, olabildiğince uzağa gitmeye çalışan Astrolabe ve Zelee, 9 Şubat 1838'de kendini buzların ortasında buldu. Bu durumdan üç kere art arda kurtulmayı başardılar.

Arktika bölgelerini gösteren bu harita, Barents'in kutup sularında balina avının başlangıcı sayılan yolculuklarını belirtir. Balinaların Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanus arasında Asya'nın kuzey kıyıları boyunca uzanan kuzeydoğu geçidini kullandıklarını farkediyoruz.

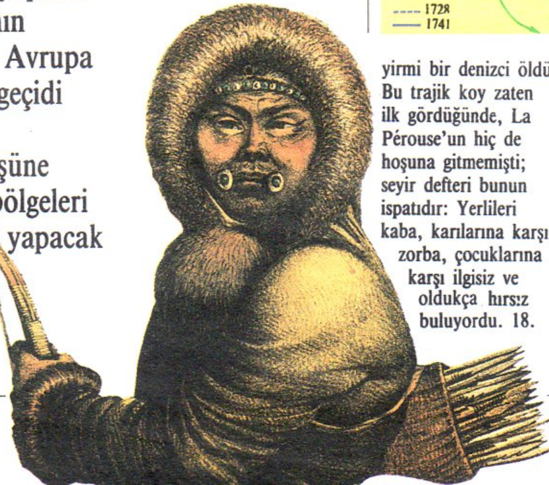

DUMONT D'URVİLLE
(1790-1842)
Vanikoro'da La Pérouse'e ait bir geminin batığını buldu. Antarktika'ya yaptığı yolculuktan kısa bir süre sonra ilk demiryolu kazalarından birinde (Paris-Versailles hattı) ailesi ile birlikte hayatını kaybetti. Cook da (yukarıda) 12 Aralık 1773'te sis ve fırtına arasında buzdağları ile karşılaşmıştı. Bu durumdan mors avlayarak faydalanan "Resolution" gemisinin tayfaları, daha sıcak denizlere doğru çıkmak istediler.

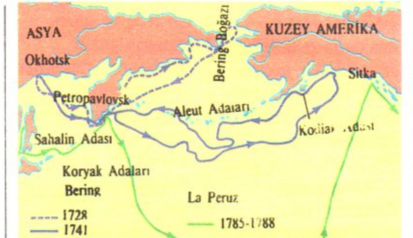
Buzlar ülkesinde

Hayali güney ülkesini ararken denizciler Antarktika buzları ile karşılaştılar. Bu bölge 19. yüzyılda aşırı bir fok ve balina avına sahne oldu. 18. yüzyılda yapılan yolculuk Amerika'nın kuzeyinde Asya ile Avrupa arasında bir deniz geçidi arayan tüccar ve denizcilerin eski düşüne karşılık verdi. Bu bölgeleri keşfetmekten başka yapacak şey kalmamıştı.

PORT-AUX-FRANÇAIS
1788 yılında kaybolan Le Pérouse, Amerika'nın kuzeyine doğru maceraya atılmıştı. Temmuz 1786'da Port-Aux-Français (aşağıda) adını verdiği Alaska'da bir koyda - bugün Lituya Koyu-mola verdi. Bu koyda yirmi bir denizci öldü. Bu trajik koy zaten ilk gördüğünde, La Pérouse'un hiç de hoşuna gitmemişti; seyir defteri bunun ispatıdır: Yerlileri kaba, karılarına karşı zorba, çocuklarına karşı ilgisiz ve oldukça hırsız buluyordu. 18. yüzyılda Büyük Okyanus'taki tüm Avrupalı kâşifler kafalarına takılan bu nakaratı yerlilere mırıldanmaya başladı. Çoğu defa yazılanın aksine, kâşifler iyi vahşi efsanesine değil her zaman, arada bir bile kendilerine kaptırmazlardı.

VİTUS BERİNG
18. yüzyılda kuzeyin keşfi Ruslar'ın uzmanlık alanındaydı. Büyük Petro ve ardılları Sibirya'yı daha iyi tanımak için önemli olanakları bir araya getirdi. Rus imparatorları bu görevleri yabancılara veriyorlardı. Danimarkalı Vitus Bering, 1725 yılında Sen-Petersburg'dan ayrıldı ve karadan Kamçatka'ya vardı. Buradan, 1728 yılında denize açıldı ve Alaska ile Sibirya arasında bulunan ve bugün kendi adıyla anılan boğazı keşfetti (haritaya bakınız). O zaman Ruslar büyük bir keşif girişiminde bulundu: 360.000 ruble, onlarca subay ve bilim adamı, yüzlerce adam. Bering, Büyük Okyanus'taki adalardan birinde Aralık 1741'de skorbütten öldü.

Şenlik başlasın!

XVI. Louis'nin kardeşi olan Artois Kontu, 64 gün içinde Bagatelle'de bir saray yaptırdı.

Régence dönemi ile XV. Louis'nin saltanatının önemli bir bölümünde krallık büyük bir ekonomik kalkınma dönemi yaşadı. Şüphesiz, Fransa, İngiltere'de yaşanan birinci sanayi devrimini yaşamadı ve geleneksel dengeler bozulmadı çünkü köylü dünyası gelişmelerden pek etkilenmemişti. Ancak bu yetersizliklere rağmen, göz kamaştıran maddi bir zenginlik içinde uygarlık çok çekici geliyordu. Aydınlanma çağının entelektüel etkinlikleri bu parıltılı eğlence dünyasının ayrılmaz bir parçasıydı. Maine Düşesi'nin (1676-1753) Sceaux Şatosu'nda düzenlediği şenlikler, eğlencenin yanında konuşma sanatının ve edebiyatın inceliklerinin de yer aldığı yüksek sosyete toplantılarıydı. Bir burjuva, Saint-Gobain imalathanesinin zengin bir yöneticisinin eşi olan Mme Geoffrin (1699-1777) her hafta iki akşam yemeği veriyordu: Pazartesileri, ressam Van Loo ve Boucher gibi sanatçıları, çarşambaları ise d'Alembert ve Marivaux gibi edebiyatçıları ağırlıyordu.

SALONLAR, RESEPSİYONLAR, KONUŞMALAR

Régence dönemiyle birlikte, hali vakti yerinde olanlar için yeni bir yaşam sanatı

başlıyordu. Zenginleşmeyle birlikte, zeki kadınların ev sahibeliği yaptığı salonların çekiciliğinin de arttığı bir uygarlık kibar toplumun yaşam tarzı olmaya başladı. Fransızca evrensel bir kültür dili haline geldi ve Avrupa çağa damgasını vuran Fransa'yı taklit ediyordu. Her şeye hâkim olan moda, terzilerin ve şapka tasarımcılarının ellerindeydi. Çeşniciler aşçılara mutfak sanatını geliştirmeleri için yardım ediyorlardı, Dom Pérignon köpüklü şampanyayı yarattı.

KİBARLIK VE GASTRONOMİ

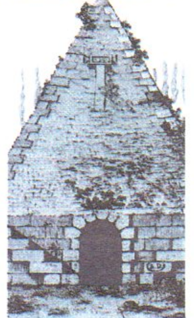
Varlıklı kişilerin yanında çalışan aşçılar patronlarının adını, yarattıkları yeni bir sosa veya çorbaya vererek onu ölümsüzleştirmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Şarapların ve peynirlerin ünü iyice artarken, Mme de Pompadour "Gellevue" usulü kümes hayvanı filetosunu, diğer hanımlar da "Mirepoix" usulü bıldırcın ve "Villeroy" usulü piliç yemeklerini yarattılar. Richelieu Dükü'nün Menorka Adası'nda Port-Mahon'daki çapkınlıkları mayonez sosuyla ebedileşti. Yemek yemek bir sanattı: Fransız usulü bir sofrada yemekler ve peynirden sonra ve tatlıdan önce verilen ara yemekler tıpkı klasik trajedide olduğu gibi belli bir düzen içinde birbirini takip ediyordu. Bir ayrıcalık belirtisi olan kibarlık baştan çıkarmak için bol zaman ve enerji harcamaya engel değildi.

Madame du Deffand, Voltaire ve Montesquieu gibi yetenekli edebiyatçıları, Mme de Tencin ise saray erkânını ve felsefecileri kabul ediyordu. Uygun bir anlatım tonu, biçimin ve görüntünün zarifliğiydi ön planda olan: Devir ölçülü bir kibarlığın hâkim olduğu, şövalye ruhlu, hovarda olacak kadar zevk düşkünü, aynı zamanda da uçarı, yüzeysel ve bencil, hafif bir aristokrasinin devriydi.

SOGUTMA SANATI Buz varlıklı evlerde aranılan bir ürün olmaya başladı. Kokulandırılmış ara yemekler büyük miktarlarda tüketiliyordu, istiridyeler soğukta saklanıyor ve şampanya ''serviteurs muets''ler (solda) içinde buza yatırılıyordu. Kışın toplanan buzlar duvarlarla örülmüş buzhanelerde saklanıyordu (sağda).

WOLFGANG GATTLİEB, AMADEUS LAKABIYLA ANILAN MOZART
Müzisyen ve besteci olan bir baba, olağanüstü klavsen ve keman çalma yeteneği: Altı yaşında Avrupa turnesine çıkmak için de daha fazlası gerekmiyordu. Harika çocuk saraylarda ve salonlarda kabul ediliyordu. Büyük müzisyenlerin öğrencisi olan Mozart aralıksız besteler yapıyordu. Kısa süren yaşamı hem duygusal açıdan hem de mesleğiyle ilgili karmaşıklıklarla doluydu. Birbiri ardına başyapıtlar üretmesine rağmen anlayışlı bir koruyucu bulamamıştı. Bu da bir sanatçının yaşamının koruyuculara bağlı olduğu bir çağda büyük bir şanssızlıktı. Bugün dünya çapında tanınan bir deha 35 yaşında sefalet içinde olmasa da, maddi sıkıntılar içinde öldü. Bütün biçimleri özümseyen ve her türlü enstrüman için beste yapan ve bütün türlere hâkim olan Mozart tek başına döneminin müziğini temsil ediyordu. Koechel tarafından hazırlanan yapıtların kataloğunda 700'den fazla opus yer almaktadır.

MUTLULUK ENSTRÜMANLARI
İtalyan ustalar tarafından yapılan kemanlar en çok aranan kemanlardı.

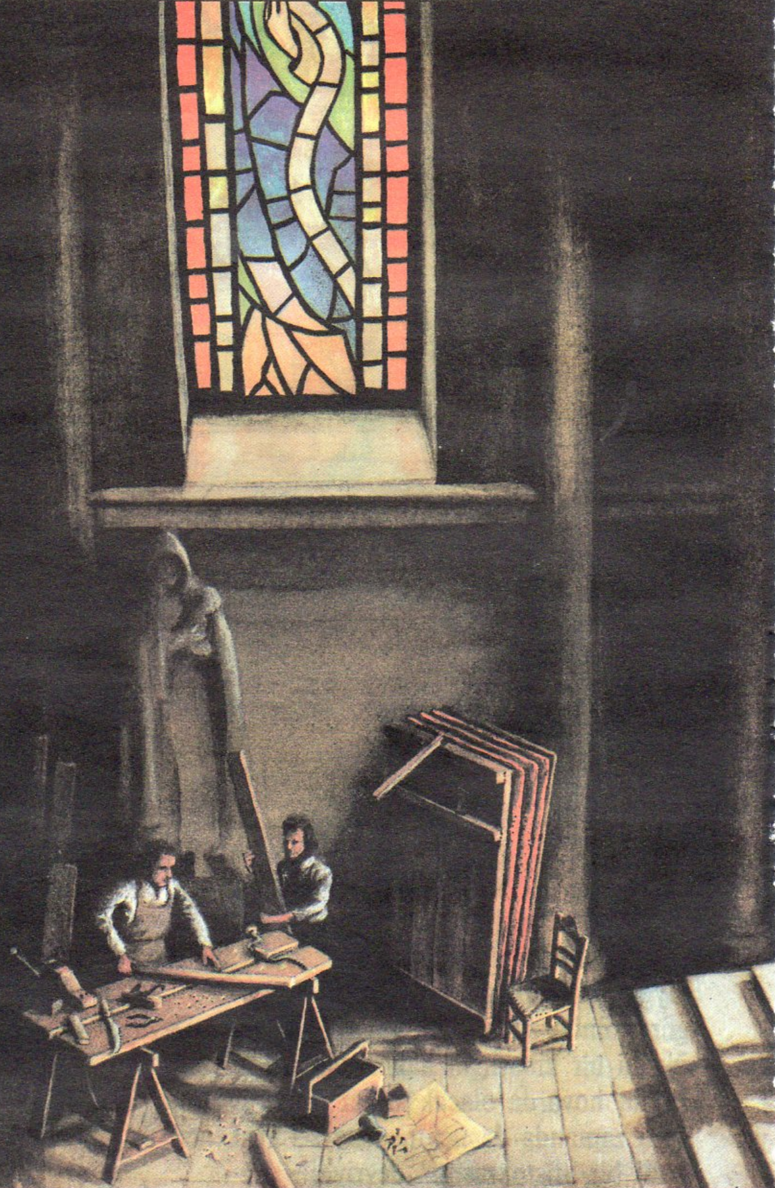
Stradivarius lakabıyla anılan Antonio Stradivari 71 yılda 635 tane keman yaptı. Günümüze bunlardan 500 kadarı kalmıştır. Guarnerius, Amatiler hanedanı veya Rogerius gibi ünlü isimlerin eserlerinin olağanüstü bir sesi vardır. Bazıları Stradivarius'un sesinin özelliğini, kemanın teknelerinin yapımında kullanılan ağaç kütüklerinin nehirlerde taşınması sırasında meydana gelen küflenmeye bağlıyorlar. Başlangıçta kemer biçiminde eğri olan yay 1770 yılına doğru düz bir şekil aldı. 1720'de icat edilen ancak yaygınlaşması 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşen ve bugünkü piyanonun eski biçimi olan piano-forteden önce kullanılan, çoğunlukla süslerle bezenmiş klavsen klavyeli çalgıların atasıdır. Piyanoda teller vurulurken, bir ya da genellikle iki klavyeye sahip klavsende teller mızraplarla titreştirilirler.

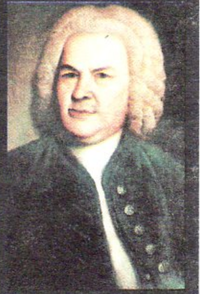
Müziğin zaferi

Ezgiyle dramatik öyküyü aynı gösteride bir araya getiren opera bütünsel bir sanat olurken, enstrümantal müzik olağanüstü bir gelişme gösterdi. Klavsenin mızraplarının çektiği telleri ve orgun metalik dili sesler imparatorluğunu ele geçirmiş durumdaydı. Dönem büyük tribün orgunun dönemiydi: Müzik aleti ustaları tarafından üretilen ve bakımı yapılan org bütün kiliselerde çalınıyordu. O güne kadar köylülerin çaldığı bir halk çalgısı olan keman da saygınlığını kanıtladı. Aydınlanma çağının Avrupası müzik açısından Mozart'ın Katolik ve İtalyanlaşmış, Avusturya'sının etkisi altındaydı.

AVUSTURYA VE MÜZİK
Operalar, senfoniler, kuatuorlar, konçertolar, sonatlar, dinsel müzikler: Mozart ve daha sonra gelecek Beethoven gibi Joseph Haydnda (1732-1809) klasik müziğin ustalarından biridir.

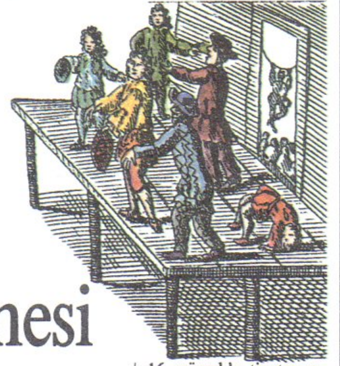
BACH HANEDANI
İkibuçuk yüzyıl boyunca, orgçu, klavsenci, kemancı, kilise şarkıcısı, bazen de müzik öğretmeni, müzik aletleri yapımcısı olarak ünlenen Bach'lar ateşli Luther taraftarlarıydı. Johann Sebastian Bach'ın (1685-1750) Leipzig'de (Almanya) bestelediği dinsel ve din dışı tüm eserleri Batı müziğinin gelişmesinde son derece etkili oldu.

ALMAN LİRİZMİ
Fransız ve İtalyan müziklerinin yanı sıra, Alman müziği de kendini kabul ettirdi. Saksonya'da doğan Haendel (1685-1759) (üstte) 1726'da İngiliz vatandaşlığına geçti. Alman besteci Gluck (1714-1787) (aşağıda) Paris'e geldi. Fransızca yazdığı operaları Paris'te Gluck taraftarları ile İtalyan opera yandaşları, yani Piccinini taraftarları arasında bir tartışma başlattı.

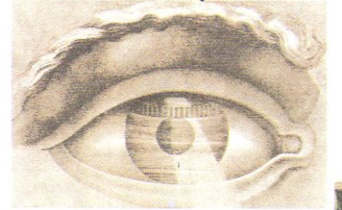

16. yüzyılda tiyatroya hâkim olan İtalyan sahnenin yanı sıra, ayaklar üzerine oturtulmuş, tahtadan açıkhava sahneleri de kullanıldı. Rampa ışığıyla aydınlatılan sahne dörtgen çerçeve ve perdeyle sınırlandı, teknik donanımı gizlendi. Salonda ise seyircinin toplumsal konumuna göre parter, balkon, yerkatı locası ve loca bölümleri yer aldı.

Burjuva sahnesi

1715'te Avrupa ülkelerinin çoğu klasik Fransız tiyatrosunun etkisi altındaydı. Tiyatro tutkusunun hâkim olduğu 18. yüzyılda bütün yazarların amacı sahnelenmekti. Bütün soylular da oyuncu veya şair olduklarını sanıyorlardı. Halka açık tiyatro salonlarının sayısı katlanarak arttı. 1700'de Paris'te iki yerleşik sahne bulunurken, 1744'te bu sayı 10'a, 1791'de 51'e yükseldi. Gösteriş ve buluşma yeri olan bu salonlar yüksek tabakadan olanlara kendilerini sergileme olanağı veriyordu. Özel tiyatrolar da gittikçe çoğaldı (Voltaire bunlardan oturduğu bir tanesini yeniden düzenlemişti.)

Adrienne Lecouvreur (MLL Clairon) ve daha sonra Talma (İngiltere'de Garrick adıyla anılıyordu) bu kuşağın sayısı artan büyük oyuncularındandı. Tiyatronun süregelen tarihsel kaygıları ve kurumsal arayışların etkisiyle sahneye koyma ve dekor gelişmeye başladı. Racine geleneğinden tragedyalarla Moliére'inkileri anımsatan komedyaların yanı sıra burjuva çevrelerini canlandıran ve sahneye aydınlanmacıların başlıca terimlerinden "duygulanım"ı getiren yeni bir tür belirdi. Burjuva dramları ve acıklı komedyalar gelişen bir toplumun kaygılarını işliyordu. Diderot ve Baumarchais edimsel yazınlarında,"güldürü"yü unutmadan, bu yeni tiyatro anlayışına yer verdiler. Bu gelişim sürecinde, gerçek seyircileri, halkı göz önünde bulundurarak kendi estetik anlayışlarını yaratan panayır ve bulvar tiyatrolarının yeri de unutulmamalıdır.

BESANÇON TİYATROSU'NA BAKIŞ
Mimar Claude Nicolas Ledoux'nun (1736-1806) bu gravürü, planını kendisinin hazırladığı Besançon Tiyatrosu Salonu'nun bir "göz"deki yansımasını göstermektedir. Çılgın mimar şöyle yazmıştı: "Mimar'ın bakışı, düşünüldüğünden daha önemlidir."

RESİM GÖSTERİCİLERİ
Halk panayır ve pazar yerlerine eğlenmeye, şarkıcıları dinlemeye (şarkıların konuları büyükçe bir tual üzerine resmedilirdi) veya Alman cizvit Kircher'in icat ettiği, cam üzerine yapılmış resimleri ekran yerine geçen bir yüzeye büyüterek yansıtan "büyülü fener"i görmeye giderdi.

İTALYANLAR VE FRANSIZLAR
16. yüzyıldan itibaren İtalyanlar Fransa'da başarı kazanmaya başladılar. 18. yüzyıldaysa Comédie-Française ile rekabet edip Marivaux oynuyorlardı. Doğaçlama ve akrobasiye dayalı, erkek karakter için maskenin kullanıldığı oyunlarıyla, her ne kadar utanmaz soytarı Arlecchino duygulu ve saf Fransız uşak Gilles'e dönüş müşse de, Commedia dell'arte geleneğini sürdürüyorlardı. Paris'te sahneye çıkan İtalyan topluluklar rekabet ettikleri Opéra-Comique Tiyatrosu'yla 1762'de birleştiler ve daha sonra 1779'da dağıldılar. Üstte Watteau'nun (1684-1721) iki tablosu görülmektedir: "İtalyan Tiyatrosu'nda Aşk" ve "Fransız Tiyatrosu'nda Aşk".

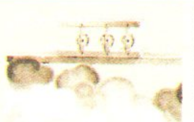

BEAUMARCHAIS
(1732-1799)
Fransız Devrimi öncesinde yazdığı Seville Berberi (1784'te Odéon Tiyatrosu'nda Comédie Française oyuncularınca oynandı), Figaro'nun Düğünü ve Suçlu Ana üçlemesinde Figaro karakterini geliştirdi.

MARİVAUX
(1688-1763)
İtalyan komedyenlerinden etkilendi. Eserlerinde, mutluluk peşinde koşan insanların aşklarını ustaca çözümledi.

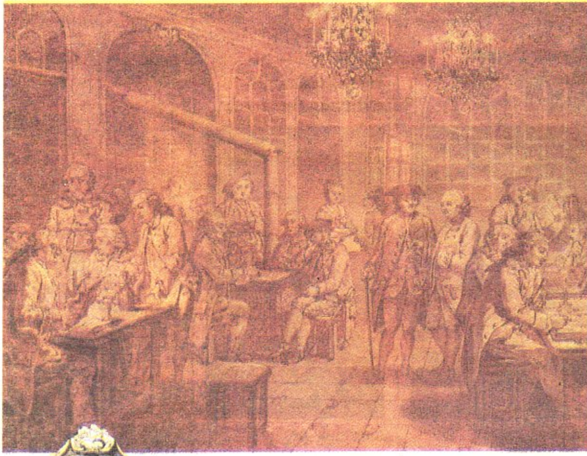

DEKOR VE DONANIM
İtalyan sahnede sahne yuvarlağına yerleştirilen dekor ve aksesuarlar, şaryolar veya tekerlekli panolarla yatay, yer asansörü veya tavan kaldırma düzenekleriyle dikey olarak hareket ettirilirdi. Haleler (oyuncuların ilâhi karakterleri canlandırdıkları ışıklandırılmış bölüm), bulutlar ve uçan araçların hareketi de tavan askılarıyla sağlanırdı. Sahne değişikliklerinde hareketli sahne tabanının yanı sıra 1717'den itibaren döner sahne kullanılmıştır. Klasik tiyatro öncesine uzanan bir geçmişi olan teknik donanım, bugün gelişmiş biçimiyle gözalıcı oyunların büyüsünü olanaklı kılmıştır.

ODEON TİYATROSU
(Paris).
Salonu "İtalyan tarzı"dır (İtalyan sahne).

Ansiklopedi

MERCURE
DE FRANCE,
DÉDIÉ AU ROI.
OCTOBRE. 1750.
A PARIS,
M. DCC. L.

EĞLENCE VE KÜLTÜR
18. yüzyılda kitaplar, basın ve kahveler yeni sosyal alışkanlıkların gelişmesine ve basılanların daha geniş çevrelere yayılmasına katkıda bulundu. Salonlar yüksek sosyetenin odakları olsa da Paris'in 300 kahvesi güncel olayların yorumlarının ve gazetelerin okunduğu kültürel çevrelerdi. Hâlâ duran "Procope" veya Palais Royal'deki "Cafe de la Regence" gibi en meşhurlarda tanınmış yazar ve filozofları görmek mümkündü. Tüm bunlara bir de zengin bireyler tarafından veya yardım paralarıyla kurulan, kitap, sözlük ve gazetelerin incelenebileceği halk kütüphaneleri ve okuma odaları eklendi. Akademiciler gibi, edebiyat topluluğunun gerçek kaleleri olan çok etkin bilim ve edebiyat dernekleri de çoğaldı.

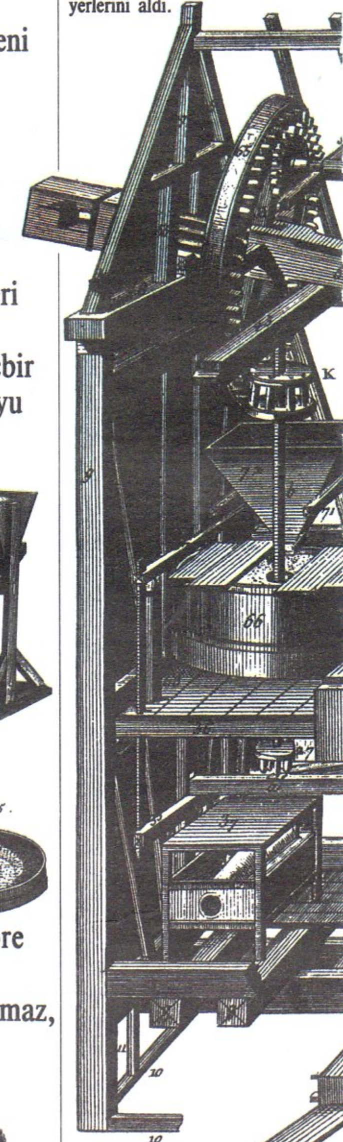
Bu anıtsal yapıt, "aydınlanma" felsefesinin tüm yönlerini bir araya getirmişti. Bayle'in "Sözlük"ünden veya İngiliz Chambers'in "Cyclopaedia"sından-Ansiklopedi aslında bu eserin tercümesi projesinden doğmuştur-daha tam bir biçimde 18. yüzyıl ortalarında edinilen bilgilerin saptandığı ve panoramanın kaleme alındığı bir eserdi. İnsanın bağımlı olduğu evrendeki muhtemel hâkimiyetini kanıtlayan coşku verici bir girişimdi. D'Alembert tarafından kaleme alınmış olan giriş yazısı yeni inancı sergiliyordu. Okuyucu, kendi kendine düşünmeye, doğruyu bundan böyle İncil'de veya kilisenin nutuklarında değil bilim ve tarihte aramaya davet ediliyordu. Mutluluk; ilerlemesini engelleyen her şeyden kendini kurtarıp her türlü girişimde bulunmaya ve gerçekleştirmeye ehil olan tüm insanların elleri arasındaydı. Edebiyat adamlarından oluşmuş bir topluluğun eseri olan Ansiklopedi'nin hiçbir çekinme ve istisnaya yer vermeden her konuyu araştırması ve yerinden oynatması gerekirdi. Genel ve özel ilgiyi bağdaştırması, istikrarlı ve aydın bir devlet hâkimiyetindeki yurttaşlar olarak genel esenlik yararına çalışan özgür bireylerin mutluluklarının koşullarını ortaya koymalıydı. Böyle bir program "Aydınlanma" felsefesinin hedefini özetlemektedir. O sırada, devrim yapmak söz konusu olmasa da, Cizvitler göre medikleri bu tasarıya karşı çıktılar ve onu eleştirdiler. Ansiklopedi'yi yapanları Tanrıtanımaz, maddeciliği yayan zararlı bir topluluk olarak gösterdiler. Mme de Pompadour ve kitabevinin sahibi Malesherbes -kesin biçimini önceki kültür bakanı- Ansiklopedi'yi hazırlayanları korudular. Fakat Damiens'in saldırısı üzerine 1759'da yayın hakkı kaldırıldı. D'Alembert, 1758'de ayrılmıştı zaten. Yine de basım gizlice devam etti.

fig. 8 · fig. 11 · fig. 12 · fig. 9

DÜNYADAKİ ŞEREF
Her şey eşit bir haysiyete sahiptir. Köylülerin basit araçları titizlikle hazırlanmış olan meslekler envanterinde yerlerini aldı.

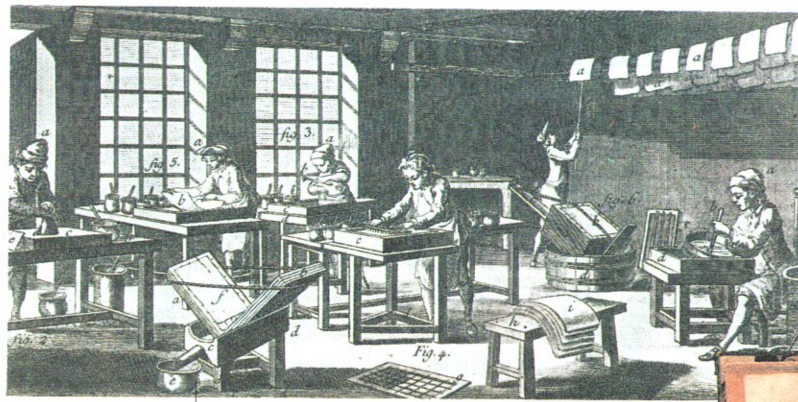

D'ALEMBERT (1717-1783), Babasız doğdu, kendi kendine tanınmış bir matematikçi oldu.

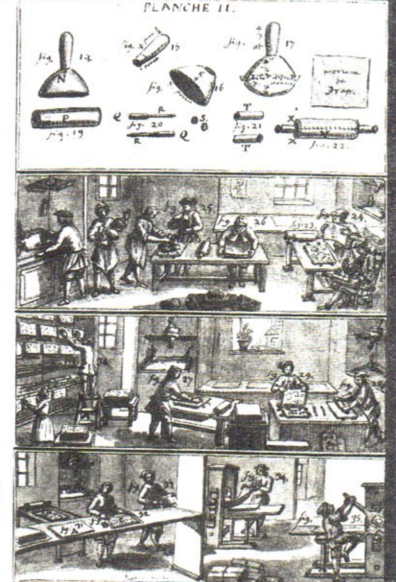
DİDEROT (1713-1784) Langres'lı bir bıçak ustasının oğludur. Eğitimini Cizvitler arasında gördü. Paris'e gitti ve orada kendini bir filozof olarak tanıttı.

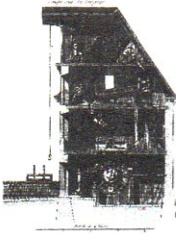
RESİMLERLE BİLGİ
Sahadan toplanan bilgiler, yayınlanmış ve mevcut kaynakların derlenmesi: Böylece edinilen bilgiler okuyucuya bir seyirci gibi, insanın tüm faaliyetlerinin içine sızmasına izin verildi, makineler araçlar, teknikler, binalar, serbest ve mekanik sanatlar ile el sanatları, hepsi, mesleklerini her yönüyle icra eden kişileri, o durumda sahneleyerek, insanın becerekliliğini gözler önüne sermeyi kolaylaştırdı. Resimli levhalar gerçeği tiyatrolaştırıp ilerlemeyi dile getirerek, işe övgüde, doğamaya da kutlamada bulunuyordu. Dünyanın derinliklerinden insanınkilere dek evren, okunur hale geldi.

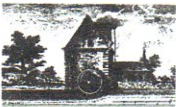

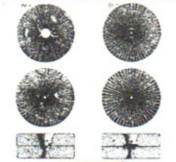
Diderot tanıtım amacıyla projeyle ilişkili olan tüm önemli isimleri ortaya döktüğü halde en meşhur yazarlar buna ya pek katılmadılar ya da Ansiklopedi'nin diğer yazarlarıyla araları açıldı. "S" sembolü ile pratik ekonomi ve 390 adet müzik makalesi veren Rousseau da, d'Alembert tarafından kaleme alınan "Cenevre" makalesine çok kızmıştı. Fontenelle, Buffon ve Montesquieu ise söz verdikleri halde hiçbir şey yapmadılar. Voltaire müsvettelerini vermekten kaçındı. Din düşmanı, maden ocağı ve metalurji uzmanı Don Holbach Baronu daha tutarlı davrandı. Daha az tanınan fakat her konuda kalem oynatan mükemmel bir yazar olan Şövalye Jaucourt çoğunlukla kaynakçalardan kopya ederek bütün konularda 17.000 makale verdi. Her şeye rağmen Parisli ve taşralı çalışma arkadaşları, akademiciler, soylular, sanatçılar, idare, tıp, ilahiyat, kimya, hukuk veya edebiyat uzmanlarından oluşan ufak ordu Ansiklopedi çalışmalarının iyi bir şekilde ilerlemesini sağladı. Aynı değerleri ve çalışmalarında aynı güvenilirliği paylaşan beyinlerin, eşi görülmemiş beraberliği, küçük ve büyük filozofların bir arada toplanması, 18. yüzyıldaki anlamıyla Ansiklopedi yazarları bilmeden, hatta istemeden dünyayı değiştirdiler. Fikirleri, "aydınlanma" karşıtı olanları uyararak acımasız kalem tartışmalarını başlattı.

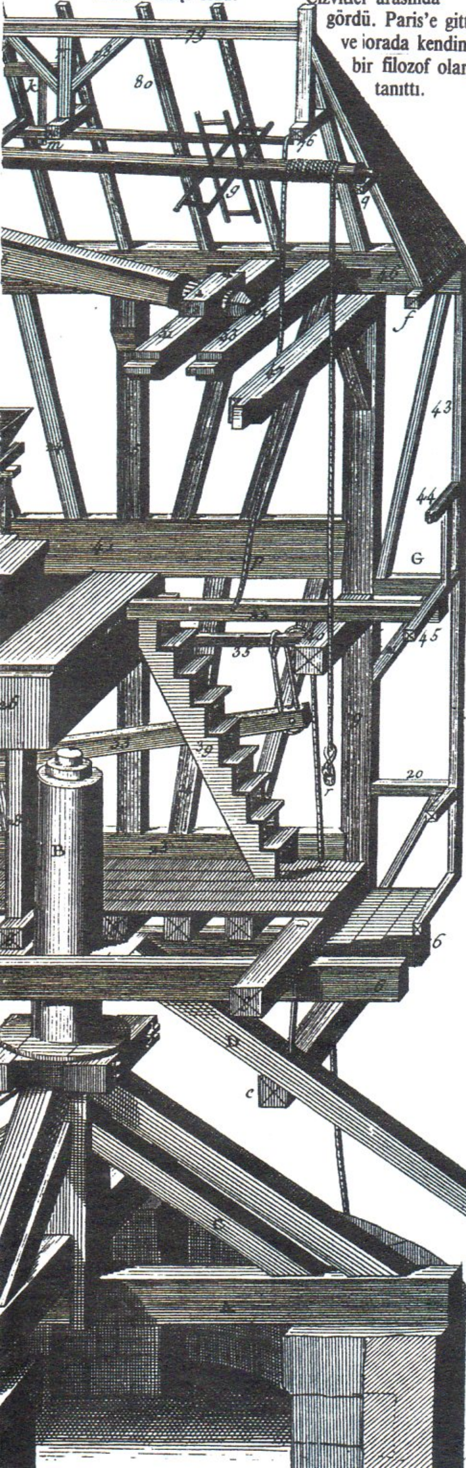

İKONOGRAFİK BİR YAPI
900'den fazla levha kullanılarak, günlük eşyaların resimlerinin basıldığı 2885 yaprak, en yeni teknikler olarak, resim altlarını da yazan Lauis-Jacques Goussier gibi olağanüstü oymacı ve desinatörler tarafından quartier Latin'de yapıldı.

DEĞİRMENE AYRILMIŞ LEVHA

Hayvanlar âlemi

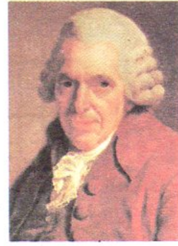

GEORGES CUVIER (1769-1832) Lamarck'ın fikirlerine şiddetle karşı çıktı: Dönüşümcülüğe inanmıyordu. Saptanımcı denen teorisine göre türler sabit kalmaktaydı, her canlı organizma tamamen kendi tohumundan müteşekkildi. Madem ki her bir nesil, yine kendisinden bir öncekinde teşekkül etmiş olan bir evvelki tohumda yer alıyordu, onun felsefesi mantıksal olarak tüm nesillerin önceden yapıldığı anlamına geliyordu. Teorilerinin yanlış olduğu ortaya çıktığı halde paleontoloji alanında yapmış olduğu dikkate değer çalışmaları, kaybolmuş pek çok türü keşfetmesine olanak verdi. Bunu, birkaç kemikten yola çıkıp tüm iskeleti yeniden oluşturabilmesini sağlayan sağlam genel anatomi ilkeleri ortaya koyarak başardı. Âdeta kaderin bir alayı olarak, Cuvier'in eseri, kendi reddettiği öğretilere çürütülmez deliller getirdi. Gerçekten de, evrimciliğin savunucuları, kanıtlarını onun bulduğu fosil türlerine dayandırmışlardı.

18. yüzyıl sonuna doğru Kutsal Kitap'ın, insanlığın ebeveyni olan Âdem ile Havva efsanesi yeniden tartışma konusu oldu. Bugünkü türlere gelebilmek için haşlamlılardan beri gittikçe daha karmaşık yapılı organizmalar oluştuğunu ileri süren Şövalye de Lamarck (1744-1829) ilk kez canlıların evrimi teorisini ortaya attı. Tekhücreli canlıları haşlamlılar olarak adlandırmıştı. Dönüşümcülük teorisinin babası olan Lamarck'a göre doğal ortamın değişimleri canlılardaki, kendilerinden sonraki nesillere aktaracakları uyum sağlama biçimlerini belirliyordu.

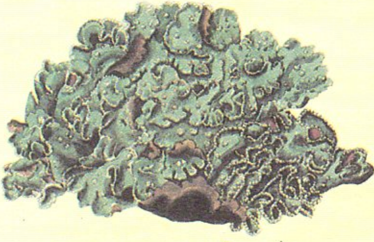
Gençliğinde asker olan Lamarck, bitki derlemeye tutkun olan filozof Jean Jacques Rousseau ile karşılaştıktan sonra kendini önce botaniğe verdi, sonra da 50 yaşında Museum'da zooloji öğretmeni oldu. Yaşarken kesinlikle değeri anlaşılmadı. Ölümünden 30 yıl sonra keşfedilmesi ise İngiliz biyolog Charles Darwin sayesinde oldu (1809-1882).

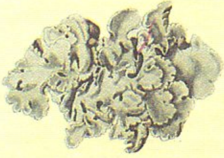
LOUİS DAUBENTON Buffon'un çalışma arkadaşı, aynı zamanda pratisyen hekimdi. Görevi diseksiyon (bir organizmayı tetkik için parçalara ayırma) yapmaktı.

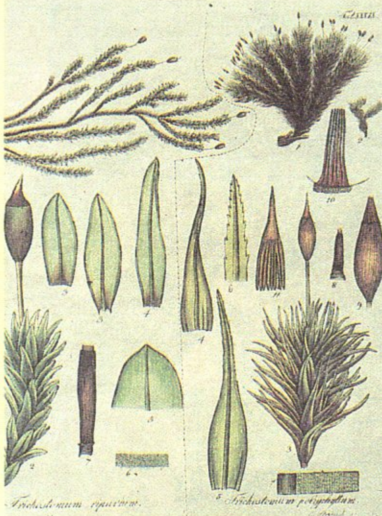

DÜNYANIN TARİHİNİ YAZMA Onu oluşturan maddelerden ve üzerinde yaşayan canlılardan yola çıkarak dünya tarihini yazmak; işte, Krallık Bahçesi'nin yöneticisi, Tanrıbilimci, demir ocaklarının sahibi ve canlıların büyük gözlemcisi olan Buffon Kontu George Louis Leclerc'in planı buydu. 1788'de ölümüne kadar iş arkadaşlarıyla beraber, 36 cildi doğanın üç âlemi olan mineraller, bitkiler ve hayvanları işleyen "Doğa Tarihi" adlı eseri üzerinde çalıştı. Yeryüzünün girinti çıkıntılarını suyun hareketine bağlayıp, karbonun bitkisel kaynağını betimledi ve doğru bir şekilde fosilleri hayvan veya bitkilerin izleri olarak yorumladı. Büyük hayvan türlerinin ortak bir kaynağı olduğunu ve zamanla bunların farklılaştığını düşündü. Biyolojide özellikle üreme ile ilgilendi, yaşayan maddeyi, kalıbını ebeveynlerin organizmasından alan ve onlarınkine benzer yeni bir canlı beden meydana getirmek üzere bir araya gelebilecek atomlardan oluşmuş olarak tasarladı.

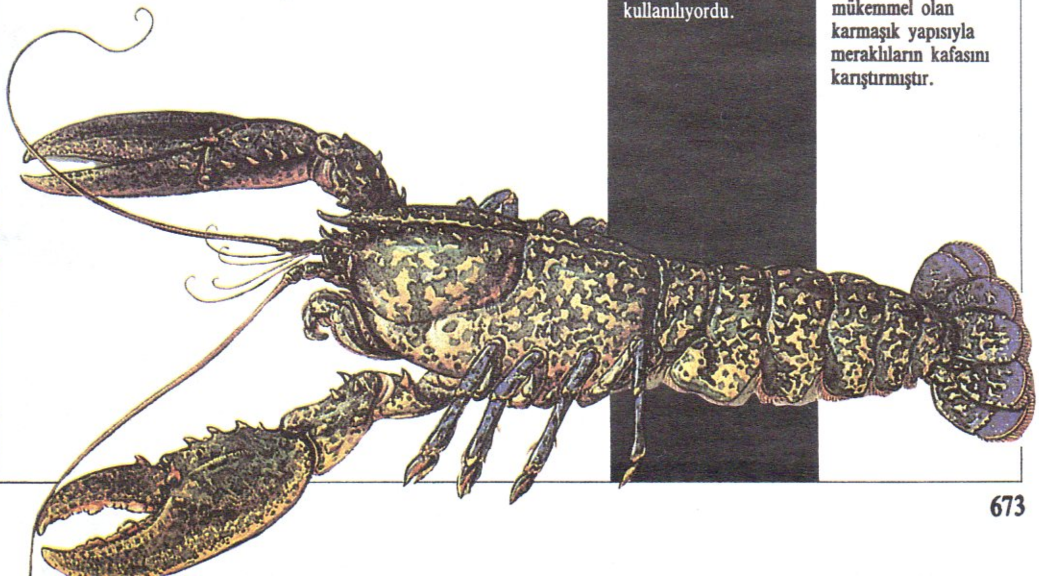

SINIFLANDIRILA-MAYANLAR
Likenleri (yukarıda), kara yosunlarını (üstte), mercanları (altta) sınıflandırmak çok zordur. Birbirlerine benzerler. Halbuki ilk ikisi eşeyli çoğalan son derece karmaşık yapılı bitkiler olduğu halde mercanlar, uzun süre bitki zannedilmiş, çok basit yapılı hayvanlardır.

Biyoloji kavramı; canlı varlıkların organlarının nasıl gelişip bir düzen içinde çalıştıklarını anlamaya çalışan Grek filozof Aristo'ya kadar uzanmaktadır. Doğacı Georges Louis Buffon (1707-1788) 'yaşamın bilimleri'ni ifade etmek için bu terimi ilk kez kullandı. Biyoloji; çıkış noktasında iki hassas konunun üstesinden gelmekteydi: "Canlı varlıklarla tabiatın diğer elemanları arasındaki farkı yapan nedir?" ve "İki canlı âlemini -hayvan ve bitki- birbirinden ayıran nedir?"

Louis Daubenton (1716-1800) canlıyı, embriyo varlığı, doğum ve ölümle belirlemeyi önerdi. İtalyan biyolog Lazarro Spallanzoni ise (1729-1799) canlı organizmaların bütününün, nefes alıp verme, üreme ve sindirme olmak üzere üç işlev arasında belirdiğini düşündü. Lamarck'a göre hayat bir harekete indirgenmişti. Buffon, zamanın birçok bilgin ve filozofu gibi doğanın devamlılığı üstünde durdu. En karmaşık canlıdan en kaba maddeye dek hissedilmeyecek kademelerle inmek mümkündür diyordu. Bu yüzden hayvanlarla bitkiler arasında net bir sınır çizmek mümkün değildi; bazı varlıklar farklı âlemlerin sınırlarında yer aldıklarından sınıflandırmak tehlikeliydi.

DENİS DİDEROT
(1713-1784) Ansiklopedi'nin müdürüdür. Taş, meşe, at, maymun ve insanın, aynı prototipin farklı derecelerdeki değişimleri olduğunu yazmıştı.

DESEN, RESİM VE GRAVÜR
Zooloji için önemli yardımcı unsurları oluşturuyordu. Burada, Tournefort'un Levant'a seyahati (1700-1702) sırasında Claude Aubriet tarafından resmedilmiş örnekler (kabuklu hayvanlar ve ıstakoz) görülmektedir. Mikroskopik gözlemler için ressamın ellerini serbest bırakan gözlükler içine yerleştirilmiş büyütücü mercekler kullanılıyordu.

BÖCEKLER
(Burada, Cuvier'nin "Diarium Zoologicum"da -1787-

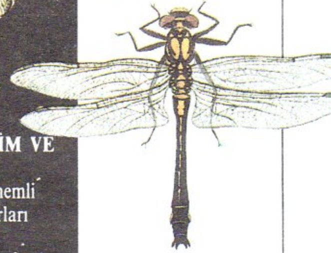

çizmiş olduğu 4 örnek yer almaktadır). Böcekler, hayvanlar âlemi terimlerinin saptanmasında işin

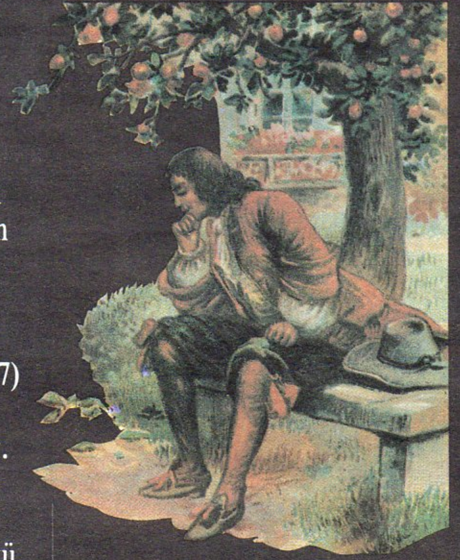
içinden çıkılmaz kısmını oluşturmaktadır. Bu sınıf bugün

tanımlanan türlerin üçte ikisini (yaklaşık bir milyon türü) tek başına içermektedir. Sınıflandırma yöntemleri özellikle, türün gelişim derecesini yansıtan kanat oluşumuna dayanmaktadır. Uzun zamanlardan beri böcekler, topluluk düzenlerinin bazen mükemmel olan karmaşık yapısıyla meraklıların kafasını karıştırmıştır.

BÜYÜK İLERLEME Galile'den bu yana dürbünde büyük ilerleme oldu! Newton, Gregory ve Cassegrain teleskopu güçlü ve keskin görüşlü bir hale getirdiler.

Gökyüzünün mekanizması

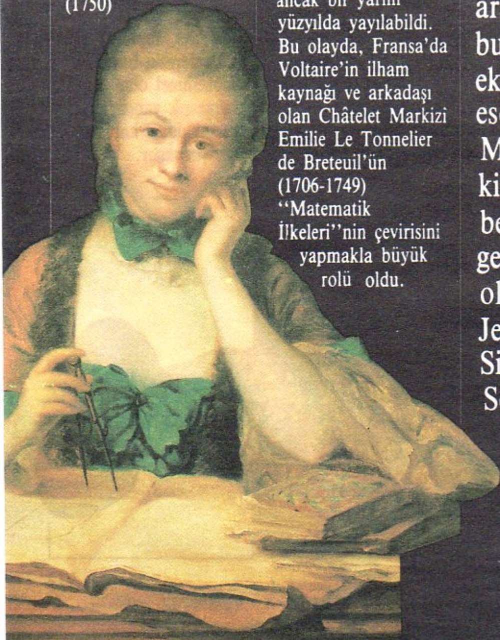
Yeryüzü cennetinin yasaklanmış meyvesi olan elma, yüzyılları, âdeta bilgi ve aydınlanmanın sembolü olarak aşmıştır. Efsaneye inanıldığı gibi, 1665 yılında güzel bir sonbahar günü, Ay'a bakarak gökyüzünde ne yaptığını kendi kendine sorarken Isaac Newton'un (1642-1727) gözleri önüne düşen elma aklına şu cevabı getirmişti: "Ay da düşmektedir. Peki, neden Dünya'nın üzerine düşmüyor?" Açıklaması hem basit hem dâhiyane idi: "Çünkü Ay, düşmekten başka bir de Dünya'nın etrafında dönüyor. Eğer düşmeseydi doğru bir hat üzerinde başka göklere doğru giderdi. Yani Dünya, diğer tüm nesneleri olduğu gibi Ay'ı da kendisine doğru çekiyor." Sonra da Newton düşüncesini şu şekilde genelleştirdi: "Tıpkı Ay gibi Dünya da Güneş ve diğer gezegenlerin etrafında dönmekte ve düşmektedir."

Bu, evrensel çekim kanunudur. Bu kanun daha önce de bazı bilginler tarafından anlaşılmaya çalışıldı. Ancak Newton gezegenlerin ve elmanın nasıl düştüklerini açıklamakta onları geride bıraktı. Keşfini bir denklem haline sokmak için iki araçtan yararlandı: Gelişimine katkıda bulunduğu matematik ve gözlem. Başarısı eksiksizdi fakat bilim tarihinin temel eseri olan "Doğa Felsefesinin Matematik İlkeleri" adlı kitabını yayımlamak için 1686 yılını bekledi. Johannes Kepler'den beri gezegenlerin yörüngesinin eliptik olduğu biliniyordu. 1671'de Jean Richer sayesinde Güneş Sistemi'nin boyutları ölçüldü. Sonra da Olaus Roemer ışık hızını hesapladı. Bazılarına göre kosmosun gizlediği başka bir sır kalmamıştı.

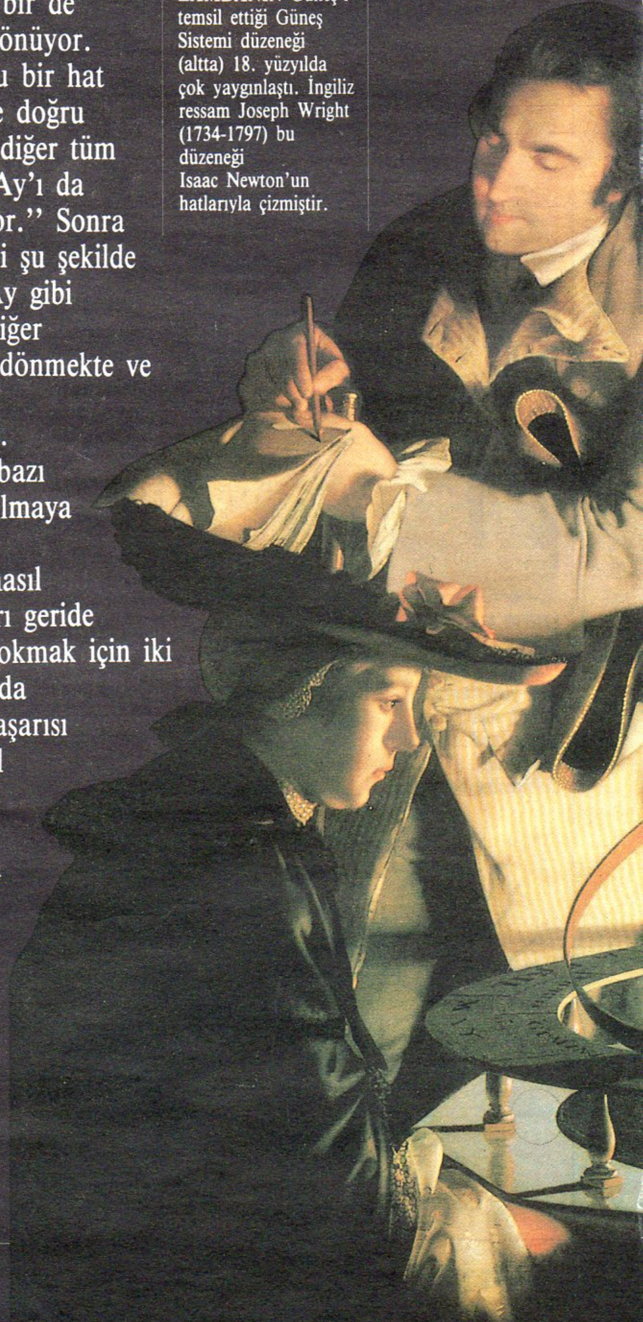

PREUVES
DE LA
THEORIE DE LA TERRE.
ARTICLE I.
De la formation des Planètes.

BUFFON'UN "DOĞA TARİHİ" (1750)

NEWTON Düşünceleri, kıtada ancak bir yarım yüzyılda yayılabildi. Bu olayda, Fransa'da Voltaire'in ilham kaynağı ve arkadaşı olan Châtelet Markizi Emilie Le Tonnelier de Breteuil'ün (1706-1749) "Matematik İlkeleri"nin çevirisini yapmakla büyük rolü oldu.

LAMBANIN Güneş'i temsil ettiği Güneş Sistemi düzeneği (altta) 18. yüzyılda çok yaygınlaştı. İngiliz ressam Joseph Wright (1734-1797) bu düzeneği Isaac Newton'un hatlarıyla çizmiştir.

Paris'te 1666'da kurulmuş olan Bilimler Akademisi, Gilles Personne de Roberval, Adrien Auzout, Rahip Jean Picard ve özellikle Hollandalı Christiann Huygens gibi bilginler sayesinde gökbilim keşiflerini hızla arttırdı. Gökyüzünü incelemek için köklü değişikliklere izin veren imkânlara sahiptiler. Daha hazırlanma aşamasındayken bile büyük rasathanede Auzout'nun icat ettiği mikrometre ile donatılmış güçlü teleskoplar vardı. Bu mikrometre, Huygens'in yaptığı rakkaslı saat ile ölçümlerin netliğini yüz kat arttırabiliyordu.

"DESCARTES" ÇILARIN HAVA ÇEVİRİNTİSİ İLKESİ

Tüm kıtada, Newton'un çekim prensibi René Descartes'ın (1596-1650) öğrencileri tarafından eleştirildi. Bunlar, uzaktan böyle bir etkinin, hareketin olması ihtimalini kavrayamadıklarından, gezegenleri, hep aynı yönde olan hareketlerine sürükleyen büyük hava çevrintilerinin olduğunu varsayıyorlardı.

Diderot ve d'Alembert'in "Ansiklopedi"sinde yer alan, insanların sahip oldukları bilgiler sisteminin tablosu.

AKIL

FELSEFE

Tanrıbilim
Doğal İlahiyat
Gösterilen ilahiyat
İyilik ve kötülük ruhları bilimi
Din bunun aşırılığında
Batıl İnançlar
Kehanet
Kara büyü
Tinsel Bilim
Akılcı
Duygusal
Pnömotoloji veya Ruhbilim veya Özel Metafizik

İnsanbilim

MANTIK

Düşünme Sanatı
Kavrayış — Fikirler Bilimi
Yargılama — Öneriler Bilimi
Akıl yürütme ve yöntem — Tümevarım; Kanıtlama — Analiz Sentez

Akılda tutma sanatı
Bellek — Doğal, yapay — önbilgi Amblem
Belleğin tamamlayıcısı — Yazı, matbaa — Alfabe, Rakamlar — Yazma, basma, okuma, anlama sanatları — İmla

Haberleşme Sanatı
Nutuk Tevcit araçları bilimi — Dilbilgisi — İşaretler — Hareket — Pandomim, uzokuyuş; Harfler — İdeal alanlar, Hiyeroglif, armalar veya Blazon
Tevcit Kurma, Sözdizimi, Filoloji, Eleştiri
Eğitimbilim — çalışmanın seçimi, öğretme şekli
Nutuk niteliklerinin bilimi — Sözbilimi, Şiir veya nazmetme düzeni

AHLAK

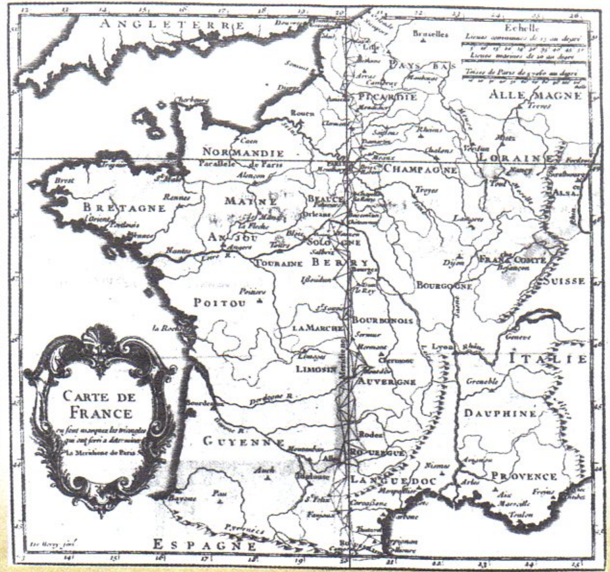
genel — iyilik ve kötülüğün, görevlerin, meziyetin, meziyetli olmanın gerekliliğinin vs. bilimi
Kanunlar Bilimi veya Hukuk İlmi — Doğal; Ekonomik — Denizcilik Mimarisi, Sivil Mimari, İç, dış, kara, deniz ticareti; Politik — Askerlik Sanatı — Taktik, güçlendirme veya Askeri Mimari

Saf olanlar
Aritmetik — Sayısal; Cebirsel — Basit, sonsuz küçükler (Infinitesimal) — Ayrımsal (diferansiyal), Tümlevsel (Entegral)
Basit

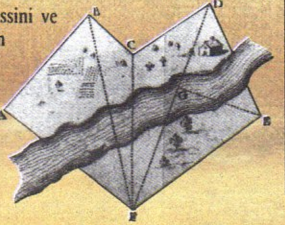
"Yeryüzü'nün biçimi"

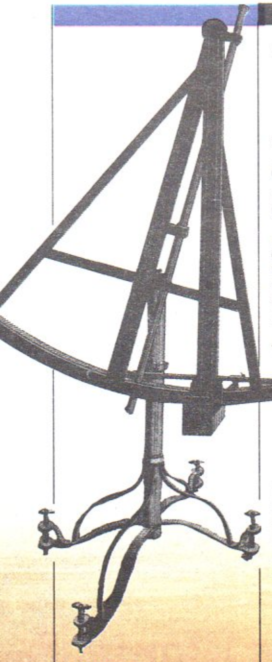
Newton'un kuramları, Dünya'nın tamamen küre biçiminde değil, ama kutuplardan hafifçe basık olduğunu öngörüyordu. 1735'te Paris Bilimler Akademisi bu tahmini doğrulamaya karar verdi. Biri Ekvator, diğeri de kutup yakınında meridyen yayının uzunluğunu ölçmek üzere gezi düzenledi. Jeofizikçi Pierre Bouguer ve jeodezici ve doğabilimci Charles de La Condamine yönetiminde Peru'ya hareket eden görev ekibi ancak 1749'da geri dönebildi. Matematikçi ve biyolog Pierre de Maupertuis tarafından yönetilen diğer ekipse iki yıl boyunca Laponya'yı keşfetti. Maupertuis ve Bouguer geri döndüklerinde, geçtikleri bölgelerin ayrıntılı haritaları ile resimlenen ve gezegenimizin yassılığını doğrulayan "Yeryüzü'nün Biçimi" adlı eseri yayımladılar.

FRANSA HARİTASI Bugünkü düşey kesitine, Philippe de La Hire ile birlikte kıyıların ilk gerçek haritasını çizen rahip Jean Picard sayesinde kavuştu. Ulusal Coğrafya Enstitüsü birkaç yıl önce Paris Gözlemevi'ni 124 yıl boyunca yöneten ünlü astronomlar ailesinin son iki ferdi tarafından gerçekleştirilen "Cassini Haritası"nı yeniden basıldı.

PARİS MERİDYENİ İlk defa 1669-1670 yıllarında Paris ile Ameins arasında Jean Picard tarafından ölçüldü, daha sonra iki ekip tarafından uzatıldı. Bunlardan La Hire tarafından yönetileni başkentten kuzeye, Jean Dominique Cassini ve oğlu tarafından yönetileni ise güneye doğru hareket etti. Ölçümler 1718 yılına kadar sürdü!

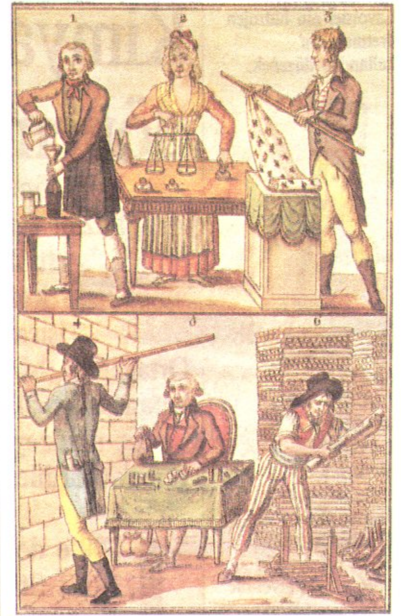
SEKSTANT
Cesar François Cassimi de Thury'nin Fransa meridyen düzlemi üzerine yaptığı çalışmaların sonucunu kapsayan ve 1774'te yayımlanan eserini süsler.

Birkaç on yıl içinde haritacılık dev adımlar attı. Ülkelerin biçimleri ve sahiller, ırmak ve akarsu yolları düzeltildi. Geometrinin uygulanması, hassas ölçüm aletlerinin kullanılması ve nihayet gökyüzü ve yıldızlar hakkındaki daha iyi bilgiler yeryüzünü ölçmeye olanak verdi. Bunun için üçgenlere ayırarak nirengileme adı verilen bir yöntem izlenir: Bir üçgenin açılarının ve kenarlarından birinin ölçüsü bilinirse, diğer iki kenarın uzunluğunu bulmak kolaydır. Yöntem, ölçülecek bölgeyi tepeleri uzaktan rahatça seçilebilen (minare, kule) noktalardan oluşan üçgenler ağına bölmekten ibarettir. Sonra, tüm bu üçgenlerin açıları hesaplanır. Diğer bütün uzunlukları hesaplamak, böylece bir arazinin boyutlarını ve biçimini hassas bir biçimde bulmak için, toprağı ölçerek bu kenarlardan birinin uzunluğunu saptamak yeterlidir.

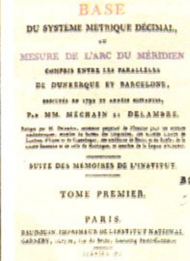
ÜÇGENLERE AYIRARAK NİRENGİLEME
Özellikle açıların ölçülmesinde büyük hassasiyet gerektirir. Açı ölçülerini hesaplamak için grafometre adı verilen alet (aşağıda) kullanılırdı.

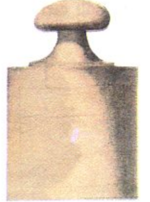

ÖLÇÜ BİRİMLERİ
İster uzunluk, ister ağırlık, ister para için olsun, 18. yüzyılın sonuna kadar büyük

BASE
DU SYSTÈME MÉTRIQUE DÉCIMAL,
OU
MESURE DE L'ARC DU MÉRIDIEN
COMPRIS ENTRE LES PARALLÈLES
DE DUNKERQUE ET BARCELONE,
Par MM. MÉCHAIN et DELAMBRE.
SUITE DES MÉMOIRES DE L'INSTITUT.
TOME PREMIER.
PARIS.

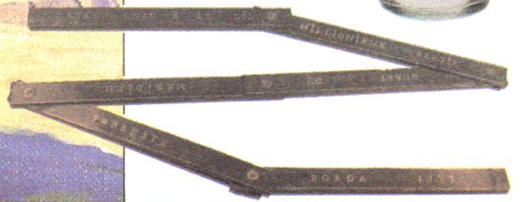
bir karmaşıklığa konu oldu. Fransız Devrimi'nin kazandırdıklarından biri de onluk sistem üzerine kurulmuş ölçüleri hayata geçirmiş olmasıdır: "Cadil" (yanda) bir litreydi; kütleler artık bakırdan ağırlıklar yardımıyla gramla ölçülüyordu; kumaş metre ile; odun ster ile satılıyordu; alan ölçüsü arla (aşağıda) hesaplanıyordu. Bu yenilik Borda, Condorcet, Lagrange, Lavoisier, Monge ve Tillet'nin eseridir.

Metre ve kilogram 1800'de kabul edilen kanunla yasal ölçüler halini aldı.

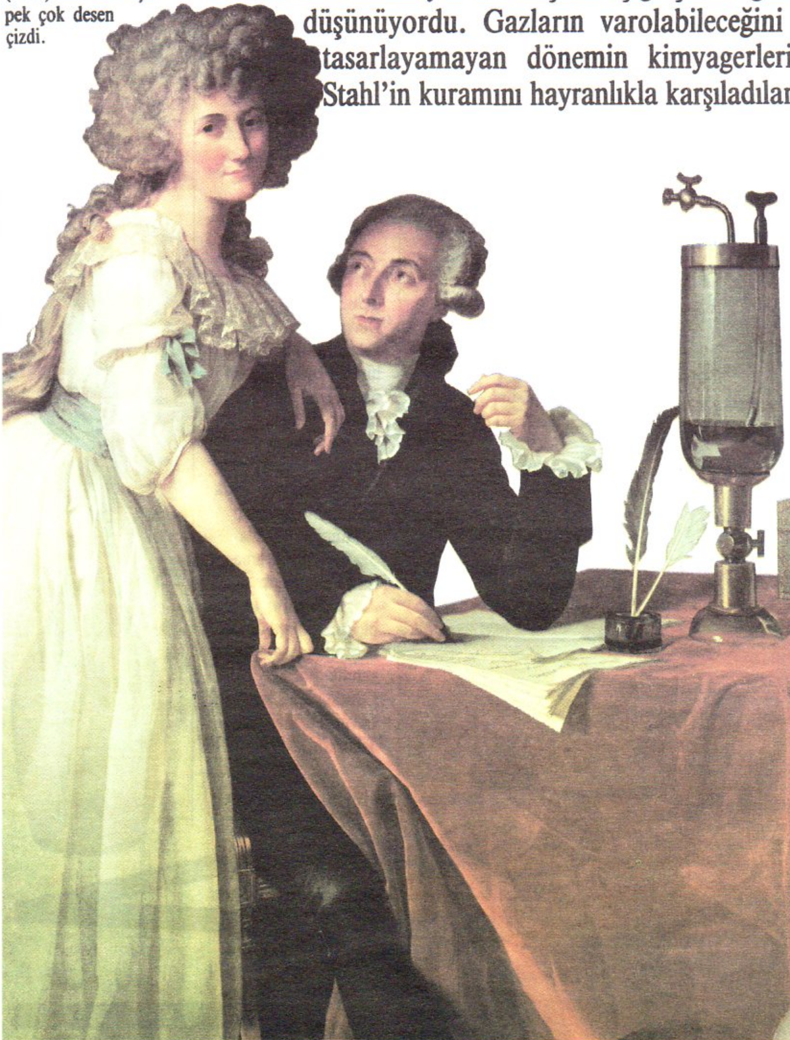
Lavoisier'nin hidrojen üretmek için kullandığı düzenek.

ANTOİNE LAURENT VE MARİE-ANNE LAVOİSİER
Modern kimyanın kurucusu, Ancien Régime (Eski Rejim) döneminde çiftlik sahibi olduğu için 1794 yılında giyotinle kafası uçurularak öldürüldü. Bilimden yana bir kişiliğe sahip olan karısı, çalışmalarında etkin rol aldı. Bu arada Temel Kimya Kitabı (1789) adlı eser için pek çok desen çizdi.

Kimyanın ilk dönemleri

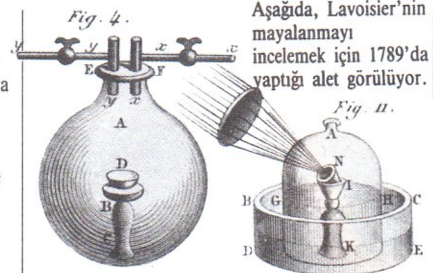
Eski dönemlerde yaşayan insanlar maden filizini metale çevirdiklerinde veya cam imal ettiklerinde farkında olmadan "kimya" olarak nitelendirebileceğimiz işlemlerle uğraşıyorlardı. Ortaçağ'da büyü ve gizli deneyleri bir araya katan simyacılar, bir bilim dalı kurmaksızın birkaç maddeyi değiştirme işlemini gerçekleştirdiler.

1700'e doğru, bir Alman hekim, George Ernst Stahl, ateşe tutulan maddelerdeki özellik değişikliklerini açıklamaya olanak veren, görünüşte tutarlı ilk kuramı ortaya koydu. Alevin, yanıcı maddelerde bulunan ve onlara kimyasal ve fiziksel özelliklerini veren flojiston adında farkedilemeyen bir akışkan açığa çıkardığını düşünüyordu. Gazların varolabileceğini tasarlayamayan dönemin kimyagerleri, Stahl'in kuramını hayranlıkla karşıladılar.

DENEYE DAYALI BİR BİLİM
Kimya bilgileri, peşin konmuş kanunlar veya hükümlerle değil, laboratuvarlarda hassasiyetle yapılan deneylerin çokluğu ve bunlarda elde edilen sonuçların sınıflandırılıp yorumlanmasının sonucudur. Yukarıdaki, 19. yüzyıla ait eğitici desenin ortasında suyun meydana getirilmesiyle ilgili deney gösteriliyor.

Aşağıda, Lavoisier'nin mayalanmayı incelemek için 1789'da yaptığı alet görülüyor.

Kimyagerin kirletici ve tehlikeli mesleği uzun süre önemsenmedi, ama çok para kazandıran bir iş olarak kendini gösterdi. Kimya laboratuvarlarının ve kimya ile ilgili mağazaların çoğaldığı görüldü.

Deneyler, yüksek sıcaklığa tutulan metallerin ağırlıklarının arttığını gösteriyor. Bu durum flojistik kuramı ile kesinlikle uyuşmuyor. Antoine Laurent de Lavoisier modern kimyanın temellerini bu olayın açıklamasını ararken attı. Oksijenin yanma olayındaki rolünü İngiliz Joseph Priestley ile aynı zamanda keşfetti. Şubat 1785'te, suyun "basit bir madde değil", "yanıcı hava (hidrojen) ve yaşamsal havadan (oksijen) meydana geldiğini" ispatlamak için halk önünde gerçekleştirilen deneyde suyu bileşenlerine ayırmayı (ayrıştırmayı) sonra da yeniden oluşturmayı başardı. Nihayet, Louis Guyton de Morveau ile birlikte farklı maddelerin nasıl basit maddelere ayrıştığını açıklayarak ilk kimyasal isimlendirmeyi gerçekleştirdi.

Hidrojen

Azot

Karbon

Oksijen

Kurşun

Gümüş

Demir

Altın

ELEMENT TABLOSU
İngiliz kimyacı John Dalton tarafından 19. yüzyılın başlarında hazırlanmıştır.

Kimya uygulamaları, özellikle boyama (yukarıda), metal işleme ve eczacılık alanında hızlı bir hamle yaptı. Diderot ve d'Alembert Encyclopedie'de bu konulara sayfalar ayırdılar: Aşağıda söz konusu esere göre bir laboratuvarın iç düzeni görülüyor. Fransa'da kimya endüstrisi Jean Chaptal'e (1756-1832) çok şey borçludur.

Balon, deneyleri sırasında kimyacıların gazları toplamalarına ve kullanmalarına yarardı.

Elektriğin büyüsü

Bazı cisimlerin, kimi maddelere sürtüldüklerinde, kendilerinden daha hafif olan nesneleri çekme özelliği kazandıkları Antikçağ'dan beri bilinen bir olgudur, ayrıca mıknatısın metal karşısındaki manyetik özelliği bilinmektedir. 17. yüzyıl başlarında, araştırmacılar pirinç teli gibi bazı malzemelerin iletken, ipek ipliği gibi bazı malzemelerinse yalıtkan özellikler taşıdığını keşfetmişlerdir. Öte yandan elektriğin herhangi bir temas olmadan yayılabildiğini, iki çeşit elektrik bulunduğunu, bunlardan birinin camsı (cam kristal), diğerininse reçineli cisimlerden (kâfur, balmumu, kopal reçinesi) kaynaklandığını farketmişlerdir. Aynı elektrik yükleri birbirini iter, karşıt elektrik yükleri birbirini çeker.

OPTİK AYGITLAR
Mikroskop gibi optik aygıtlar (üstte Chaulnes Dükü'nün mikroskopu görülmektedir), 18. yüzyılda kaydedilen ilerlemelerin önemli bir göstergesidir.

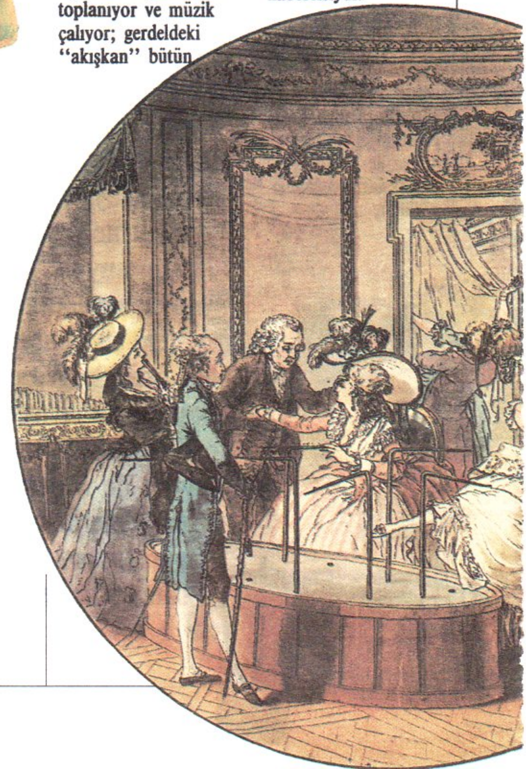
ELEKTRİK
Doğada yıldırımdan, bazı balıklardaki elektrik boşalmalarına kadar çok değişik biçimlerde bulunur. Bu olaylar, asırlar boyu, insanlarda korkunun ve boş inançların kaynağını oluşturmuştur.

"DEMİR AĞACI"
Kimyager Louis Lémery (1677-1743) bir kovaya demir talaşı ve vitriyol koyarak bu muhteşem manyetik bitkiyi elde etmiştir.

HAYVANSAL MANYETİZMA
Doktor Franz Mesmer'in ortaya attığı ve fakültenin reddettiği hayvansal manyetizma büyük heyecan yarattı. İnsanlar bir "gerdel"in çevresinde toplanıyor ve müzik çalıyor; gerdeldeki "akışkan" bütün kötülüklerden arındırıyordu. Gerçekte bu deneyler günümüzdeki bazı psikoterapi yöntemlerinin habercisiydi.

Elektrik üreten makineler, tıpkı "elektrikli su" içeren Leiden şişesi gibi Avrupalılar'ı heyecanlandırmıştı. Leiden şişesi yalıtkan olmayan bir nesneye yaklaştırıldığında parlak kıvılcımlar saçan bir elektrik boşalmasına yal açmaktaydı: Tüm Paris halkı XV. Louis'nin muhafız birliği erlerine elektrik vererek tüm sarayı neşeden kırıp geçiren Rahip Nollet'nin gösterilerine koşuyordu.

William Watson'un 1745'te gerçekleştirdiği bu deneyin de kanıtladığı gibi insan vücudu iletken bir maddedir. Bu deneyde bir erkek çocuk yalıtkan ipek sicimlerle belinden tavana asılıyor ve makinenin ürettiği elektromanyetik yükle yüklenmesi sağlanıyor; makine ise ağaç bir çark yardımıyla döndürülen ve bir bayanın üzerine elini koyduğu cam bir küreden ibarettir. Elektromanyetik yük, balmumundan bir destek üzerinde duran yalıtılmış bir genç kıza aktarılıyor. Genç kızın serbest kalan eli küçük kâğıt parçalarını bir mıknatıs gibi çekiyor.

İngiliz fizikçi William Watson, üç kilometre uzunluğundaki bir kabloyu anında kateden "elektriksel akışkanın" inanılmaz hızını göstererek herkesi şaşkına çevirdi. Ancak "Ansiklopedi" "elektrik maddesinin" niteliği konusunda çok değişik düşüncelerin bulunduğuna dikkati çekmektedir.

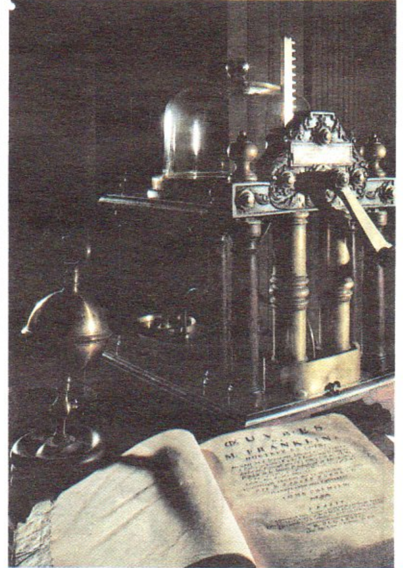
Öte yandan Benjamin Franklin (1706-1790) Philadelphia'da (ABD) bilimsel araştırmalar için yanıp tutuşmaktadır. Paratonerler (bunlardan birisini iki çan takımıyla süslemişti) yapmış ve akışkan kuramını ortaya koymuştur: "Camsı" elektrik ve "reçinemsi" elektrik, aynı elektrik kuvvetinin iki ayrı biçimiydi; birini "artı" yük, diğerini "negatif" yük olarak adlandırdı. Charles de Coulomb, kendi aralarında birbirlerini iten veya çeken kuvvetlerle ilgili yasayı ortaya koydu. Alessandro Volta, 18. yüzyılın sonunda ilk elektrik pilini yaptı. Artık bundan böyle istendiği anda doğru elektrik akımından yararlanılabilecekti.

KAÇIKLAR
Öyle olmuştu ki artık elektrik her şeye hükmedebiliyor ve her şey elektrikle açıklanabiliyordu. La Perriére'li bir şövalye, "elektrik imparatorluğunun uçsuz bucaksız olduğunu, engel tanımadığını; sınırlarının, kapsadığı alanın sınırları kadar geniş olduğunu" kanıtlamak için koca bir kitap yazdı; kitabında şunları söylüyordu: "Gezegenler gökte elektrik sayesinde asılı duruyor ve dönüyor; göksel, yersel ve askeri yıldırımlar elektrikle püskürüyor, [...] hazlarımız ve tiksintilerimiz elektrik sayesinde oluşuyor, tarantulanın ısırığı, akıl hastalıkları, kan emicilik elektrikle şifa buluyor." Rahip Bertholon ise İngiliz şair Milton'un dehasının "İlkbahar ılım noktasında, ekim ayında elektriğin en bol ve sürekli olarak bulunduğu bir evrede parladığını" düşünüyordu.

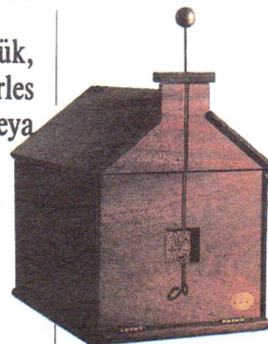
Franklin metal bir anahtar bağladığı uçurtmasının yardımıyla yıldırımdaki elektriği ortaya koydu: Elini anahtara yaklaştırdığı her defasında bir kıvılcım çakıyordu.

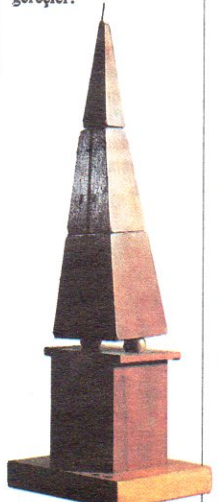
BENJAMİN FRANKLİN ve dostları "elektriksel" bir akşam yemeğinde, bir elektrik şokuyla bir hindiyi öldürdüler; bir elektrik şişesiyle yakılmış bir ateşte elektrikli bir şişte hindiyi kızarttılar ve kadehlerini elektrik bataryasından boşalan elektrik yüklerinin gürültüsü altında İngiltere'nin, Hollanda'nın, Fransa'nın ve Almanya'nın tüm elektrikçilerinin sağlığına kaldırdılar.

Franklin'in yıldırımla ilgili araştırmalarında kullandığı araç-gereçler.

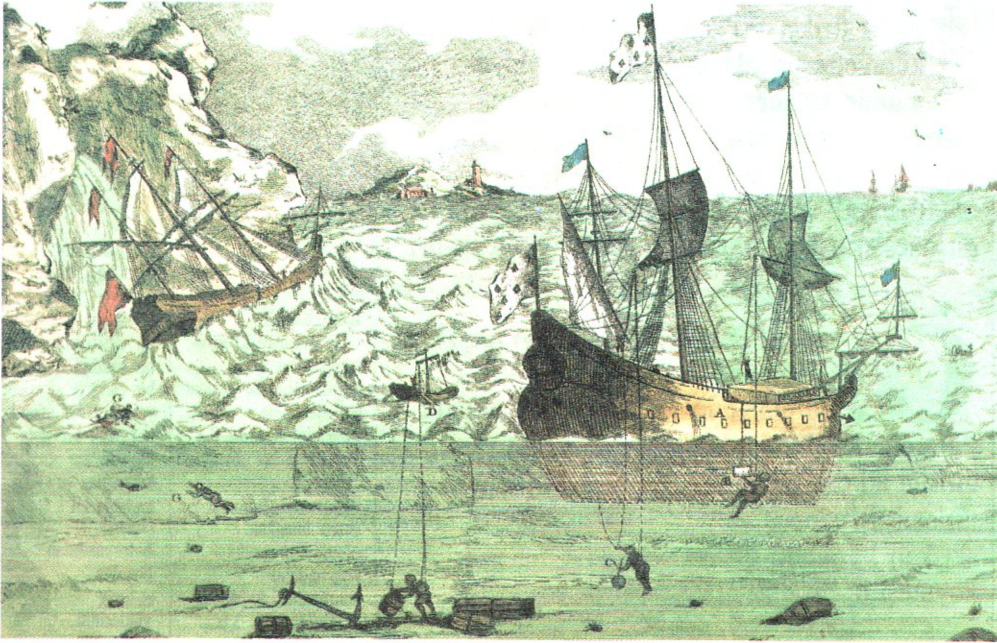

1715'te kraliyet konseyine tanıtılan dalgıç giysisi. Hava, başlığa bağlı iki hortum yoluyla sağlanırdı.

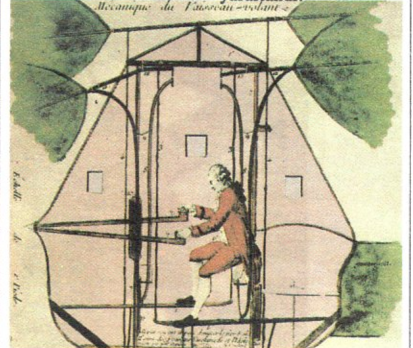
1784'te denizde dalgıç elbisesinin denenmesi. Elbiseyi kullanan dalgıçlar, bir gemi enkazındaki eşyaları güçlük çekmeden toplayabiliyordu.

Hayaller gerçek olduğunda

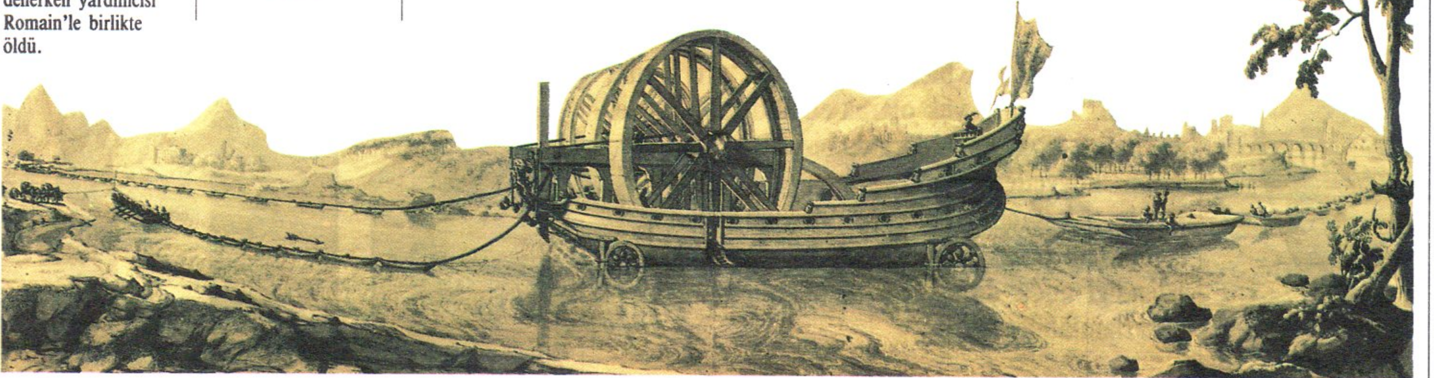
Bilim ve teknikteki atılım icatları kolaylaştırdı. 18. yüzyılda çok sayıda mucit, kuvvetlerin dengesi, yörüngeler, maddelerin direnci gibi yeni bilgilerden yarar sağlamayı ve bunları yeni maddelerin işlenmesi (örneğin kauçuk) veya ölçüm aletlerinin hassasiyeti gibi alanlardaki ilerlemelerle birleştirmeyi denediler. Bazen insanlık tarihi kadar eski düşlerin mirasçısı olan bu dönemin icatları, çoğu defa yeni alanları fethetmeyi hedefliyordu: Denizlerin dibini keşfetmek, anlaşılabileceği gibi buralardaki zenginlikleri çalmak... Tasarıların hepsi arzu edilen teknolojik kesinliğe sahip olmasa da pek çoğu, gülünç görünüşlerine rağmen, gelecek yüzyıllardaki uygulamaların habercisiydi.

FRANÇOİS PILATRE DE ROZIER
1783'te uçurulan bir balonun yolcusu-havacılığın ilk kurbanıdır: 15 Haziran 1785'te Manş Denizi'ni geçmeyi denerken yardımcısı Romain'le birlikte öldü.

JEAN-PIERRE BLANC-HARD'ın uçan makinesi gerçekleşmedi. Bununla beraber mucit, çırpılan kanatlardan boru çalmakla görevli olan yardımcının oturacağı yere kadar en küçük ayrıntıları bile öngörmüştü. Buna karşın, bu öncü balonla -Pilatre de Rozier'nin hayatına mal olmuştu-Manş'ı geçmeyi başardı. Aynı zamanda, paraşütü başarıyla deneyen iki kişiydi. Bu denemeler sırasında hayvanlardan yararlandı.

RHÔNE NEHRİ'NDE
Yukarıyla doğru çıkabilmek için yapılan makine. Akıntıyı yenebilmek için çarklı tekneler üzerinde çalışıldı.

Aydın zorbalar

"Adil, insancıl ve erdemli prensler tarafından yürütülen keyfi bir yönetimden daha iyisi olamaz": Prusya Kralı II. Friedrich'e göre ideal aydın despot tanımı böyleydi. Yanda, Rusya İmparatoriçesi II. Katerina'nın Avusturya Kralı II. Joseph'le karşılaşması görülüyor. Yukarıda, Viyana'daki Schönbrunn İmparatorluk Sarayı.

18. yüzyılda İspanya yeni bir hamle yaparken, Avusturya, Prusya ve Rusya büyük güçler olarak kendilerini gösteriyordu. Bu gelişme, aydınlanma felsefesinden etkilenerek geniş çaplı yenilikler (reformlar) yapan hükümdarlara çok şey borçluydu. Yeni fikirlerin yandaşları, mutlak hükümdarlık sürmekten geri durmuyordu: Bu, aydın zorbalık çağıydı.

Aydınlanma çağı ve din

IŞIK VE DİN
Dünya dinleri ve başlıca törenleri, ibadet biçimleri (yanda). Bu alegori, insanları hemcinslerine karşı saygılı ve hoşgörülü olmaya çağırıyor, hatta teşvik ediyor. 18. yüzyılda Avrupa tüm dünyaya gözlerini açmıştı. Uçsuz bucaksız alanların sistemli biçimde keşfedilmesi, Ruslar'ı çeşitli halklarla, özgün kültür ve dinlerle karşı karşıya getirdi. Sibirya'da egemen din Şamanlık'tı. Şamanlık, doğaüstü varlıklarla ilişki kurma yeteneğine, hastalıkları iyileştirme gücüne ve topluma kötülük taşıyan ruhlarla mücadele ettiklerine inanılan ve adlarına Şaman denilen din adamları çevresinde oluşmuş bir inanç sistemiydi.

CİZVİTLER
16. yüzyılda kurulan bir tarikatın mensupları olan Cizvitler, Çin'e kadar gitmeyi başaran büyük misyonerlerdir. Latin Amerika'da, yerlileri esir tüccarlarına karşı korumak için bir kardeşlik devleti kurmuşlardır. Yalnızca Papa'nın otoritesini tanırlar ve yerel kilise yönetimleriyle ilişki kurmazlar. 18. yüzyılda etkileri öylesine güçlü ve yaygın bir duruma gelmişti ki, bu Papa'nın devletlerin içişlerine bir müdahalesi olarak algılanmış, 1767'de Fransa ve Portekiz'den; Polonya ve daha sonra da Fransa büyükelçisi olan Ansiklopedistler'le aynı düşünceleri paylaşan, politikacı ve diplomat Kont Pedro Aranda'nın (1719-1798) baskıları sonucu İspanya'dan (aşağıda) sınırdışı edilmişlerdir. Cizvitler, Katolikler'in azınlıkta olduğu Prusya ve Rusya'ya kabul edilmiş, Papa 1773'te tarikatı yasaklamıştır. Tarikat 1814'te yeniden serbest bırakılmıştır.

Din, aydın despotların aydınlanma çağının ruhuna en sadık kaldıkları bir alandır. Tanrı'nın varlığı konusunda genellikle şüpheci davranan filozoflar, kilisenin devlet ve toplum üzerindeki ağırlıklı etkisine hep karşı çıkmışlardır. Filozoflar gibi hükümdarlar da inanç konusunda çoğu kez kayıtsız kalmışlar, imparatorluklara göre farklı biçimde uygulanan yeni dinsel bir hoşgörü çağını başlatmışlardır. Ortodoks Rusya'da, II. Katerina farklı din ve mezheplere serbestlik tanımış, Katolik ülkelerden kovulan Cizvitler'i ülkesine kabul etmiş, Osmanlılar'dan ele geçirilen topraklarda Müslümanlar'a mescit ve camilerini koruma hakkını tanımış, geleneksel toplumdakinin tersine eski inananlar üzerindeki işkenceleri durdurmuştur. Ancak Ortodoks Kilisesi'ne karşı Büyük Petro'nun izlediği politikayı sürdürerek kilisenin mallarına el koymuş, bazı yetkilerini kısıtlamıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda II. Joseph, din ve vicdan özgürlüğünü tanıyan bir ferman yayımlamıştır. Bu fermana göre Protestanlar ve Ortodokslar kendi okullarını kurabilecekler, Yahudi gençler üniversiteye gidebileceklerdi. Buna karşın, II. Joseph, Roma'yla (Papa) olan ilişkilerini en alt düzeye indirmiş, Katolik Kilisesi'ni imparatorluk yönetimine bağlamıştı. Öte yandan kuşkucu düşüncelerini saklamayan II. Friedrich de Prusya'da din ve vicdan özgürlüğünü tanımıştı. Koyu Katolik bir ülke olan İspanya'da III. Carlos, özellikle kilisenin toplum üzerindeki rolünü en aza indirmeye dayanan bir politika izledi.

YAHUDİ TOPLULUKLARI (Altta "gezgin bir Yahudi", Hıristiyan Ortaçağı'nın efsanevi kişisi). Peş peşe uygulanan sürgünler sonunda Polonya'da (aşağıda 18. yüzyıl iki Polonya Yahudisi görülüyor), Ukrayna'da, Türkiye'de ve Kuzey Afrika'da çok sayıda Yahudi azınlık ortaya çıktı. 17. yüzyıldan

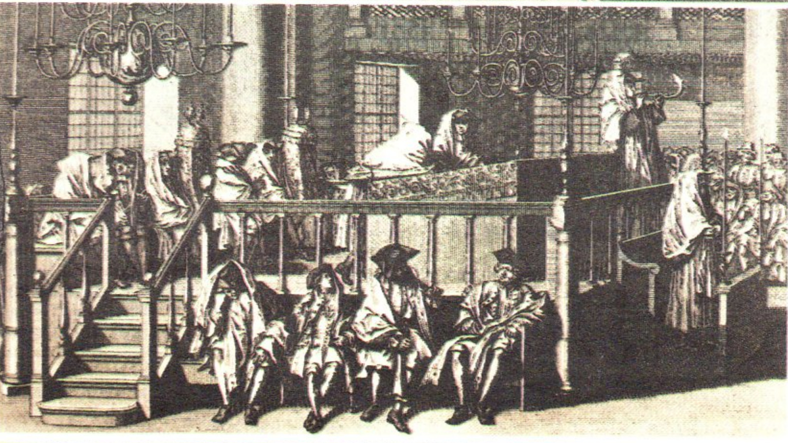
itibaren Yahudiler, Avrupa toplumları içinde yer aldılar. Avusturya-Macaristan İmparatoru II. Joseph, 1782'de yayımladığı bir hoşgörü fermanıyla Yahudiler'i tebası arasına kabul etti. Yahudiler, ABD Anayasası'yla eşit yurttaşlık haklarına kavuştular. Musevilik bir ilgi odağı durumuna geldi.

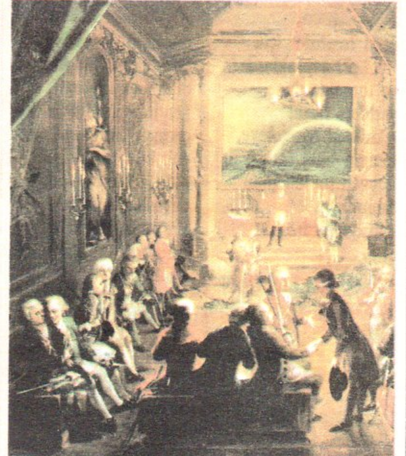

FELSEFİ MASONLUK Lonca sisteminden bağımsız olarak Ortaçağ meslek birlikleri modeli yaygınlaşması için çok çalışmışlardır. Kendi içlerinde localar halinde örgütlenirler;

temelinde İngiltere'de kuruldu. Yukarıdaki madalyonun üzerinde kurucusunun mesleğiyle ilgili olarak bazı aletlere yer verilmiştir. Bu aletlerden her biri Masonluk'la ilgili bir bir locaya üye olan her mason, sosyal statüsü ne olursa olsun ötekinin kardeşidir.

VİYANA LOCASI'NDA Prens Esterhazy ile

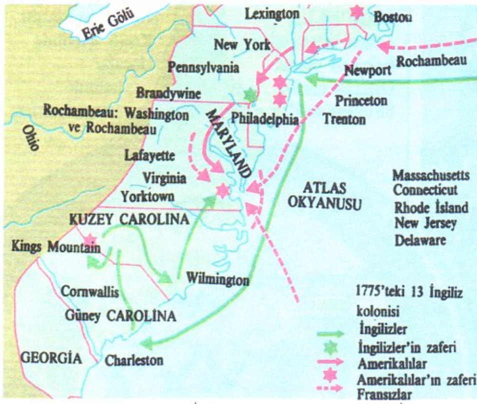

değeri ifade eder; örneğin gönye dürüstlüğün, pergel evrenin merkezinin, düzeç dengenin, merdiven ilerlemenin, kitap bilginin simgesidir. Güneş aydınlanmayı ifade eder. Evrenin büyük mimarının gözü sahneye hâkimdir. Aralarında yardımlaşma ve insanseverlik temelinde bir araya gelen Masonlar, aydınlanma düşüncesinin Avrupa'da

kompozitör Mozart yan yana görülüyor (üstte). Mozart'ın "Sihirli Flüt" operası mason felsefesinin özünü yansıtan çok iyi bir örnektir. Masonluk hiyerarşisi içinde yükselmek için nasıl çeşitli aşamalardan geçmek gerekiyorsa, operanın kahramanları da ideal insanlığa ulaşmadan önce çeşitli denemelerden geçmek, çeşitli olaylarla karşılaşmak zorundadır.

Sömürgeler İngiltere'ye başkaldırıyor

Kuzey Amerika 1763'te İngilizler'in elindeydi. Fransa'ya karşı yürütülen savaşın masraflarını karşılamak için Londra'da kral ve parlamento, Avam Kamarası, sömürgelere yeni vergiler koydu. Metropolden silahlı himaye telep eden sömürge halkları, bunun giderlerini üstlenmeyi reddettiler. Yeni vergi konunca da İngiliz mallarını boykot ettiler. Bir verginin her şeyden önce onu ödeyecek olanlarca kabul edilmesi gerektiğini bildirdiler.

BAĞIMSIZLIK SAVAŞI
(1775-1783)
New Hampshire'den Georgia'ya kadar Atlas Okyanusu boyunca kurulmuş olan İngiliz sömürgeleri 17. yüzyılda Apalaş Dağları'na dayanmıştı. Apalaş Dağları'nın

ötesi İngilizler için "vahşi" topraklardı ve topraklarda yerlilere tarım teknikleri öğretmeye, kıtanın bitki örtüsü ile hayvan topluluğunu tanıtmaya çalışıyorlardı.

FRANSIZ SÖMÜRGELERİNİN ELDEN ÇIKIŞI

İngiltere'nin yanı sıra, Saint-Laurent Vadisi'ni sömürgeleştiren, önce Québec ve daha sonra da Montréal'i kuran Fransızlar da düşmandı. Fransızlar ve İngilizler kürk pazarını ele geçirmeye çalışan iki rakipti. Aralarındaki savaş hiç durmadı. Kanada'da çok önemli bir liman olan Louisbourg kentinin 1758'de elden çıkması Fransızlar için çok büyük bir darbe oldu. 1763'te Yedi Yıl Savaşları sonunda Fransızlar Kanada ve yerlileri İngilizler'e kaptırdılar.

Denizaşırı Fransız topraklarından bir yerli asker.

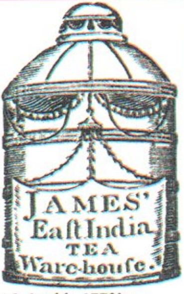
BOSTON KATLİAMI
5 Mart 1770'te göstericiler üzerine ateş açan İngilizler 5 kişiyi öldürdüler. İngiliz askerleri -veya "kırmızı gömlekliler", üniformalarının renginden dolayı böyle adlandırılıyordu- yeni vergilerin yol açtığı protesto gösterilerinden sonra kentlerde kan dökmeye başlamışlardı. Olaylar henüz bir genel ayaklanmaya dönüşmemişti ancak Atlas Okyanusu'nun öteki yakasında endişe giderek artıyordu.

THE
PENNSYLVANIA JOURNAL;
AND
WEEKLY ADVERTISER.

EXPIRING: In Hopes of a Resurrection to Life again.

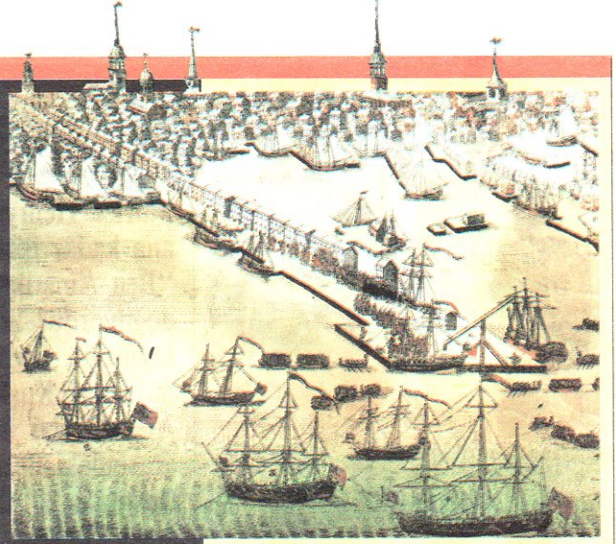

16 Aralık 1773'te düzenlenen Boston çay partisi şiddetli bir gösteriye dönüştü. "Yurtseverler", yani Londra'nın sömürgelerde izlediği politikaya karşı mücadele eden ve sömürge halklarının çıkarını kararlılıkla savunan bu insanlar İngiltere'den ithal edilen çaylara konan ve Avam Kamarasınca da kabul edilen gümrük vergilerini ödemeyi reddettiler.

Majestelerinin Amerika'daki tebasının özgürlüğü zorbalık çıkarı uğruna yok yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Çünkü Londra'daki Avam Kamarası Amerikan sömürgelerinin temsilcisini dinlememişti; dolayısıyla sömürgeler adına da artık karar veremezdi. Üstelik paralı Alman askerlerinden oluşan ve kibirli, çekilmez İngilizlerce komuta edilen, gururla giydikleri ünlü kırmızı gömlekleri içindeki kraliyet ordusunun ne Fransızlar'la ne de yerlilerle mücadele etmek gibi bir niyeti vardı. Tek amacı vergilerin yükseltilebilmesi adına Boston, New York, Richmond veya Newport sokaklarında düzeni sağlamaktı. 1770'te ve 1773'te, Massachusetts'in başkenti Boston'da ardı ardına patlayan olaylar ve bu olayları izleyen baskıcı yönetim, metropol ile sömürgeler arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirdi.

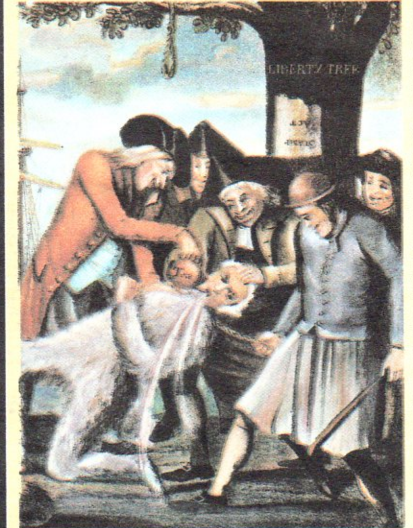
YERLİ KILIĞINA GİREN YURTSEVERLER

Sömürge halkları, Amerikalılar'ın rızası olmadan İngiltere'nin onlara bir şeyi zorla kabul ettirmeyeceğine, çok yüksek olan çay vergisini geri alacağına, kaldı ki kolonilerin imparatorluk için zaten yeteri ölçüde vergi ödediğine inanıyorlardı. Londra'dan gelen çay yüklü bir geminin Boston Limanı'na demirlediğini öğrenir öğrenmez, Amerikan yerlileri Mohawklar'ın kılığına gürerek gemiye çıktılar ve tonlarca çayı denize döktüler. Haber bir anda bütün sömürgelere yayıldı. Yurtseverler kararlılıklarını göstermişlerdi. Amerikalılar bu olayı tarihlerinin bir kahramanlık sayfası olarak kaydettiler. İngilizlerse bunu çok farklı biçimde değerlendirdiler. Birkaç hafta sonra Boston Limanı'nı cezalandırarak gemilere kapattılar ve Massachusetts kolonisinde, "Dayanılmaz Yasalar" adı verilen baskı yasalarını uygulamaya koydular. Amerikalılar ve İngilizler bir çatışmanın eşiğine gelmişlerdi. İngiliz birlikleri kenti bu hareketinden dolayı cezalandırmak için Boston'u abluka altına -yukarıda- aldılar.

MEŞRUİYETÇİLER

Sömürge halklarının tümü elbette "yurtsever" kişiler değildi. Halkın üçte biri, İngiltere'ye olan bağımlılığın sürmesinden yanaydı. Bunlara "meşruiyetçiler" dendi. Meşruiyetçiler, bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra da duygularını açığa vurmaktan çekinmediler. Bağımsızlığı, Miss Amerika'nın İngilizler ce düzenlenmiş bir cenaze töreni olarak gösteren bir İngiliz

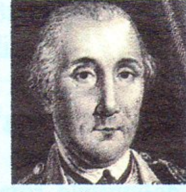
"Yurtseverler", meşruiyetçileri ya tehdit ederek, ya üzerlerine katran sürerek ya da kıllı postlar içinde yerlerde sürükleyerek (bu, bir anlamda onları hainler olarak halka teşhir etmenin bir yöntemiydi) korkutmaya çalıştılar. Devrimler her zaman kurban ister; ama Amerika'da ya hiç olmadı ya da çok az oldu; hele örgütlü terör hiç yaşanmadı.

Amerikan Devrimi

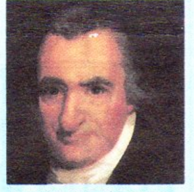
Patrick Henry adında bir Virginialı 1774'te, o ana kadar işitilmemiş tuhaf bir laf etti ve "Ben Amerikalıyım" dedi. Yeni bir milliyet mi doğuyordu? Sorun tartışıladursun, Amerikalı İngilizler, İngiltereli İngilizler'le savaşa hazır mıydılar? Kuşkusuz hazırdılar; çünkü Amerikalılar ile "kırmızı gömlekliler" arasındaki ilk karşılıklı ateş 19 Nisan 1775'te, Boston'a 20 kilometre uzaklıktaki Lexington'da açıldı. Bağımsızlık savaşı başlamıştı, ancak bağımsızlık bildirgesi 4 Temmuz 1776'da ilan edildi.

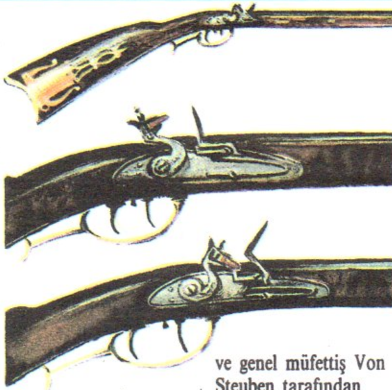
Hemen istenildiği anda toplanabilen Amerikan gönüllüleri "minutemen"lerin henüz belirli bir üniformaları yoktu ve profesyonel İngiliz ordusu karşısında görevlerini eksiksiz yerine getirebilecek güçte değillerdi; ancak gene de İngiliz kuvvetlerine ağır kayıplar verdirmekten geri kalmadılar.

GEORGE WASHINGTON
Zengin bir çiftçi olmadan önce bir asker olan George Washington (1732-1799), ateşli bir bağımsızlık yanlısıydı. Lexington çarpışmasının ardından Amerikan ordusu komutanlığına getirildi. Prestiji ve serveti sayesinde herkesten saygı gördü. Ancak para ve asker yetersizliği yüzünden İngiliz ordusuyla başa çıkacak bir ordu kuramıyordu. 1781'de Virginia'da, Yorktown Kuşatması'nda İngilizler'i bozguna uğratınca bağımsızlık savaşının kahramanı oldu.

THOMAS PAINE
1774'te Philadelphia'ya gelen ve bir İngiliz göçmeni olan Thomas Paine (1737-1809), 1776'da "Sağduyu" adında bir bildiri kaleme aldı. Bu bildiride İngiltere Kralı'nı zorbalıkla suçladı. 1792'de Konvansiyon'a milletvekili seçildi ve bu görevini 1793'e kadar sürdürdü.

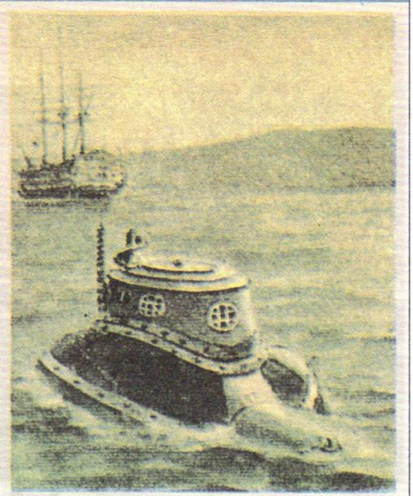

TÜFEK
Kullanan askerin yeteneğine ve ustalığına bağlı olarak dakikada yaklaşık beş mermi atabiliyordu. Nokta hedefi vurmakta zorlanılan bu silah, özellikle meydan savaşlarında yaylım ateşte kullanılmaktaydı.

Amerikalılar bağımsızlık savaşı sırasında bir gönüllüler ordusu kurmanın sıkıntısını yaşıyorlardı; savaşma sanatını bilmeyen ve en temel araç-gereçten yoksun olan bu gönüllüler ancak Fransızlar'ın yardımıyla direnebiliyorlardı. İngiliz birlikleri 19 Ekim 1781'de Yorktown'da (Virginia) General George Washington komutasındaki Amerikan ordusu, Rochambeau Kontu'nun emri altındaki Fransa askeri birlikleri ve genç La Fayette Markisi'nin gönüllüleri karşısında bozguna uğradı. İngiltere, Amerikan kolonilerinin bağımsızlığını tanımak zorunda kaldı. Savaş Versaille Antlaşması'yla 1783'te sona erdi.

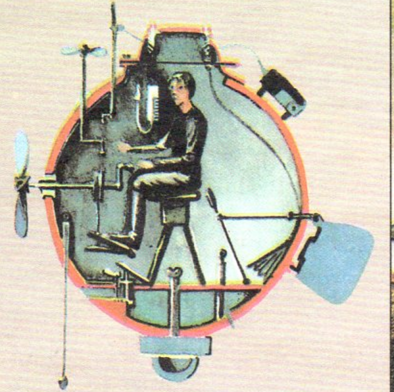
Amerikalılar, İngiliz ordusu gibi işgal ordularından nefret ediyorlardı. Bağımsızlık savaşının kısa süreceğine inanıyorlardı ama tam sekiz yıl sürdü. Yerlilerin desteğini sağlamaya çalıştılar, ancak başaramadılar. En sonunda kendilerini Avrupa'dan getirtilen ve genel müfettiş Von Steuben tarafından yönetilen eğitimci subayların ellerine bıraktılar. Steuben anılarında şöyle yazar: "Bu halkın dehası ne Prusyalılar'ın, ne Avusturyalılar'ın, ne de Fransızlar'ın dehasıyla kıyaslanabilir. Bir askere şunu yap diyorsanız, o da onu yapıyor."

DEVRİM ORDUSU
Washington, 15 Temmuz 1775'te, 17.000 kişilik Amerikan ordusunun başkomutanlığına getirildi ve bu orduyu disipline ve tek bir kıyafete sokmak için geceli gündüzlü çalıştı.

İLK DENİZALTI
Amerikalılar savaş sırasında yeni silahlar da geliştirdiler. Sözgelimi denizaltıların atası olan ve Bushnell tarafından geliştirilen "American Turtle" (Amerikan Kaplumbağası) İngiliz gemilerini batırmayı görev edinmişti. Bu çok önemli bir görevdi; çünkü filosuz kalan İngilizler askerlerinin ihtiyaçlarını, donanmalarını ve İngiltere'yle olan irtibatı sağlayamayacaklardı. Ancak her üç girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı.

Yukarıda yarısına kadar suya dalmış olan denizaltının, İngiliz filosunun amiral gemisi "Eagle"a yaptığı ilk saldırısı bir şanssızlık sonucu fark edilmiştir: Torpili yerleştirmek üzere burguyla geminin gövdesine delik açılmaya çalışılmış, ancak burgu geminin gövdesindeki metal çubuklara denk geldiği için girişim başarısızlığa uğramıştır. Fransızlar savaşın dışında kaldığı sürece, önemli bir deniz çarpışması olmamıştır.

"AMERİKAN KAPLUMBAĞASI"
1- Hava tüpleri
2- Derinlik barometresi
3- Lomboz
4- Torpil
5- Çubuk
6- Dümen
7- Havalandırma körüğü
8- Pompa
9- Sıvı safra
10- Kurşun safra
11- Safra doldurma vanası
12- Sonda
13- Derinlik pervanesi
14- Pedallar ve itme manivelası
15- İtme pervanesi
16- Hedef geminin gövdesine torpil yerleştirme burgusu.

Amerika Birleşik Devletleri

Amerikalılar Fransız Devrimi'ne örnek oluşturacak bir devrim gerçekleştirdiler. Bu, yaşam tarzlarını, mülkiyet serbestliğini veya ekonomik sistemin işleyişini altüst etmek anlamına gelmiyordu. Zenginler yine zengin kalıyor, fakirlerin kaderi düzelmiyordu. Fakat koloniler cumhuriyet olmuştu. Avrupa'daki gibi monarşi yoktu. On üç cumhuriyet daha sonra Amerika Birleşik Devletleri adını alacak olan "Birleşik Eyaletler"i oluşturmaya karar vermişti. Her biri o çağda çok yeni olan yazılı bir anayasayı kabul ederek, otoritenin mutlakiyetçiliğine ve aşırılıklarına karşı bir set oluşturmuş oldu. Yasalar her yurttaşın arzu duyduğu hakları sıralayan bildirgelerle önceden belirleniyordu: Düşünce özgürlüğü, inanç özgürlüğü, basın özgürlüğü, suçlanılan her hafif veya ağır suç için bir mahkeme önünde yargılanma hakkı vd. Bundan böyle halkın egemenliği vardı; politika oyununun başı oydu. Virginia Bildirgesi'nin belirttiği gibi: "Her insan doğal ve eşit olarak özgür ve bağımsız doğar". Daha da iyisi vardı. On üç eyalet biraz sancılı da olsa ABD için bir federal anayasa hazırlamayı başarmıştı. 1781'de kabul edilen anayasa orta derecede sonuçlar verdi. Hemen yeniden çalışmaya başladı ve Eylül 1787'de bugün hâlâ ABD'yi düzenleyen ve Batı dünyasının demokratik anayasalarının en eskisi olan yeni bir anayasa ortaya konuldu.

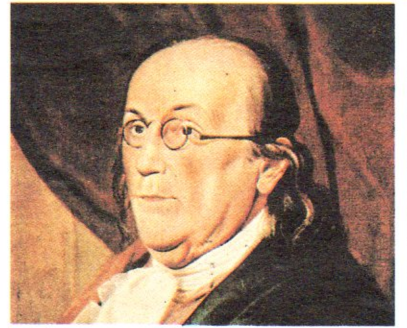
BİR ULUSUN DOĞUŞU
1776'ya kadar Amerikalılar kendilerini öncelikle Virginialı, New Yorklu, Georgialı, Carolinalı hissediyordu; on üç kurucu eyaleti temsil eden beyaz ve kırmızı on üç yatay banttan oluşan bir bayrak altında toplansalar bile bir ulus oluşturma duyguları henüz yoktu. Eyaletler bağımsız ve egemen olmalarına rağmen ortak bir şekilde yaşamak için güçlerini birleştirmeyi kabul ettiler. Fakat hangi şekilde? Bir şey karar verilemedi ve sağlam bir anayasanın ortaya konması için onlarca yıl, ulusal duygunun kök salması için de şöyle bir yüz yıl gerekiyordu. Bu zaman süresince sosyal ve politik hayat eyaletlere göre işliyordu.

IN CONGRESS, JULY 4, 1776.
The unanimous Declaration of the thirteen united States of America.

ÖZGÜRLÜK ÇANI
"Liberty Bell" bağımsızlık bildirgesinin kabul edildiğini bildirerek, Philadelphia'da çalmaya başladı. 4 Temmuz 1776 tarihli bağımsızlık bildirgesi ana hatlarıyla Thomas Jefferson tarafından düzenlendi. Bu, her insanın eşit doğduğunu, hayat, özgürlük, mutluluk gibi başkasına devredilemez hakları olduğunu ve iktidarların bu haklara saygılı olmak amacını güdeceğini bildiriyordu. Zaten kralın yanlış tutumu bu sağlam konuları devrimin gerçekleştirmesine olanak verdi. "Biz, Amerika Birleşik Devletleri temsilcileri [...] sonuç olarak ihtişamla belirtir ve bildiririz ki bu birleşik koloniler özgür ve bağımsız eyaletler olma yolundadır ve olmak zorundadır."

Amerikalılar'ın İngilizler'den farklı bir toplum oluşturduklarının bilincine varmaları için yirmi yıl kadar gerekti. Ulusal duygunun gücünü denemeden önce eyaletler kurmuşlardı. George Washington, 30 Nisan 1789'da ABD Başkanı olduğunda genç ulus dört milyon nüfusa sahipti. O dönemdeki Fransa ve İngiltere'nin nüfusuna göre bu çok azdı. Fakat Amerikalılar bugün bile sözü edilen bir cumhuriyeti daha yeni keşfetmişlerdi.

BENJAMİN FRANKLİN
1706'da Boston'da doğdu. Philadelphia'da "Pennsylvania Gazette"sini kurdu. "Yoksul Richard Almanağı"nı çıkardı. Bir kütüphane ve bir itfaiye takımı meydana getirdi. O aynı zamanda paratoner ve çift merkezli dürbünü icat eden bir bilgindi. Londra'ya sömürgelerin şikâyetlerini bildirdikten sonra, 1776'da genç cumhuriyetin resmi elçisi olarak XVI. Louis'yle görüşmelerde görev aldı. Versailles'da Paris'te karşılandığı şekilde karşılandı. Salon çevresi Amerika'yı destekliyordu. Franklin, bağımsızlık savaşına son veren 1783 barış antlaşmasının en önemli görüşmecilerinden biriydi. Birliğin sağlam temellere oturtulmasına yardımcı olduktan sonra 1790'da öldü.

YORKTOWN'DA GENERAL CORNWALLİS'İN TESLİM OLMASI (1781)

FRANSIZ YARDIMI
Fransızlar olmasaydı Amerikalılar İngilizler'i yenemeyecekti. 6 Şubat 1788'de Fransa, ABD ile bir dostluk ve ticaret antlaşması imzaladı; savaşta İngiltere'nin karşısında olacağına dair ihtiyatla söz verdi ve 1780'de Amerika'ya yalnızca bir birlik yolladı. Fakat Fransa'da Amerikalı devrimciler olarak adlandırılan "isyancılar"ın dünya gençliğini temsil ettiğine inanmış ve Amerika'dan gelen haberlerle coşmuş olan gönüllüler de General Washington'un emrine girmek üzere Atlas Okyanusu'nu geçtiler. Bunların arasında Washington ile sıkı ilişkiler kuran ve Amerika'da teneffüs ettiği özgürlük rüzgârlarını Fransa'ya taşıyacak olan La Fayette de vardı. Washington, La Fayette ve Rochambeau Yorktown'da yan yana dövüşerek Cornwallis'in askerlerine karşı zafer elde ettiler.

GENT ANTLAŞMASI
1812'de ikinci bağımsızlık savaşı patlak verince Amerikalılar ve İngilizler karşı karşıya gelir. Federal başkent Washington günümüze kadar ilk kez düşman eline geçer. 1814'te yapılan Gent Barış Antlaşması (Belçika) bu savaşa son verir (altta).

Kölelik ve köleliğin kaldırılması

Güney eyaletleri oldukça büyük miktarda pamuk üretiyor ve bunları bir tekstil sanayii merkezi durumuna gelen Kuzey eyaletlerine olduğu kadar Avrupa'ya da -özellikle İngiltere'ye- satıyordu. Birleşik Devletler, bir tarım ülkesi olmaktan çıkmıştı. Ekonomik bunalımlar onları 19. yüzyılın en büyük sanayi güçlerinden biri haline getirdi (özellikle Philadelphia ile Boston arası ve Atlas Okyanusu'ndan Apalaş Dağları'na kadar olan bölgeler). Bununla birlikte, ölümcül bir tehdit birlik üzerinde ağırlığını hissettiriyordu. Siyahların köleliği -utanılarak söylenen "özel kurum"- Güney'in gelişmesine temel oluşturuyordu. Sanki, Alabama'nın, Texas'ın veya Louisiana'nın geniş tarım işletmelerini yalnızca hizmet altında tutulan siyahlar işletebilirdi! Ülke dışından köle getirmek 1808'den beri yasaklanmıştı ama siyah nüfus bulunduğu yerde çoğaldı. 1790'da 750.000 olan sayıları 1860'ta 4.5 milyona ulaştı ve bunların % 90'ı Güney'de yaşıyordu. Siyahlar alınan, satılan, kâr getiren bir maldı. Siyah aileler, mal sahiplerinin açgözlülüğünü doyurmak için parçalandı. Köleler sığırlarla bir tutuldu.

KÖLELİK
Virginia'dan Florida'ya, Carolina'dan Texas'a Güney devletleri kölelerin işçiliği olmaksızın işletmelerinin batacağına inanıyorlardı. Kölelikten yana olan 15 eyalette yaşayan 8 milyon beyaz için, 4 milyon değerli ve kârlı bir mal varlığıydı. 1850 sayımına göre bunların çoğu pamuk işletmelerinde, geri kalanları ise tütün, şekerkamışı, pirinç veya kenevir işletmelerinde olmak üzere 2.5 milyonu tarım alanında çalışıyordu. Tarlalarda ekim işi yapanların yanı sıra hizmetçilik, zanaatçılık, tamircilik, bahçıvanlık, demircilik, terzilik yapan siyahlar da vardı. Yaklaşık 250.000'i bir yasayla özgürlüğüne kavuşsa da bu yasa kısıtlı haklar tanıyordu ve onları yakalayıp köle pazarlarında satmaktan çekinmeyen tüccarların önüne atıyordu. Kuşkusuz köleliği Amerikalılar icat etmemişti ama 1860 yılında kölelik tüm dünyada geriliyordu. Güneyliler "siyahların, beyazların yardımı olmaksızın yaşayamayacak aşağılık yaratıklar olduğunu" söyleyerek kendilerini haklı çıkarmaya çalışıyordu.

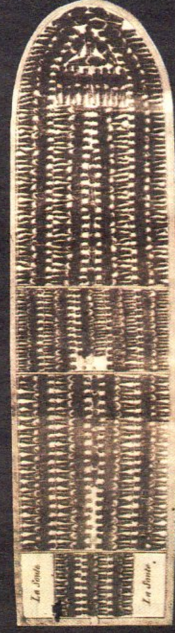
TO BE SOLD on board the Ship *Bance-Yland*, on tuesday the 6th of *May* next, at *Afbley-Ferry*; a choice cargo of about 250 fine healthy

NEGROES,

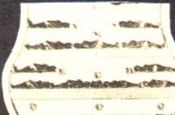
juft arrived from the Windward & Rice Coaft. —The utmoft care has already been taken, and fhall be continued, to keep them free from the leaft danger of being infected with the SMALL-POX, no boat having been on board, and all other communication with people from *Charles-Town* prevented.

Auftin, Laurens, & Appleby.

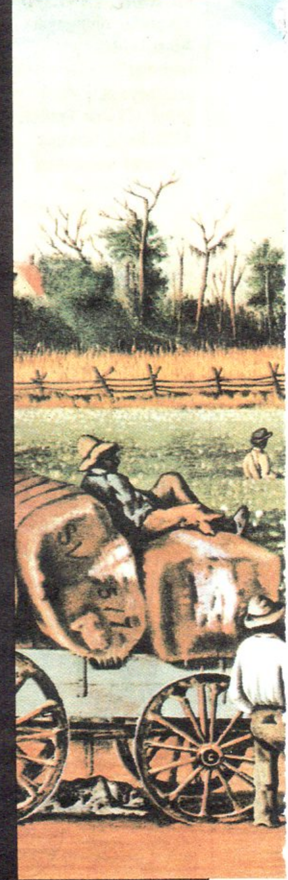
N. B. Full one Half of the above Negroes have had the SMALL-POX in their own Country.

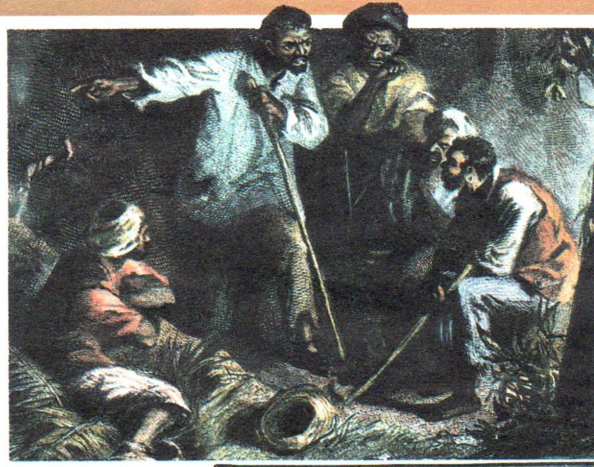

ZENCİ TİCARETİ
ABD'de 1808 yılında ticaretin yasaklanmasından önce siyah köleler acınacak şartlarda hayvanlar gibi istiflenerek gemilerle Afrika'dan Amerika'ya getiriliyordu. Birçoğu yolculuk sırasında hayatını kaybediyordu. 1808'den sonra ülke dışından köle getirilmediği için eyaletler köle yetiştirmeye ve çiftçilere çocuklarla ana babaları birlikte veya ayrı ayrı satmaya başladılar. Yürekleri parçalayan bu sahneler görenleri derinden etkiledi ve köleliğin kaldırılması için başlayan hareketi kuvvetlendirdi. O zamandan beri çok sayıda Amerikalı ülkelerinin böyle bir sistemi nasıl desteklediğini veya Güneyli toplumun değişime uğraması gereğini düşünüyor. Yukarıdaki afiş, Charleston'da köle satışını bildiriyor. İlana göre kölelerin sağlık durumunun korunması için tüm tedbirler alınmış.

Gözüpek insanlar bu yaşam biçimini reddediyordu. Bir insanın, başka bir insana köle olmasına tahammül edemiyorlardı. Tüm bireylerin eşitliğinin toplumun temelini oluşturması gerektiği inancını bütün güçleri ile haykırıyorlardı. Köleliğin kaldırılması için mücadele veriyorlardı. Kuzey'de, özellikle Boston'da 1831 yılında William Lloyd Garrison adaletsizliğe karşı savaş sözü veren "The Liberator" adında haftalık bir dergi çıkardı. Ülke giderek köleliğin kaldırılmasından yana olanlarla, köleliği destekleyenler arasında ikiye bölündü. Köleler kaçarak, özgür oldukları Kanada topraklarına ulaşmaya çalıştılar. Beyazlar onlara yardım ediyordu. Acaba, kanunlar kaçışı ve kaçışı kolaylaştıranları cezalandırmalı mıydı? Eyaletler köleliği sürdürmeli miydi yoksa zorla da olsa kaldırmalı mıydı? Politikacılar ülkeyi meşgul eden ve ikiye bölen bu sorun karşısında nasıl bir tutum izlemeliydi? ABD, çarpıcı bir ekonomik atılım gerçekleştirdiği sırada, iç savaşla sonuçlanacak olan tarihinin en ağır bunalımını yaşıyordu.

135,000 SETS, 270,000 VOLUMES SOLD.

UNCLE TOM'S CABIN

FOR SALE HERE.

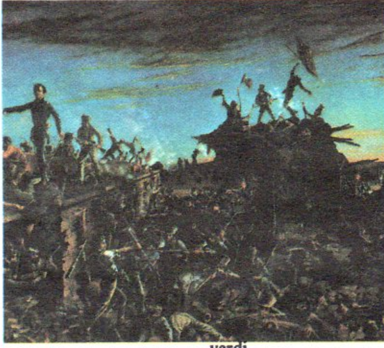
AN EDITION FOR THE MILLION, COMPLETE IN 1 Vol. PRICE 37 1-2 CENTS.
" " IN GERMAN, IN 1 Vol., PRICE 50 CENTS.
" " IN 2 Vols., CLOTH, 6 PLATES, PRICE $1.50.
SUPERB ILLUSTRATED EDITION, IN 1 Vol. WITH 153 ENGRAVINGS,
PRICES FROM $2.50 TO $5.00.

The Greatest Book of the Age.

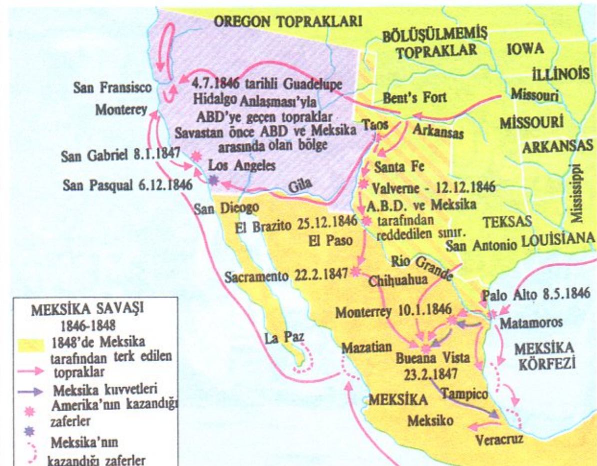
"TOM AMCA'NIN KULÜBESİ"
Harriet Beecher-Stowe, 1811 yılında Connecticut'ta doğdu. Babası gibi eşi de din adamıydı. Kölelikten nefret ediyordu. Köle sahiplerine, kaçan kölelerini birliğin her yerinde yakalama iznini veren 1850 tarihli yasaya öfkelenen Mrs. Stowe "Tom Amca'nın Kulübesi" adlı bir kitap yazdı. Eser, ilk önce 1851-1852 yıllarında bir Washington gazetesinde yayımlandı, ardından da kitap olarak basıldı. Bu büyük bir yayımcılık başarısı oldu: İlk yıl 300.000 kitap satıldı. Köleliğin kaldırılmasından yana olanlar romanın uyandırdığı heyecanı hemen davalarını ilerletmek için kullandılar. Roman, Kuzey'le Güney arasındaki çukurun derinleşmesine katkıda bulundu.

MEKSİKA SAVAŞI (1846-1848)

1821'den beri bağımsız olan eski İspanyol sömürgesi Meksika, ABD'nin komşusudur. İki devlet, nüfusu oluşturan Amerikalılar'ın giderek çoğaldığı Meksika toprağı Texas'ın denetimi yüzünden rekabete girdiler. Meksikalılar'ın 1835'teki ayaklanması Fort Alabama Kalesi'nin kuşatılmasına yol açtı. Kale kahramanca savunulmasına rağmen Meksikalılar'ın eline geçti. Ama, Texas bağımsızlığını ilan etti. Sam Houston, 1845'te birliğe katılan yeni devlete başkanlık yaptı. Meksika, ABD ile diplomatik ilişkilerini kesti. Tartışma bu defa Amerikalılar'ın yaşadığı Meksika denetimindeki Kaliforniya üzerine çevrildi. Meksika ordusunun ABD ordusundan daha güçlü olmasına rağmen, ABD Başkanı James Polk, 13 Mayıs 1846'da Meksika'ya savaş ilanını Kongre'de oylattı. Çatışma iki yıl sürdü. Amerikalılar, bağımsızlığını ilan eden Kaliforniya'yı ele geçirdiler. 2 Şubat 1848'de imzalanan Guadalupe Hidalgo Anlaşması çarpışmalara son verdi. Bu savaş, Kaliforniya dışında Arizona, Nevada, New Mexico, Utah, Colorado ve Wyoming'in bir bölümü dahil tüm güneybatıyı ABD'ye kazandırdı. Rio Grande Irmağı Meksika ile sınır olarak saptandı. Kaliforniya'da, Sacramento yakınında altın bulunması San Francisco'yu Batı'nın en büyük şehirlerinden biri haline getiren büyük bir hücuma neden oldu.

SAMUEL MORSE

1791 yılında Boston yakınlarında doğan Samuel Morse, Yale Üniversitesi'nde öğrenim gördü, ardından da Londra Akademisi'nde resim dersleri izledi. Avrupa'da yolculuk yaptı. ABD'ye dönüşünde New York Şehir Üniversitesi'ne resim ve heykel hocası oldu. Ancak Morse, etkinliklerini sanatla sınırlandırmadı. Politikaya atıldı, New York belediye başkanlığı seçimlerine katıldı ancak başarısız oldu. 1837'de ilgileri yön değiştirdi ve elektriğe, özellikle de elektrik sinyallerinin aktarılması konusuna ilgi duydu, elektromanyetik bir telgraf tasarımı gerçekleştirdi. Nokta veya çizgilerle simgelenen uzun veya kısa elektrik darbeleri yoluyla iletişim sağlamaya yarayan "Mors" alfabesini icat etti. 1844 yılında beratını aldı ve hükümet, telgrafını Boston ile Washington arasında denemesi için kendisine 30.000 dolar kredi sağladı. 24 Mayıs'ta, deneme başarı ile sonuçlandı, ancak Amerikan Hükümeti aletin kullanma haklarını satın almayı reddetti. Bunun üzerine Mors ve arkadaşları yeni makineyi imal eden özel bir şirket kurdu. Bu buluş iletişimde bir devrimdi. Bundan biraz daha zayıf kalmakla birlikte 1847'de kullanılan ilk posta pulu da yine bir başarıydı.

Topraklarından sürülen Kızılderililer

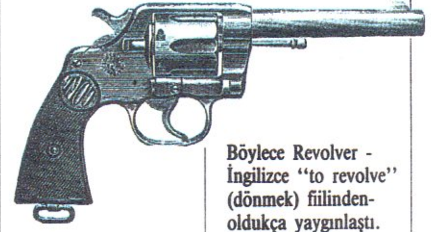
19. yüzyılda Kızılderililer'in içinde bulunduğu şartlar durmaksızın kötüye gitti. Toprak işgal etmeye ve kendilerini rahatsız eden kolonlar tarafından katledilmeden önce Apalaş Dağları'nın diğer tarafına itildiler. Beyazlar onları modern uygarlığa uyum sağlayamadıklarından ötürü kınıyordu. Batı'ya doğru ilerleyiş ve demiryolu ağının yayılması, prensip olarak Kızılderililer'e ayrılan topraklara haksız yere el konmasına katkıda bulundu. Öncüler için Kızılderililer ve güneybatıda yerleşen Meksikalılar önemli değildi. Amerikalılar'a düşen, bu geniş toprakları kendilerine mal etmek ve onları değerlendirmekti.

GÖZYAŞI YOLU
Kızılderililer -dilini yazıya dökebilmek için bir alfabe hazırlayan Cherokee Sequoyah gibi- beyazların davranışlarına uyum sağlamaya çalıştılar. Ama boşunaydı. Georgia eyaletindeki bir davadan sonra Cherokee Kızılderilileri 1830 ile 1837 yılları arasında Mississippi'nin öbür yakasına, daha sonra Oklahoma olan Kızılderili topraklarına sürgüne zorlandılar. Böylece, ordunun denetiminde 18.000 Cherokee topraklarını terk etti ve zorlama sürgün için "gözyaşı yolunu" tuttu.

Özel girişimler olan demiryolu şirketleri 1862'den itibaren, kıtayı bir uçtan bir uca geçen bir hat inşa etmek için federal hükümetin kendilerine bağışladığı topraklardan faydalanmadılar. Şirketler bu toprakları, birlik tarafından kendilerine toprak bağışlanmayan çiftçilere satıyor veya kiralıyorlardı. Kızılderililer git gide dışlandılar. Direnmeyi deneyip silahlandıklarında, savaşlar onlar için daha öldürücü oluyor, hakları ve toprakları bakımından daha belirgin kısıtlamalarla son buluyordu. Pek çok Amerikalının hatalarını kabul edip, Amerikan topraklarının ilk sahiplerini korumayı kabullenmesi için 19. yüzyılın sonunu beklemek gerekiyordu.

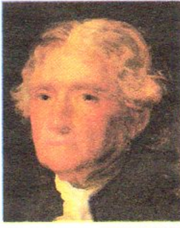

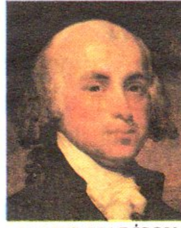

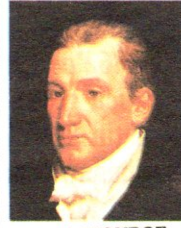
1835'te Samuel Colt kendi adını taşıyan tabancayı yaptı. Amerikalılar birbirinin yerini tutabilen parçaları sayesinde ucuza ürünler elde etmeye imkân veren tabancaların üretiminde uzmanlaştılar. Bu teknik tabii ki bütün ateşli silahların üretiminde kullanıldı.

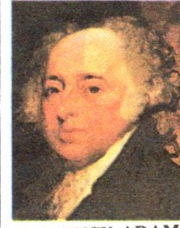
Böylece Revolver - İngilizce "to revolve" (dönmek) fiilinden- oldukça yaygınlaştı. Dönen topu ona büyük bir ateş gücü sağlıyordu ama bununla birlikte otomatik değildi, her atış sonrasında horozu çekerek kurmak gerekiyordu.

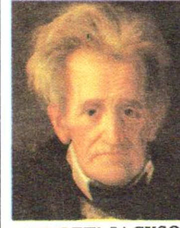

G WASHİNGTON

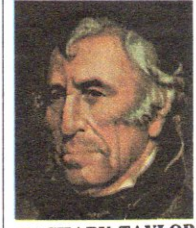

THOMAS JEFFERSON

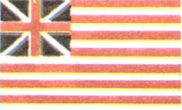

JAMES MADİSON

JAMES MONROE

J. QUINCY ADAMS

ANDREW JACKSON

ZACHARY TAYLOR

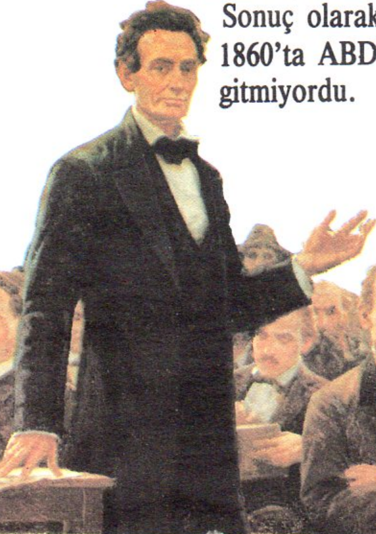

BİR MİLLETİN SİMGELERİ
ABD bayrağı bugünkü biçimini 19. yüzyıl içinde aldı. Birliğe her yeni katılan ülke için bayrağa bir yıldız eklenirken, kırmızı ve beyaz şeritler on üç kurucu devleti simgeliyordu. Francis Scott Key çok daha sonra milli marş haline gelen "Yıldızlı Bayrak"ı (Star-Spangled Banner) 1814 yılında besteledi. Amerikalılar'da yavaş yavaş milli topluluk kurma bilinci oluştu. Nüfusunu göçmenlerin oluşturduğu bir ülkede yeni gelenlerin daha iyi uyum sağlayabilmeleri için milli duyguların coşkunluğu vazgeçilmezdi. 4 Temmuz Bağımsızlık Günü (Independence Day) gibi milli bayramlar birliği güçlendirdi ve 1860'ta eğer temel haklardan yoksun 4 milyon köle olmasaydı, 31 milyon Amerikalı'dan tüm haklara sahip vatandaşlar yaratacaktı.

Parçalanma tehlikesi birliği tehdit ediyordu. Amerikalılar kölelik konusunda birbirleriyle kavga ediyordu. Siyasal hayat bu durumdan zarar görüyordu. Seçim kampanyası başlayınca tartışma kaçınılmaz oldu. Kasım 1860'ta başkan seçilecek olan Abraham Lincoln daha Batı'ya yayılmadan köleliği yasaklamak ve birliği korumak istiyordu. En büyük rakibi Stephen Douglas köleliğin sürdürülmesi veya kalkması yolundaki seçimi Amerikan halkına bırakmayı tercih ediyordu. İki konuşmacı kanıtlarını ileri sürdükçe, Güneyliler "özel kurum"u kaldırıp, kendilerini "kölelerinden" etmek isteyen bir birlikten ayrılmayı düşünüyordu. Sonuç olarak 1860'ta ABD'de durum iyi gitmiyordu.

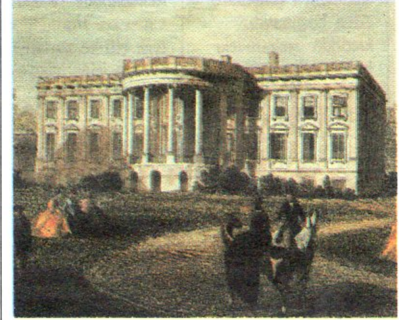

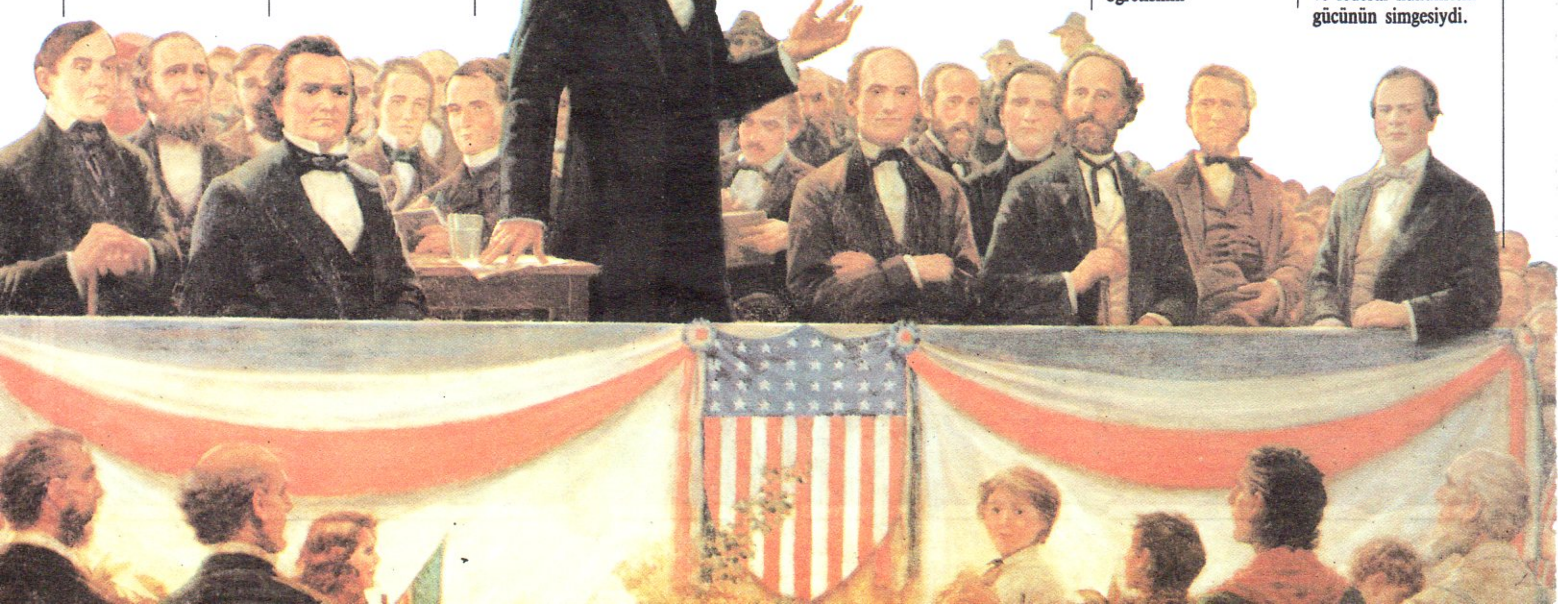

OKLARLA silahlanmış kartal, yeni milletin gücünü simgeliyordu.

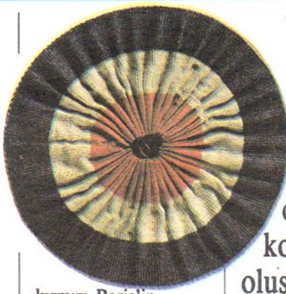
İLK BAŞKANLAR
1801 ile 1809 yılları arasında görev yapan üçüncü başkan Thomas Jefferson, Lousiana'yı Fransa'dan satın aldı (1803). Görevi ondan James Madison devraldı. Madison'un görevi sırasında ikinci bağımsızlık savaşı patladı. James Monroe (1817-1825) Avrupa devletlerine ABD işlerine karışmamalarını tavsiye eden bir öğreti geliştirdi. John Quincy Adams (1825-1829) Monroe'nun öğretisinin hazırlanmasına katkıda bulundu. Andrew Jackson (1829-1837) başkanlık yetkilerini güçlendirdi. 1849'da başkan seçilen Zachary Taylor 1850'de öldü. Hepsi, Washington'da üzerinde kongre binalarının yükseldiği Capitol'ün birkaç kilometre uzağında bulunan Beyaz Saray adı verilen, beyaza boyalı bu resmi binada oturdu. Federal başkent hâlâ yeteri kadar şehirleşmemiş, sağlıksız ve yazların çok sıcak geçtiği küçük bir kasabaydı ama süslemeleri ile ülkenin büyümesinin ve federal hükümetin gücünün simgesiydi.

Fransız Devrimi

KOKART
Özgürlük taraftarları ve galipleri, yeni fikirlere olan bağımlılıklarının işaretini taşıyordu. Renkler, birleşmenin simgesi ve işaretiydi. Mavi adaleti, kırmızı cesareti, beyaz saflığı temsil ediyordu. Ayrıca beyaz, Navarralı Henri döneminden beri monarşinin de rengiydi; mavi ve

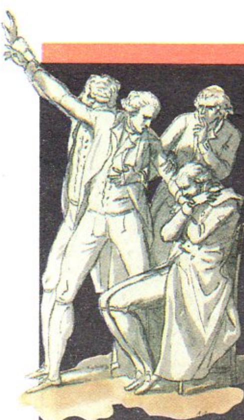
kırmızı Paris'in renkleriydi. 17 Temmuz 1789'da XVI. Louis şapkasına kokart taktı.

Paris, 14 Temmuz 1789. Halk, kalın duvarlı, mazgallı sekiz kuleden oluşan Bastille'i alıyor. Kale, V. Charles zamanında şehrin savunması için yaptırılmış, daha sonra hapishane ve cephanelik haline getirilmişti. Vali Launay komutasındaki 33 İsviçreli ve 70 malulden oluşan zayıf bir garnizon tarafından korunuyordu. Ayaklanmacılar ele geçirdikleri 32.000 tüfekle Bastille'i silahtan arındırmayı istediler.

SİMGELERİN GÜCÜ
Yurttaş Palloy taştan yontulmuş Bastille heykellerini satarak bir servet elde etti.

Aşağıda, "kırmızı bone" alçaklığı eziyor.

ETATS GENERAUX JEU DE PAUME ANDI İÇİYOR
1614'ten beri bir araya gelmemiş olan Etats Généraux Paris-Versailles Caddesi'ndeki Menus-Plaisirs'de toplanır. Üç sınıfın temsilcileri (rahipler 301, soylular 270 ve Tiers Etat 578) seçicilerin her oturumu sonrası ele alınan aday dosyalarının (bugüne

40.000'i kalmıştır) görüşüldüğü sert geçen bir seçim kampanyası sonunda belli olur. Saint-Sacrement alayının geçtiği ve Tiers Etat temsilcilerinin kendilerini küçük düşürülmüş hissettikleri 4 Mayıs'ın ertesi günü açılış gerçekleşir. Anons yapıldıktan sonra kral salona girer. Tiers temsilcileri şapkalarını çıkartmazlar, hepsi aynı şekildedir. Tartışma çok çabuk alevlenir. Kararlar ve oylar ayrımdan yana mı yoksa ortak bir noktadan mı olacaktır? 17 Haziran'da 90'a karşı 491 oyla Tiers temsilcileri ve rahip sınıfından birkaçı Ulusal Meclis'i ilan eder. Kral ve hükümeti endişeli bir şekilde salonu kapattırır. 20 Haziran'da temsilciler şato yakınında Jeu de Paume andı için toplanır: Onlar "krallık anayasası oluşuncaya kadar ayrılmamaya" and içer. Bu meşhur sahne David'in tamamlanmamış bir tablosuyla ölümsüzleşecektir. Bu kompozisyonda, gerçekte 20 Haziran'daki yemine katılmamış olan Bruno tarikatından Dom Gerle ve Protestan papaz Rabaut Saint Etienne ile birbirini kutlayan, insan haklarının ateşli savunucusu başrahip Grégoire ortada yer almaktadır. Bu andı krallık kültü gibi himaye altına alan bu üçlü, insanın dostluk içerisinde uzlaşmasını temsil eder.

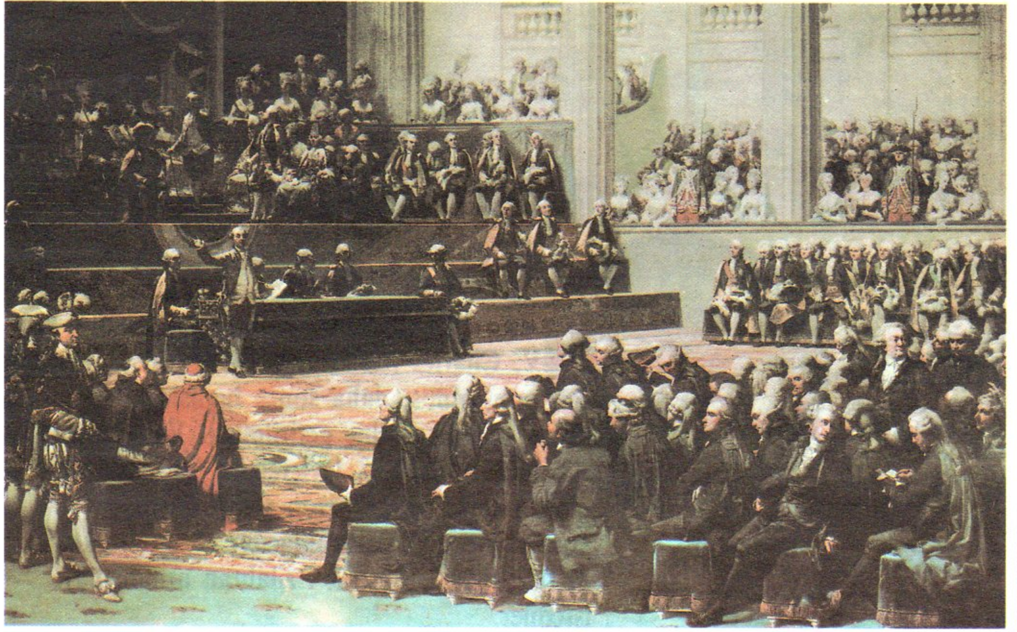

Ön gelişmeler

1774'te çok umut bağlanan, 20 yaşındaki kralın tahta çıkmasına rağmen Ancien Régime krizdedir. Yenileşme gündeme gelmiştir. Düşünce ve tekniğe büyük bir ilgi uyanır. Yapılan seyahatler, deneyimler, felsefe hepsi yeni özlemler getirir, görüş açılarını genişletir.

DEMOKRATİK TARTIŞMANIN ÖĞRENİLMESİ
Menus-Plaisirs salonunda meclis artık 1787'nin hatırı sayılan ve baştaki maymunun kümestekilere hangi sosla yenilmeyi istediklerini sorduğu meclis değildir (üstte). Başkanın yokluğunda kızgın insanlara ve aristokratlara hakaret eden izleyicilere sözünü geçirebilecek güçlü biri gerekiyordu. Aday belgelerinin incelenmesi fırtınalı bir tartışmaya yol açar. Diğer iki sınıfın tutumundan bıkmış olan Tiers temsilcileri kendilerini "ulusal meclis" ilan eder. İngiliz parlamento modeli üzerine komünler sözcü olarak kabul edilir. İşte o zaman soylu bir aileden gelmiş olmasına rağmen Tiers Etat sözcüsü seçilen Mirabeau Kontu etkileyici bir şekilde ortaya çıkar. Devrim başlar...

Fransa Krallığı köklü reformlara büyük ihtiyaç duyar. Fakat monarşik otorite (maliyeyi kontrol eden genel denetçiler ve adaletin bağlı olduğu parlamentler) eski sistemlerin değişmesini reddeder. Amerika'nın bağımsızlığı ruhlara coşku verir. Artık gözdağı verme zamanı gelmiştir. Korkunç 1788 kışıyla ortam karışır. Devletin kasaları boşalır, bakanlar günlerini gün eder, parlementler baş kaldırır. Kral Etats Généraux'yu toplamaya krar verir.

AYRICALIKLARIN YÜKÜ
Doğuştan, toplumsal şartlardan kaynaklanan eşitsizlik, vergi ve adalet önündeki eşitzlik: Ancien Régime (Eski Rejim) Fransası "Tiers Etats"nın (burjuvalar, zanaatçılar, çiftçiler) sırtına ağır yükler bindiriyordu. Zaman herkesin büyük yükü taşımasını istiyordu. Ama art arda gelen reform girişimleri başarısızlığa uğradı. Turgot (1774-1776), Necker (1777-1781), Calonne (1783-1787) ayrıcalıklar duvarına çarptı. Tarım, sanayi, ticaret ve toplum hayatında bunalımlar bir araya geldi ve soylular ve ruhban sınıfına karşı "Tiers Etats"nın fikir birliğini ortaya çıkardı. 1789'da çukur büyümüştü: Bu, "Tiers Etats" ve diğer iki sınıf arasında bir savaş olacak demekti.

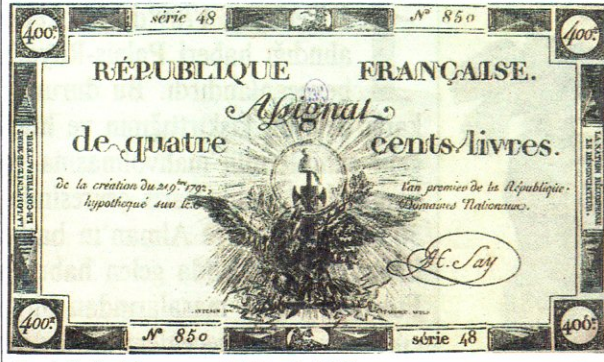
12 Temmuz 1789'da Necker'in görevden alındığı haberi Palais-Royal'i heyecanlandırdı. Bu durum, sarayın bir karşı devrimi kışkırttığının ve hileli bir iflasın gelir sahiplerinin mahvolmasına yol açacağının kanıtıydı. Üstelik Paris çevresinde kümelenen 30.000 İsviçreli ve Alman'ın başkente saldırıya hazırlandığı yolunda gelen haberler yayıldı. Foy kahvesinin masalarından biri üzerine çıkarak yoldan geçenlere söylev veren avukat-gazeteci Camille Démoulins gibi doğaçtan konuşma yapan kişiler halkı harekete geçirdi. Saat beşe doğru Alman kraliyet birliklerinin Tuilerie'ye saldırısına sandalye darbeleriyle karşılık verildi. Yabancı askerlere karşı Paris halkının yanında yer alan Fransız muhafızlar o gün halkın sevgisini kazandı. Gece malların serbestçe şehre girmesini sağlamak için gümrük bariyerleri yakıldı: bir yüzyıldan beri ekmek hiç bu kadar pahalı olmamıştı. Ertesi gün Paris seçicileri prenslerin ordusuna ve başkentin 100.000 fakirine karşı burjuvalardan oluşan bir milis oluşturdular. Milisin silahlara ihtiyacı vardı. 14 Temmuz senaryosu hazırdı.

NECKER'E ÇAĞRI
Cenevizli banker Jacques Necker, Hindistan-Fransız Şirketi'ne sağladığı kaynaklarla dikkat çekti. Kızları (geleceğin ünlü edebiyatçısı Mme. De Staël) karısının işlettiği ve oldukça rağbet gören salonlarında dikkat çekti. Görünüşte Necker'in Fransızlar'ı cezbecek hiçbir şeyi yoktu. Bununla birlikte kendisinin iyi bir teknisyen olduğunu ortaya koyan kitaplar ve yöntemleriyle çok popüler oldu. 1781'deki "compte rendu"de krallık bütçesindeki açığı gizleyip bütçenin fazla verdiğini söylememiş miydi? Doğrusunu söylemek gerekirse daha çok çalabilmek için rakamlarla oynamıştı. Ancak 1788'de yeniden göreve gelişi iyimserliğin yeniden doğmasına yol açtı. Herkese hoş görünmek için anlaşılmaz bir siyaset uyguladı: Belki de monarşinin son şansıydı, ama sarayın en gerici çevreleri ondan nefret etti.

Yeni Fransa'nın inşası

Federasyon bayramı, milli görüş birliğinin ifadesi çabucak şekillenen yeni bir Fransa'nın zaferini simgeliyordu. Paris yeniden siyasal başkent oldu: Kral Tuileries'ye yerleşmek zorunda kaldı, meclis buraya yakın Manège salonunda toplanmaya başladı. 2 Kasım 1789'da kilise mal varlığına, devlete ait büyük bütçe açığının kapatılması için millet tarafından el kondu. Büyük tepki gören ''tuz vergisi'' 1790 ilkbaharında yürürlükten kaldırıldı. Ölçüleri bütün haline getirme kararı alındı. Fransa yönetsel olarak yeniden düzenlendi ve ilkelerini anayasaya uygun biçimde saptadı: Güç milli hâkimiyetin elindedir, yurttaşlar özgür doğarlar ve haklar bakımından özgür ve eşit kalırlar.

Devrimin feodal hakları tamamen kaldırmasını bekleyen köylüler özgürlük ağaçları dikerek üzerlerine köleliklerini gösteren belgeleri astılar.

''ASSIGNAT''LAR
Kilisenin devlet malı haline gelen büyük mal varlığı satılmalıydı. Bu arada satışların gerçekleşmesi beklenirken, devlet harcamaları karşılayabilmek için kilisenin mal varlığını karşılık olarak gösterdiği banknotlar bastı. Ancak öngörüldüğü gibi, satışlar gerçekleştikçe banknotlar piyasadan kaldırılmadı, aksine hükümet bunlardan daha da fazla basmaya başladı: Banknotların değeri düştü. Bu ekonomik bir felaketti: Bu kâğıt para Fransa'da güçlükle geçiyor, yabancı ülkelerde ise reddediliyordu.

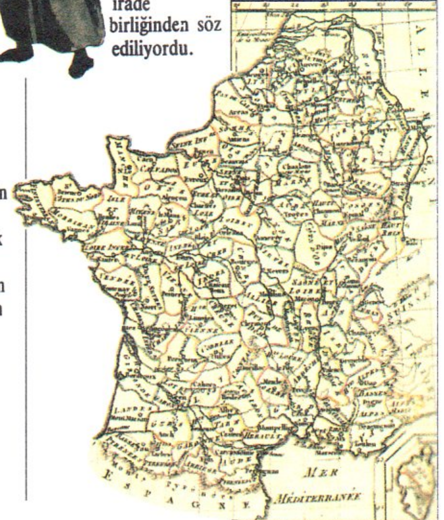

KARDEŞLİK
Meclis tribünün sağında oturan Ancien Régime savunucusu aristokratlarla sol tarafta toplanan devrim yanlısı yurtseverler arasında ikiye bölünmüş olsa da her yerde inanç ve irade birliğinden söz ediliyordu.

DEMOKRASİNİN KİŞİLERİNDEN MİLLETVEKİLİ
Kurulan pek çok siyasi kulüpten birinin üyesi olan, 300'ü aşkın gazetede sık sık boy gösteren kurucu meclis üyeleri modern siyaseti yarattılar. En iyi konuşmacıların veya temsilcilerin adları dillerdeydi.

BÖLGELER (TAŞRA) DEĞİL, İLLER
Devrim Fransa'yı yeniden oluşturmak istiyordu. Bu durumda idari bölünmeyi değiştirmek çok önem taşıyordu. Ancien Régime'in bölgeleri oldukça eşitsizdi ve farklı kanunlarla yönetiliyordu. 26 Şubat 1790'da Meclis

Fransa'yı her biri merkeze sahip olan 83 ile böldü. Bu iller dağların, akarsuların veya sahillerin adını taşıyacaktı. Her il ilçelere, ilçeler köylere bölündü. Seçimle başa gelen idarelere sahip 40.000 küçük "cumhuriyet" ortaya çıktı. Nüfusu 25 binden büyük şehirler bölümlere ayrıldı: "Devrimci" Fransa artık birleşmişti.

14 Eylül 1791'de anayasanın ilan edilmesinden önce, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirisi kabul edildi. Aydınlanma felsefecilerinden ve Amerikan bildirisinden etkilenen bildiri özgürlük, eşitlik, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı koymanın insanın doğal ve zamanaşımına uğramaz hakları olduğunu ilan ediyordu. On yedi maddesi ve önsözü mutlakiyetçiliğe; zorbalığa da "genel iradenin ifadesi" kanun karşı çıkıyordu: Modern toplum kurulmuştu. Ancak, ekonomik reformlar sosyal eşitliği kolaylaştırmadı. Miras kanunu çocuklara eşit pay dağıtımını güvence altına alsa da, fiyatlar serbest bırakılsa da fertlerin girişimci ruhu refahın motoru haline gelse de, kaynaklardan yoksun insanlar, geleneklerini yitirdiler: Fakirler sefaletin tehdidi ile karşı karşıyaydı.

1792: Yaşasın Cumhuriyet!

Devrimin kitleleri, Fransa'nın dört bir yanından gelmiş Cumhuriyetçi gönüllü federeleri, önemli deneyimi olan eski krallık ordusundan kalmış askerleri bir arada toplar.

17 Temmuz 1791'de La Fayette'e bağlı Ulusal Muhafız Birliği, kaçmaya teşebbüs etmesi ve Varennes'de yakalanmasından sonra krala düşman olan, Champ-de-Mars'da toplanmış kalabalığın üzerine ateş açar. "Hainlerin maskelerini indirmek ve köle Avrupa'yı özgürleştirmek için", Yasama Meclisi Avusturya'ya savaş ilan eder. Kral, ikili oyun oynayarak buna karşı çıkmaz, iç savaş yerine yabancı istilacılarla yapılacak savaşı tercih eder. Olayların tersine dönmesi durumunda otoritesini yeniden kurmayı umarlar. Fakat 20 Haziran 1792'den sonra kırmızı başlık takan sans-culottes'lar (baldırı çıplaklar) 10 Ağustos'ta Tuileries Şatosu'nu basarlar. Fransız monarşisi sona erer.

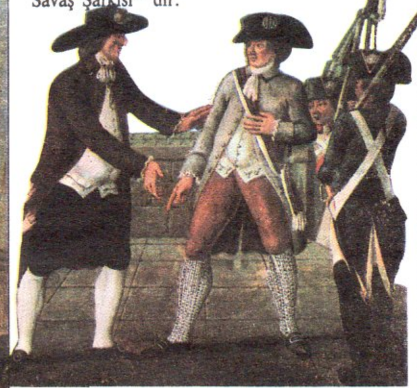

VARENNES: XVI. LOUIS HALKINI BIRAKIYOR. Kral Paris'ten gizlice kaçmak için teşebbüste bulunur. 21 Haziran 1791'de menzil bekçisinin oğlu Jean-Baptiste Drouet'nin onu tanıması üzerine Varennes'de yakalanır. Paris'e dönüşünde halk ona düşmandır. Artık itibarını yitirmiş, halkın gözünden düşmüştür. 10 Ağustos 1792 gecesi yetkilerini kaybeder. 13'ünde ailesiyle birlikte Temple Hapishanesi'ne kapatılır. 22 Eylül 1792'de, şartların kurulmasını zorunlu hale getirdiği yeni meclis, Konvansiyon "Fransız Cumhuriyeti'nin ilk yılını" ilan eder.

"HAYDİ VATANIN ÇOCUKLARI"
25 Nisan 1792'de, Strasbourg'da, Belediye Başkanı Dietrich amatör müzisyen ve şair olan genç bir istihkâm subayının da katılmış olduğu bir yurtseverlik şenliği düzenler. Ondan kitleleri cesaretlendirmesi için bir savaş şarkısı bestelemesi istenir. Rouget de Lisle (1760-1836) şarkıyı gece besteler: Bu "Ren Ordusu İçin Savaş Şarkısı" dır. Şarkı yayıcılar tarafından her yere yayılır. 10 Ağustos'ta Marsilyalı gönüllüler şarkıyı övgüyle söyleyerek Paris'e girerler: Cumhuriyetin Te Deum'u (ilahi marş) "La Marseillaise" doğmuştur.

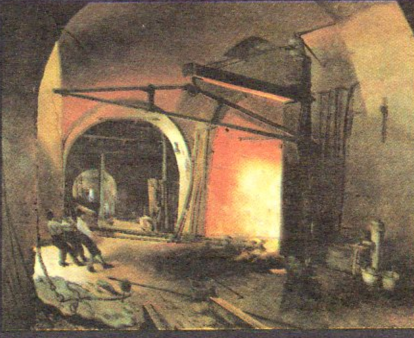
20 Nisan 1792'de savaş ilanından sonra yenilgiler üst üste gelir: Düşman ilerler. 11 Temmuz 1792'de vatanın tehlikede olduğu ilan edilir. Gönüllüler toplanmaya başlar. 3 Ağustos Braunschweig Manifestosu'yla (Kralın saçının bir teline dahi dokunulsa Paris'in yerle bir edileceğine dair) Prusyalılar'ın gelmesinden korkan halkta öfke artmıştır: Eylülde ortam korkunç katliamlara elverişli hale gelmiştir.

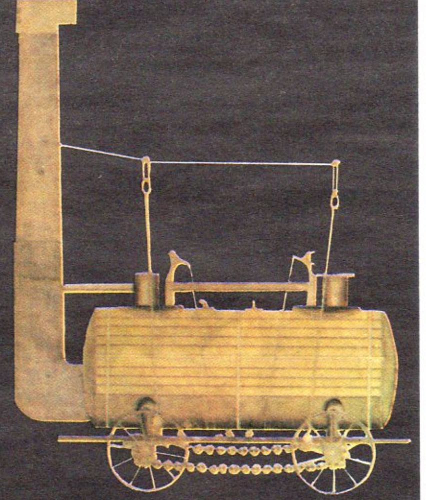

Avrupa romantizmi

Orada, devrim, burjuvazinin zaferiyle sonuçlandı... Orada, I. Napolyon ve büyük ordusu devrim fikrini yaydılar...

Orada, Avrupa, romantizm sesleriyle inledi.... Orada, İngiltere monarşisi dünyada birinci güç oldu...Orada, buhar, yüksek fırın ve dokumacılık endüstrisi devrimini yarattı... Orada, Akdeniz halkları imparatorlukların boyunduruğundan kurtuldu...

BABEUF, İLK KOMÜNİST
1795-1796 kışı çok sert geçti. Halka etmek ve süt dağıtılmasına karşın (altta) yoksulluk büyüktü. Seine yönetim bölgesinde 10 bin kişi öldü. Bu sayı doğumlardan daha çoktu. Gracchus Babeuf, "Halkın Kürsüsü" (Le Tribun du Peuple) adlı gazetesinde tüketim maddelerinin eşitlikçi dağıtımı ve kişilerin sahip oldukları topraklardaki haklarından vazgeçmelerini öngören komünist bir kuram ortaya attı.

"Önündeki bütün engellere ve muhalefete rağmen Devrim" diye yazıyordu Babeuf, "27 Temmuz'a kadar sürdü ve bu tarihten sonra geriledi." Babeuf, arkadaşları Sylvain Maréchal ve Philippe Buonarroti ile birlikte Direktuvar'a karşı "eşitlik için ayaklanmayı" kışkırttı.

Cumhuriyetin korunması

Başlangıçta Parisliler'e günde birbuçuk kilo ekmek ve haftada yarım kilo et garantisi verildiğinden satış karnelerinin ortaya çıkması gecikmedi. 1795 yılının ilkbaharında Temmuz Konvansiyonu ile yeni Halkın Kurtuluşu Komitesi halkın önemli manifestolarıyla karşı karşıya geldi. 20 Mayıs'ta iktidar, devrimci harekete son verdi. 5 Ekim 1795'te kral yanlıları Paris'te iktidarı ele geçirme girişiminde bulundular. Düzeni sağlama konvansiyonunun görevlendirdiği Barras, genç bir topçu general olan Napolyon Bonapart'a çağrıda bulundu. Napolyon, General Danican'ın kralcılarını ezip konvansiyonu kurtardı ve "General Vendémiaire" takma adıyla kendisi bir darbe girişimi düzenledi.

DİREKTUVAR'IN "KRALI", BARRAS
Tipik bir ahlaksız olan ve kuşkuları zenginliği ile üzerine çeken Barras Vikontu Paul, Robespierre'in düşmanlığına hedef oldu ve 27 Temmuz eyleminde etkin biçimde yer aldı. 1795-1799 arasında Direktuvar üyesi olan Barras, Grosbois şatosunda görkemli bir yaşam sürdü.

BOUNARROTİ
"Eşitlik Komplosu Tarihi"nin (1828) yazarı.

GRENELLE ORDUGÂHI'NA TUZAK
Carnot'nun polisleri Babeuf ayaklanmasını bastırdı ve elebaşılarını tutukladı. Ele geçirilemeyen partizanlar 1796 yılının Eylül ayında Grenelle Ordugâhı'ndaki askerleri ayaklandırmaya çalışarak son bir girişimde bulundular.

Carnot Babeuf'ün son yandaşlarını da yakaladı. Elebaşların yargılandığı Yüksek Mahkeme'de dava 1797 Şubat'ında başladı.

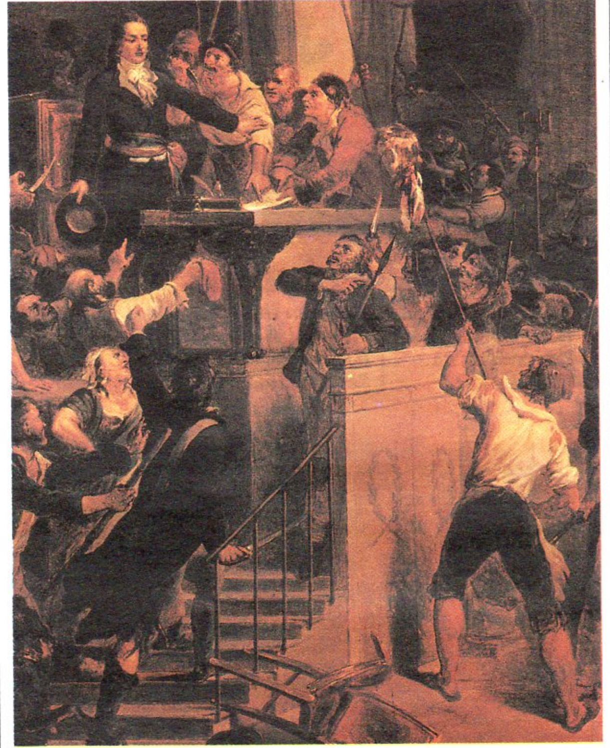

VENDEE BARIŞI
17 Şubat 1795'te La Jaunaye'da kralcıların önderi François de Charette, konvansiyon ile Vendée'lilerin ibadet özgürlüğüne kavuşması ve askerlik hizmetine katılmamasını öngören bir anlaşma imzaladı. Kralcıların hemen hemen tüm önderleri sakinliklerinin karşısında armağanlar aldılar ve zengin oldular.

KRALCILARIN TEHLİKESİ
Kralcıların beyaz terörünün acımasızlığı Direktuvar döneminin acımasızlığıyla rekabet halindeydi. Provence'da "Güneşin Yoldaşları" Jacobenler'i topluca öldürdü. Dehşet saçan bir önleme girişiminden sonra Vendée pasif duruma getirildi. Ancak 27 Haziran 1795'te bir İngiliz filosu Morbihan'dan gelen üç tabur sığınmacı getirdi (altta). 10 bin kral yanlısı onlara katıldı. Quilberon Adası'na kadar çevreleri sarılı olan kralcılar Hoche'un Cumhuriyetçiler'den kurduğu birliklere yenildiler.

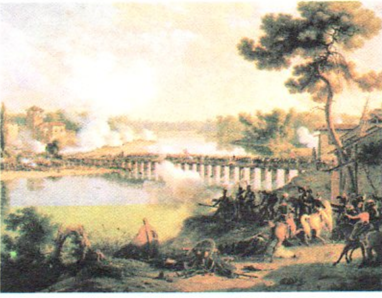
1795 yılının Eylül ayında ilan edilen anayasa, yasama iktidarını iki meclise verdi: Beşyüzler Meclisi ile İhtiyarlar Meclisi. Yürütme gücü ise beş direktöründü. Direktuvar adı verilen yeni rejimde kamu çalışmaları zengin soyluların sorumluluğu altındaydı. Direktuvar'ın eleman politikası konvansiyonunkinden farklı değildi. Jakobenler'in ve karşı devrimcilerin karşısında Direktuvar ılımlı bir cumhuriyet görüşünü savunuyordu. İbadet özgürlüğü ve ulusal eğitim sistemini çalışır duruma getirdi. Bunalımı çözmeksizin, çıkar çevrelerinin yararına, duruma uygun bulmadığı seçimleri geçersiz saymakta ve orduya dayanmakta duraksamadı.

DEVRİMİN SON GÜNLERİ
Paris'i kırıp geçiren kıtlık, kenar mahallelerde yaşayan "oyuk karınlı" halkı "altın karınlı" uzlaşmacılara karşı ayaklandırdı. 1 Nisan 1795'te manifestocular ekmek isteyerek meclise saldırdılar. Cop darbeleriyle geri püskürtüldüler. 20 Mayıs'ta yeni bir ayaklanma ile meclis işgal edildi. Meclisin basılmasına karşı çıkan temsilci Jean Fréaud öldürüldü ve sopaya gerilen başı Cumhurbaşkanı Boissy d'Anglas'ya götürüldü (üstte). Ancak başkaldırı öndersiz kaldı. İsyancılar yerlerini bırakmaya karşıydılar. General Menou'nun yönettiği bastırma girişiminde kan döküldü. Başkandıranlarla uzlaşan 6 Montanyar milletvekili idam edildi ve geri kalan 62'si meclisten ihraç edildi.

İtalya seferi

İlk zamanlarda dünyaya barış sunmayı düşleyen devrimci Fransa 21 Nisan 1792'den beri savaşıyordu. Birçok kez yenilgiye uğradıktan sonra asker sayısının düşmandan çok ve silahların üstün olması nedeniyle bütün cephelerde zafer kazandı. Devrimci ideoloji "doğal sınırlara" kadar ulusal topraklara yayılmak ve "dost cumhuriyetler" ile "kardeş devletleri" çevrelemek istiyordu. Ne var ki, İngiltere ile Avusturya bu anlayışta değildi. Bu tarihlerde, para sıkıntısından yıkıma uğramış, hastalıktan kıvranan ve askerlikten kaçan Direktuvar orduları yetkinliklerini yitirme noktasındaydı. Carnot, İtalya ordusunu 1794'ten beri düş kuran ve cesur bir plana boyun eğen Bonapart'a teslim etti. Genç general insanlara enerji vermesini biliyordu. Kamuoyunda bir imaj yaratmaya çalışıyordu. Askerlerine, kendilerini vatanlarına ve ona sadakatle adamlarının karşılığında görkem ve zenginlik sözü veriyordu.

İTALYA ORDUSU
73.000 Avusturyalı ve Piemonteliye karşı 45.000 kişiden oluşuyordu. Bonapart'ın Masséna ve Augereu gibi onun yetkesini kıskanan eski askerlerden teğmenleri vardı. Önce Millesimo ve Mondovi'de Piyemonte ordusunu yendi (Nisan 1796). İtalya ile ateşkes imzalandıktan sonra Po'nun kuzeyi ile Lodi Köprüsü'nün ayaklarına çekilen Avusturya ordularına saldırdı (Mayıs 1796, üstte). İkinci aşamada Mantova'yı kuşattı ve Castiglione (Ağustos 1796, aşağıda), Arcole (Kasım 1796, altta) ve Rivoli'ye düşman olan yardımcı birlikleri yenilgiye uğrattı. Mantova, teslim anlaşması imzaladı. 18 Ekim 1797'de Avusturya Campoformio Anlaşması'nı imzaladı. Ren Nehri'nin sol kıyısındaki toprakları Fransa'ya verdi. Milano'yu bıraktı, ancak Venedik'i aldı. Daha sonra da Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu sorununa çözüm arandı.

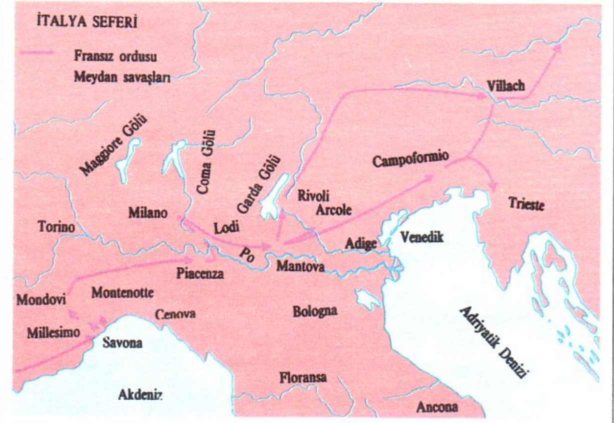

İTALYA'NIN YAĞMALANMASI
Direktuvar ordularına, seferleri sırasında rastladıkları makineleri, işçiler ve teknikleri Fransa'ya getirme emri verildi. Burada, ülkenin sanayi gücünü geliştirmek ve rakiplerini yıkmak söz konusuydu. Yarar sağlayan ticaret anlaşmaları Fransız mallarının darboğazı atlatmasını garanti altına aldı. Bu ekonomik savaşa özellikle İtalya'da çok sayıda olan sanat yapıtlarının yağmalanması da eklendi. Buradaki büyük müzelerde sayısız sanat hazineleri yer alıyordu. Tolentino Anlaşması (Şubat 1797) ile Louvre Müzesi İlkçağ'ın başyapıtlarını elde ederek zenginleşti. 1798'de sanat yapıtlarının Fransa'ya getirilmesinde büyük bir patlama kaydedildi ve bunlar, müzenin katına yerleştirildi. İngiliz karikatürcü James Gillray, Bonapart'ı bir gangster şefi olarak betimlemekte gecikmedi.

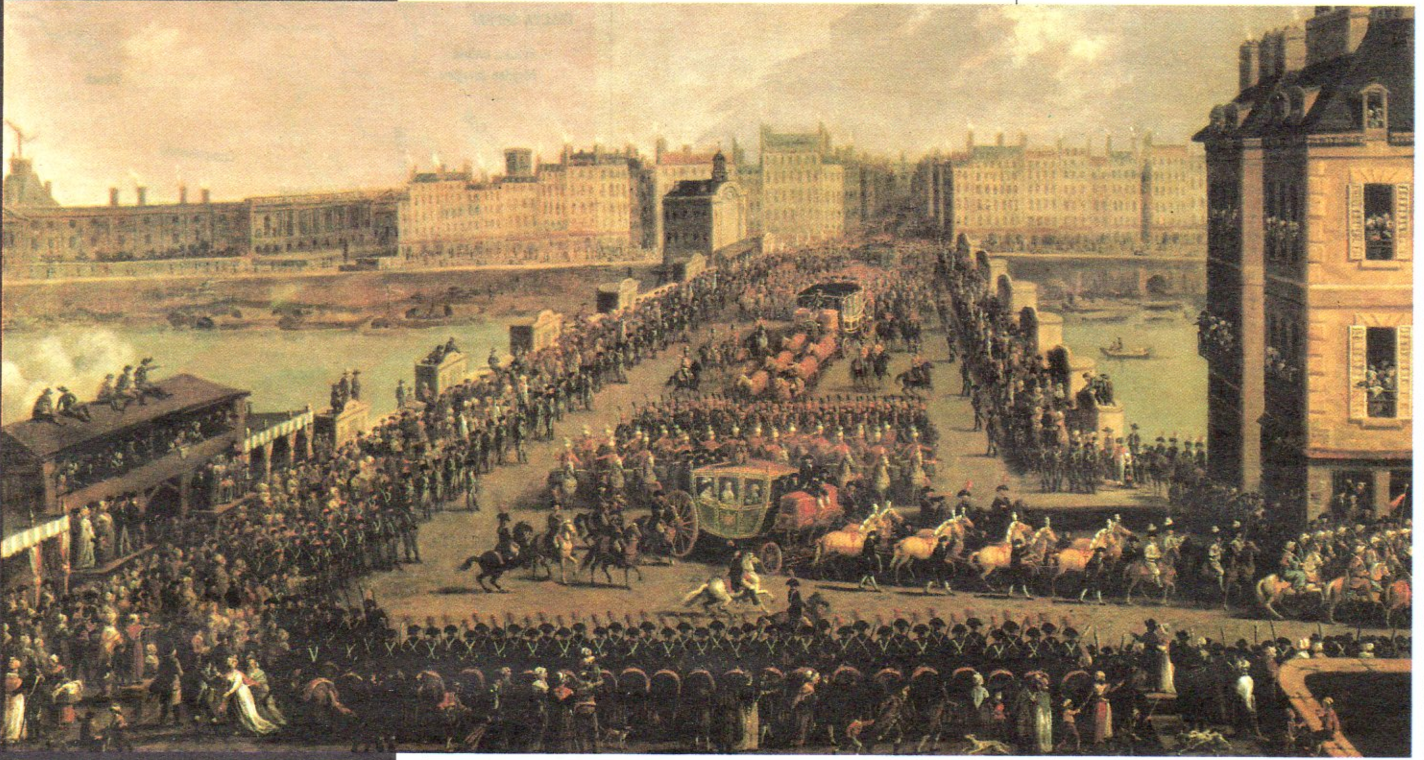

Bir yerden bir yere giderken hız kazanılması, saldırıların yoğunlaşması ve yerel güçlülüğün geçerli olması... Bunlar, emir veren konumundaki generalin stratejisini olağanüstü duruma getiriyordu. 15 Mayıs 1796'da Napolyon, zaferle Milano'ya girdi. Barış görüşmelerinin sorumluluğunu üstlenerek savaşın bu döneminde Direktuvar'a kendi görüşlerini dayattı ve gerçek bir İtalya kralı gibi davrandı. 15 Kasım 1796'da Arcole Köprüsü'nü yaylım ateşi altında geçerken ve dört yıl sonra Montebello'da tutkusunu açıklarken, ("Şimdiye kadar yaptıklarım hiçbir şey değildir") Napolyon, cumhuriyete inanıyor muydu?

CUMHURİYET İÇİN KILIÇ

16. yüzyılda Korsika'ya yerleşmiş İtalyan asıllı bir ailenin çocuğu olan Napolyon Bonapart, 15 Ağustos 1769'da Ajaccio'da dünyaya geldi. XVI. Louis'nin verdiği bir bursla teğmen, Robespierre'in sayesinde general oldu. Yozlaşmayanlar'ın etkisiyle ordu komutanlığına getirildi. Topçu subayı ve Jakoben olan Napolyon, General Dugommier'nin emri üzerine 1793'te Toulon'u alarak askeri dehasını gösterdi. 13 Vendémiaire'de (Fransız devrim takviminin ilk ayı) Paris'te Saint-Roche Kilisesi'ne yürüyen kralcılara topla ateş açtı. Kısa sürede üne kavuşarak kibarların salonlarına davet edildi ve bu salonlardan birinde gelecekte eşi olacak Joséphine de Beauharnais'ye rastladı. İtalya savaşı sırasında ona teslim edilen yoksullardan oluşmuş bir orduyu kahraman yaptı (solda). Cumhuriyet, kendine bir kılıç bulmuştu. Barras'nın koruduğu ufak tefek, düz siyah saçlı, hastalıklı sarı benizli Napolyon aksanlı konuşuyor, ancak konuştuğu kimseleri bakışlarıyla etkiliyordu. Çok daha sonra kendi destanını sahneleyecekti.

LEJYON DONÖR
Napolyon, devrime uygun yurttaşlar arasındaki eşitlik düşüncesini yıktı. Çünkü, "İnsanlar değersiz ancak duygularını okşayan şeylerle yönetilirler" diye düşünerek sivil veya askeri değerlilikleri ödüllendirmek için Lejyon Donör nişanını ortaya attı.

KUTSAL TÖREN
2 Aralık 1804'te güneşsiz ve soğuk bir havada çevresini saran Memluklar'ın eşliğinde çok sayıda süvari bölüğü ve silahlı habercilerden oluşan imparatorluk alayı saat 10.00'da Tuileries'den yola çıkarak Pont-Neuf'ü geçti (üstte), kalabalığın alkışları arasında Notre-Dame'a doğru yürüdü.

İmparatorluk rejimi ve ailesi

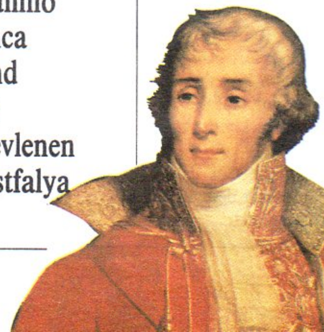
1804 Anayasası Napolyon Bonapart'a imparator unvanını tanıdı ve ona imparatorluğun mirasçısı olarak cumhuriyet hükümetini teslim etti... Bundan başka, vârisi bulunmadığından imparatorluğun mirasçısı, ağabeyi Joseph oldu. Napolyon hakların eşitliğine, siyasal ve sosyal özgürlüğe ve ulusal malların satışının vazgeçilmezliğine saygı göstereceğine ant içmek zorunda kaldı. Ancak yeni rejim aslında askeri bir diktatörlüktü. Sonra, çok sayıda saray ve şato imparatora verildi: Louvre, Tuileries, Compiègne, Meudon ve Fontainebleau.

Yeni imparatorun erkek kardeşleri ile kız kardeşlerine onurlar verildi. Napolyon, onlara yetkiler dağıttı. Joseph, Napoli daha sonra da İspanya Kralı oldu; Canino Prensi Lucien'in kardeşiyle arası açılınca saltanat süremedi. Elisa Toscana Grand Düşesi, Louis Hollanda Kralı, Pauline Guastalla Düşesi, Joachim Murat ile evlenen Caroline Napoli Kraliçesi, Jérôme Westfalya Kralı oldu.

PRENS EUGENE DE BEAUHARNAIS
(1781-1824)
İtalya Genel Valisi, İmparatoriçe Joséphine'in daha önceki evliliğinden olan oğlu ve Napolyon'un çok sevdiği üvey çocuğu.

JOSEPH FOUCHE
(1759-1820)
1799'da Genel Polis Bakanı olan Fouché kuşku duyulan ve güçlü bir kişilikti. Napolyon ondan kuşkulandığında 1810'da gözden düştü ve 1815'te Yüz Gün sırasında sarayını geri alabildi.

TALLEYRAND
Bénévent Prensi, Dış İlişkiler Bakanı, akıllı, becerikli ve kinik siyaset adamı, eski Piskopos Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838) sırasıyla cumhuriyete, Napolyon'a ve XVIII. Louis'ye hizmet etti. Geleceğini garanti altına aldıktan sonra 1808 yılından beri tahta çıkmasına çalıştığı Napolyon'a ihanet etmekte duraksamadı.

Haber alan imparator onun dış işlerindeki görevine bir şiddet sahnesi ile son verdiyse de, yerine ona eşdeğer kimseyi bulamadı. XVIII. Louis, Napolyon'un tahttan indirilmesine katkıda bulunduğundan ötürü onu ödüllendirerek bakanlık verdi. 1815 yılında Viyana Kongresi'nde Fransa'yı temsil etti.

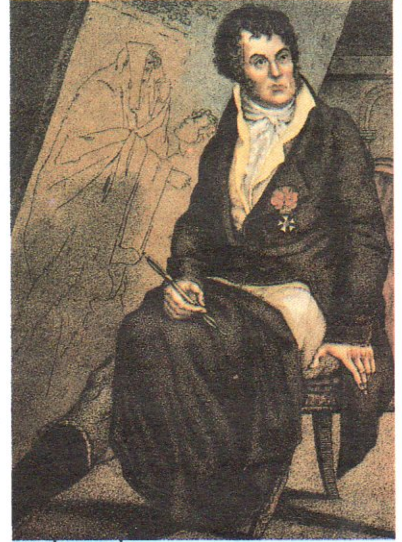

KUTSAL TAÇ
Napolyon için özel olarak yapılan taç, üzerinde Aziz Benoit'nın başlığından ve Saint-Denis hazinesinden elde edilen kabartma olarak yerleştirilmiş - işlemeli, kabartma süs taşı- veya oyulmuş - oyma süs taşı- değerli taşlar bulunan bir altın destekten oluşuyordu. Mareşal Murat, Notre-Dame'da ilerleyen alayın başında yürürken onu bir yastığın üzerinde taşımıştı.

Bonapart, Fransa'nın İtalya'yı fethinden başlayarak İtalya Cumhurbaşkanlığı'nı güvence altına aldı. İmparator olduğunda Milano'ya giderek 26 Mayıs 1805'te Dôme Katedrali'nde İtalya'nın kutsal kralı oldu. Napolyon, başına-bir zamanlar Şarlman tarafından taşınan-demir taçı koydu ve "Onu bana Tanrı verdi, ona dokunacak olanlar dikkat etsinler" dedi. Böylece, İtalya Cumhuriyeti, İtalya Krallığı'na dönüştü. Ona imparatorluk ambleminin horoz, fil veya aslandan oluşması önerildi. Ancak imparator eski Roma lejyonlarını ve onların simgelediği gücü anımsatan kartalı yeğledi. 1812'den sonra amblemde bezeyici bir unsur olarak arı da yer aldı.

NAPOLYON, JOSEPHİNE'E TAÇ GİYDİRİYOR
Napolyon'un önünde diz çöken imparatoriçe tacını giymeye hazırlanıyor. İmparator ailesinin dinsel nikâhı Papa VII. Pius'un isteği üzerine ancak kutsal arifede kutlanmıştı.

LOUİS DAVİD
(1748-1825).
General Bonapart'ın coşkulandırdığı Louis David, imparatorluğun baş ressamlığına atandı ve taç giyme törenini resimlemesi için kendisine resmi sipariş verildi. 1807'de biten resimde imparatoriçenin taç giymesini betimledi.

NAPOLYON, KENDİ TACINI KENDİ GİYDİ
Meşruluğunu kabul ettirmek isteyen Napolyon kutsanma ve taç giyme törenine katılan papayı elde etti. Ancak, kutsandıktan sonra tacın kendisine ulus tarafından verildiği düşüncesiyle, geleneklere aykırı olarak kendi tacını kendi giydi. Sonra da, papa olacaklara boyun eğmiş oturup dua ederken ve kutsamada bulunurken kraliçenin tacını taktı.

Büyük imparatorluk

Fransa ile İngiltere arasındaki rekabet, Napolyon'un iktidardan düşmesine kadar geçen süre içinde imparatorluğa karşı birbirini izleyen koalisyonların doğmasına yol açtı. 1805 yılında kurulan üçüncü koalisyona İngiltere, Avusturya, Napoli Krallığı, Rusya ve İsveç katıldı. İngiltere'yi ele geçirme projesinden vazgeçen Napolyon ordusunu Avusturya ile Rusya'nın üzerine çevirip Viyana'ya yürüdü. Avusturyalılar ile Ruslar 2 Aralık 1805'te Viyana'nın yüz kilometre kuzeyinde bulunan Austerlitz'de yenilgiye uğradılar. Bu, Napolyon'a Presbourg'da (günümüzün Bratislava'sı) Avusturya'nın zararına bir barış antlaşması imzalama olanağı verdi. Avusturya, İtalya ve Almanya'daki bütün topraklarını kaybetti.

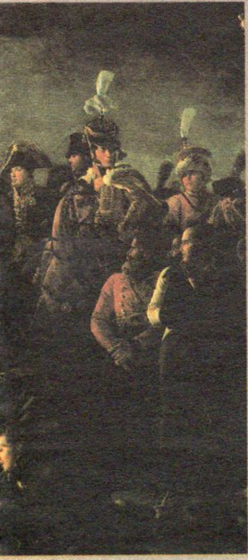
İNGİLTERE'Yİ İSTİLA PROJELERİ Devrimden bu yana hazırlanan İngiltere'yi istila projeleri bir tünel kazılması ya da aerostat (balon) kullanılması gibi genellikle düşseldi. 1803'te Napolyon, İngiltere'ye saldırmak için 150.000 kişilik bir güç ile 2.000 gemiden oluşan bir filo kurdu. Bu donanmanın yol alması denize hâkimiyeti gerektiriyordu. Ancak İngiltere'nin Trafalgar'da filoyu yok etmesi bu ele geçirme projesine son verdi.

NELSON'IN ÖLÜMÜ Belkemiğine isabet eden bir gülle sonucunda Trafalgar galibi, İngiltere'ye denizde kazandırdığı zaferi yaşayamadı.

AUSTERLİTZ Sayı karşısında zekânın kazanmasına örnek bir zafer oldu. Meydan savaşına katılan 45.000 Fransız, Kutusov'un komutasındaki 90.000 Avusturyalı ile Rus'tan oluşan orduyu yendi. Üstte, General Rapp.

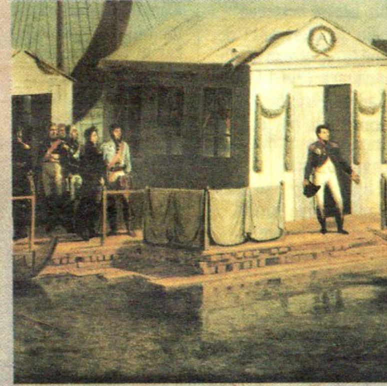

Napolyon'a düşmandan elde edilen ganimetleri sundu: 186 top (Vendôme sütununun yapılması için eritildi), 45 bayrak, 30.000 kişi esir alındı. Düşmanın ölü ve yaralı sayısının 15.000 olmasına karşın Fransızlar'da bu sayı 7.000'di.

Dördüncü koalisyon Prusya, Rusya ve İsveç'in müttefiki İngiltere'nin girişimiyle 1806-1807 yıllarında oluşturuldu. Fransız ordusu Prusya'yı ezmek için Almanya'yı geçti. Kralın komutasındaki Prusya ordusu Auerstedt'te Mareşal Davout'nun ordusuyla çarpıştı. Aynı gün -14 Ekim 1806- Napolyon da, Lena'da bizzat başka bir Prusya ordusuyla savaşıyordu. Fransızlar, savaşı kazanarak Berlin'e girdiler ve düşmanı Prusya topraklarında bir baştan öte başa kovaladılar. Napolyon, İngiltere'nin 16 Mayıs 1806'da giriştiği denizden ablukaya acil bir cevap olarak karadan abluka kararı verdi. Avrupa ile İngiliz adaları arasındaki ticareti bütünüyle yasaklayan bir karar Napolyon'u Avrupa'ya egemen olmak için etkili sonuca gidecek bir girişimde bulunmaya zorladı. Bundan sonra geriye sadece 8 Şubat 1807'de Eylau'da enerjiyle direnen Ruslar kaldı, onlar da haziranda Friedland'da yenilgiye uğradılar. Tilsit'te Nieman Irmağı'nda bir kayığın güvertesinde barış imzalandı. Fransız İmparatorluğu yükseliş döneminin doruğunu yaşıyordu.

NAPOLYON BERLİN'E GİRİYOR
27 Ekim 1806'da olağanüstü güzel bir havada Napolyon, sessiz ve meraklı bir kalabalığın gözleri önünde Berlin'e girdi.

NAPOLYON VE I. ALEXANDRE
Napolyon ve Rus İmparatoru I. Alexandre Haziran 1807'de Niemen'de buluşarak barış antlaşması imzaladılar ve bütün art niyetlerden uzakta gelecekte müttefik olma sözü verdiler.

EYLAU'DA
(Üstte), Murat fantastik bir saldırıyla bu meydan savaşında "Prenslere barış sevgisi ve savaş korkusu vermek için büyük çapta bir kasaplık yapıldı" diyen Napolyon'un bulunduğu mezarlığı tehdit eden Rus ordusunu durdurdu.

Yükseliş dönemi ve ilk çatlaklar

1808 yılında Fransa'nın üstünlüğü Avrupa kıtasında güvenceye alınmıştı. Bununla birlikte imparatorlukta ilk çatlaklar da ortaya çıkmaya başlıyordu. Tilsit'teyken gelecek yıl yeniden buluşmaya söz veren iki imparator, Napolyon ve Alexandre, 1808 Ekim'inde Erfurt'ta yapılan görkemli kabullerde buluştular. Napolyon, Rus İmparatoru'na verdiği Avusturya'yı ılımlılaştırma sözünü İspanya'da düzeni sağlamaya çalıştığı yıllarda tutamamıştı. Aslında, imparatorluğun birlikleri bazı karşılaşmışlar ve Fransa, İngiltere'nin özenle sürdürdüğü korkunç, tüketici bir savaşa girmişti.

Napolyon, İspanya kraliyet ailesini bölen uyuşmazlıklardan yararlanarak İspanya tahtına kardeşi Joseph'i yerleştirdikten sonra yarımadaya silahlı bir barış dayatmaya karar verdi. Hemen erkek kardeşini Madrid tahtına çıkardı, ancak kısa süre sonra Avusturya'nın savaşa hazırlandığını öğrendi. İngilizler'den ve gerillalardan alınan ganimetleri askerlerine bırakıp Paris'e geldi. Nisan 1809'da Avusturya, Fransa'ya savaş açtı ve Napolyon'un müttefiki Bavyera Krallığı'nı istila etti. Napolyon, zaferle sonuçlanan bir dizi meydan savaşından -Landshut, Eckmühl, Ratisbonne- sonra Bavyera'yı özgürlüğüne kavuşturdu. Ordusunu Avusturya'nın başkenti Viyana'ya yönlendirerek burayı kuşattı. Kentin kuzeyine, Tuna'ya kadar çekilen Avusturya birlikleri köprüleri yıkarak bir gözdağı verdiler. Napolyon, Tuna Nehri'ne köprüler yaptırdı. Birliklerini Lobau Adası'na getirdi. Prens Eugene'in İtalya ordusundan da yardım alıp bir sürpriz yaparak nehri geçti. 5-6 Temmuz 1809'da Wagram Ovası'nda Avusturya ordusu ile savaştı. 14 Ekim 1809'da yapılan Schönbrunn Antlaşması, Avusturya için çetin bir barış oldu. Bu antlaşma ile İmparator I. François, kızı Marie-Louise'i, Rus İmparatoru'nun kız kardeşiyle evlenmeyi tercih edecek olan Napolyon ile evlendirdi.

JOSEPH BONAPARTE
Napolyon'un ağabeyi, imparatorun kışkırtmaları sonucunda IV. Charles, ardından da oğlu VII. Ferdinand'ın tahttan indirilmesinden sonra tüm kararsızlığına karşın İspanya tahtına çıktı. İspanya ulusunun Fransızlar'a karşı başlayan direnisi Joseph'in başkent Madrid ve yakın çevresindeki otoritesini sınırladı. Ülkenin geri kalanı ise ona boyun eğmeyi kabul etmeyen Fransız generalleri ile 1808'de İspanya'ya gelen, İngilizler'in müttefiki, başkaldırmış gerillaların denetimindeydi.

1810 yılında Fransız İmparatorluğu 130 yönetim bölgesine ayrılıyordu. Napolyon ise Ren Konfederasyonu'nun "koruyucusu" İtalya Kralı, İsviçre Konfederasyonu'nun "arabulucusu"ydu.

NAPOLYON, MARIE-LOUİS İLE EVLENİYOR
Louvre Müzesi'nde. Saltanatını kutsallaştıran devrimin mirasçısı Napolyon, Avusturya İmparatoru I. François'nın kızı, devrim sırasında giyotinle idam edilen Fransa Kraliçesi Marie-Antoinette'in yeğeni Marie-Louis ile evlendi. Napolyon'un imparatorluğun dengesini sağlayacağını ve Josephine'in ona veremediği çocuğu vereceğini umduğu bu evlilik 2 Nisan 1810'da gerçekleşti.

NAPOLYON VE ROMA KRALI
Napolyon'un büyük bir istekle beklenen oğlu 20 Mart 1811'de doğdu ve Roma Kralı unvanına sahip oldu. Kader, gücünün doruğunda bulunan imparatora acımasız davrandı -şair, Napolyon için şu ünlü cümleyi söylüyordu: "Gelecek, benim". Çünkü, oğlunu büyük bir tutkuyla sevmesine karşın üç yıl sonra ondan ayrılmak zorunda kaldı. Marie-Louise eşini Elbe Adası'na ve Sainte-Hélène'e sürgüne gönderildiğinde izlememesi gerektiğine kolayca inandırıldı.

SAN ENGRATA MANASTIRI'NIN ALINIŞI
(Şubat 1809)
Manastır, dört ay süren Saragossa kuşatması sırasında alınmıştır. Fransız kuşatmacılar kenti ev ev, kat kat almak zorunda kalmışlardır. Kuşatmanın sonunda yörede yaşayan 54.000 kişi açlıktan, salgın hastalıktan, savaştan ölmüştür. Fransızlar'ın ölü ve yaralı sayısı ise 10.000'dir.

"DOS DE MAYO"
(2 Mayıs 1808)
Goya bu resminde İspanyol halkının Fransızlar'a karşı ayaklanmasını betimlemiştir. Fransızlar, burada eski Mağripli işgalcilere benzetilmekle birlikte Madrid'deki Memluklar'ın sayıları Fransız ordusuna oranla çok azdı. Napolyon'un "dinsiz" askerlerine karşı girişilen "bıçak savaşı" 2 Mayıs 1808'de başladı. İspanya kıyımlara sahne oldu. İspanyollar'ın Fransız işgalcilerine karşı duydukları nefret yeni bir dinsel düşünceyle sürdü: "Bir Fransız öldürmek günah değil midir?" "Hayır, ancak bu sapkın köpekler öldürüldükçe cennete gidilir."

WAGRAM MEYDAN SAVAŞI
(6 Temmuz 1809)
Napolyon'un arkasında, geri planda, Muhafız Ordusu'nun komutanı Mareşal Bessières, atı atılan bir gülle ile devrildikten sonra yere düşüyor. Fransız ordusunun bir bölümünün İspanya'da savaşmasından yararlanan Avusturya, İngiltere'nin güdülemesiyle öcünü almaya girişti. Fransızlar'a Viyana kapılarını açan zaferle sonuçlanan bir savaştan sonra Essling ve Aspern (21 Mayıs 1809) meydan savaşları sonuçsuz oldu. Ancak 6 Temmuz'da Napolyon Wagram'da, Avusturya Sarayı'nı barış istemek zorunda bırakan kesin bir zafer kazandı.

"MARİE-LOUİSE"LER
1812 yılının sonu ile 1813'te askere alınanlara takma ad olarak imparatoriçenin adı verildi. Bedenleri güçsüz, donanımları yetersiz, yeni talim görmüş, açlıktan zayıflamış, yürümekten yorgun düşmüş ve hasta olan bu askerler büyük bir coşku, cesaret ve özveriyle savaşa gittiler.

Çöküş

Alexandre ile Napolyon'un arasındaki anlaşma sona erdi. Haziran 1812'de Fransız, Alman, Avusturyalı, Polonyalı ve İtalyanlar'dan oluşan 500.000 kişilik büyük ordu Rusya'ya girdi. Bu durumda Ruslar geri çekildiler, yakılıp yıkılan köyleri bırakarak ihtiyatlı bir siyaset izlediler. Ancak, Moskova yakınlarında Fransızlar'ın Moskova adını verdikleri Borodino'da Rus ordusu savaşmayı kabul etti. Napolyon, zaferle Moskova'ya girdi. Kent, iki gün sonra Vali General Rostopçin'in emriyle yakıldı.

BEREZİNA'NIN GEÇİLMESİ
Berezina, Ruslar'ın çevirme harekâtından kurtulan büyük ordunun yenilgisine yol açan bir meydan savaşının sonucunda geçilmiştir. Üstte, sağ kalanların esir edilişi görülmektedir.

Bundan sonra, dayanılmaz koşulların sonucunda Rusya'dan geri çekilme harekâtı başladı. Geri çekilmeyi belirleyen, büyük ordudan geriye kalanların -65.000 kişi kalmıştı- 25-29 Kasım 1812'de kendilerini ezmeye çalışan üç Rus birliğini durdurmak için Berezina'da verdikleri savaş oldu. Ruslar iki nehirden de püskürtülürken büyük ordu, General Elbé'nin köprü mühendislerinin yaptıkları köprülerden akarsuyu geçti. Avrupa Napolyon'a karşıydı. Napolyon artık güçsüz düşmesine karşın 1813 yılının başında birkaç başarı daha elde etti. Ancak 18 Ekim 1813'te Leipzig'de yaptığı Uluslar Meydan Savaşı'nda yenildi.

"TERÖRÜN İKİ KRALI" Karikatürde kanlı Leipzig Meydan Savaşı'nda uğranılan kayıplar ima edilmektedir.

BORODİNO Moskova'ya yüz kilometre uzaklıkta bulunan Borodino'ya gelen Kutusov (1745-1813) Rus ordusunun komutasını ele aldı. Fransızlar'ın Borodino cephesinde yollarını engelledi. 7 Eylül'de yapılan meydan savaşına 140.000 Rus, 127.000 Fransız askeri katıldı. Günün sonunda savaş meydanında yaralı ve ölü 80.000 kişi yatıyordu. Ruslar, Napolyon'un 13 Eylül'de girdiği Moskova üzerinden geri çekildiler.

Düşüş

1814 yılının başında koalisyon kuran birlikler -Avusturya, Prusya ve Rusya-Ren Nehri'ni geçerek Fransa'yı istila ettiler. Fransa Savaşı başladı. Sık sık üç veya dört düşmana karşı tek başına savaşmış olan Napolyon, müttefikleri Brienne, Champaubert, Montmirail ve Montreau'da teker teker yendi. Ancak sonuçta bu kadar çok sayıda düşmanın karşısında yenilerek, mareşallerinin baskısı altında 6 Nisan 1814'te Fontainebleau'da tahtını bırakmak zorunda kaldı. Rus İmparatoru Alexandre ona, sürgün yeri olarak Korsika'nın doğusundaki Elbe Adası'nı verdi. Napolyon, Şubat 1815'e kadar bu minik krallıkta hüküm sürdü. Ancak 1 Mart'ta Juan Körfezi'nde kıyıya çıktı, ondan yana olan Alpler'den ve Dauphine'den geçerek Fransa'ya geldi, 20 Mart'ta Paris'e girdi. Bu tarihlerde hüküm süren XVI. Louis'nin kardeşi XVIII. Louis, Fransa'dan ayrılmak ve yüz günlüğüne tahtını Napolyon'a bırakmak zorunda kaldı.

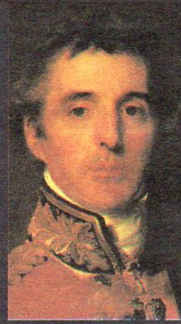
FRANSA SAVAŞI (1814) Silahlı Avrupa'nın istilasına karşı Napolyon bir avuç askerin başında düşmanlarını karışıklığa itecek bir dizi parlak zafer getiren şimşek gibi manevralarıyla "büyük askeri dehasını ortaya dökerek" Aisne ile Sen arasında durmaksızın koşuştu. Ancak düşman ordusu kendini sürekli yeniliyor, sayısını takviye ediyordu. Napolyon sonunda yenildi ve müttefik ordusu Paris'e girdi.

ELVEDA FONTAİNEBLEAU Napolyon, Mareşal Marmont'un saftan ayrılmasından sonra ordusunun bir bölümünden yoksun kalarak Fontainebleau'ya çekildi. İmparator 6 Nisan 1814'te tahtından indirildi ve 20 Nisan'da Muhafız Ordusu'na elveda dedi. 1. Muhafız Taburu'nun sancağını öptükten sonra onu Elbe Adası'na götürecek geminin beklediği Frejus'ye hareket etti.

ELBE ADASI'NDAN DÖNÜŞ Bourbonlar'dan halkın hoşlanmaması, öldürülmesi tehlikesi ve uzak bir yere gönderilme riski Napolyon'a geri dönme kararı verdirdi. 1 Mart'ta 700 kişinin başında Juan Körfezi'nden gemiye bindi. Grenoble, Lyon yoluyla 20 gün sonra Tuileries'ye gelerek şiddetle karşılaşmadan imparatorluğunu geri aldı. Gitmeden önce söylediği "Ulusal renkli kartal, Notre-Dame'ın kulelerine kadar bir çan kulesinden diğerine uçacak" sözünü tuttu.

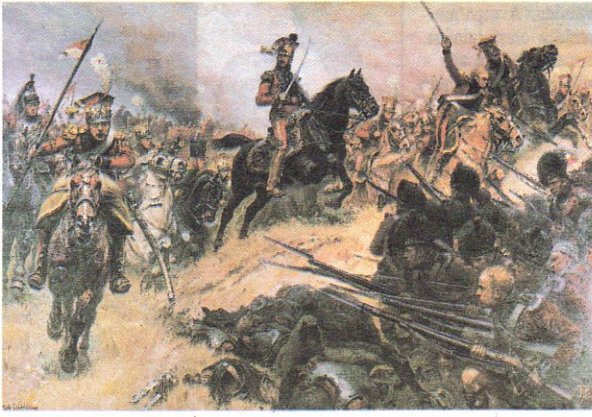

WELLINGTON Wellington Dükü Sir Arthur Wellesley (1769-1852) Fransızlar'ı Portekiz ve İspanya'dan çıkarma görevi kendisine verilmeden önce Hindistan'da görevliydi (1809-1814). Waterloo'da İngiliz, Hollandalı ve Belçikalılar'ın oluşturduğu Kuzey Ordusu'nun başında Prusyalılar gelinceye kadar Fransızlar'ın saldırılarına dayandı.

BLÜCHER Wahlstatt Prensi ve Mareşal Blücher (1742-1819) Prusya ordusuna komuta ediyordu. Yağlı olmasına karşın enerjikti. Almancada "önde giden" anlamına ona "Vorwaerts" adı takılmıştı. Waterloo Savaşı'na katılması müttefiklere kesin sonuca ulaşma fırsatı verdi.

18 Haziran 1815'te saat 11.30'da başlayan çarpışmalar zorlu ve sonuçsuz oldu. Napolyon, saat 16.00'da İngiliz ordusunun tükeneceğini düşünüyordu. Bu sırada 1 kilometreden daha kısa bir cephede görevli süvarinin -10.000 kişi- başına Ney geçti. Bu "çelik denizinin" önünde İngiliz piyade erleri kare nizamı oluşturdular (üstte ve altta).

SAVAŞIN DÖNÜM NOKTASI
İngiliz piyadeleri, karabinacıların, mızraklı süvarilerin, dragon süvarilerinin, avcı erlerinin ve muhafız kıtasının saldırılarına direndi. Bazı kare nizamları Fransızlar'ın zafer kazandığına inandıracak biçimde kırıldı. Fransız ordusunun sağ kanadını kıran Prusya ordusunun ani saldırısı günün kaderini belirledi.

Waterloo

Kısa süre sonra savaş yeniden başladı ve Napolyon, Belçika'nın Brüksel kenti yakınlarında Waterloo'nun "donuk ovası"nda son savaşına girişti. Alman, İngiliz, Belçikalı ve Hollandalılar'dan oluşan General Wellington komutasındaki ordu Prusyalılar'ın yardımıyla imparatorluk ordusunun saldırı yönünü şaşırttı. İmparatorluk bitti, destan başladı.

SON KARE NİZAMI
Saat 21.00'de Fransızlar'ın geri çekilmesi tam bir bozguna dönüştü. Napolyon 1. Muhafız Alayı'nın 1. Taburu'nun oluşturduğu kare nizamının ortasında Waterloo'dan ayrılıp Paris'e gitti. 1. Avcı Alayı'nın 2. Taburu'nun kare nizamında sürdürdüğü son çarpışma General Cambronne'un ünlü "Muhafız Birliği öldü ve teslim olmadı" ve "Ö...." sözlerinde yankılandı.

WELLİNGTON İLE BLÜCHER
Waterloo Savaşı'nın akşamında İngilizler "God save the king" (Tanrı, kralı korusun), Prusyalılar "Herr Gott. dich laben wir" (Aziz Tanrım, sana şükrediyoruz) müziklerini çalarken Wellington ile Blücher buluşup birbirlerini kutladılar.

KONGRE AVRUPASI
Aralarında bir imparatorluk - Avusturya (yukarıda imparator I. Franz)- ile beş krallığın (Prusya, Bavyera, Saksonya, Wurtemberg ve Hannover) bulunduğu 39 devletten oluşan ve Frankfurt diyetine vekil gönderen Germen Konfederasyonu'nun doğuşuna sahne oldu. Her türlü kararın oybirliğiyle alınması gerektiği diyetin hiçbir icra gücü yoktu. Polonya parçalanmış ve Rusya, Prusya ve Avusturya arasında bölüşülmüştü. Hollanda, Hollanda ve Belçika krallıklarından oluşuyordu. Kongrede Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838) (yanda) tarafından temsil edilen Restorasyon Fransa'sına gelince, esirgenmiş gözüyle bakılıyordu çünkü Napolyon'un kurbanı olarak görülüyordu. Ama, Waterloo'dan sonra (Haziran 1815), Prusya ülkenin parçalanması konusunda ısrar etti, fakat Rusya bunu reddetti. Sovoie'yı Fransa'dan koparmak ve işgal etmek konusunda anlaşıldı: 150.000 asker üç yıl boyunca ülkenin kuzey ve kuzeydoğusunda mevzilendi.

ALDATILMIŞ HALKLAR
Haksız olarak elde edilen topraklardan kaygılanan hükümdarlar Viyana'da halkların haklarını hiçbir üzüntü duymaksızın çiğnediler. Halk ayaklanmalarının Fransa'nın yenilmesinde büyük rol oynadığı ülkelerde düş kırıklığı büyüktü. Bölüşülen Polonya örneği çarpıcıdır. Yeniden yedi devlete bölünen İtalya'da yalnızca Cenovalılar Piemonte-Sardunya Krallığı'na "verildi". Belçikalılar, Hollandalılar'a sunuldu. Avrupa'nın yeniden oluşturulması hemen her yere ağır yükler getirdi ve yakın gelecek (1830'da ve 1848'de) halkların ne özgürlükten ne de onurdan vazgeçmediğini ispatlayacaktı.

Yeniden düzenlenen Avrupa

Napolyon'un tahtı ilk bırakışından sonra Avrupa'yı yeniden düzenlemek gerekti. Bu, Eylül 1814 ile Haziran 1815 arasında Viyana'da toplanan kongrenin göreviydi. Görüşmelere iki ilke hâkimdi: Politik dengelerin korunması ve yasal erkin yeniden onarılması. Hiçbir gücün (ne Rusya, Fransa, Prusya, Avusturya ne de İngiltere) diğerlerini tehdit edemeyeceği kabul ediliyordu. Diğer taraftan, pek çok Avrupalı hükümdar ve onların yanı sıra kilise, doğal mülkiyetleri olarak kabul ettikleri malları geri alıyordu. Gerginlikler çoğalmıştı. Bir ara, galipler arasında çıkabilecek bir savaştan endişe edildi. Her şeye rağmen denge, bazen yakın gelecekte oldukça ağır gelecek ilhaklar pahasına sağlandı: Prusya, değeri henüz tam olarak bilinmeyen zengin kömür yataklarına sahip Ruhr havzasının bulunduğu Almanya'nın Renanya bölgesine sahip çıktı.

FRANÇOIS CHARLES JOSEPH BONAPARTE
(1811-1831)
Napolyon'un oğlu, Avusturya İmparatoru'nun torunuydu. Viyana'da

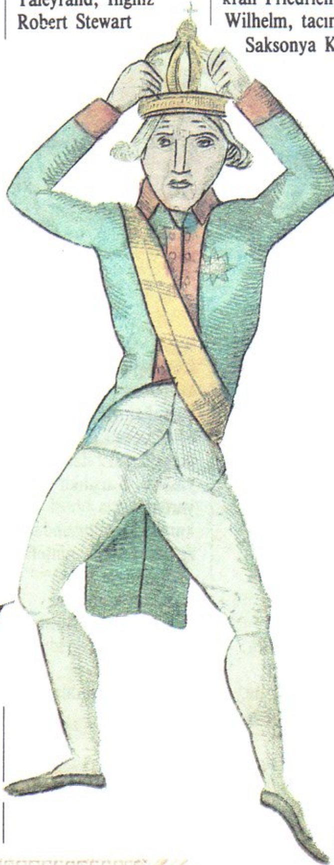

yetişti, Reichstadt Dükü unvanını aldı ve Avusturya Prensi olarak hayatını sürdürdü. Şansölye Metternich tarafından politikadan uzaklaştırıldı ve Polonyalılar'la, Belçikalılar'ın bir dönem kendisini kral yapmak istemelerine karşın hiç tahta çıkmadı.

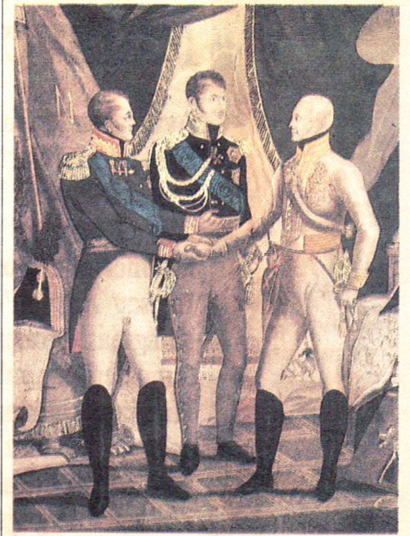
KONGRE EĞLENİYOR
Soldan sağa Taleyrand, İngiliz Robert Stewart Castlereagh, imparator I. Franz, çar I. Aleksandr, Prusya kralı Friedrich-Wilhelm, tacını tutan Saksonya Kralı I. Friedric-August ve Fransız anayasal monarşisi.

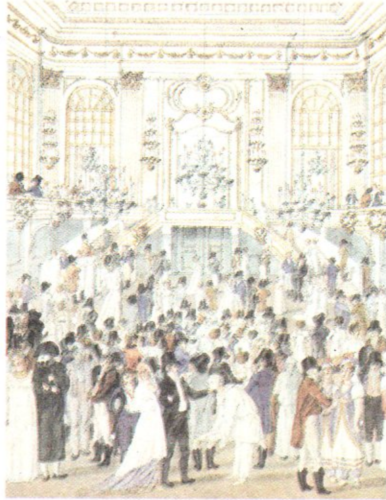
Fransızca yazan Avusturyalı diplomat Charles Joseph Ligne'e göre "Kongre yürümüyor dans ediyordu".

KATOLİK ROMANTİZMİ
Yanda, çar, Prusya kralı ve Avusturya imparatoru Kutsal İttifak'ı kuruyor. Protestan topraklarında doğan bazı Alman romantikleri, reform kilisesini soğuk ve donmuş bir uygunculuğun içine kapalı kalmakla suçladı. 1799'da yazar Novalis (1772-1801) gerçek adıyla Friedrich von Hardenberg, Katolik üstünlüğünün yeniden canlanması hakkındaki programını sunduğu "Hıristiyanlık veya Avrupa"yı yazdı. Novalis Ortaçağ Hıristiyanlığı'nı ülküleştiren, eskiye özlem duyan bir kişiydi. Ona göre Ortaçağ "bu kıtada tek ve yalnız bir Hıristiyanlığın hüküm sürdüğü güzel ve parlak bir çağdı". Bu görüş tabii ki gerginlikleri ve mezhep sapkınlıklarını ihmal etmek anlamına geliyordu.

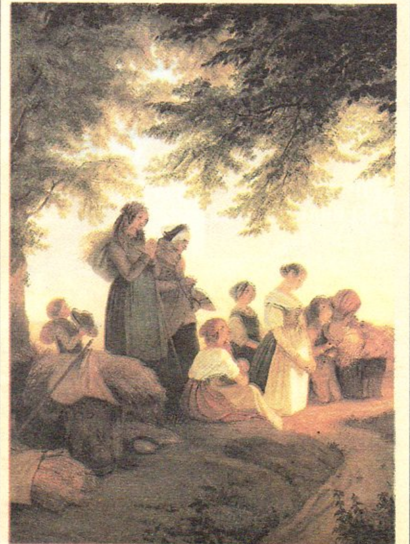

SERBEST DÜŞÜNCE HAYALETİ
Novalis, eleştiri ruhunu desteklediği ve Aydınlanmacılar ile Fransız Devrimi'ne sebep olup Ortaçağ'ın altın devrine zarar verdiği için reformu suçluyordu. İşte düşman; dogmaları ve yasaları tartışma hakkı. Aydınlık düşmanlığı ve düşünce özgürlüğü arasındaki ezeli mücadele. Novalis'e göre Kilise'yi yeniden kurmalı ve Almanya bu işte en önemli rolü üstlenmeliydi. Böylece, Katolik üstünlüğüne özlem (aşağıda görülen "Akşam Duası" adlı tablonun yansıttığı gibi) daha da canlanan Alman milliyetçiliği ile iki kat arttı. İmparator Friedrich Barbarossa (1122-1190) çok sayıda romantiğin kaynak olarak gösterdiği bir kahramandır. Bir efsane Thüringen'de bir dağda sihirli bir uyku uyuyarak büyük Reich'ı (imparatorluk) kurmak için canlılar arasına dönmesi gereken zamanı beklediği öne sürer. Bir asır sonra Nazi propagandası aynı söylenceden yararlanacaktı. Bu gerici sayıklamaları yalanlamak için bazı sesler yükselecekti. Romantizmi alaycı bir hava taşıyan Heinrich Heine (1797-1856), "Almanya, Bir Kış Masalı" adlı eserinde, ortaçağ özlemleri taşıyanların vaatlerinin geçersizliğini ortaya koydu.

Çar I Aleksandr tarafından önerilen ve Eylül 1815'te oluşturulan Kutsal İttifak, "Fransız Devrimi'ne Hıristiyan cevabı" vermek istiyordu. İttifak "kardeş ve aynı Hıristiyan milletin üyesi" üç hükümdarı bir araya getirdi: Prusya'nın protestan kralı III. Friedrich-Wilhelm, Avusturya'nın Katolik kralı I. Franz ve gizeciliğe olan şiddetli eğilimi ile tanınan Ortodoks Rus çarı. Geniş ölçüde Katolik Kilisesi tarafından şartlanmış, dini ve politik nitelikte gerici bir canlandırma zamanıydı. Kuramcı Kral Ludwig von Haller 1816'da feodalizm ve lonca geleneklerine dönülmesini tavsiye etti. Politik iktidarın temelini oluşturmaya yalnızca dinin layık olduğunu dile getirdi. Von Haller istikrar manisine tutulmuş kişilerden biriydi ve bu uğurda gerekirse toplumu dondurmakta bile tereddüt etmezdi. Şehir veya toplumsal hareketlilik şüpheli hale geldi; buna karşılık kırsal hayat, aile kavramları veya düzen yeniden moda oldu. Bireyin özgürlüğü ile ilgili tüm değerleriyle Fransız Devrimi genel anlamda şeytanın eseri olarak görüldü.

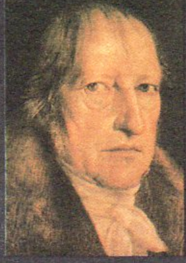

Görüşmelerin çetinliği Şatafatlı olduğu kadar çok sayıda baloyla uyuşmuyordu. "Şenlik" adı verilen büyük bayram sırasında imparatorluk sarayı Hofburg'a 3.000 kişi davet edildi. Kapıcılar davetlilerin davetiyelerini toplayıp yeniden satınca, 6.000 kişi salonları doldurdu. Ertesi gün bu davet şerefine özel olarak imal ettirilen yaldızlı gümüşten yapılma 1.500 küçük kaşığın kaybolmasına üzülünüyordu. İlk zamanlarda Viyanalılar bu kutlamaları memnunlukla karşılasalar da, bu kongrenin kendilerine neye mal olduğunu anlayınca tutumları değişti. 1 Ocak 1815'ten itibaren vergilen %50 oranında artırılmıştı!

Milliyetçilik

Avusturya İmparatoru I. Franz ''Halklar! Bu da ne demek oluyor? Ben yalnızca ümmet tanırım'' şeklinde düşüncelerini vurgulamıştı. Bu sav Avrupa'da Viyana Kongreasi sırasındaki atmosferi tanımlamaktadır. Halklara sağlanan barış, asillerin Fransız devrimiyle ortaya çıkan bağımsızlık ideallerine karşı geliştirdikleri bir intikam duyguğsunun benzeriydi. Bu düzen aynı zamanda tüm ulusal düşleri kısıtlıyordu. Fikirler özellikle Alman üniversitesi öğrencileri Thüringen-Wartburg'da bir miting düzenlediler. 1517'de Luther buraya sığınmıştı, böylece öğrenciler iki simgesel olayı anmayı amaçlıyorlardı: 1517 ve 19 Ekim 1813'teki Leipzig halk çatışmaları. Öğrenciler bu fırsatı Alman birliği için bir çağrı şeklinde değerlendirdiler. Gerici yazarların kitapları yakıldı. Napolyon tarafından hazırlatılan yasa kitaplarını, bir mareşal apoleti ve bir peruğu da ateşe attılar. Böylece Prusya ve Avusturya mutlakiyetini tüm çıplaaklığıyla vurgulamak istediler.

GEORG WİLHELM FRIEDRİCH HEGEI (1770-1831) Yeni çağ'ın en büyük filozoflarından biridir. Kültürü, tarihi ve bilimi kapsayan felsefi bir sistem yarattı.

JOHANN GOTTLIEB FICHTE (1762-1814) Hegel gibi, Alman idealist filozoflarındandır. Eğitim reformu ve dışa kapalı ticaret devleti hakkındaki fikirleri Alman milliyetçilerini ve ilk sosyalistlerin düşüncelerini etkilemiştir.

LUDWİG FEUERBACH İçin dini inanç sahibi insan kör ve onursuzdu. Felsefesi eğitimli sınıfların dinden uzaklaşmasına neden oluşturdu. Kusursuz bütünlük içindeki Tanrı'ya inancın, materyalist ilerleme için verilen her tür mücadeleyi anlamsız kıldığından yakınmaktaydı.

HEIDELBERG ÜNİVERSİTESİ Almanya'nın güneyindeki üniversite 19. yüzyılda politik liberalizmin odak noktalarından biriydi.

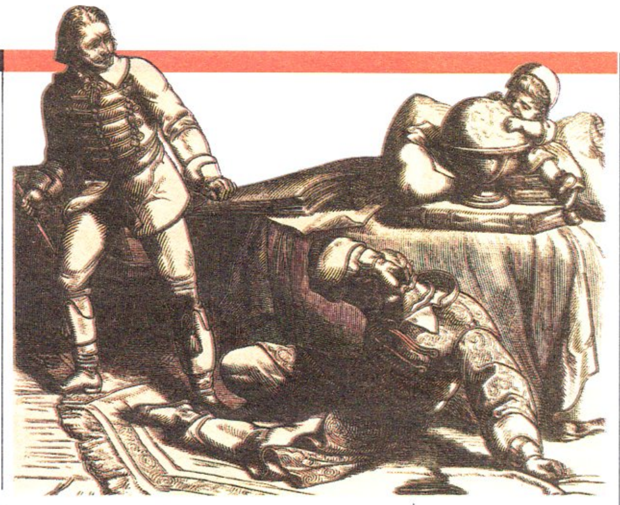

HAMBACH FESTİVALİ Wartburg'daki kutlamalardan sonra Prusya Kralı ayaklanmanın elebaşlarını tutuklattı. Baskı önlemleri devrimcileri 1832 Mayıs'ında Bavyera Pfalz eyaletinde yapılan bir başka kutlamada yakaladı. 1830/31 yılındaki Polonya devrimi de Alman milliyetçileri yüreklendirdi. Polonyalı sığınmacılar için verilen bir kutlama yemeğinde 30.000 liberal kardeaşliğin siyah-kızıl-altın renkli bayrağını dikmişti. Söz konusu öğrenci derneği 1819'dan beri yasaktı. Karşılıklı yardımlaşma temel kuralı doğrultusunda, zaman zaman müttefik olan Prusya ve Avusturya, öğrenci hareketlerini bastırmak için bir araya geldi. Bazı yazarlar ise sürgüne yollandılar.

ÜNİVERSİTEDE DÜELLO
Jena Üniversitesi öğrencileri arasındaki bu düello gergin atmosferi ve ona bağlı farklı politik görüşleri dile getirmektedir. Giessen (Hessen)'in yanı sıra, Jena büyük devrimci merkezlerden biriydi. 1830'larda protesto hareketleri halkın bir kısmını ve hatta asilleri de etkilemeyi başarmıştı.

Liberal ve milliyetçiler tümüyle farklı akımlara bağlı değillerdi. Liberaller basın özgürlüğü ve serbestlik gibi temel özgürlükleri güvence altına alan politik bir görüş uğruna savaşıyorlardı. Liberaller, üyeleri vatandaşlar tarafından seçilen parlamento temsil organları istiyorlardı. Milliyetçi ise milletin birliğini istiyordu, zira Almanlar ülkelerinin yoğun bölünmesinden yakınıyorlardı. Böylece her iki beklenti de el ele ilerlemekteydi.

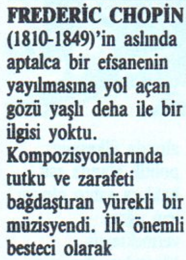
Macaristan'da Istvan Szechenyi (1791-1860) adlı bir kont liberalizmin en yetenekli savunucularından biriydi. Baron Miklos Wesselenyi Avusturya-Macaristan monarşisi altında ülkesinin politik alanda eşit haklara sahip olması için uğraş vermekteydi. Macarlar, devrimci şair Sandor Petöfi (1823-1849)'ye duydukları sevgiyi günümüzde de korumaktadırlar.

Karte zum Mittagsmahl beim
MAIFEST
auf dem Hambacher Schloss
am 27ten Mai 1832.
NRO.
Preis fl. 1 - 45 kr.

Hambach Festivali'nin giriş bileti.

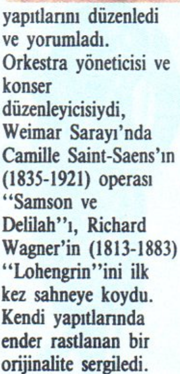
POLONYA BAĞIMLI KALIYOR
Polonya'nın Rusya'ya söz verilen kısmı göreceli olarak özerk kaldı. Ancak Fransa ve Belçika'daki olaylarla kamçılanan asiller ve halk, ülkelerinde de ayaklanma çıkarmaya cesaret edebildi. Belçika 1830'da baş kaldırdı ve 1831'de bağımsızlığı Hollanda tarafından tanındı. Paris'te 1830'daki Haziran Devrimi Bourbonlar'ın devrilmesiyle sonuçlandı. Ancak diğer milletler Polonya'nın yardımına koşmadılar. Ayaklanma Rus birlikleri tarafından bastırıldı.

FREDERİC CHOPİN (1810-1849)'in aslında aptalca bir efsanenin yayılmasına yol açan gözü yaşlı deha ile bir ilgisi yoktu. Kompozisyonlarında tutku ve zarafeti bağdaştıran yürekli bir müzisyendi. İlk önemli besteci olarak yapıtlarına milliyetçi bir karakter vermeye çalıştı. Ancak ülkesi Polonya'nın halk sanatına doğrudan dayanmaktan kaçındı, kendi Polonez üslubunu yarattı.

FRANZ LİZST (1811-1886) Virtüöz bir piyanistti. Beethoven, Schubert ve Hector Berlioz (1803-1869)'un yapıtlarını düzenledi ve yorumladı. Orkestra yöneticisi ve konser düzenleyicisiydi, Weimar Sarayı'nda Camille Saint-Saens'ın (1835-1921) operası "Samson ve Delilah"ı, Richard Wagner'in (1813-1883) "Lohengrin"ini ilk kez sahneye koydu. Kendi yapıtlarında ender rastlanan bir orijinalite sergiledi.

ROBERT SCHUMANN (1810-1856) (sol altta) özellikle piyano yapıtları ve şarkılar besteledi. Zamanın müziğinin ateşli bir savunucusu olarak Chopin, Wagner, Berlioz ya da Johannes Brahms (1833-1897) gibi bestecilerin eserlerinin taraftarıydı. Büyük sanatçıları gelişimlerinin başında anlayıp tanıyabilme gibi ender bir yeteneğe sahipti.

Ruhun gıdası müzik

18. yüzyılın sonundan itibaren toplumda derinlemesine değişiklikler olurken, huzursuzluk ve duyguğ taşmalarıyla belirlenen duyarlılığın yeni bir biçimi kendisine çıkış yolu arıyordu. Barok devrinde de beslenen ruhun hareketi, artık yaratıcılık alanında da belirleyici olmuştu. Düş kırıklıkları, düşler iç görüler ve kişisel deneyimler romantizm yapıtlarının temalarıydı. Bu yolla her bireyin kendi ihtiyaç ve tutkularını dile getirdiği yeni bir dönem başladı. Söz konusu duyarlılığın gelişiminde müzik ön plana çıkan bir rol oynadı. Resimde olduğu gibi, müzik de bilinen kurallara aldırmaksızın kendine yol açmaya ve hak aramaya yöneldi. Bu nedenle besteciler sürekli olarak dinleyici topluluklarının anlayışsızlığı ile karşılaştılar. Dinleyici kitleleri 1808'de Viyana Tiyatrosu'nda Beethoven'in verdiği konsere bile önce şaşkın, sonra da düşmanca karşılık verdiler.

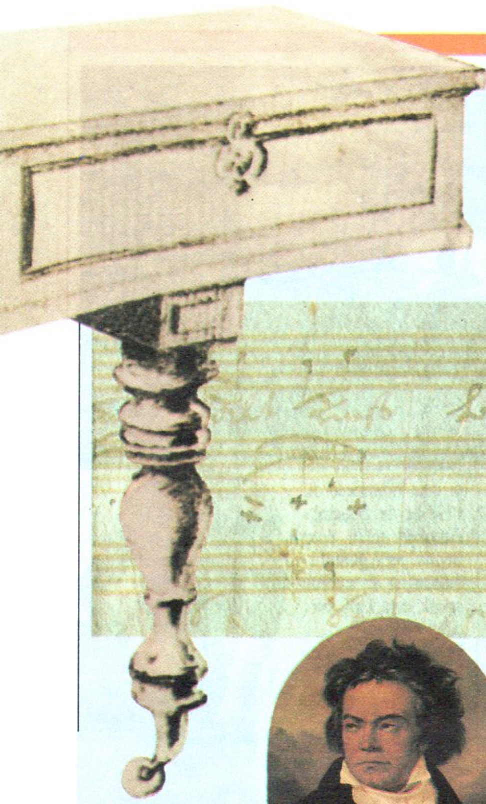
MÜZİK KOMPOZİSYONUNDA GELİŞMELER
Bu tür gelişmeler daha belirlenirdi. Beethoven son sonatlarını başlangıç aşamasındaki bir piyano yardımıyla besteleyememiştir. O zamanlar 5 oktavlık bir piyanoya sahipti. 1816'da kendisi için

çok enstrümanların yapımlarındaki yeanilenmelerle 61/2 oktavı kapsayan yeni bir piyano yapılmıştı.

BİR PİYANONUN MEKANİZMASI
Tuş (1) bir kaldırma sistemi (2) harekete geçirir. Böylece çekiç (3) tele (4) vurur, bu sırada ses pesleştirici (5) telin serbest salınımı için geri çekilir. Kapan (6), çekici tuş bırakılana kadar bloke etme işlevini üstlenir.

Alman ve Viyana romantizmi müzik türlerini temelden yeniledi. Beethoven piyano sonatlarında muhafazakâr kalıplarda bir romantik olmadığını, hatta hiç romantik sayılamayacağını gösterdi. Enstrümanın tüm olanaklarından yararlanarak yeni yollar açtı. 1821'de "Freischütz" operasıyla Carl Maria von Weber romantik operalar dönemini başlattı. 1843'te "Uçan Hollandalı" adlı operasıyla Richard Wagner söz konusu akıma katıldı. Ancak asıl romantik epok Franz Schubert ve Robert Schumann gibi en önemli bestecilerin yarattığı şarkılarla vurgulanır. 1827 yılına tarihlenen "Kış Gezileri" ile Schubert şarkı tarihçesinin en şatafatsız, ancak en etkileyici çevrimini besteledi.

LUDWİG VAN BEETHOVEN (1770-1827) Zamanının en büyük bestecisiydi. Yukarıda şarkılarından birinin

Brahms ve Schubert'in notlarının da kaydedilmiş olduğu partisyonu görülmekte.

PİYANODA FRANZ SCHUBERT'in olduğu bir Viyana salon toplantısı (aşağıda). En miyop müzisyen olan Schubert (1797-1828) Viyana bohem sanatçı çevresinde yaşıyordu. Kafe ve restoranları dolaşır durdu, dillere destan bir iştahı vardı. Arkadaşları, eserlerini düzeltmeksizin, bir oturuşta yaptığını anlatırlar. Ancak ani ve doğal bütünlük sanatçıyı zaman zaman yoklayan kuşku ve acıyı gizleyemez. İçine kapanıklık, dalgalanan algılamalar ve taşlaşan duygular eserlerinde belirleyicidir.

Yukarıda Carl Maria von Weber (1786-1826) "Freischütz" adlı eserini yönetirken.

FRANSA İRLANDA'NIN YARDIMINA KOŞUYOR
1796 Noel'inde Fransız birlikleri General Hoche komutasında Bantry Bay'e vardılar (sağda).

İRLANDALI AYAKLANMACILARIN KARARGÂHI
Devrimci ordu üniformasız ve düzensiz çiftçi birliklerinden oluşuyordu. Fransızlar müttefiklerinin karargâhlarında esen köy havasından şaşkına dönmüşlerdi. 1798'de de General Humbert geldi. Yeterli sayıda yerli gönüllü bulacağını umuyordu, ancak orta halli bir çiftçi ordusuyla karşılaştı. 8 Eylül'de İngiliz General Cornwallis tarafından kuşatıldı ve teslim olmak zorunda kaldı.

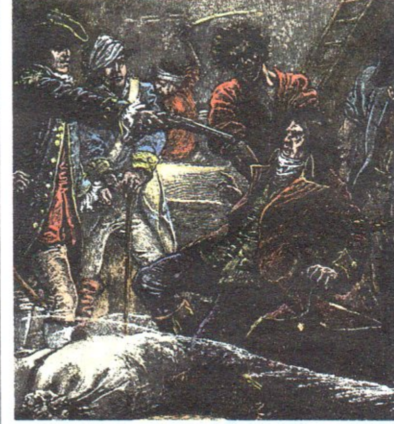
İrlanda'nın kaderi

1175'ten itibaren İrlanda bir İngiliz kolonisiydi. İrlanda yüzyıllarca politik, dini ve sosyal baskı altında kaldı. İrlandalı Katolik çiftçiler İngiliz yayılmacılar tarafından yurtlarından kovuldular. Amerikan ve Fransız devrimi İrlandalılar'ın içinde bir umut uyandırdı. Toplumun yol gösteren yönetici kesiminden bağımsızlık çağrıları gelmeye başladı. İngiltere baskı önlemleriyle yanıt verdi. 1796-98 yıllarında gerçekleşen başarısız bir ayaklanmadan sonra, sayısız entrikalar yoluyla Pitt, İrlanda'nın Büyük Britanya'ya iltihakını sağladı. 1800 yılında Birleşik Krallığı kuran antlaşma, korkmuş ve yoz bir parlamento tarafından kabul gördü. Fransa İrlandalılar'a hem inandığından hem de stratejik çıkarları açısından destek verdi. İrlandalı devrimcilere kazanmaları için gerekli silah yardımı girişimleri başarısız oldu. İrlanda için birleşme antlaşması uzun dönem protestolarını başlattı. 1829'da en azından Katolikler'le Protestanlar'ın kanunen eşit olma hakkını elde ettiler.

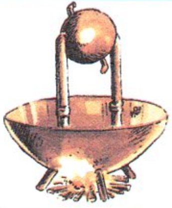
DANİEL O'CONNEL (1775-1847) Katolikler'in eşit sayılması ve İrlanda'nın İngiltere'den bağımsız olması için mücadele verdi.

HENRY GRATTAN (1746-1820) Protestan, yurtsever ve inanmış bir milliyetçiydi.

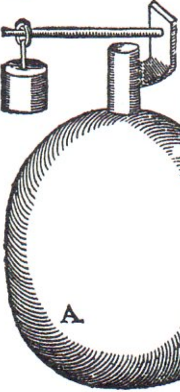
İRLANDALILAR BAĞIMSIZLIK İÇİN HEP BİRLİKTE MÜCADELE VERDİLER
Wolfe Tone'un (1763-1798) Birleşmiş İrlanda Kuvvetleri İngiliz toplarına yalnızca cesaretleriyle karşılık verebildiler (yukarıda). Wolfe Tone sığındığı Fransa'dan Fransız general kılığıyla İrlanda'ya geri dönmek istedi. Ancak henüz deniz üzerindeyken tutuklandı (solda) ve Dublin'de hapiste öldü.

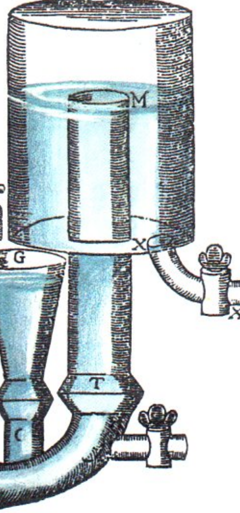

İskenderiyeli Heron (1. yüzyıl)'un Heron Topu, ısıtılıp su buharıyla döndürülen su dolu madeni bir toptu.

DENİS PAPİN'İN BUHAR MAKİNESİ (1647-1714)
Kassel'de Kont von Hessen'in konuğu olarak kontun bahçelerine su vermek üzere bir buhar makinesi geliştirdi. A kazanından çıkan buhar H silindirine geçer, burada bir piston basınç yardımıyla aşağı basar. Su geçiren G mekanizması açılır, su bir boru yardımıyla M mekanizmasına yukarı doğru pompalanır. Böylece su X borusundan çeşmeye akar. Yukarı borudaki su basıncı T ventilini yeniden kapar. Su yeniden G'den akar, I pistonu tekrar yukarı hareket eder, bundan sonra buhar dolaşımı kesilir; buhar musluk yoluyla silindirden salınır. Dolaşım yeniden başlar.

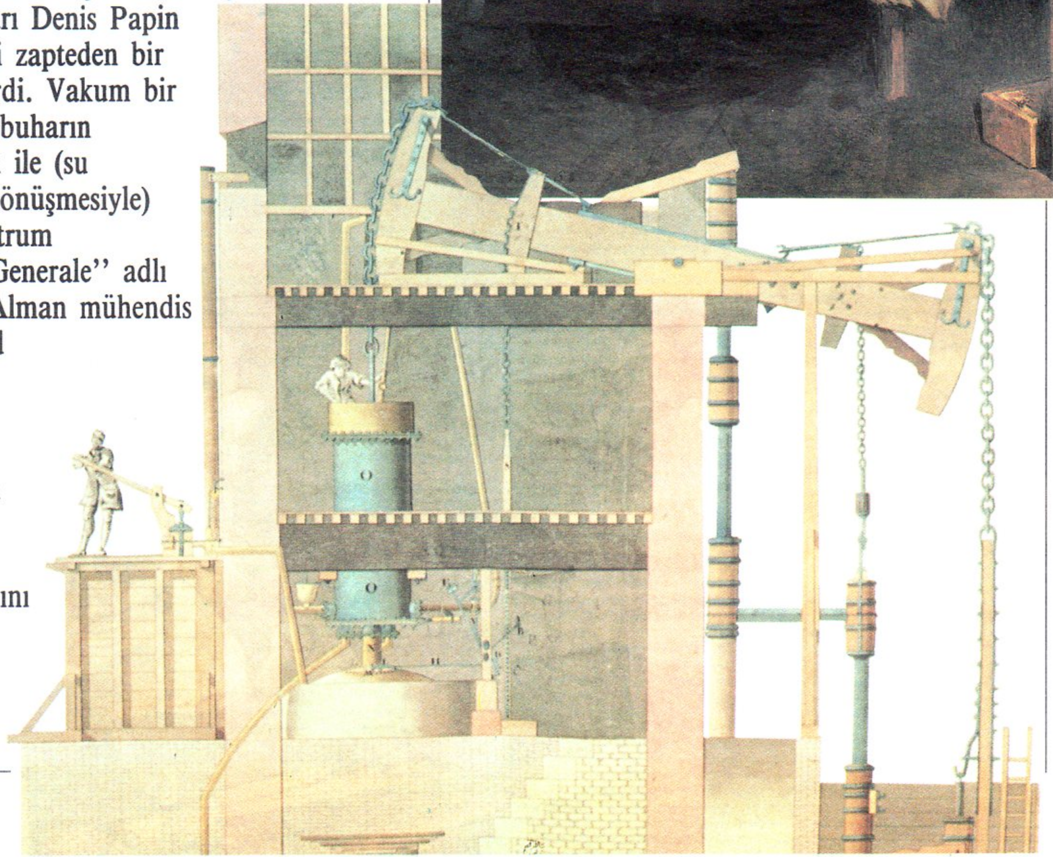
Buhar

İlk endüstri devrimi buhar makinesiyle yakından ilişkilidir. Alman Otto von Guericke (1602-86) hava basıncının gücünü kanıtladı. İçinden havası alınmış bir küre içine doğru çöker. Sonraları Denis Papin ilk kez enerjiyi zapteden bir yöntem geliştirdi. Vakum bir silindir içinde buharın konderzasyonu ile (su taneciklerine dönüşmesiyle) oluştu. "Theatrum Machinarum Generale" adlı çalışmasında Alman mühendis Jakop Leupold (1674-1727) Papin'in çalışmalarına katıldı. Joseph Cugnot (1725-1804) buharlı arabasını söz konusu prensiplere dayandırdı.

BUHARLI KAZAN YA DA PAPİN KAZANI (1679)
Emniyet supabı ile kapalı bir kazandı. İçinde normal şartlarda kaynama noktasının üzerinde olarak ısıtılan su bulunurdu. Protestan Papin, aleti Fransa'da geliştirmişti. Papin 1685'te Almanya'ya göç etmek zorunda kaldı.

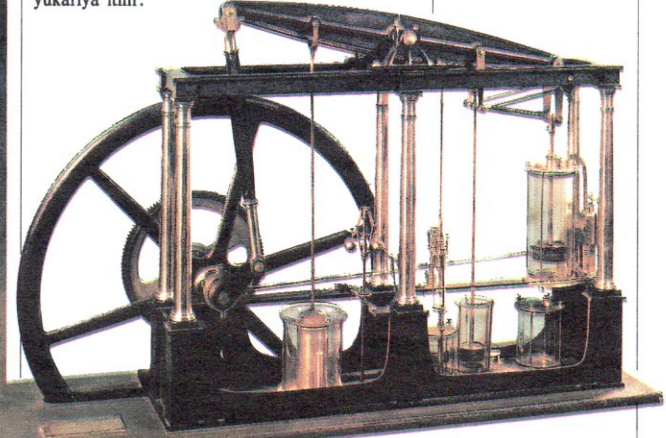

JAMES WATT
Daha çocukken buharın kondenzasyonunu (yağmurlaşmasını) keşfetmişti.

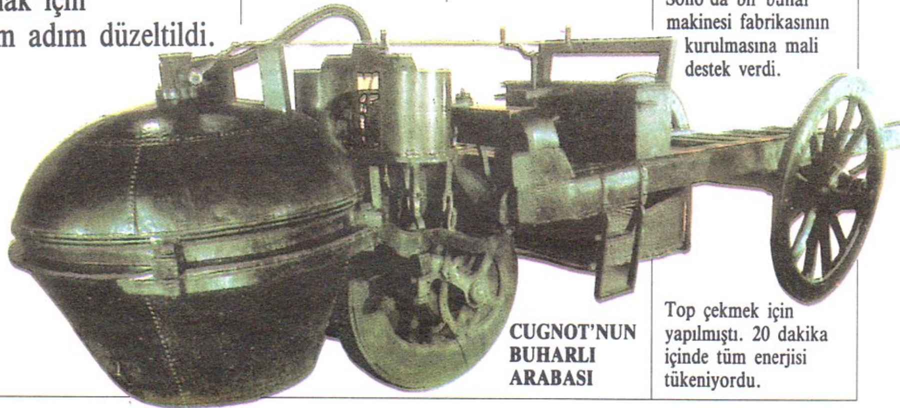
Atmosfer basınçlı buhar makineleri yaklaşık 1700'lerden itibaren Thomas Newcomen ve Thomas Savery tarafından geliştirildiler, kömür madenlerini basan suyu dışarı pompalamak için yapılmışlardı. Pompalar adım adım düzeltildi. Bu sırada İskoçyalı James Watt 1781'de ilk etkili buhar makinesini buldu. Aslında Papin'in buluşundan yararlanılarak yapılmış olan Newcomen'in makinesi esas alınmıştı.

JAMES WATT'IN BUHAR MAKİNESİ
Mühendis James Watt Newcomen'in bir makinesini tamir ettikten sonra kendi buhar makinesini buldu. Atmosfer basınçlı buhar makineleri hmava basıncının pistonları harekete geçirmesi esasıyla çalışıyorlardı. İçinde bir piston bulunan silindirin altında su ısıtılır, bununla buhar elde edilir ve piston yukarıya itilir. Silindire soğuk su dökülerek silindirdeki buhar, kondenzasyona uğrardı. Basınç azalırdı. Dıştaki hava basıncı pistonu aşağı iterdi. Bu hareketi tekrarlamak için silindire yeniden buhar doldurmak gerekirdi. Ancak bu işlem sırasında çokça odun harcanırdı. Daha az enerji kaybetmek için James Watt 1769 yılında ayrı duran bir kondansatör geliştirdi, bu kondansatörün yardımıyla silindirin içinde yüksek ısı tutulabiliyordu. Bunun üzerine kapalı bir döngü sisteminde çalışan bir makine önerdi. Piston, ulaşan buharın tekrar ittirmesiyle hareketli tutulurdu, buhar makinenin içinde kalırdı. Yenilikler, basit işleyen buhar makinesinin ilkelerini oluşturular. Watt 1781'de çift etkili buhar makinesini buldu. Buhar değişen bir biçimde pistonun üst ve altına üfürülüyor ve sonra ortak bir soğutucuda kondenzasyona uğruyordu. Watt makineleri daha az enerji harcıyorlardı, atmosferden basıncına bağımlıydılar.

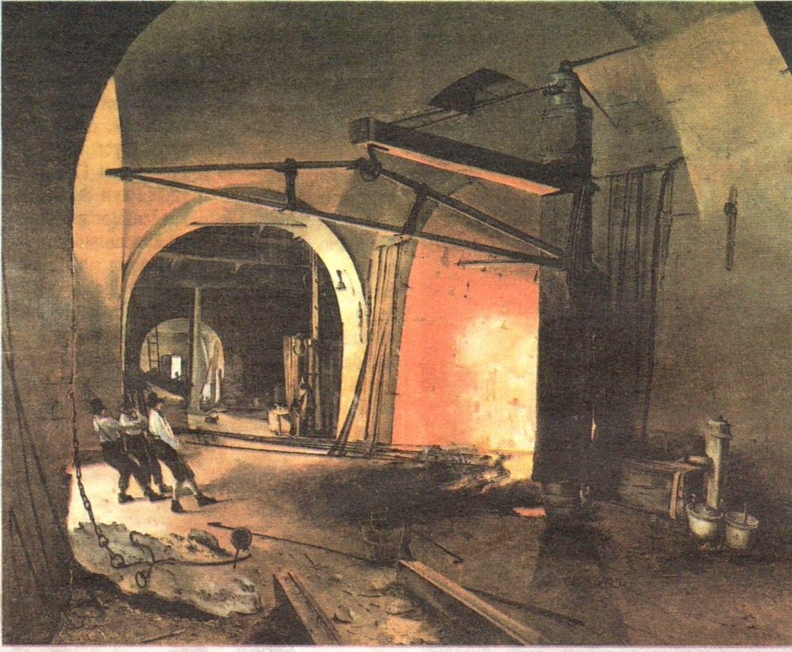
BOULTON & WATT ŞİRKETİ
James Watt 1769'da buluşunu patentletti. 1780'de Matthew Boulton'la ortak oldu. Boulton, Birmingham-Soho'da bir buhar makinesi fabrikasının kurulmasına mali destek verdi.

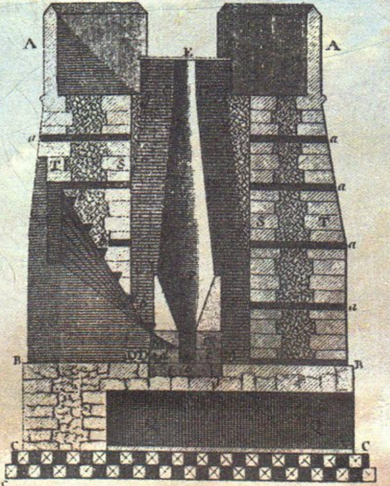

CUGNOT'NUN BUHARLI ARABASI
Top çekmek için yapılmıştı. 20 dakika içinde tüm enerjisi tükeniyordu.

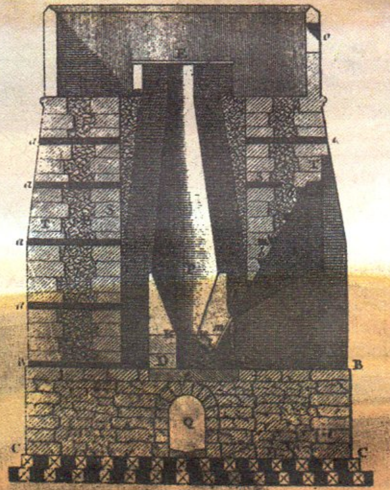
18. YÜZYILDA MADEN ERGİTME
Fırınlar %3 karbon ve demir alaşımı olan ham demir üretiyorlardı. Fırındaki çelik eriyiği %2'lik karbon barındıran bir çelik oluşturuyordu. Fransa'daki ocaklar o zamanlar odun kömürü kullanıyorlardı ve bu nedenle ormanların yakınında kurulurlardı.

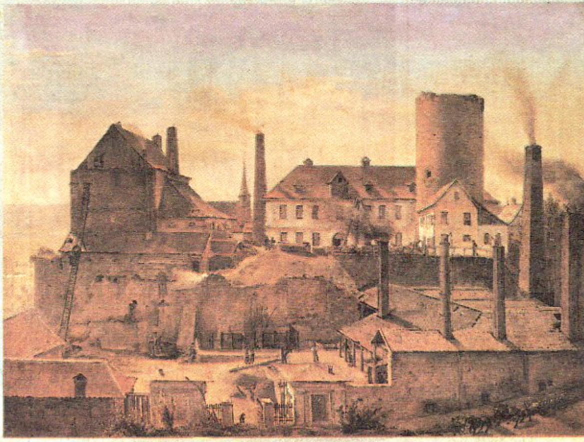
ERGİTME FIRINI
Fırın tuğlası ve taştan yapılan fırının, gazların uçup gitmesi için bir deliği bulunurdu.

KARIŞTIRMA
Bu işlem sırasında ergimiş ham demir az karbon katkılı demir oluşturmak üzere karıştırılırdı.

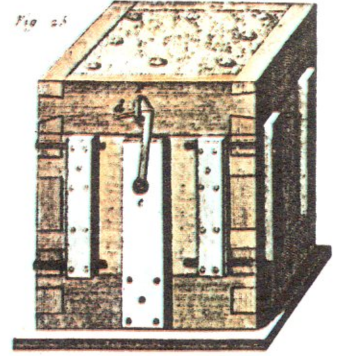
Metalurjinin gelişimi

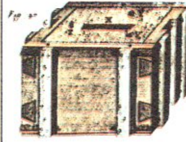

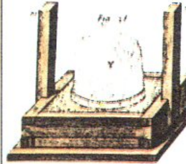
KOK KÖMÜRÜ
İngilizler 1709'dan itibaren taşkömürü yerine kok kullanmaya başladılar. Kok kapalı bir yerde taşkömürünün ısıtılmasından sonra kalan katı maddedir. Bu yöntemi dökümcü Abraham Darby (1677-1717) bulmuştur. Avrupa'nın kalan kısmı kok kömüründen, bulunuşundan 50 yıl sonra yararlanmaya başlamıştır. Kok sayesinde az miktarda karbonun açığa çıkmasıyla demirin ergime noktasına taşkömüründen daha çabuk ve etkin varılabilmiştir. Çelikte karbon miktarı ne denli az olursa, kalitesi de o denli yüksek olurdu.

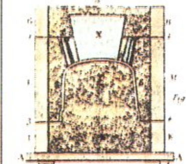
Maden işletmeleri ve dökümhaneler İngiliz mühendislerin buluşlarının önemini kısa sürede kavradılar. 1785'ten itibaren buhar makineleri, demirden levha veya külçe yapan haddeleme aletleri, demirci balyozları ve körükleri çalıştırmada kullanıldı. Teknikte gelişmeler kaydedildi, çelik üretimi 10 kat arttı. Yüzyıllar boyunca kimya ve elektrik hakkında öğrenilenlerin çoğu metalurjinin gelişimini etkiledi. İki yüz yıl boyunca demir dökümhanelerinin bacaları önce İngiltere'de, sonra Fransa, Belçika ve Almanya'da panoramik görünüme etki ettiler. Alman Harkort'un Ruhr bölgesindeki şatolardan yararlanması gibi (altta), bazı girişimciler şatolardan, Sevil'deki eski manastırlardan yararlandılar, bazıları da yeni endüstriye hizmet veren şehirler kurdular.

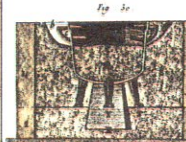

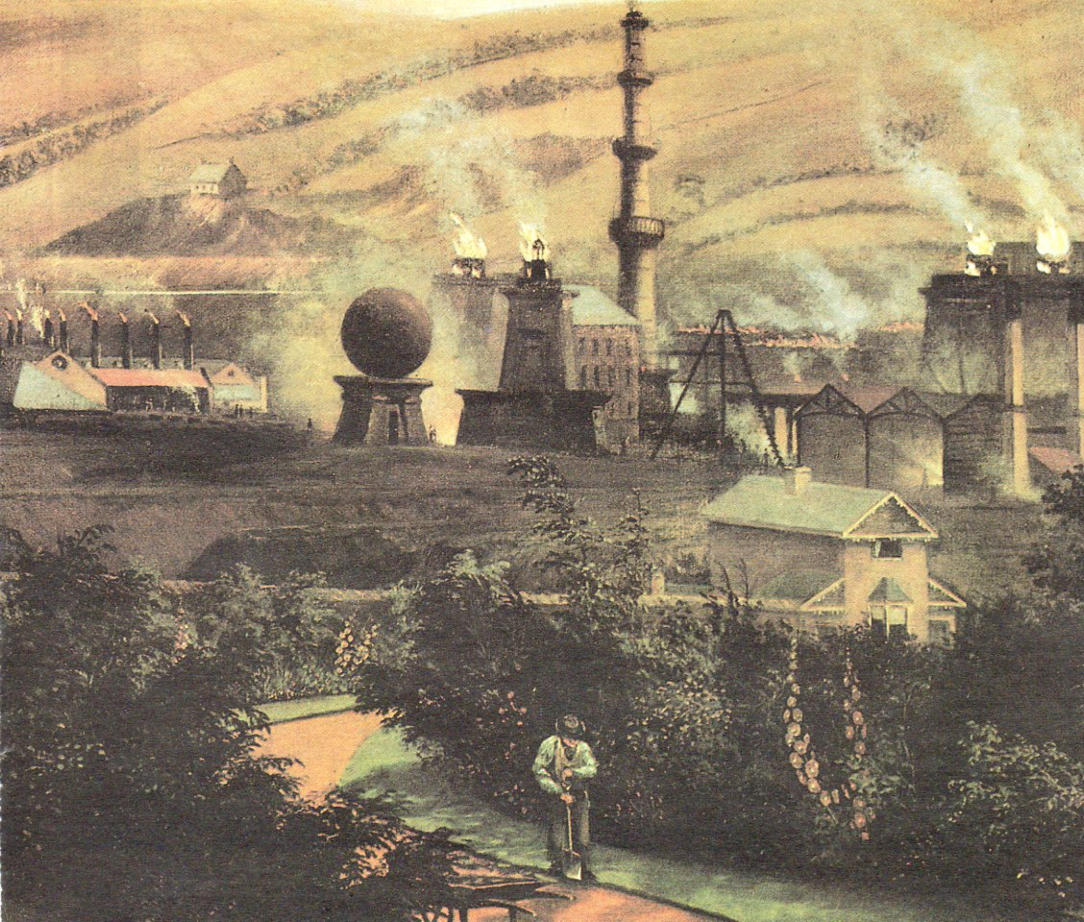

ÜÇAYAKLI BİR POTANIN YAPIMI
Aşağıdaki potayı dökmek için, demirciler kumla çevrelenmiş bir ahşap kalıptan yararlandılar (yukarıda).

FIRIN İŞÇİSİNİN GÖREVİ
Demirci ergiyen cevherin tozlanması ya da artıklarıyla kirlenmesini önlemeye çalışırdı. Ancak artıklar eriyiğin içinde bulunduğu kaplardan da kaynaklanabilirdi. Kir ve tortular ham demiri kırılgan yapar, böylece de ham demirin işlenmesini engeller. Değerlendirme/işleme ergimiş olduğu sürece, tortuları ve karbonu madenden uzak tutmakla gerçekleştirilir. Bu sırada çok dakik bir biçimde ve çok yüksek ısılarda çalışılır. Ergiyen çelik, kumla çevrelenmiş kalıplara dökülürdü. Kalıplar da dökülmesi amaçlanan şekillerde olurdu: Bıçaklar, raylar, alet makinelerinin (tornaların) parçaları vb.

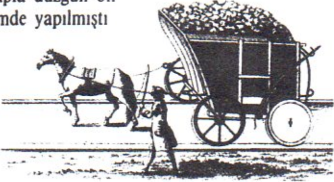

Buhar gücüyle ulaşım

Zanaatkârlar, buhar makinesi yardımıyla ağır yük taşımacılığını gerçekleştirmeyi çok önceden düşündüler. Buhar makinesiyle işleyen ilk taşıt, çok şaşırtıcı gelse bile, ne otomobil ne lokomotifti, ilk taşıt gemiydi. 1783'te Saone Nehri üzerinde Claude François Jouffroy d'Abbans'ın gerçekleştirmeye çalıştığı deney başarısız oldu. Ancak Amerikalı John Fulton'ın deneyleri başarıyla taçlandı. Gemi arabadan daha pratikti. Gemi yolculuğu caddelerden daha bakımlı tutulan kanal ağıyla gerçekleşiyordu. Tren 1800'de yapıldı, lokomotif 1830'da kendini kanıtladı. Ulaşım endüstri toplumunun gelişiminde en önemli etken oldu.

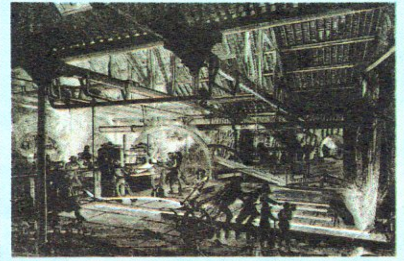

RAYLAR
Raylar eskiden beri bilinirdi. Caddelerin üzerinde araba tekerlekleri için hatlar açılırdı. 16. yüzyılda madenlerde arabalar için tekerlek hatları ahşapla düzgün bir biçimde yapılmıştı

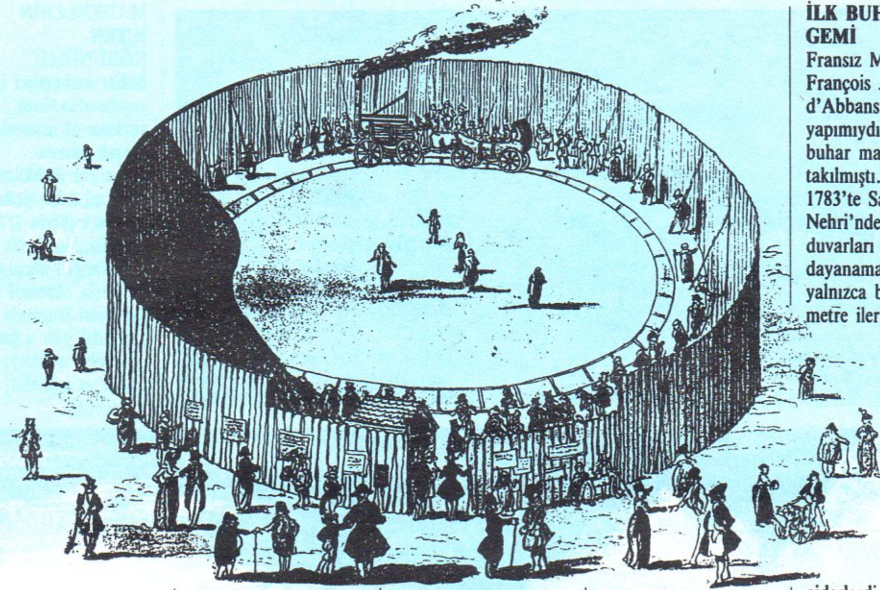
(yukarıda: 1550'lerde Elsas'ta bir gümüş madeninde raylı taşıma aracı). Araba tekerlek hatları sonraları, arabaların düzenli hareket edebilmesi için demirden yapıldılar. 18. yüzyılda atlar kömürle yüklü arabaları bu tür raylar üzerinde çekiyorlardı. 1800'lerde yukarı bombeli ray da devreye girdi. Böylece tekerleğin sürtme kat sayısı azalmış oldu.

İLK RAYLI LOKOMOTİF
İlk lokomotifler madenlerin raylarında denenmişlerdi. Ancak ağır yüklü taşıyıcı arabayı çekmek için, çok kuvvetli bir buhar makinesine gerek vardı. 1802'de İngiliz mühendis Richard Trevithick (1771-1833) ilk ray bağlantılı buhar makinesini gerçekleştirdi. İzleyen yıl Galler bölgesinde 10 kilometrelik yol katedildi. Aynı zamanda saatte 5 kilometre hızla 25 tonluk bir yük çekildi. Makinenin mühendisi George Stephenson, adı ise "Killingworthé" (1815)'ydi.

RAY YAPIMI
Fransa'da Le Creusot maden işletmesinin ulaşım sistemi. Ray ağının yapımı tüm 19. yüzyıl boyunca ağır endüstriye çok verimli bir piyasa açtı.

BUHARLI TREN
Aşağıda ön planda yolcuları götüren ve Robert Stephenson tarafından yapılmış olan trenin adı "Roket" (1829)'tir. Vagonlar arasında bir de dökme demir tekerlekli posta vagonu bulunuyordu. Tren ilk raylı insan taşıtıydı. 1825'te Stockton-Darlington hattında denenmek üzere kullanılmıştı. Bu da dünyanın ilk tren hattıydı.

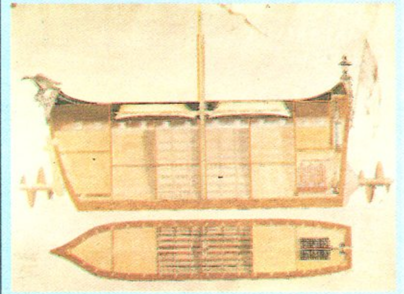

SEYİRLİK HAT
1809'da Londra'da Euston Meydanı'nda Richard Trivithicks seyirlik bir tren hattı yapmıştı. "Beni Kim Tutabilirse" adlı lokomotif seyirci kitlesinin heyecanlanmasına neden olmuştu.

DEMİR KÖPRÜ
İlk madeni köprü (altta) 1777 Kasım'ından 1781 Ocak ayına dek 70 işçi tarafından yapılmıştı. Bugün de İngiltere'de Severn Vadisi'nin iki yakasını birbirine bağlamaktadır. Köprü aralık yayı 30.50 metredir, çelik iskeleti 378 ton ağırlığındadır.

BUHARLI POSTA ARABALARI
(Aşağıda köprünün üstünde).
İngiltere'de 19. yüzyıl başında caddelerde giderlerdi. Zor idare edilen bu taşıtlar, buharlı trenle rekabet edemediler. Kötü caddeler üzerinde saatte 10 kilometre hızla yaklaşık 30 yolcu taşıyabiliyorlardı.

İLK BUHARLI GEMİ
Fransız Marki Claude François Jouffroy d'Abbans'ın yapımıydı. Watt'ın bir buhar makinesi takılmıştı. Ancak 1783'te Saone Nehri'nde, tekne duvarları su basıncına dayanamadığı için yalnızca birkaç yüz metre ilerleyebildi.

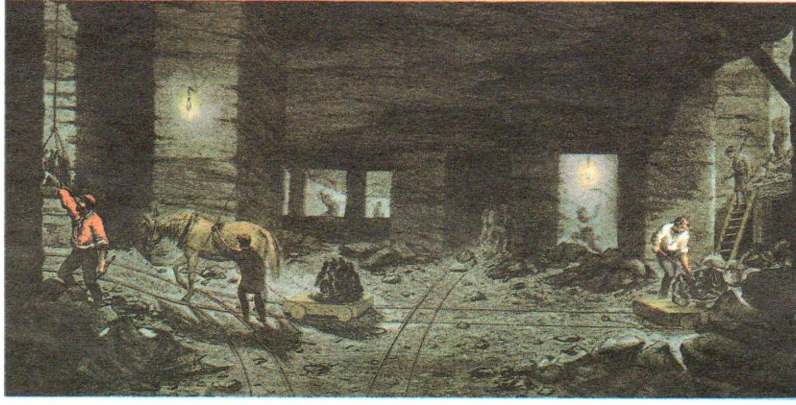

Buharlı gemiler için pek çok plan elden geçirildi (yukarıda). Ancak deneyler başarısız oldu. 1807 yılında Clermont adlı gemiyi (modeli yukarıda) yaparak bir buharlı gemide başarılı olma ünü Amerikalı mühendis John Foulton'a aittir. Güvenilir olan bu buharlı gemiyi yürütmek için bir çarktan yararlanıldı. Böylece gemi Amerika'nın büyük nehirlerinde işleyebiliyordu. Aynı yılın 1 Ekim'inde "Clermont" Hudson Nehri'nde New York ile Albany arasında ilk düzenli seferini yaptı. Teknede 100 yolcu vardı.

MADEN OCAKLARINDA ÇALIŞMA

Taşkömürü ve demir madeni çıkarmak için sürekli daha fazla işçi madenlere yollanıyordu. Gün ışığından yoksun ya da gün ışığında çalışma ayrımı vardı. Gün ışından yoksun çalışmada işçiler madeni ya da taşkömürünü kırıyor ve yolluyorlardı. Yeni cevher yatakları aramak, tüneller açmak, kömürü parçalamak, tüneli doldurmak veya duvarları sağlamlaştırmak, işleri arasındaydı. 19. yüzyıl boyunca özel meslekler gelişti. Önce madenciler, kırıcılar ve taşıyıcılar bilinirdi. Basit maden işçileri, kırıcılar için tüm ön işlemleri hallederlerdi. Kırıcılar kazma, çekiç ve kamalarla cevheri olduğu yerden çıkarırdı. Genellikle deneyimsiz olan taşıyıcılar yükü omuzlarlar ya da araba ile sırtlarında tünel boyunca çekerlerdi. Gün ışığında çalışan işçiler kömürü taşır, onu kontrol eder ve satışa hazırlarlardı. Genelde daha iyi eğitilmiş oldukları için makinelerin, malzemenin çalışması ve tamiri işine de bakarlardı.

MADENLERİN İÇTEN GÖRÜNÜMÜ

Buhar makineleri iyice yayılmadan önce, yüzlerce at madenlerde toprak altında yaşamaya mahkûmdu. Gün ışığından yoksun çalışan işçilerin 1/4'i çocuklardan, hatta kadınlardan oluşurdu. Cevherin elenmesi ve ayrılması sırasında da (aşağıda) gün ışığında çalışanlar arasında çocuk ve kadınlar bulunurdu.

Maden

Kömür madeni teknoloji devriminin ve modern toplumun doğum yeriydi. Maden ocaklarının tünellerini basan suyu dışarı pompalamak için bulunmuş olan buhar makineleri taşkömürü ile işlerdi. Böylece toprağın içinde daha da derinleşilebildiği için, kömür dolaşımı yükseltilebilmişti. Sonraları endüstride buhar makinelerine başka işler de çıktı. Aynı zamanda kömüre duyulan talep de arttı. Kömür madenlerinden yararlanılması ekonomik modernleşmenin önemli bir öğesi oldu.

Madenlerdeki teknik devrim bile pompalama sistemi ve bazen de havalandırmaya bağımlıydı. 1850'ye kadar madenciler genelde elle çalıştılar. 1860/70'ten itibaren iş çok yönlü oldu, artık işçilerin de talepleri vardı. Madenlerdeki felaket ve kazalara duyarlı olan kamu fikriyle bu olgu kuvvetlendi. Madenlerde çocuklar da çalışıyorlardı. Çocuklar madenlerin dar tünellerinden rahatlıkla geçebiliyorlardı. 1841'de Fransa'da bir kanun çocuklar için yaş sınırını 8'le belirledi. 1892'de sınır 12 yaşına çıkarıldı.

FAS SULTANI ABDURRAHMAN (ABD AL-RAHMAN)
(1790-1859) 1831'de Cezayir toprakları düştü. Diplomatik bir anlaşma ile Fas, sonraları Abd el-Kader'i (Abdülkadir) desteklese de, Abd al-Rahman Fransızlar'ın, Cezayir'i yönetmesini kabul etti. Ressam Eugene Delacroix (1798-1863) Cezayir araştırmasına katıldı ve eskiz defterlerini izlenimleriyle doldurdu (solda: Bir Musevi Evinde).

GENERAL YUSUF
(Aşağıda) Eski bir Türk esirdi, Fransızlar'ın hizmetine girdi, Abdülkadir'e karşı yapılan savaşta başarılı oldu. Üstte resimde Faslı bir haberci.

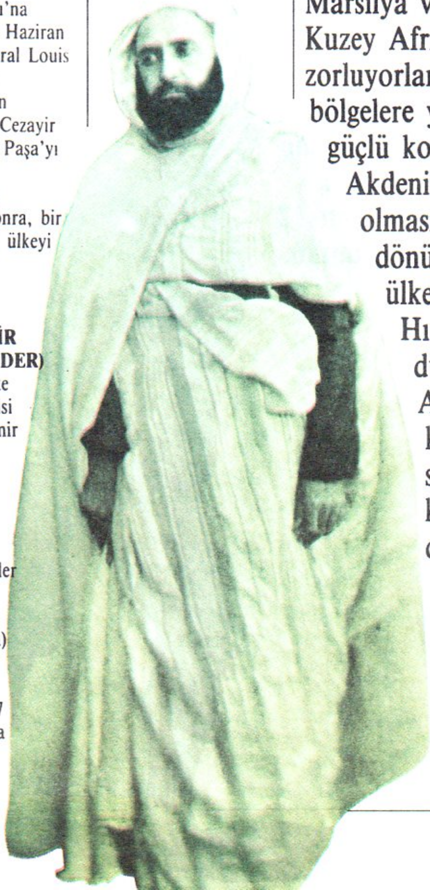

Cezayirliler, Fransız ateşine 5 gün dayandılar.

CEZAYİR'İ YÖNETENLER
Cezayir'i yönetenler Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıydılar. 5 Haziran 1830'da General Louis de Bourmont (1773-1846)'un yönetiminde, Cezayir Beyi Hüseyin Paşa'yı (1765-1838) kapitülasyona zorladıktan sonra, bir Fransız birliği ülkeyi işgai etti.

Sömürgecilik

Akdeniz'de Fransız varlığı 1815-48 yıllarında başladı. Ekonomik çıkarlar, özellikle de ticari çıkarlara (mısır, yün) dayanarak Fransa diğer Avrupa ülkelerinin Kuzey Afrika kökenli korsanlık ve köle ticareti uğraşına katılmadı. Marsilya ve Korsikalı tüccarlar Fransa'yı Kuzey Afrika'yı hükme altına alması için zorluyorlardı. Oldukça yakın sayılan bu bölgelere yayılarak 1815'te kaybedilmiş olan güçlü konuma erişmek için umut besleniyordu. Akdeniz'in bir Fransız iç denizi olması, çiçeklerle bezenmiş bahçelere dönüşen ülkelerin oluşması, bu ülkelerde Islam hilalinin yerini Hıristiyan haçının alması şeklinde düşler kuruluyordu. Fransa Kuzey Afrika için Büyük Britanya ve yerel kabilelerle anlaşmazlığa düştü. En sonunda Fransızlar 1789'da ilkini kaybettikten sonra ikinci bir koloni devleti kurulmasını başardılar.

ABDÜLKADİR (ABD EL-KADER)
Cezayir 1834'te Fransız kolonisi oldu. Genç emir Abdülkadir (1808-83) kuşatmayı olduğu gibi kabul etti. Haşimi kabileler tarafından kutsal bir savaşa (cihada) kumandan seçildikten sonra, 1832-47 yılları arasında Fransızlar'a karşı savaştı.

KOLONİ ORDUSUNDA

Fransızlar ile yerliler birlikte savaştılar.

Lejyonlar (yukarı solda asker) yabancı

gönüllülerden oluşuyorlardı. Aynı zamanda piyadeler bulunurdu (yukarıda sağda). Zuav taburları (ortada) Zwawa kabilesinin üyelerinden meydana gelirdi.

FRANSIZLAR'ın zaferi büyük bir propaganda ile kutlanmak istendi. Fransızlar'ın büyük bir kısmını ilgilendirmeyen bir başarıdan yararlanılmaya

çalışıldı. Ancak politik muhalefet bu durumdan daha fazla yararlandı.

Mısır ile Fas arasında Fransa 1847'de Cezayir'de bir koloni kurdu. Koloni sayesinde 1870'ten itibaren 3. Cumhuriyet'in gücü iyice genişledi. Mareşal Bugeaud komutasındaki Afrika ordusu iyi savaştı.

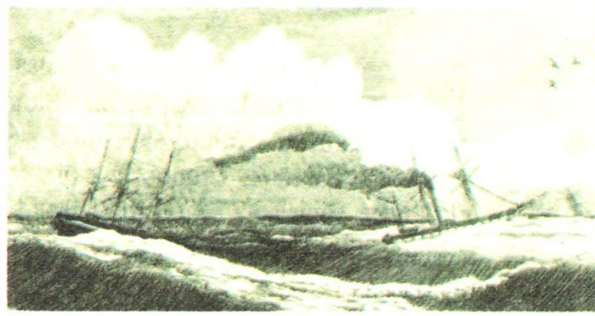
Horcce Vernet, Eugéne Delacroix, Honoré de Balzac, Prosper Merimée romanlarında ve tablolarında Türkler'in zayıfları ve köleleri serbest bıraktıklarını, onlara kinin dağıttıklarını, artezyen kuyuları kazdıklarını, yol açtıklarını ve ormanlar yetiştirdiklerini anlatırlar. Modern Batı ile eski âdetlerine bağlı Doğu'yu karşı karşıya getirmiştir. Zamanın düşünceleri Doğu hakkındaki gerçek bilgiler nedeniyle başka şekilde yönlenmemiştir.

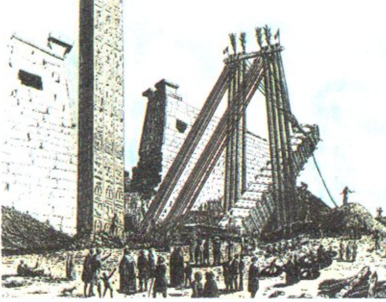
MEHMET ALİ PAŞA (1769-1849) Mısır Hidiv'i olarak padişah tarafından atanmıştı. Görevi Arabistan'ı Fransızlar'a karşı savunmaktı. Napolyon'dan çok etkilenmişti. 1803'te Fransızlar nedeniyle Osmanlılar'a karşı ayaklandı. Fransız yardımıyla 1839-41 Doğu bunalımından sonra Mısır'ın hükümdarı.

HİYEROGLİFLER
Doğadaki elemanları taklit eden yazı şekilleridir. Şekilsel (aslan), düşünsel (dans eden adam: Sevinç), fonetik (belli sessiz harflerle kısaltmalar) bir okuyuş sunarlar. Toplumun eğitimine adanmış bir yazı şeklidir.

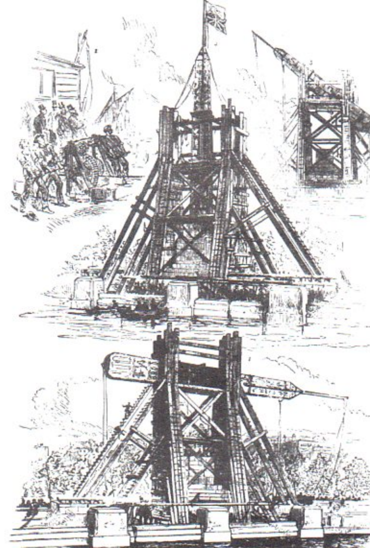
Luksor Obeliski

OBELİSKİN KÜTLESİ
Luksor'da, 220.000 kilogramdır. Kesimi için devasa bir düzenek yerleştirmek gerekir. Taşınması esnasında, kuvvetli fırtınalar gemiye yüklenmesinde zarar verdiler.

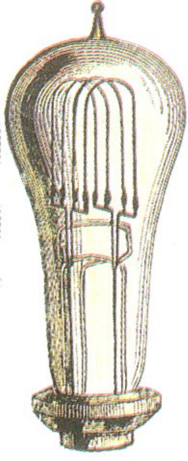
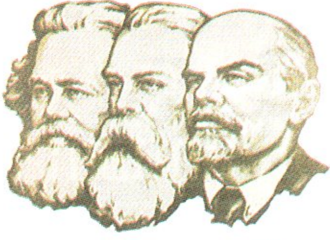
OBELİSKİN DİKİLMESİ
Concorde Meydanı'nda, Seine Nehri'nin sol kıyısında halatlarla bağlanıp vinçle dengelenmiş bir şekilde gerçekleştirildi. Gösteri daha önce büyük ordunun şerefine inşa edilen arc de Triomphe'un 29 Temmuz'da açılışında olduğu gibi kalabalık Parisli halkın ilgisini çekti. Bu, yeniliklere karşı yanıtı oluyordu.

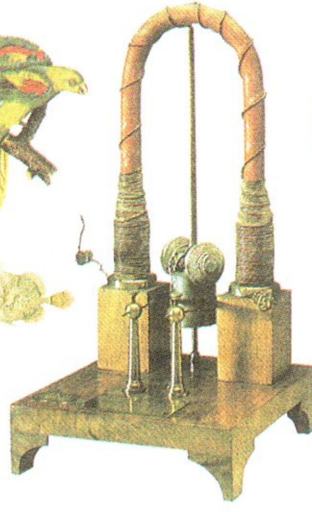

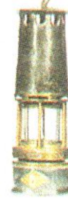
Antikçağ manzara oluşturuyor. En ünlü örnek Paris'te Concorde Meydanı'nda bulunur. 1835'te, Belediye Meclisi Jacques Hittorff adındaki mimara giyotin anılarının olduğu yere mimari bir bütün inşa etme görevini verdi. 1831 yılında Mehmet Ali Paşa tarafından Fransa'ya hediye edilmek üzere Luksor'dan getirilen obelisk, 25 Ekim 1836'da bitirilmemiş bir kompozisyonun merkezinde yükseldi.

JEAN-FRANÇOIS CHAMPOLLION
(1790-1832)
Kendi geliştirdiği bilimin zaferine katılmadan, yapmak istediklerini yapamadan öldü: Hiyeroglifler̄in okunması. Grenoble Üniversitesi'nde profesör, Copte (Mısır'daki Hıristiyanlar'ın dili) uzmanı, eski Mısır yazısını çözmekle uğraştı. Üzerinde Ptolemaios V'in onuruna hiyeroglif ve demotike yazıları ile Yunanca bir kararnamenin yazılı olduğu Reşit Taşı'nı inceleyince, metinde geçen özel adları kesin bir biçimde ayırarak hiyeroglif yazısının çözümü için gerekli ipuçlarını elde etti.

Kapitalizmin doğuşu

O dönemde ozanlar ve yazarlar yolculuklara çağrı yayımladılar, "yapılanma" eski rejimde başarıya ulaşamadı, romantizm sanatı etkiledi, okullar herkese açık hale geldi, Latin Amerika Libertadorları'nı buldu, Avrupa halkı duvarları kalınlaştırdı, işçi sınıfı doğdu ve koşullarını iyileştirmek için mücadele etti, elektrik, telefon, fotoğraf, sinema, otomobil gibi yenilikler icat edildi.

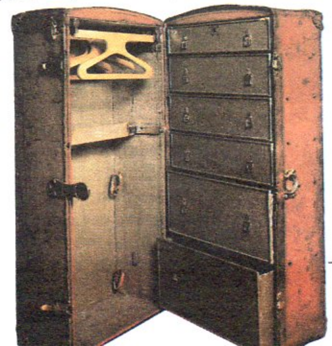
Yolculuğa çağrı

UKRAYNA İÇİN PASAPORT
Honore de Balzac (1799-1850), yazarların en gezgini olmasa da Avrupa'nın bir bölümünü gezdi. İşte, 1848'de Belçika, Alman devletleri ve Avusturya İmparatorluğu yolu ile Ukrayna'da Eve Hanska'yla birlikte olmasını sağlayan pasaport.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
Liberté, Egalité, Fraternité
Passe-port à l'Etranger
AU NOM DU PEUPLE FRANÇAIS,

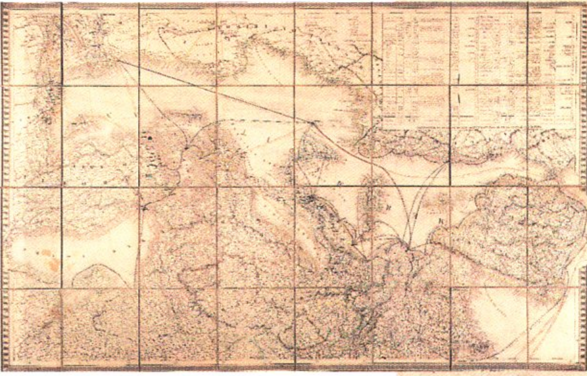
Orası, eski bir arkadaşla ziyaret etmeyi düşlediğim, olağanüstü bir ülke, bir bolluk ülkesidir. Bir gemideki baloda James Tissot tarafından canlandırılmış bu şık yolcular acaba Baudelaire okumuşlar mıydı? Dalgalanan salonu süsleyen şu bayraklar ne çok heves uyandırıyor. 19. yüzyıl yeni yerlere, görünümlere aç. Edebiyat ve sanat bilinmeyenin bu çekimine, başka yerlere duyulan bu özleme tanıklık ediyorlar.

VAZGEÇİLMEZ BAGAJ
Yolcu, gerekli olanları ve çoğunlukla zorunlu olmayan eşyalarını taşıyor. Büyük yolculuk kasası, demir süsleriyle, etkileyici, saygı uyandırıcı ve güven verici olarak varlığını sürdürüyor.

Doğu rüyası

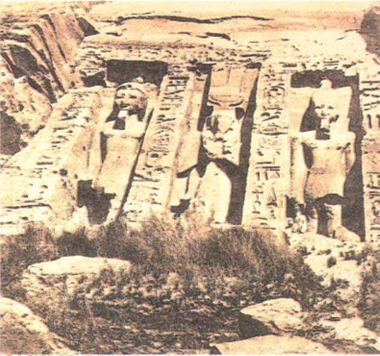
19. yüzyılda yolculuk yavaş yavaş turistik bir olgu haline geliyor. Fakat, yolculuklar artık kolaylıkla gerçekleştirilebilse bile, yine de hayalini kurmaktan, düşlere dalmaktan ve oraları tanımlamaya çalışmaktan vazgeçilememiş. 1798'de Mısır seferinden beri gelişen bilimsel anlatıya, bir yolculuk edebiyatı, büyüleyici bir keşfin uçarı yazısı ekleniyor.

MARE MOSTRUM
Mısır, Filistin, Lübnan, Anadolu, Yunanistan; 1849'dan 1851'e, Gustave Flaubert ve Maxime Du Camp'ın Akdeniz çevresindeki yolculukları en iyi gezi örneklerini sunuyor. Pierre Loti (1850-1923) Türkiye, Fas ve Filistin'i dolaştıktan sonra kendini bir firavun gibi ölümsüzleştiren Philoe'nin Ölümü (1909) ve Aziyade (1876)'nin yazarı.

MAXIME DU CAMP'IN KLİŞELERİ
"Fotoğrafik röportajın babası bize bir asır önce ortaya çıkartılan anıtları ve görünümleri geri kazandırıyor (burada, Ebu-Simbel Tapınağı'nın ön cephesi ve dev oyma heykel).

HEBRON, DAVUT'UN BAŞKENTİ
Kutsal Kitap'a ilişkin zamanlarda, ilk peygamberlerin mezarlarına bu kentte dinsel saygı sunulacaktı.

CHATEAUBRİAND
(1768-1848) Filistin'i ziyaret ederek "Kutsal Kitap'ın tüm tabloları ve tüm şiir sanatı"nı orada tekrar buluyor.

GUSTAVE FLAUBERT
(1821-1880)
Yolculuğundan bugün eksiksiz olarak yayımlanmış bir günlükle döndü. En ünlü kadın kahramanı Emma Bovary'nin ismini Nil kıyısında buldu. Doğu izlenimleri "Salammbo"da tekrar hayat buldu.

GERARD DE NERVAL'İN YOLCULUĞU
(1808-1855)
1842'den 1843'e bir yıl sürüyor. Gezisinin ayrıntıları pek bilinemiyor. Çünkü 1851'de yayımlanmış "Doğu'ya Yolculuk"unda gerçeklik kurguya, özgünlük simgeselliğe karışıyor.

THEOPHİLE GAUTİER
(1811-1872)
Maxime du Camp (1822-1894) gibi (sağda) İstanbul'a geliyor, sonra İzmir'de, Venedik ve Atina yoluyla Fransa'ya dönmeden önce bir yaz geçiriyor.

1
2
3
4
5
6

Olağanüstü yolculuklar

Jules Verne'in yaşamı (1828-1905) bir ilerleme yüzyılı ile buluşuyor. Bu yazarın eseri -ki dünyada en çok okunmuşlardan biridir- çağına hâkim olan bilgi ve fetih isteğini yansıtıyor. 80 romanında 19. yüzyılın tüm mitolojisini özetliyor. Eğer bilimi yüceltiyorsa, düşsel bir güç yüklediği doğal unsurlar olmadan da bilim yapılamayacağını gösteriyor. Yaratıcılar ve kâşifler, onun kahramanları, nesnelerin gizli duygularını ortaya çıkartıyor.

JULES VERNE "BÜYÜCÜ"
40 yıl boyunca, her yıl bir ya da iki roman yazdı. Bunların arasında; 1) "Beş Yüz Milyon Begüm" (1887): Doktor Schultze'un Mutlak Silahı. 2) "Balonda Beş Hafta" (1863). 3) 'Gizemli Ada" (1874). 4) "Alt-Üst" (1888): Profesör Barbicane. 5) "Gök Şehri" (1901). 6) "Albatros", "Fatih Robus'un Hava Gemisi" (1886). 7) "Dünya'dan Ay'a" (1865). 8) Denizaltında 20 Bin Fersah (1869). Kaptan Nemo "Nautilus"un kaptan köşkünde. 9) Kaptan Hatteras'ın Maceraları (1864). "Forward Kuzey Kutbu'nun Buzları"nda.

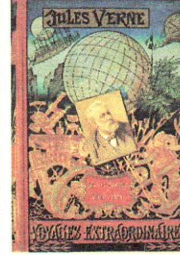

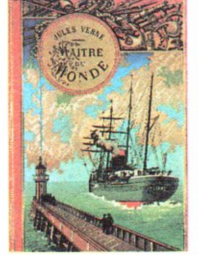
7

8

9

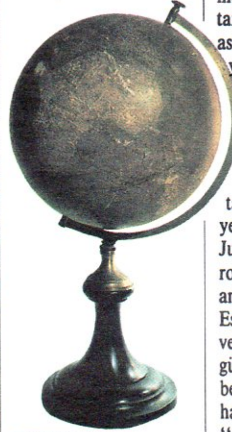

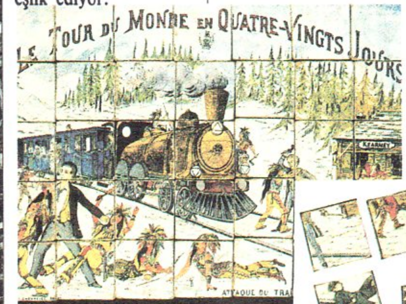
HETZEL'İN CİLTLERİ
Yayıncı Pierre-Jules Hetzel (1814-1886) "Olağanüstü Yolculuklar" genel başlığını verdiği Jules Verne'in romanlarını yayımlıyor. Onun çok renkli ciltleri okuyucu kuşağını hayran bıraktı.

JULES VERNE'İN DÜNYA HARİTASI
Romancının zamanında yeryüzünde henüz bilinmeyen bölgeler vardı. 19. yüzyıl kâşifler çağıdır. Ve bu çağda Jules Verne bilinmeyenin keşfine izlerini bırakıyor.

ROMANLARDAKİ DÜNYA
"Kaptan Hatteras'ın Maceraları ve Yolculukları" başlığında, 1866'da, yerleşmiş yöntemli bütünlük planına göre, Jules Verne'in eserinin amacı, modern bilim tarafından toparlanmış astronomik, fiziksel, yerbilimsel ve coğrafi tüm bilgileri özetlemek ve kendine özgü çekici ve ilginç bir form altında dünya tarihini yeniden yaratmaktır. Jules Verne'in romanları öngörü anlatıları değildirler. Eski konuları toparlar ve onları bilimsel, güncel konularla beslerler. Okuyucunun hayal gücü, tam bir "mükemmel bilimsellik" oluşturan fantezi ve teknik karışımıyla baştan çıkarılmıştır. Dünya, yeraltındaki ve üstündeki görünümlerinin bütünlüğünde onun keyfine sunulmuştur.

TÜREYEN ÜRÜNLER
Sosyal ve eğitici bir oyun türü (aşağıda). İletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesinden esinlenilmiş, "80 Günde Dünya Turu"nun yankı uyandıran başarısına eşlik ediyor.

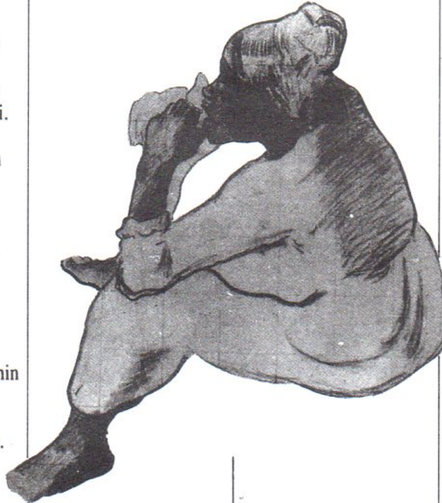
Güney denizleri

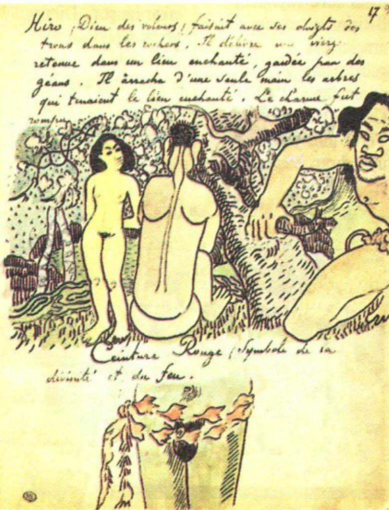

Denizcilik romanlarının tarzı şüphesiz, büyük yolculukların o karşı konulmaz çekiciliğe sahip macera duygusuyla oldukça ilişkilidir. Herman Melville (Moby Dick) ve Joseph Conrad (Lord Jim) zamanında, yelkenli gemiler çok sık olarak İngiltere'den Çin'e giderler ve bu yolculuklar esnasında Macellan Boğazı'ndan geçer ve Polinezya Adaları'na uğrarlardı.

PASİFİK RESSAMI
Paul Gaugin (1848-1903) önceleri denizciliğe merak duymaya başladı. 1883 yılında resim için her şeyi terketti, 1887 yılında Martinik'e gitti, 1890 yılında aldığı bir kararla Tahiti'ye geçti ve Markiz Adaları'nda öldü. Egzotizm, yerli halk ve Pasifik adalarının manzarası onu çok cezbetmişti. Tablolarında, kendisini etkileyen renkleri ve ışığı olduğu kadar yaşam biçimini (yanda "Yemek"), giysileri, doğayla ilişkilerini de yansıtmıştır. Resmin aynı zamanda bir seyahat biçimi olduğunu göstermiştir. Çünkü resimle, yeni yerler keşfedilir, canlılar ve nesneler hakkındaki görüşlerimiz değişir. Yanda Gaugin tarafından çizilmiş iki Martinikli kadın.

SADE BİR YAŞAM
Gaugin, eski Maori dininden bir sahneyi resimlerken tuvalin üzerine semboller çizerdi. Antik Polinezya toplumundan, 19. yüzyıl sonlarında hemen hemen tükenmiş olan Maoriler'in kalanları Yeni Zelanda'dra yaşıyorlar. Resimleri, ilkel ve orijinal dünyanın bir belgesidir. Pasifik topluluklarının hayatını, gerçekliğinden şüphe edilmeyecek şekilde keşfetmiş ve ortaya koymuştur. Tüm renkler, kokular ve egzotizmin sırları, gizemler ve heyecanların coşkun bileşimini oluşturuyordu. İnsanların güçlü içgüdüsü ve yalın yaşamlarını şiirsel bir anlatımla resimliyordu. Renkleri, gerçeği yansıtmak amacından çok, ruhun varlığı, dünyayı yöneten ruhsal güçler ve insanın doğayla ilişkisini anlatmak amacıyla keyfince kullanıyordu. Tablolardaki uyum bu insanları eski yerlerine oturtuyordu. Gaugin aynı zamanda, yolculuk edebiyatıyla da ilgileniyordu. 19. yüzyılın sonunda, "sanatların kardeşliği" fikri, bir yakınlaşma sağlamıştı.

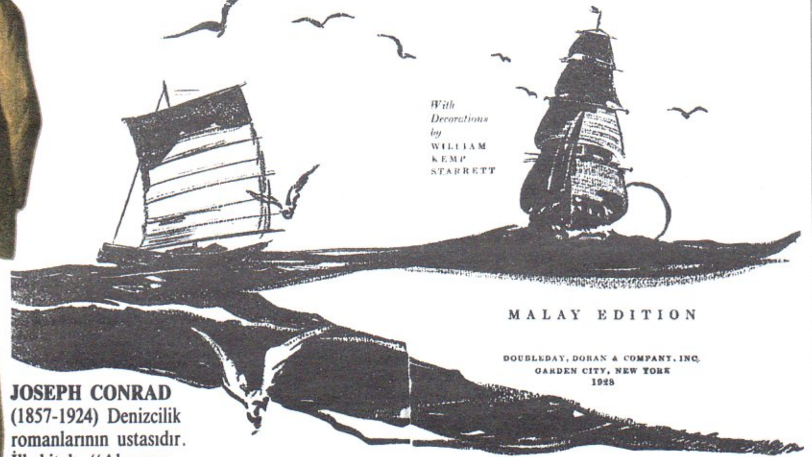

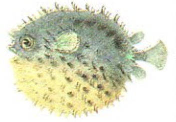
BALİNA AVI
Amerikalı yazar Herman Melville'in (1819-1891) ünlü eseri "Moby Dick"te Kaptan Achab'in Beyaz Balina ile verdiği mücadele anlatılıyor.

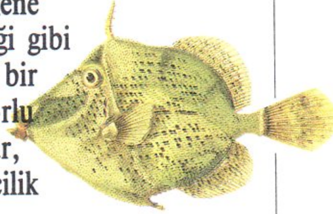
AFRİKA'NIN TANITIMI
Sir Henry Rider Haggar (1856-1925), 34 adet macera romanı yazmıştır. Bunların en önemlilerinden biri "Kral Süleyman'ın Hazineleri" (1886) ve diğeri de "O" (1887)'dur. İzlanda, Meksika ya da Mısır'la ilgilense de, esrarengiz Afrika'ya büyük değer vermiş, böylece de geniş manzaralar, oraya ait hayvanlar ve kabilelerin hayatını derinlemesine ele almıştır.

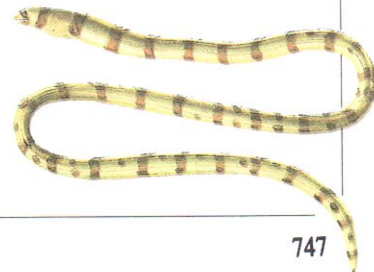

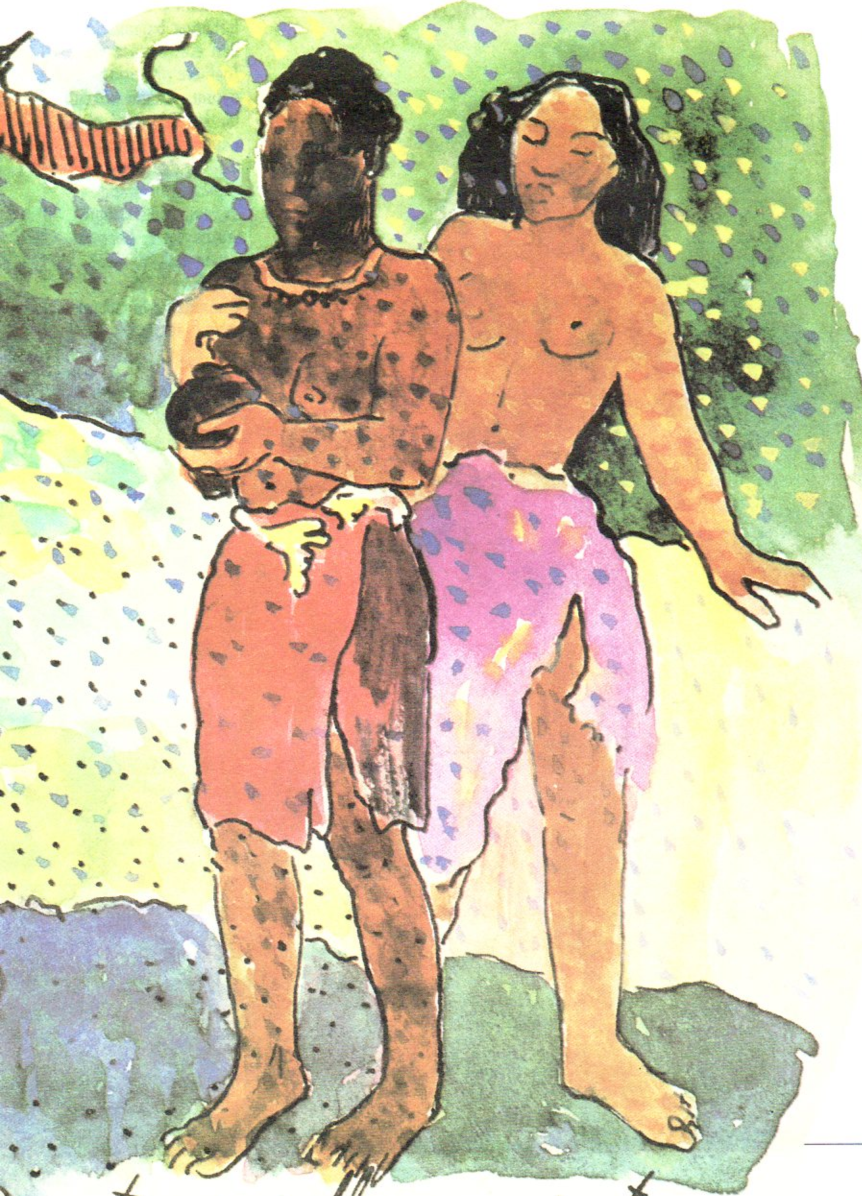
JOSEPH CONRAD
(1857-1924) Denizcilik romanlarının ustasıdır. İlk kitabı "Almayer Çılgınlığı"'nı 1895'te yazmıştır.

Moby Dick'teki Kaptan Achab'in balinaya karşı hissettiği delilik boyutundaki duygular, Eugéne Sue'nun romanında belirttiği gibi enerji ve iyimserlik çağının bir göstergesiydi. Tayfaların zorlu yaşamına karşın tüm bunlar, tükenmek bilmez bir denizcilik serüveninin çağrısını yapmaktaydı. Yüzyılın sonuna doğru keşfedilmemiş kara parçası kalmadığı gibi tüm denizler de daralmıştı. Artık denizcilik romanları daha karamsardı. Bununla birlikte, Pasifik topluluklarıyla ilgili olarak karamsar fikirler ortaya atılıyordu. Stevenson, yerleştiği Samoa Adası'nda 1894 yılında öldü: Polinezyalılar için "masal yazan kişi" anlamına gelen "Tusilala" idi. Conrad 17 yaşında denizci, daha sonra da subay oldu. Tüm romanlarının konusu, Malezya Takımadaları ve onu çevreleyen Hint ve Japon denizlerinde geçmekteydi. Kahramanları, ölüm ve çıldırmaya, şanssızlığa karşı mücadele ederler, Lord Jim gibi, vicdan azabını yenmeye çalışırken gemisini terkedip günahlarını bağışlatmaya çalışırlar. Tüm kahramanlar yorgun ve bitkindir, bu cennet adalar ise onlar için birer cehenneme dönüşür.

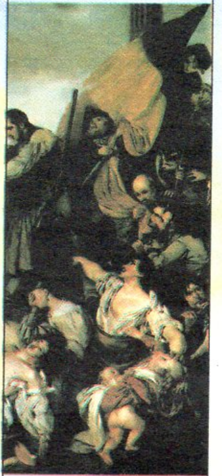
1830 Temmuzu

1830 yılında Paris, Avrupa devrimci hareketinin merkeziydi. "Üç şanlılar" -27, 28 ve 29 Temmuz 1830 - Eski Rejim'in sonu ile karşılaştırılabilir bir duruma neden oldu: Buğdayın fiyatının yükselmesi, şehirde işsizlik, Kral X. Charles'ın "orta sınıf"ın arttığını kabul etmeyi inatla reddetmesi. Halk hareketi, 1830 devrimi de yurt sevgisine ilişkindi: Halkın harekete girişmesi, Bourbonlar'a karşı olduğu kadar, muhafazakâr bir Avrupa tarafından benimsetilen 1815 Anlaşması'na da yönelikti.

ENTELEKTÜELLER
Parisli entelektüeller ayaklanmada önemli bir rol oynadı. Gazeteciler, düzenli olarak yazı yazmalarının iktidar tarafından engellenmesini ilk protesto edenlerdi. 27 Temmuz'da, geniş ölçüde liberalizme

inanan Quartier Latin'in öğrencileri gösterilerin başlaması için sinyal verdi. Halk isyanı yaygınlaştırdığında, Paris Politeknik Okulu öğrencileri, sokak kavgalarını yönlendirmeyi denedi.

ÜÇ ŞANLI GÜNÜN İZİNDEKİ
Brüksel liberal burjuvazisi Belçika'nın 1815 yılından beri bağlı olduğu Hollanda'nın himayesine karşı ayaklandı. Geçici bir hükümet bağımsızlık ilan etti. Fransa ve İngiltere'nin ortak oyunu, Alman kökenli bir İngiliz prensi olan Leopold de Saxe-Cobourg'a çağrı yapılmasına olanak sağladı. Milli kongre tarafından I. Leopold adıyla Belçika Kralı seçildi ve 1831 Temmuz'unda liberal yapıya ant içti.

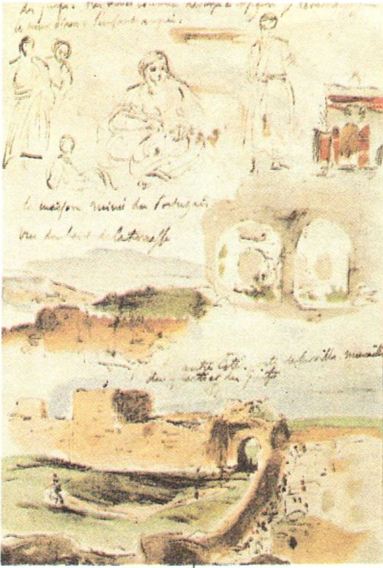

SOKAK KAVGASI
Topluluk için korkutucuydu (aşağıda, zırhlı süvariler her türlü eşya yağmuruna tutuluyor). Mareşal Marmont tarafından kumanda edilen dört sıra asker, halkın koruduğu Paris'e girmeyi denedi. Başarısızlığa uğradılar, çünkü ilk kez 17. yüzyıldaki Fronde'dan sonra görülen ve yeniden ortaya çıkan barikatların gücünü hafifsemişlerdi. Başkentin, kriz nedeniyle terkedilmiş inşaat atölyelerine benzeyen dar yollarında hızla ilerlediler.

İSYANCILAR
Birbirlerine karışmış patronlar ve işçiler, coşkuyu artıran üç renkli bayrağa düşkünlükleriyle hırsla kavga ediyordu. 1827 yılından beri terhis edilmiş ama tüfeklerini korumuş olan Milli Muhafız Birliği halkın yanındaydı. Halk arasında, cesur Paris çocukları yanında, imparatorluğun silah kullanmakta usta savaşçıları çarpışmaktaydı. Biten bir kavga sonunda, ölü sayısı, isyancılar arasında 800'e ve ordu içinde 200'e yükselmişti. Aşağıda, Hotel de Ville saldırısı görülmektedir.

Romantizm

Sanatsal yenilik, 1830 ve 1848 yılları arasında tüm ışıltısıyla parladı. Dönemin önemli davasında, yani özgürlük davasında yer aldı. Ressamlar, müzisyenler, şairler ve yazarlar burjuvazinin uzlaşma isteğini reddederek ve varoluşa bir anlam yükleyen seslerin, renklerin ve düşüncelerin artışıyla övündüler.

DELACROİX FAS'TA
1832 yılında, ressam, Sultan Meknes'in yanında bir diplomatik görev yüklendi. Bu şansı değerlendirerek, yeni bulduğu her şeyi, karakalem ve suluboya ile kroki defterleri üzerine geçirdi. Doymak bilmeksizin, at üzerindeyken bile taslaklar çizdi. Bu seferden, egzotik manzaralar, Mağrip mimarisi ve yöresel kostümlerle, daha sonraki tüm eserlerini besleyecek bir esin kaynağı bulacağı birçok anı ile dönecekti.

"RESİM, İŞTE HAYAT"
Eugene Delacroix (1798-1863) (karşıda) aynı zamanda şair olmak istiyordu. Döneminde iz bırakan Delacroix, hareketi, gerilimi, şiddetli tutkuları, dramları yansıtıyordu. Kargaşanın ressamı olarak, "büyük bir yaratıcılık yeteneği"ne sahipti. Değerli bir renkçiydi; canlı mavilere karışmış toprak renginin yanında kan kırmızısının parlamasını sağlıyordu.

Frédéric Chopin'e son derece bağlı olan Delacroix, Polonyalı besteciye karşı sınırsız bir hayranlık duyuyordu. Birçok yazı, Nohant'ta, Berry'nin içinde kır evinde Chopin ve romancı George Sand'ın yanında geçirdi. 1838 yılında, arkadaşlarının bugün iki ayrı tablo olarak ayrılmış olan çift portresini çizecekti. Chopin figürü, sanatçının içsel coşkusundan esinlenilmiş ve bu coşkuyla tükenmiş romantik sanatçının başyapıtıdır.

Fas anısı olan - Delacroix Tanger'de böyle bir sahneye tanık olmuştu- bu tuval, sanatçının yaşamının ancak son dönemlerinde yapıldı. Coşkunun ve özgürlüğün simgesi olan at, sanatçılara birçok kez esin kaynağı olmuştur. Romantikler için, yerinde duramayan yarışçılar, delice bakış ve genişlemiş burun delikleri tutku ateşini temsil etmektedir.

STENHDAL
Daha çok bu adla tanınan, opera tutkunu olan ve İtalya'ya hayran olan Henri Beyle (1783-1842), bireyi ve onun dünya ile değersizliğe karşı direnmesine olanak sağlayan enerjiyi yüceltir.

GEORGE SAND
(1810-1876) (aşağıda) Alfred de Musset'yle (1810-1857) aşkları efsane olmuştur. Musset, "Bir Zamane Çocuğunun İtirafları" adlı eserinde (1836), bağlılıklarını değerlendirmekte ve kendi neslinin düş

kırıklığını tanımlamaktadır. George Sand, 1841 yılından itibaren politika ile ilgilenmiştir. Romanları ve kurucu üyesi olduğu dergilerde çıkan yazıları, çağının sosyal endişelerini ele almaktadır.

VİCTOR HUGO
(1802-1885) (aşağıda) 25 yaşında, romantizmin büyücüsü ve peygamberi durumuna geldi. "Bu dönemde özgürlüğün, dünyada doğal olarak serbest olanlar, düşüncenin nesneleri dışında görülmesi ilginçtir" diye tanımlar 1827 yılında. Evrensel bir deha olarak, sanatsal devrimi kendi eserleriyle özetlemiştir. Yetenekli şair ve dram yazarı, desinatör ve karikatürist olaen Hugo, tarihe 1830 Şubat'ında girmiştir: "Hernani" adlı oyunu, serbest üslubu ile gençliği coşturmuş, ama klasisizm yanlıları arasında skandala neden olmuştur. Çağını izleyerek, 1848 yılında halkın temsilcisi olmuş ve 1851 yılında İkinci İmparatorluk'a karşı çıkmıştır. Guernesey'de sürgündeyken, tüm Avrupa'nın gözünde en büyük yazar olmasına neden olan "Sefiller'i (1862) ve "Asırlar Efsanesi"ni (1859-1883) kaleme almıştır.

HECTOR BERLİOZ
(1803-1869)
Burada, Gustave Dore tarafından, orkestra şefinin geleneksel pozuyla karikatürize edilmiştir. Zamanının en büyük bestecisi

olduğundan emin olan Berlioz, hiç ödün vermemiştir. "Faust'un Azabı", "Truvalılar", "Fantastik Senfoni", ondan sonra Modeste Moussorgski, Claude Debussy, Igor Stravinski, Bela Bartok ve Pierre Boulez'nin izleyeceği yeni yollar çizmiştir. Orkestrasyonlar yazmış ve aynı zamanda makaleler ve "anılar" kaleme almıştır.

Alphonse de Lamartine, Alfred de Vigny, Gerard de Nerval, Theophile Gautier, Alfred de Musset, romantik edebiyatın büyük isimleridir. 1830 yılı, yeni sanatsal ifade tarzını dile getiren olaylar açısından zengindir. Eugene Delacroix "Halkı Yöneten Özgürlük" adlı eserini sunarken, Victor Hugo "Hernani"yi tanıtmakta, Stendhal "Kırmızı ve Siyah"ı kaleme almakta ve Hector Berlioz "Fantastik Senfoni"nin icrasını yönetmektedir.

Halkın kaderi

1840'lı yıllarda, büyük bir ilerleme umudu olan ekonomik liberalizm, tüm olumsuzluklardan sorumlu tutuluyordu. Sayıları oldukça yüksek olan köylüler, küçük toprak parçaları elde etmek için, ileri gelen kişilere ağır şekilde borçlanıyordu. Gelişimin hız kazanmasına rağmen, ücretler düşüyordu. Çalışan halkın ideali -çırak ve işçi olarak çalıştıktan sonra kendi hesabına çalışmak- zenginliklerin, daha o dönemlerde "tekel" olarak adlandırılanların elinde yoğunlaşmasıyla güçleşiyordu. Demiryolu şirketleri ve madencilik girişimleri, sanayiler, 1830'ların sosyal çatışmasından uzaklaşılırken, yeni bir para eliti oluşturdu. Toplum, rekabetin etkisi altında parçalanıyordu. Ama yavaş yavaş, entelektüeller ve sanatçılar, iş sahipleri ve işçiler arasında birlik kuruldu.

AVUKAT LEDRU-ROLLİN (1807-1874) "Reform" gazetesinin kurucusudur. Ilımlı bir cumhuriyetçi olarak, işçiler arasında baskın olan İnsan Hakları Derneği'nden uzak durmuştur. Mans milletvekili olan Ledru-Rollin, radikallerle bir arada bulunmuş, evrensel oy sistemi için çalışmış ve demokratik ve sosyal cumhuriyeti tavsiye etmiştir. Sosyalizme ve kapitalizme karşı, onun ideali, herkesi mal sahibi yaparak ücreti kaldırmaktır. Tekellere ilişkin tehdit içerebilen ve üretim birliğini gerçekleştiren müdahaleci bir devlettir.

KASABA ŞEHRE "ÇIKIYOR" 19. yüzyılın ortalarından itibaren, Parisliler'in yarısından fazlası, bu şehirde doğmamış insanlardan oluşuyordu. Yaz sezonunda inşaatta çalışmak üzere Paris'e geçici bir süre göç edenlerin sayısı da oldukça yüksekti. Kasabalardan bazen gruplar halinde geliyor ve binaların çatı katlarında yer alan koğuş odalarına yerleşiyorlardı. Cresois masonlar birlikte yaşıyor ve onların şivesinin görülmediği Paris halkına katışmıyordu. Buna karşılık, Aveyronne sakinleri "şarap ve kömür" satışlarını elinde bulunduruyor ve dayanışmalarını korurken başkent hayatına da katılıyordu. Şehir ve kasaba arasında, bazen politik olabilen bağlar kuruldu: Yukarıda, sakin bir kırsal kesim evi, aşağıda 1840'lara doğru gerçekleşen göçler görülmektedir.

AŞIRI NÜFUSLU PARİS
Şehrin, 1815'teki 500.000 nüfusu, 1848'den hemen önce milyona ulaştı. Halk, hiçbir zaman değişmemiş bir kente yığıldı. Çalışanlar, binaların üzerine çıkılan sağlam olmayan (ve aşağıdaki karikatürün de gösterdiği gibi yaşanması güç olan) tek odalar kiralıyordu. İşçiler bir meslekten - ve bir semtten- diğerine geçiyordu. Sabahleyin işe alınan yüksek sayıda çalışan, akşamleyin işten çıkarılıyordu.

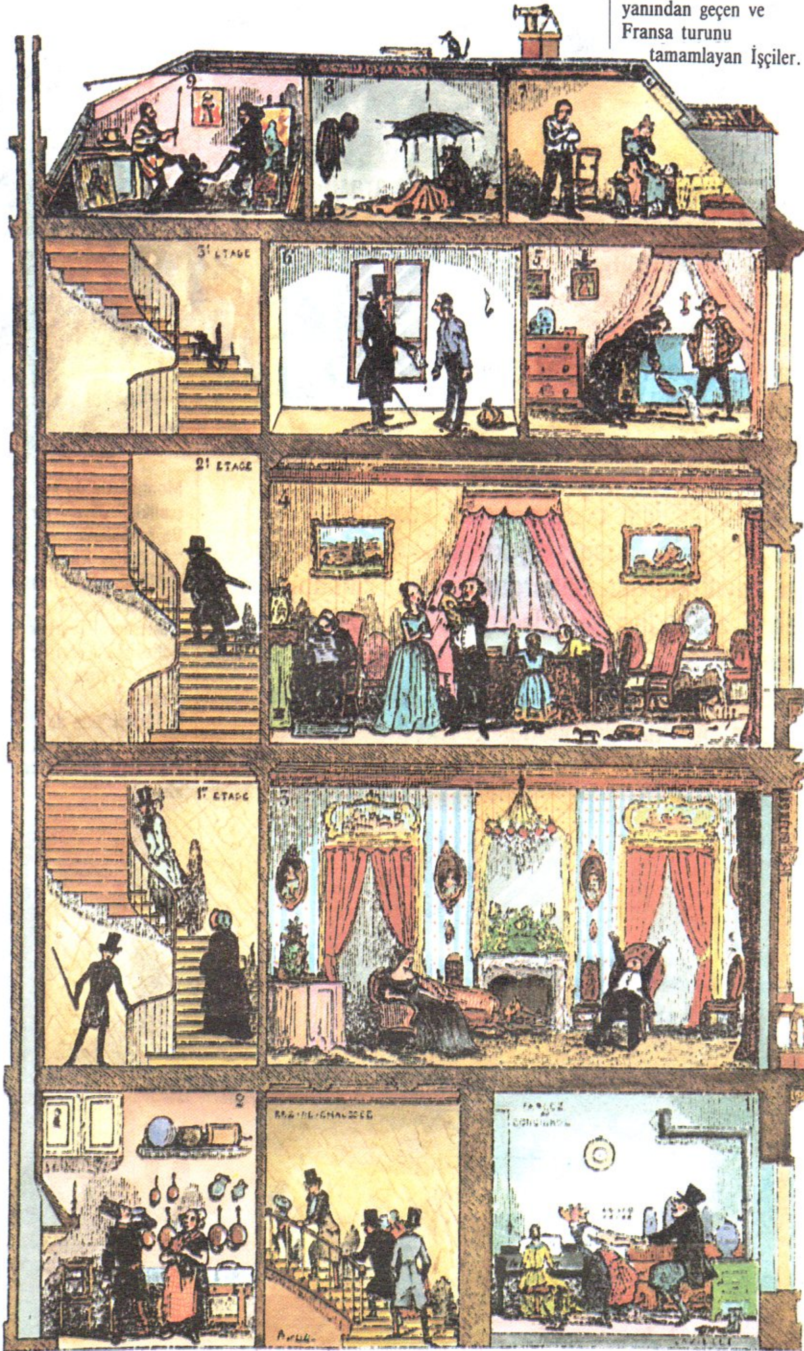
BURJUVALARIN VE İŞÇİLERİN KONUTLARI
Farklılaşmaya başladı (karşıdaki binada, katlar yükseldikçe sosyal seviye azalmaktadır). Sosyal ayrılıklar çok büyüktü. Parisliler'in büyük bir çoğunluğu, ölümlerindeen sonra neredeyse hiçbir şey bırakmıyordu. Nüfusun artması, şehire özgü kurumların krizini de beraberinde getirdi: Hastanelerin, hayırseverlik kurumlarının, hayırsever grupların, fakirleri desteklemeye veya salgın hastalıkların yıkımlarını frenlemeye gücü yetmiyordu

Sosyal yıkımı, yozlaşma izledi. Bununla birlikte, şehirde, kasabalara göre daha çok besin bulunuyordu ve okuma yazma oranı daha yüksekti. Ama birçokları zaten düşük olan maaşını, onlara rahatlama veriyormuş gibi görünen kabarelerde bırakıyordu.

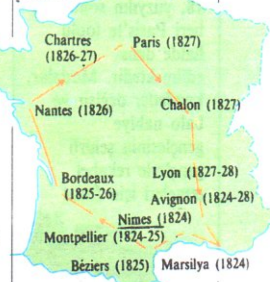
İşsizlik arttığında, monarşiye karşı olan yeni bir politik ve sosyal proje ortaya çıktı. Liberalizme ve bireyselliğe karşı, bir Louis Blanc, bir Victor Considerant çalışmanın ve iş hakkının organizasyonunu tavsiye etti. Philippe Buchez'nin inisiyatifiyle, üretim kooperatifleri kuruldu. Marangozlar, tipograflar veya kuyumcular birleşti. Fabrika işçileri, işletmenin yönetimini üstlendi. Kooperatif, hayırseverler derneği, sendika ve halk üniversitesi rolünü üstlendi.

Doğramacıların yanından geçen ve Fransa turunu tamamlayan İşçiler.

LİBERALİZMİN ETKİSİ
Eski meslek organizasyonlarının gerilemesini de beraberinde getirdi. Duvarcılığa ilişkin geleneklere bağlı olan çıraklık, Fransa çevresine çok eskilerden beri kullanıldığı için (karşıda), bütün ülkeyi kaplayan üyeler ağına sahipti, bu ağı yenilemek isteyen Agricol Perdiguier'nin (1805-1875) çabaları ile genişledi.

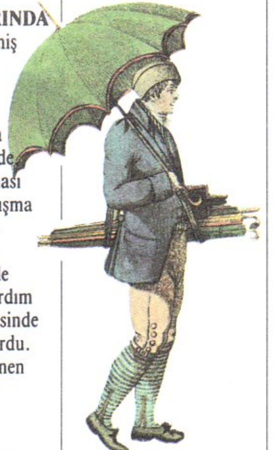

Doğramacıların, iplik fabrikası işçileri ve maden işçilerinin yaptıkları gibi büyük grevler, 1840 yılı çevresinde patlak verdi. Direnişten mekanikleşmeye işi tehdit eden "kurallar"ın korunmasına geçildi. Düzenin gücü işçilerin isyanıyla uğraşmak zorundaydı.

KÜÇÜK MESLEKLER
Karşıda bileyci, aşağıda şemsiye satıcısı görülmektedir.

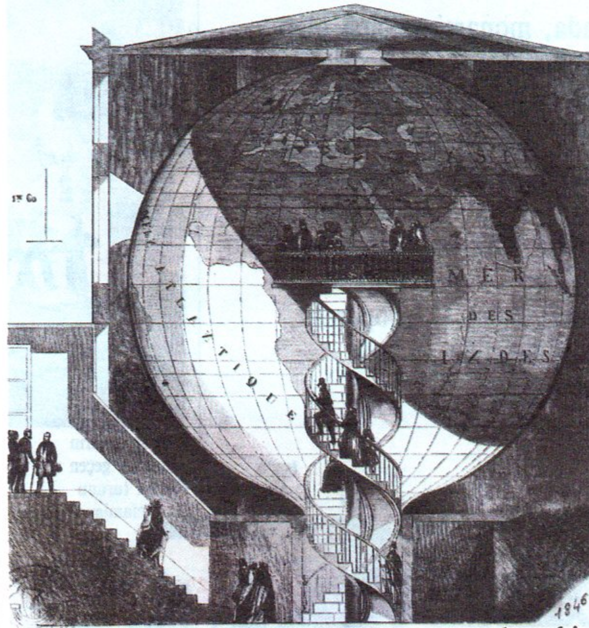
TEKSTİL "ZİNDAN"LARINDA
Köyden yeni gelmiş işçi toplulukları bulunuyordu, organizasyon yetersizdi. Buna karşılık şehirlerde meslek yapılanması güçlüydü. Dayanışma ve çalışanlararası yardım bağlarını koruma eğiliminde olan karşılıklı yardım topluluklârı çevresinde organize olunuyordu. Gerektiğinde direnen bir topluluğa dönüşüyordu.

KIR KAHVELERİ
18. yüzyılın sonundan beri Paris'te toplu halde dans edilmektedir. Modalar, kıyafetler değişir ve balo nahiye gençlerinin şehirli gençlerle rekabet etmeleri için fırsat yaratıyor. Kır kahveleri tüm başkenti ve çevresini istila ederken taşra şenliklerini kasabada kutlamaya devam eder (aşağıda, Normandiya'da, "Ağaç Altında Dans"). O arada âdetler daha sıkı, kurallar daha katıdır. Dini bayramlar, tarım kuruluşlarının toplantısı genç insanların tanışıp birbirlerine evlilik sözleri verdikleri, zamanın güçlüklerini unuttukları özel günlerdi.

Fransa 1815 ve 1848 yılları arasında eski tarzların ve modernliğin karşıtlıklarını yaşayan bir ülkeydi. Taşra açlık, hastalık, cahillik, batıl inançlar gibi sorunlar nedeniyle üstün gelemiyordu. Başkent bu gerçeği bilmiyor göründüğü için taşraya kendi koşullarını dayatıyordu. Ama gerçekte başkent de sefalet ve zayıflıklardan haberdardı. Belli zamanlarda ahali zorlukları ve gelecekteki belirsizlikleri şenliklerde unutmaya çalıştı. Bu arada protestolar nedeniyle toplumun patlamasına neden olacak kriz yaklaşmaktaydı.

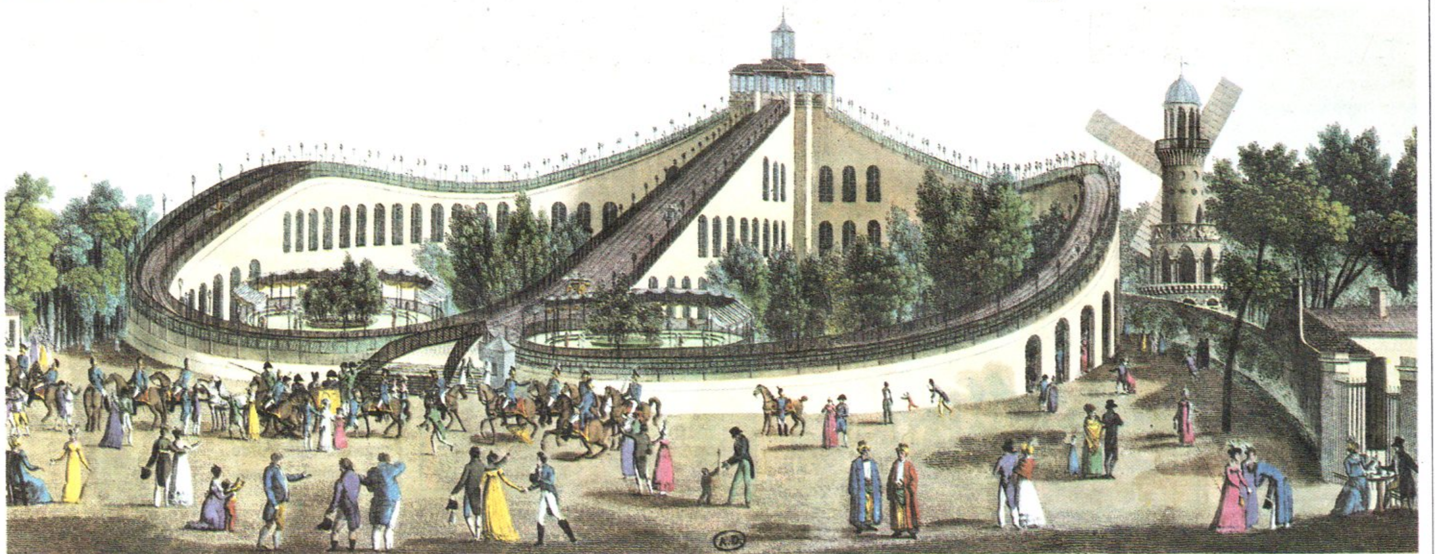
HER YERDE BAYRAM
Başkentte, temmuz monarşisi altında. Panoramalar, dioramalar veya "jeoramalar" (karşıda, Champs Elysés'de) izleyicilere büyük alanlardaki göz yanılmalarını sunar. Tiyatro gösterileri, Rus dağları (aşağıda, Beaujon bahçelerinin ki, Faubourg-Saint-Honere Sokağı'nda) gibi eğlenceler korunmuştur.

KARNAVAL
Geçmiş âdetlerle güncel politik çalkantıları karıştırır. 1838'e kadar, çarşambanın küllerinin şafağında, "Courtille'in Düşüşü" arabayla Taşra Tapınağının en çılgın küstahlık bahanesiyle gençlere maskelerini tedarik ediyordu. Polis coşkun halkın taşkınlıklarını güç bela zaptediyordu. Her türlü çılgınlığa izin verildiği görülüyordu.

Montmartre'da kır şenlikleri düzenlenir. Bu şenliklerde "Lilalar'ın Küçük Çiftliği" adı verilen gösteriler yapılır. Gösterilere Quartier Latin öğrencileri de katılır. Ayrıca "Musard Şenlikleri"nde de opera sanatçılarıyla üç veya dört dansçı yer alır.

HALK-KRAL
Milord l'Arsouille ve züppeler aç halkın yanından geçerler. Böylelikle karnaval 1848'de kutlanacak olan halk-kral zamanıdır. Bu büyük gösteriler, arabaların geçişi ve çocukların çeşitli kıyafetlere bürünmesi ile devam eder.

Sosyal hareketler

GREV
Zorlukla bastırılan ve işçilerin kendilerini duyurmak için kullandıkları en temel çaredir.

TARIM İŞLERİ
Güneş doğuşundan batışına kadar yapılan bu işler yorucudur.

19. yüzyıl iş dünyasında, zanaatkârlar makinelerin tekdüze ritmine uyan yeni endüstrileşmenin yanında varlıklarını sürdürüyorlardı. Yapılan iş zor, yorucu, uzun ve tehlikelidir çünkü makineleşme kaza risklerini artırmıştır. Çalışanlar tüm bu zorlamalarla özellikli bir kategori oluşturduklarının farkındadırlar: Haklarını elde etmek ve onları korumak için savaşan işçi sınıfı.

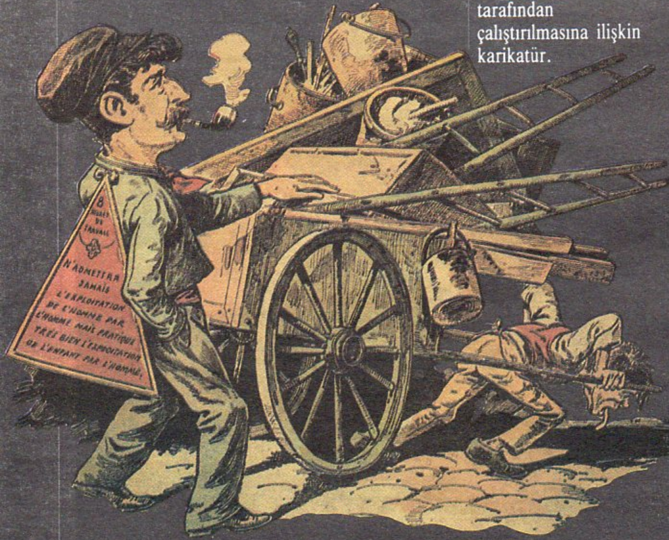

1878'de Gustave Caillebotte'ın yaptığı ''Parkeleri Rendeleyenler'' adlı tabloda makinesiz yapılan el işinin ne kadar çileli olduğunu gözler önüne sermiştir. Pencereden gelen ışık sadece işçilerin sırtlarını aydınlatmaktadır.

İşçi sınıfının doğuşu

Büyük endüstrinin gelişimi, sanatçılar ve eski mesleklerin çalışanlarından farklı bir işçi sınıfı oluşmasını da beraberinde getirdi. Bu işçiler proleterler olarak adlandırıldı, çünkü bir ücrete karşılık emeklerini satıyorlardı. 19. yüzyılın sonuna kadar, Fransa ve Almanya'daki emekçi sınıflarının ortasında azınlık oluşturdu.

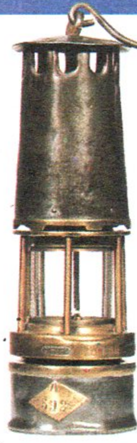

Çocuğun bir adam tarafından çalıştırılmasına ilişkin karikatür.

Proletaryanın birbirlerine bağlılığı makinelerden tamamıyla bağımsız imalathanelerde veya maden yataklarında ve bu tip işyerlerinde yoğunlaşmalarından ileri geliyordu. Böylece, işçiler yavaş yavaş, bulundukları durumun ve işletmelerinin bilincine vardı. Çalışmanın güçlüğü, her şeyden önce sürenin uzunluğundan geliyordu: 1850'den önce, günde on beş saat fabrikada bulunuluyordu, gerçek çalışma saati on üç ila on dört saatti. Fransa'da, 1906'da çıkan yasa ile, günlük çalışma süresi on saatle sınırlandı ve pazar günü haftalık dinlenme günü olarak seçildi, ama hiçbir ücretli izin yoktu. Metalurjide, harcanan fizik güç bitkin düşürücüydü ve elle yapılan bazı işler tehlikeliydi. Tekstil alanında, sürekli olarak yinelenen aynı hareketler ve makinelere bağlı olarak bu tekrarın ritminin yüksek oluşu, bunaltıcıydı. Fabrikalardaki kurallar fazla sertti ve dinlenmeye olanak sağlamıyordu.

1900'lere doğru, İngiltere'de, Conventry'de fabrika çıkışı. Kanuna göre on üç yaşından itibaren çalışma hakkına sahip olan çocuklar başta çıkıyordu. Kadınlar şapka takıyordu, çünkü bu bir saygınlık işaretiydi; erkekler ise kasketleri benimsemişti. Onların ardında görülen fabrikanın tertip duvarları, hapishaneyi anımsatıyor.

Bir kaya içinde yer alan gaz cebi, bir lambanın alevi ile temas etmesi sonucu patlamıştır. Fransa'da, Courrieres maden felaketi (1906), 1.100 kişinin ölümüne neden oldu. Bunun üzerine emniyetli bir lamba gerçekleştirildi (yanda): Bu lambanın alevi, bir silindir sac ile çevrelenmiş iki metal demir üzerine yerleştirilmiş bir cam vasıtasıyla korunuyordu.

İŞ KAZALARI

Fabrikalarda her çeşit iş kazası meydana geliyordu: Buharlı bir makinenin patlaması, bir uzvun -kol veya bacak- bir makineye kaptırılması vb. Örgü veya temizlik gibi meslekler, kız çocuklarına ayrılmıştı. Metalurji, maruz kalınan yanıklar nedeniyle tehlikeliydi. Bu kaza risklerine,

mesleki hastalıkları da eklemek gerekiyordu: Silis tozlarının yutulmasının neden olduğu silikoz, havada bulunan tekstil veya metal tozlarına bağlı olarak gelişen tüberküloz. Önlem alınmadan kullanılan bazı ürünler ve bazı maddeler -döküm işçilerinde kurşun zehirlenmesi- sağlığı ağır ölçüde bozmaktaydı: Hiçbir kanun, işçileri iş risklerine karşı korumuyordu.

Köylerde veya zanaatta çocuklar her zaman çalışırdı. Küçük Savoie'lı çocuklar sıklıkla baca temizleyiciliği yapıyordu ama fabrikada çalışmak daha yorucuydu. 1841 yılında, Fransız yasaları 8 yaşın, 1874 yılında ise 12 yaşın altındaki çocukların çalışmasını yasakladı. Okulların zorunlu olması, bu kanunun uygulanmasına olanak sağladı. Kadınlar özellikle, makinelerin ne fizik gücü ne de niteliğe ihtiyaç bırakmadığı tekstil alanında çalışıyordu. Kadınlar, erkeklerin yarısı kadar maaş alıyordu.

İŞSİZLİK

Bir işçinin hayatında sürekli olarak varolan bir riskti. İşlerin yavaşladığı dönemlerde, bu yavaşlama sezonluk bile olsa, iş sahipleri işçileri herhangi bir tazminat ödemeden sokağa atıyordu. Hak istenmesi veya greve gidilmesi durumunda, işçileri kovması veya işyerini kapatması da mümkündü: Bu lokavttı. İşsizlik, sefillik anlamına geliyordu. Maaşlar, işçilerin para biriktirmesine olanak sağlayamayacak kadar düşüktü. Sadakalara başvurmaktan başka yol kalmıyordu. Kanunlar onaylanmadan önce, bir kaza meydana geldiğinde de durum aynıydı.

Ütopyacılar

Endüstrinin git gide daha büyük bir zenginlik yarattığı ve işçilerin, trajik koşullarda yaşadığı ve çalıştığı bu toplumdaki çelişkiler, birçok düşünürü, üretilen zenginliklerin daha iyi dağıtıldığı bir toplum hayal etmeye itti. Bu düşünürlerden ilklerine ütopyacı sosyalistler dendi, çünkü ideal olarak sundukları projelerin gerçekleştirilmesi mümkün değildi. Charles Fourier, her türlü insan karakterinin temsil edildiği ve kendi ürünleri ile uyum içinde yaşadıkları bir topluluk tasarladı. Fourier'den esinlenen Fransız sanayici Jean-Baptiste Godin, Guise Tüketim Kooperatifi'ni inşa ettirdi.

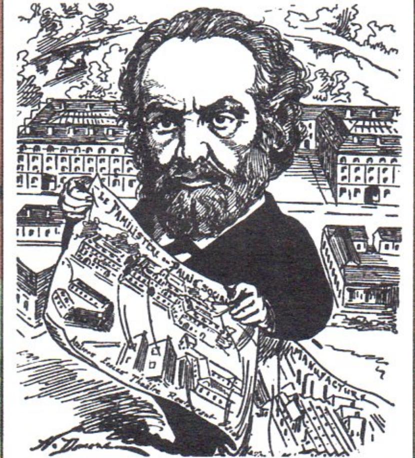
GUİSE TÜKETİM KOOPERATİFİ
Jean-Baptiste Andre Godin (1817-1888) (aşağıda), bir çilingirin oğludur. 1846 yılında Guise'de (Fransa), 1880'lere doğru 1.500 kişi çalıştıracak olan dünyanın ilk döküm soba fabrikasını kurdu. Bu sanayi başarısı Godin'e, kendi fabrikası için bir işçi kooperatifi oluşturmaya ilişkin sosyal projesini gerçekleştirmesini sağladı. 1859 ile 1877 yılları arasında, işçilerin maddi, eğitim ve sportif ihtiyaçlarını göz önünde bulundurduğu ve seçtikleri komitelerle kendi kendilerini yönettikleri bir ideal kısım inşa ettirdi. Kapalı iç avlunun sosyal yaşama olanak sağladığı her üç binadan birinde (yanda), bir kreş, çocuk bahçesi, okullar, havuz, dükkânlar, bir tiyatro, park vb. bulunuyordu. Godin, bir kışlaya benzeyen bu ''sosyal saray''da bozulan her şeyi işçilerin ele almasını istiyordu, zira bu kooperatif 1968 yılına kadar ayakta kaldıysa, bu ona verilmiş kesin organizasyona bağlıdır. Godin şöyle yazar: **''Bu tüketim kooperatifi yalnızca sosyal bir topluluk değildir, özellikle de kardeşliğe dayalı bir sosyal kuruluştur.''**

BAZI TEORİSYENLER
Kont Saint-Simon (1760-1825) (yukarıda), bilim ve sanayi teorisyeni, devletin ekonomiyi düzenlemesi ve sosyal eşitsizliklere çare bulması gerektiğini ileri sürüyordu. Charles Fourier (1772-1837), hiç kimsenin isteğinin göz ardı edilmediği komüniter bir yaşama ve çalışma yeri icat etti.

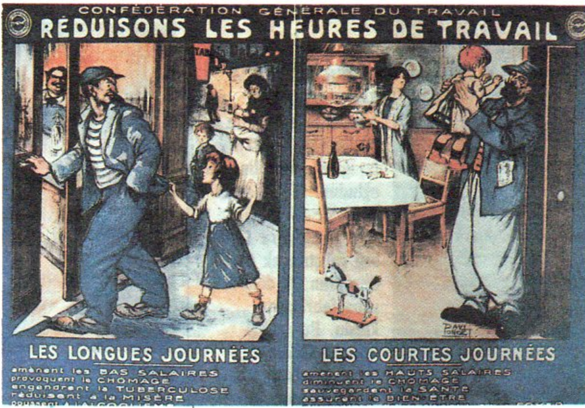

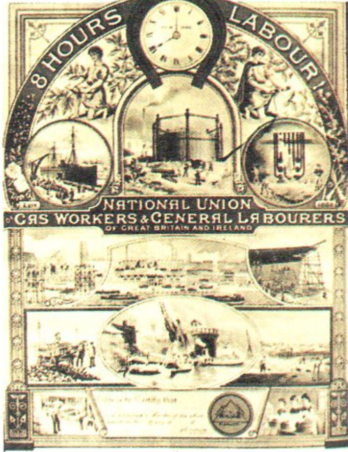
Pierre Joseph Proudhon (1809-1865) **merkeziyetçi devleti reddeti ve çalışanların kurduğu birliklerden oluşan organize bir toplum oluşturulmasını salık verdi.**

İşçi hareketleri

Ağır sanayinin güçlenmesiyle -İngiltere'de 1840'tan, Fransa, Almanya'da 1860'tan ve Rusya'da 1890'dan itibaren- işçilerin, daha iyi ücret veya çalışma koşulları elde etmek için giriştikleri etkinlikler gelişti. Mesleki dayanışmanın temeli olan sendikaların organizasyonu daha sonra geldi. Grev hakkının yasallaşmasına rağmen -İngiltere'de 1824, Fransa'da 1864 ve Almanya'da 1871 yılında- polis veya ordu grevcilerin üzerine gönderildi. 1914'ten önce, Avrupa'da, patronların sendikalarla görüşmeler yapmasına pek sık rastlanmazdı.

SENDİKACILIK
Fransa'da çok geç doğdu. 1864 kanunu grev hakkını ve 1884 kanunu sendika hakkını, yani işçilerin kendi çıkarlarını korumak için sürekli bir birlik oluşturmaları hakkını veriyordu. Organize olan ilk meslekler, tipograflar gibi, geleneksel meslekler veya elit işçi sınıfı idi. Yüzyılın sonunda, işçiler, bazen tüm meslekleri kapsayan yöresel birlikler -iş bursları- bazen mesleki birlikler -federasyonlar- olarak gruplaştı. 1895 yılında oluşturulan Genel Çalışma Konfederasyonu her ikisini de birleştiriyordu. 20. yüzyılın başında, büyük işçi davası olan, işçinin bir aile yaşamı sürmesi için zaman sahibi olmasına yönelik olarak sekiz saat çalışması ortaya çıktı. Bu kanun, Fransa'da 1919 yılında oylandı. Daha önce endüstrileşmiş olan İngiltere, 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren sendikacılığı tanıdı. Bu dönemde, işçi sendikası kalifiye işçileri birleştiriyordu. 1875 yılından sonra, bu sendikaya, daha çok hak istenmesi gereken mesleklere mensup kalifiye olmayan işçiler de alındı. Sendika temsilcileri, 1868 yılında, İşçi Sendikaları Kongresi'nde bir araya geldi.

19. yüzyıl başında, grev güç denemesiydi. Haftalarca sürebiliyordu ve bu, işçiler için sefalet dönemi oluyordu. Sanayiciler genellikle, 1870 yılında Creusot'da olduğu gibi (aşağıda) işyerini istila ediyordu. 1 Mayıs 1891 tarihinde, Fourmies'de, askeri birlik barışçıl bir gösteride ateş etti ve olay dokuz kişinin ölümüyle sonuçlandı.

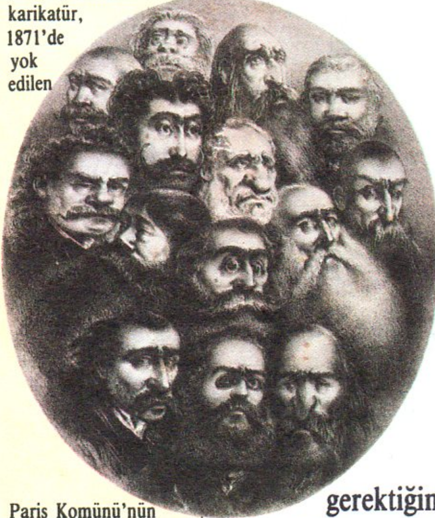

Sosyalizm, politika haline geliyor

İlk sosyalist düşünürler, Karl Marx tarafından "ütopyacı" olarak değerlendirilmiştir. Ona göre, kapitalist ekonominin mekanizmalarını ciddiye almamaktaydılar. Bu düşünürlere göre, yandaşları veya diğer sosyalistler, düşüncelerini tanıtmak ve ilerletmek için politik mücadeleye giriştiler. İki büyük eğilim bulunmaktadır: Bir yanda, toplumun ikna edilerek ve evrensel oy sistemi ile yavaş yavaş değiştirilmesi gerektiğini düşünenler ve diğer yanda, proletaryaya güç kazandırmak için devrim yapmak isteyenler. Bu son sözü edilenlerin iki önemli teorisyeni vardı: Devrimin profesyonel militanlar tarafından yapılması gerektiğini düşünen Auguste Blanqui (1805-1881) ve doktrini 1880 yılında sosyalist düşüncenin temelini oluşturacak olan Karl Marx (1818-1883).

Avrupa ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda, Marx'ın teorisinden etkilenmiş az veya çok sosyal demokrat veya sosyalist partiler yaratıldı. Bu partiler seçimlere katılmayı kabul etti ve git gide daha çok milletvekili çıkarır oldu. Enternasyonal Çalışanlar Birliği'nde kendi aralarında federasyon haline geldiler. Bu 1. Enternasyonal (1864-1876) özellikle de Marksistler ve anarşistler arasındaki ideolojik uyuşmazlıklarla yıprandı. II. Enternasyonal (1889 yılında kurulmuş olan) daha iyi organize edilmiş gibiydi, ama işçi partilerinin ulusçuluğuyla karşılaşıldı.

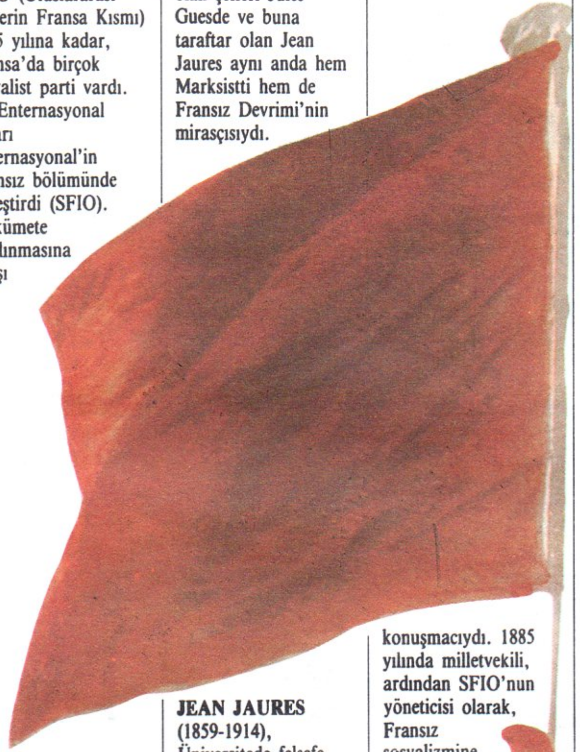
1864 yılında, İngiliz ve Fransız işçilerin isteği üzerine, Londra'da yaratıldı. Karl Marx ve anarşist Mikhail Bakunin'in çatıştığı genel bir konsey tarafından yönetildi. Uyuşmazlıklar, kaynaşan düşüncelerin yansıması ve birçok işçiyi harekete geçiren eksiklikler, I. Enternasyonal'i, 1876 yılında, Philadelphia'daki kongrede dağılmaya itti. Yukarıdaki karikatür, 1871'de yok edilen

Paris Komünü'nün bazı üyelerini, muhafazakâr basının "Enternasyonal'in kuklaları" olarak adlandırdığı kişileri göstermektedir. Aralarında, yukarıda sağda Jules Valles (1832-1877) ve uzun siyah sakalıyla ressam Gustave Courbet (1819-1877) bulunmaktaydı. Ama, elinde tüfek ve dişlerinin arasında bıçağıyla komün yanlısı, 1880'lere doğru korkutmaz oldu.

SFIO (Uluslararası İşçilerin Fransa Kısmı) 1905 yılına kadar, Fransa'da birçok sosyalist parti vardı. II. Enternasyonal onları Enternasyonal'in Fransız bölümünde birleştirdi (SFIO). Hükümete katılınmasına karşı olan şefleri Jules Guesde ve buna taraftar olan Jean Jaures aynı anda hem Marksistti hem de Fransız Devrimi'nin mirasçısıydı.

JEAN JAURES (1859-1914), Üniversitede felsefe profesörüydü ve kitleleri harekete geçiren bir konuşmacıydı. 1885 yılında milletvekili, ardından SFIO'nun yöneticisi olarak, Fransız sosyalizmine dahil olan demokratik ve sosyalist akımların sentezini gerçekleştirdi.

"TÜM ÜLKELERİN PROLETERLERİ, BİRLEŞİN!" 1848 yılında, Karl Marx tarafından "Komünist Parti Manifestosu" olarak ortaya atılan bu slogan, Enternasyonal taraftarlarının sloganı olmuştur. Bu slogan sosyalist bayraklar üzerinde şekillendirilmiştir.

SOSYALİST PARTİLER VE SENDİKALAR
Her ülkede ayrı bağlantılara sahiptir. İngiltere'de, İngiliz İşçi Partisi bir sendikadan doğmuştur ve ona tabidir. Almanya'da ise, sendika, Avrupa'nın en güçlü sosyalist partisi olan Sosyal Demokrat Parti (SPD) tarafından yönlendirilmektedir. Rusya'da, Lenin Almanya'dan esinlenmiştir: Sendika, partinin "iletim organı"dır. Fransa'da CGI, SFIO'dan bağımsız olduğunu ilan etmiş, hatta bu parti ile rekabete girişmiştir.

Marksizm

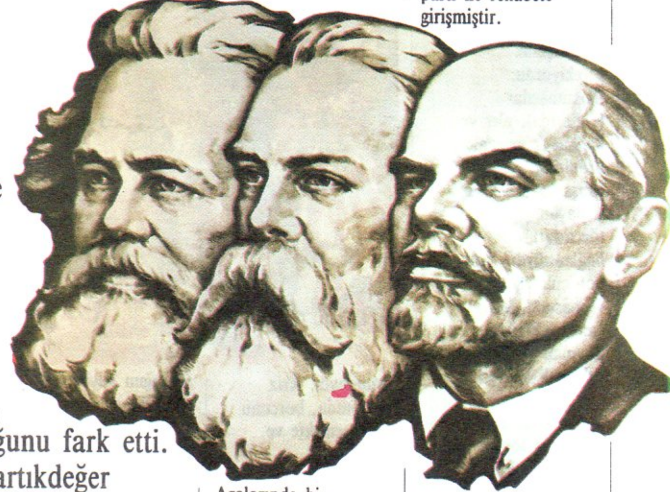
Marx, 1849 yılında Londra'da ölene kadar tarihin, devindirici gücünü, işlerinden başka bir şeye sahip olmayanlar ve onları çalıştıranlar arasındaki uyuşmazlıklardan aldığını açıkladığı "Kapital" adlı eseri üzerine çalıştı. Marx kapitalizmi inceledi ve bir işçinin üretiminin, aldığı ücretten daha değerli olduğunu fark etti. Aralarında bulunan ve Marx'ın artıkdeğer olarak adlandırdığı fark, patronların daha çok üretmek için yeniden çalıştırdığı kârdı. Burjuvazinin çıkar yarışı -kapitalizmin temeli- bir devrimde kapitalistlerin "mezarcısı" olacak, daha kalabalık ve daha organize bir proletaryanın doğmasına neden oluyordu. Tarihin son çağında kapitalizmi, üretim araçları ortaklaşıldığından dolayı kârdan herkesin yararlandığı komünizm izleyecekti.

GEORGES PLEHANOV (1856-1918) Marksizmin Rusya'ya girmesini sağladı. 1882 yılında, "Komünist Parti Manifestosu" ve Karl Marx'ın diğer eserlerini Rusçaya çevirerek Lenin'i Marksizme ulaştırdı.

ROSA LUXEMBURG (1870-1919) Aslen Polonyalıdır. Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne girmiştir. Bir teorisyen olarak, Marx'ın düşüncelerinin gözden geçirilmesi gerektiğini savunan Edouard Bernstein'a karşı çıktı.

Maksizm-Leninizmin kurucuları olan Marx, Engels, Lenin.

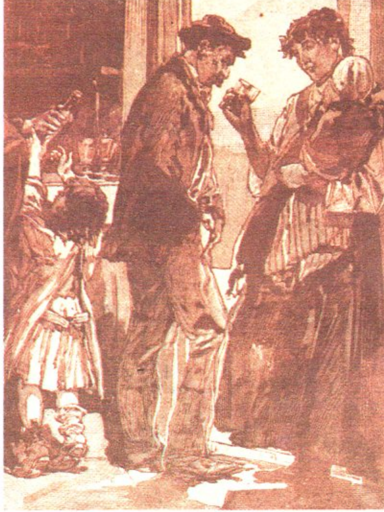
Aralarında bir kadının, Rosa Luxemburg'un da bulunduğu sosyalist liderler, 1904 yılında Amsterdam'daki II. Enternasyonal Kongresi'nde birleşerek, sömürgeler sorunu ve sınıf mücadelesini reddeden revizyonculuğu tartıştılar ve bir an önce işçilerin çıkarlarının korunmaya başlanması üzerinde durdular.

ANARŞİZM
Sosyalist hareketin bir parçasını oluşturmaktadır. Devleti, kurumlarını ve her türlü organizasyon biçimini reddederken, kendi kendini yöneten işçi birlikleri üzerine kurulu serbest bir toplumu savunmaktadır. Önerisi "ne Tanrı ne usta"dır. Anarşistler Marksistlere her alanda karşıdır. 1890'lı yıllarda, işçi kitlelerini uyandırmak için, bombalı suikastlar kampanyası başlattılar.

Bunalım

1848 devrimleri kaynağını, Avrupa'yı etkisi altına alan büyük krizlerin sonuncusundan almıştır. 1846 hasadı, sel gibi yağmurları izleyen kuraklık sonrasında verimsiz olmuştur. Ertesi yıl tohum ihtiyacı duyulmuş ve halkın temel besini olan patatesteki bir hastalığın rekolteyi yetersiz kılmasıyla fiyatlar yükselmiştir. Avrupa köylüleri, zaten düşük olan gelirini, çok pahalı bir hal almış ekmek için ayırır duruma gelmiştir. Şehirde de, giysi ve araç gereçlerin satın alınmasına fazla para ayrılamamıştır. Böylece kırsal kesimde görülen kriz, endüstriyel ürünlerde durgunluğu da beraberinde getirmiştir. Tohumların pahalılığı, sosyal gruplar arasında çatışmaları artırmıştır, çünkü bu kriz herkesi etkilememiştir: Zengin çiftçiler bu fiyatlar üzerinden, miktarın azlığı vasıtasıyla yitirdiklerini kazanmıştır. Vurguncular buğday stoklamış ve tüm Avrupa'da, 1789 yılı öncesinde olduğu gibi, vurgunculuk yeniden doğmuştur.

1848 YILINDA AVRUPA KASABALARI Dramatik bir şekilde, aşırı nüfusa sahipti. Köylü yalnızca çiftçi değildi. Kasabalarda kalabilmek için, evde de çalışmak gerekiyordu: Dokumacılar (yukarıda), alet ve kapkacak üretenler, ürünlerini satan veya çalışacak malzeme sağlayan şehirli tüccarlarla bağlantılıydı. Yılın bir bölümünde, inşaatta ve hasatta, kol emeğine ihtiyaç duyulan yerlerde çalışmak için şehre göç etmek zorundaydılar. Köylü bir parça toprak sahibi olmak istediğinde, şehrin ileri gelenlerinden tefeci şartları ile borç almak zorundaydı. Kriz zamanında, borcunu ödeyememekte ve toprağını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktaydı. Bu durum, toprak ve özellikle de içecekler üzerindeki tüketim vergisiyle ağırlaşmaktaydı.

16. yüzyıl sonlarında, İspanyol karavelalarıyla Peru'dan getirilen patates önce kuşku yarattı. Fransa'da, XV. Louis yönetimi altında, tarlaları çok büyük bir servet gibi koruyan Antoine Parmentier'nin kurnazlığı sayesinde, esrarlı yumrular gündelik beslenmeye girdi.

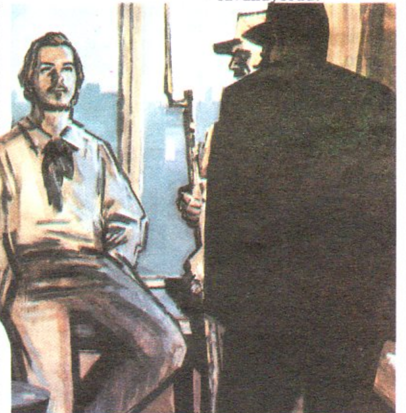
SİLESİE
Geleneksel dokumacılar, makinelerle rekabet edebilmek için, tarifelerini son derece düşürdü. 1844 yılında, devrim (yukarıda) başarısızlıkla sonuçlandı.

1846-1848 durgunluğu, geniş ölçekli ilk kapitalist krizdir. 1840'lı yıllarda, demiryollarına duyulan hayranlık, şirketlerin etkinlikleri ve önemli ama riskli girişimler üzerine spekülasyonları da beraberinde getirdi. Kırsal kesimdeki kriz, kredi bulmanın güçleşmesi, büyük girişimleri doğrudan etkiledi. Demiryollarında karşılaşılan güçlükler, önce metalurji, daha sonra ise tüm endüstrileri kapsadı. Şehirlerde işsizlik yaygınlaştı. Bu dönemde, köylerde kasabalara göre daha çok yiyecek varsa da, işini kaybetmek her türlü geliri kaybetmek ve sefalet anlamına geliyordu. Yardım büroları dolup taşıyordu ve sezonluk göçler kasabalara yöneldi. Suç oranı gibi, yabancı işçilere karşı hoşgörüsüzlük de arttı. Kriz, modern imalat atölyelerini etkilerken, zanaatçılara ve dükkân sahiplerine de zarar verdi. Halk hareketinin en etkili gücü yeni kapitalizmi ve 1840'lı yıllardaki Fransız liberalizmini suçluyordu. Devrim patlak verdiği anda, ekonomik kriz zaten gerilemiş, ama sosyal düşünceler radikalleşmiş ve halk ve elit tabaka arasındaki çatışma sertleşmişti.

İŞÇİ HAREKETİ
İtalya'da, eski üretim biçimlerini sürdürmek isteyen zanaatçılar ve dükkân sahipleri baskındı. Mazzini (yukarıda) veya Garibaldi'nin, cumhuriyetçi yurtseverliği, sosyal hak davasının romantizmini ekleyen liderlerle kişileşti.

KARL MARX
(1818-1883)
1848 devriminin hemen öncesinde, "Komünist Parti Manifestosu"nu yayımladı. Evrensel sosyal devrimi savunuyordu, ama işçi hareketinin, sosyalizmin küçük işçi toplulukları oluşturarak gerçekleştirebileceği düşüncesini savunuyordu.

Devrimlerin "Ana"sı

Paris'i, 22-24 Şubat 1848 tarihlerinde altüst eden devrim, Fransızlar'a evrensel bir oy sistemi getirdi: Bundan böyle, tüm yetişkinler oy vermek zorundaydı. Bir işçinin geçici hükümete -Louis-Philippe'in hükümetten çekilmesi sonrasında oluşturulan ve şair Lamartine tarafından başkanlık edilen- girmesi, aynı zamanda örnek bir olaydı. İşçi sendikaları, isteklerini açıkça tartışmak için Luxembourg Sarayı'na kabul edildi. Herkese, ailesini doyurmak için gerekli olanı kazanma olanağı sağlamak üzere, milli atölyeler kuruldu.

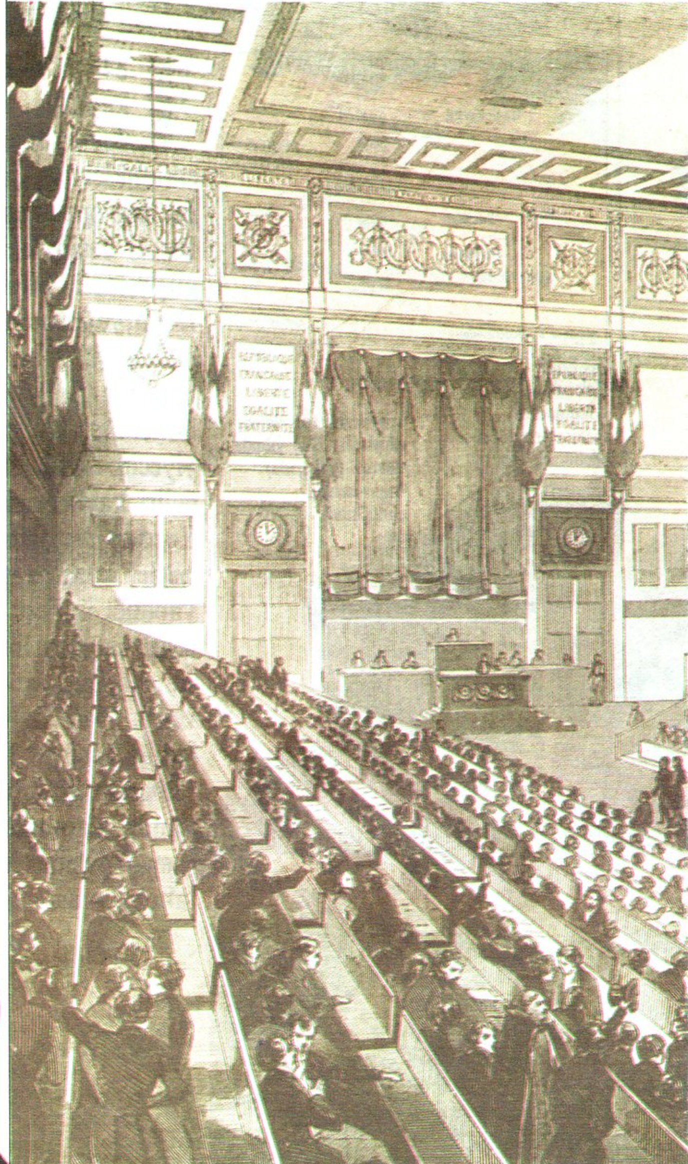

ÜÇ RENKLİ BAYRAK
25 Şubat 1848 tarihinde, üç günlük zorlu bir kavga sonrasında, Geçici Cumhuriyet Hükümeti'nde milletvekili seçilen şair Alphonse de Lamartine (yanda), bir grup cumhuriyetçi tarafından önerilen kırmızı bayrağı diplomatça reddetti. Şair, işçi birliklerinin delegelerine, Paris'teki Hotel de Ville'in (yukarıda) önünde gösteri yapan sosyalistlere, Fransa'nın neden üç renkli bir bayrağı olacağını açıkladı: "Kırmızı bayrak, Champ-de-Mars'dan başka bir yeri dolaşmadı. Halkın kanına işlemiş olan üç renkli bayrak, zafer ve vatanın özgürlüğü için dünyayı dolaştı."

LAMARTİNE KALABALIĞIN ONAYINI ALDI
Ama bayrak meselesinin başka bir anlamı vardı: Bu devrim yalnızca demokratik mi olacaktı, yoksa daha şimdiden sosyalist miydi? Lamartine ya da bilgin François Arago, "İşçi Albert"i (sosyalist) Louis Blanc ve hükümetteki demokrat Ledru-Rollin'i kabul etmek zorunda kaldı. Louis Auguste Blanqui, Armand Barbes, François Raspail daha öteye gitmek istedi, ama ılımlı cumhuriyetçiler onlara karşı çıktı.

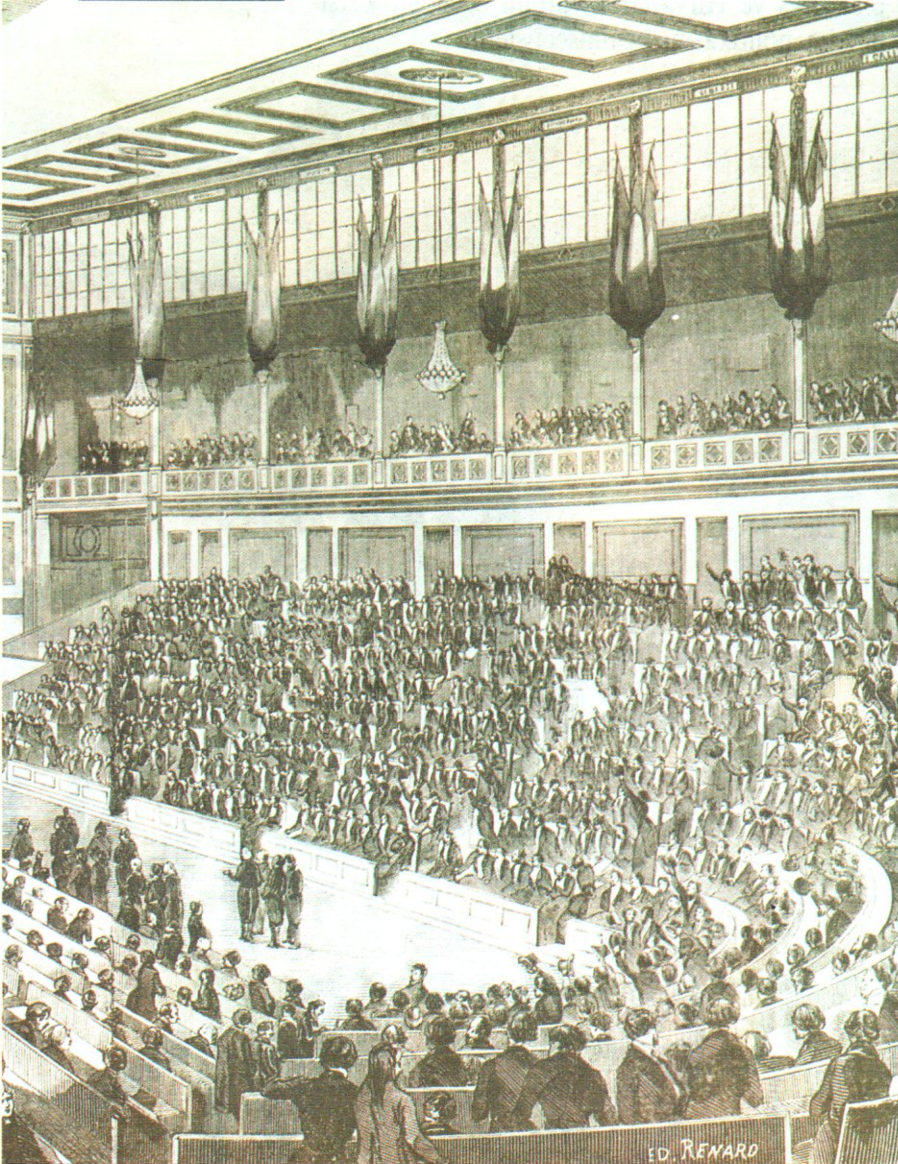
KADINLARIN SESİ
"Evrensel" oy sistemi, erkekleri kapsıyordu. Paris'te, kulüpler, oy veremeyenlerin sesini duyurdu. Kurucular (Louise Michel, Pauline Roland), gazeteciler (Eugenie Niboyet) bildiriler kaleme aldı ve mitingler yaptı. George Sand, Ledru-Rollin ile beraber hükümette çalıştı. Karşıtları onu gülünç duruma düşürmeyi denedi. Geleneksel değerlere ve aile reisi olan erkeğin otoritesine bağlı olan kırsal kesimi kaygılandırmak için birçok karikatür yapıldı. Gazetelerin ve kulüplerin sayısının artması, değişimin önemini gösteriyordu. Söz sırası halktaydı ve bu hakkı koruma eğilimindeydi. Tüm düşünceleri politika kaplamıştı ve en çok da, gerçekleştirilmesi güç olan, mülk sahipleri ile hiçbir şeye sahip olmayanları karşı karşıya getiren, "eşitlik"ten söz ediliyordu.

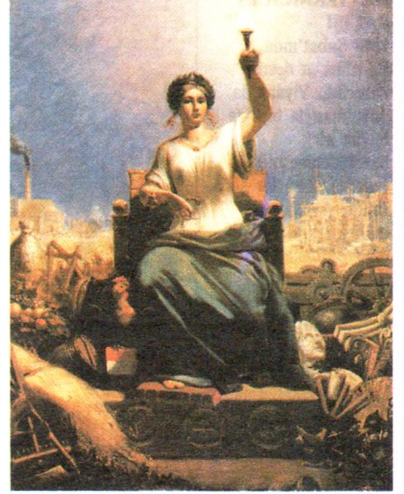
MİLLİ MECLİS
Halkın temsilcileri, Louis-Philippe'in Delegeler Meclisi'nin yerini aldı. Zenginler ve fakirler aynı sıralardaydı. İşçiler, Joseph Benoit ve Jean-Louis Greppo, Pierre Joseph Proudhon, Victor Hugo ya da papaz Henri Lacordaire gibi entelektüellerin yanında görülüyordu. 4 Mayıs'ta, ilk toplantıda cumhuriyet törenle ilan edildi. Parlamenter sistem organize edildi. Demiryollarının millileştirilmesi, idari ekol ve yeni anayasanın yaratılması tartışıldı.

Kırsal kesimde, cumhuriyet komisyon üyeleri eski valilerin yerini aldı. Görevleri, devlet zirvesinde yapılan değişiklikleri köylü seçmenlere anlatmaktı. Avrupa'da, devrimi aynı anda yaşayan milletler, kurtulmak istedikleri imparatorluğun misillemelerine karşı, Fransa'nın yardımını istiyordu. Avrupa'daki hayali bir kardeşlik yanılgısı ve ütopyası, gerçeği unutturmamalıydı. Lamartine, ülkesinin büyük güçlere karşı güdümlenmesini reddetti. 4 Mart'tan sonra, monarşileri yatıştırdı: Fransa, devrimini dışarıya taşımayacaktı. İtalya, birlik problemini tek başına çözmek zorundaydı. Almanya, Macaristan ve gelecekte Romanya da aynı şeyi yapacaktı.

"EVRENSEL, DEMOKRATİK VE SOSYAL CUMHURİYET"
Ulusların Fransa'yı, insan haklarının anavatanını selamlamaya koştuğu ünlü litografinin (yukarıda) adıdır.

"DÜNYAYI AYDINLATAN FRANSA"
Bu ülkenin, 1789'dan itibaren, ulusların hayalindeki rolünü simgelemektedir: Tüm ulusların aydınlatılmak istendiği bir meşale yakmıştır.

ÖZGÜRLÜK ANITI
1886 yılında, Auguste Bortholdi tarafından Amerika'nın bağımsızlığının 100. yılını kutlamak için dikilmiştir. Temel felsefesi, önceki düşünce ile aynı olan ve La Fayette zamanında "başkaldıranlar"a yardım etmiş Fransa, haklarından yoksun bütün halklar için bir ideal olarak kalmıştır. Egemen devletlere hâlâ sahip olmayan ülkelerde, Almanya, Macaristan ve Romanya'da liberaller, demokratik meclisi benimsetmenin yollarını arıyordu.

Avusturyalılar, Macarlar ve Slavlar

"PUSZTA"
Macar beyliklerinin ovalarında (Puszta) milyonlarca köylü, Macar aristokrasisinin egemenliğine boyun eğmiş olarak feodal rejimde yaşıyorlardı.

Avusturya İmparatorluğu, on ulustan fazlasının bulunduğu Galiçya (Polonya)'dan Kuzey İtalya'ya, Bohemya'dan Transilvanya'ya kadar olan bölgeye yayılmıştı. Viyanalılar 1848 yılında, Habsburg Hanedanlığı'na karşı ayaklandılar ve Lagos Kossuth'un peşinde ulusal kimliklerini kabul ettirmeye çalışan Macarlar'la birleştiler. Prag'da Çekler, Panislavizm Kongresi'ni toplamışlardı. Liberalden çok ulusal bir devrim mantığında olan Rus ve Hırvatlar'a yardım eden bir karşı-devrim politikasını benimsemişlerdi.

METTERNICH'İN KAÇIŞI
1848 Şubat'ında, Parisliler'in devrim haberinin Viyana'da duyulmasıyla birlikte büyük bir hareketlenme oldu (yanda). Kısa bir süre sonra, Avusturya monarşisinin sembolü olan Başbakan Metternich şehri terketmek zorunda kaldı (altta). Halkın oylarıyla oluşacak bir kurul vaadi dahi insanları rahatlatmadı.

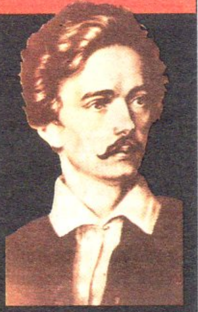

ATEŞ ALTINDAKİ VİYANA
6 Ekim'deki işçi hareketinin ardından Viyana, Avusturya ve Hırvat askerleri tarafından kuşatıldı. Prag celladı General Windischgrätz, haziran ayında başkenti geri aldı. Macarlar'ın Viyanalılar'a destek olmasına karşın kentin bir kısmını ele geçirmeden önce yaktı (en üstte, 28 Ekim Savaşı). Avusturya İmparatorluğu tehlikeden uzaktı. Kanlı bir misillemeden sonra, yeni kurulan enerjik hükümet İmparator Ferdinand'ın (1793-1875) hükümdarlıktan el çekmesine karar verdi.

FRANÇOİS-JOSEPH
(1830-1916) Tahta çıktığında 18 yaşındaydı. 1849 Mart'ında Avusturya Parlamentosu'nu dağıtıp bir anayasa düzenledi. Fakat, Avusturya İmparatorluğu, "bölünmezliğini" ilan ederek, anayasanın öngörmüş olduğu, halkın özerkliği düşüncesini yok saydı.

Avusturyalılar'la müttefik olan Macarlar, azınlıktaki Hırvat, Sırp ve Romenler'in hak ettikleri özgürlüklerini reddediyorlardı.

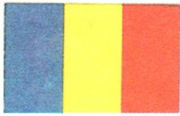

ŞAİR SANDOR PETÖFİ
(1823-1849)
Özgürlük havarisi, savaş sırasındaki ölümüyle Macar ulusunun uyanışının simgesi olmuştur.

LAJOS KOSSUTH
(1802-1894)
Gazeteci, devrimcilerin şefi. 1848'de basının özgürlüğünü kazanmasını ve feodal yasaların yürürlükten kaldırılmasını sağladı. Ertesi yıl, Macaristan'ın özgürlüğünü ilan etti fakat Avusturya'yı kuşatan Rus askerlerine yenildi ve işten el çektirildi.

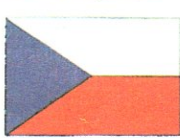
YURTSEVER
Macarlar'a uygulanan baskı korkunç olacaktı.

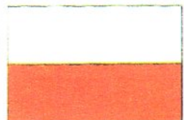
ROMANYA
1848 yılında, Moldavya (mavi ve kırmızı) ve Valaklar (sarı ve kırmızı) renklerini birleştirdiler. 1878 yılında, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olanlar ile birlikte Transilvanya (o dönemde Macaristan'a aitti) baş kaldırarak bağımsızlıklarını ilan ettiler.

YUGOSLAVYA
(Üstte) ve Çekoslovakya (altta) bayrakları 1918'den sonra yaratıldı. Birinci, Hırvatistan, Montenegro, Bosna-Hersek, Makedonya, Slovenya, Kosova ve 1878 yılında bağımsızlığını ilan eden Sırbistan etrafında oluşturuldu.

İkincisi, uzun süre Avusturya İmparatorluğu'na bağımlı olarak yaşamış ayrıca Macar egemenliğine de girmiş olan Slovak ve Çekler'in birleşmesiyle meydana gelmiştir.

POLONYALILAR'IN AYAKLANMASI
Çara karşı yapılan bu ayaklanma 1831'de bastırılmış, 1848'de çok hafif olarak tekrar yaşanmıştır. Yeni devlet, kendine ait olan toprakları Almanya'dan, Avusturya'dan ve Rusya'dan hiçbir problemi çözümlenememiş olarak geri aldı.

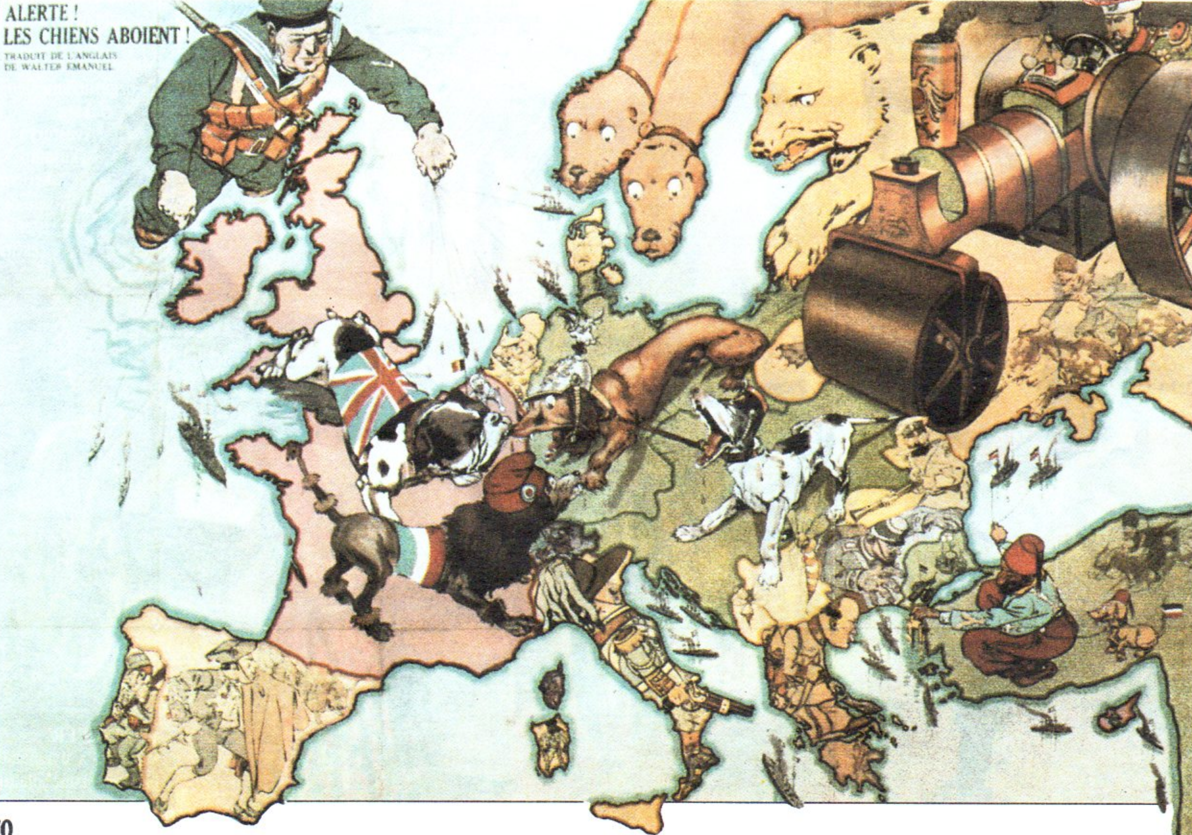
MACAR KRALLIĞI
1867 yılında tekrar tanındı. İki başlı bir monarşi olan Avusturya Macaristan İmparatorluğu 1918 yılında tekrar bölündü ve Macaristan bağımsız oldu.

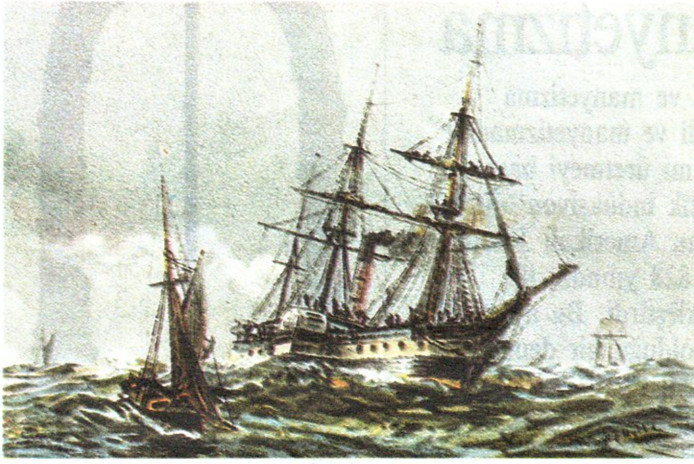
Avrupa'da 1848 ve 1914 yılları arasında büyük değişimler yaşandı. 1919-1920 antlaşmalarında ulusal özellik ilkeleri belirlendi. 1848 devrimleri, kendi ulusal devletlerini kurmak isteyen toplumların uyanışının bir işaretiydi. Bu sarsıntılar tüm kıtayı, baştan sona dalga dalga ve farklı biçimlerde bağladı. Berlin, Viyana ve Paris'te işçiler, Transilvanya'da köylüler, İtalya'da burjuva ve liberallerin yarattığı güçlü sarsıntı ile 1815 yılında Viyana'da harita çizildi.

YURTSEVER PAPAZ
1848 yılındaki, romantik bir duyguydu. Din adamları, ilk zamanlarda devrime katılmışlar, Fransa'daki özgürlük hareketleri ya da İtalya'daki ulusların savaşları için dualar etmişlerdi. Yürekten gelen demokratik itkiler evrensel kardeşliğin sembolüydü. Fakat IX. Pie'nin durumunun 1849'da değişmesi üzerine, kilise tutucu güçlerin kucağına doğru itildi. Din adamları birkaç ay sonra tarikatlarına geri döndüler. Kilise mensupları ve halk arasındaki ayrılık, ulusal savaşları henüz bitmemiş olan ülkeler dışında oldukça büyümüştü.

1914 YILINDA İMPARATORLUKLAR
Bu haritaya "İmparatorluklar Çağı" denebilir. İngiliz John Bull, köpek tasmalarıyla yöneltiği donanmasıyla birlikte, parçalanmış Avrupa'ya saldırıyor, buldoğu ise önde gidiyor. Fransız kaniş, Kazaklar tarafından desteklenen ve Avusturya av köpeğinin kuyruğunu ezmekte olan Rus silindirine bel bağlamış. Kuyruğu ezilen ise, sivri tepelikli bir şapkası olan Alman köpeğine tasmasından bağlı. Türk ise çarpışmaya girmeye hazırlanıyor. "Dikkat! Köpekler havlamaya başladı" der efsanede. Savaş, kıtayı kırıp geçirecek ve yeni sınırlar çizecektir.

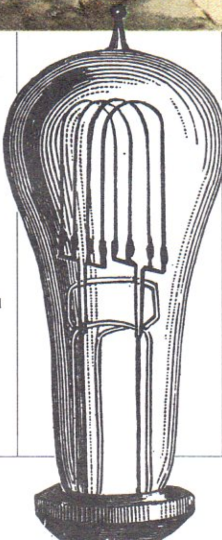

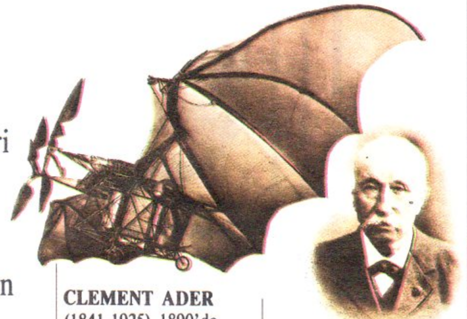

SU BUHARI VE ELEKTRİK
Zafer kazanıyor. Buharlı gemiler yavaş yavaş büyük yelkenlilerin yerini alıyor; demiryolu yolcu arabasının pabucunu dama atıyor; kentlerde ilk arabalar (önce buharlı sonra benzinli) tur atarken, gazlı aydınlatma, elektrik ampulünün keşfiyle ortadan siliniyor.

İcatlar yüzyılı

19. yüzyıl, katıksız araştırma ihmal edilmeksizin, eski yüzyıllarda yazılmış keşifleri uygulamaya koyan yeniliklerin, bilimin ve tekniğin çağıdır. Keşifler ve bilimsel buluşlar insan yaşamını köklü değişimlere uğratacaklardır. Bu ilerlemeler sanki insanlığın tüm felaketlerden kurtulacağı yeni bir çağın yükselişini haber veriyordu.

CLEMENT ADER (1841-1925) 1890'da 50 metrede bir uçağın ilk uçuşunu gerçekleştiriyor. Fakat buharlı uçağın "Eole" yönetilmesi pek kolay gibi gözükmüyor.

VOLTA PİLİ
İtalyan Luigi Galvani, 18. yüzyılın sonunda, bir elektrik aygıtı ile, kurbağa ayaklarının sinirlerini harekete geçirdi. Rastlantısal olarak, iki farklı metali temasa soktu ve sinirlerin, bir elektrik aygıtı ile temasa sokmadan hareket etmesini sağladı. Sinirlerin bir ''hayvani elektrik'' içerdiğini düşünüyordu. Bu düşsel açıklama, 1796 yılında, Alessandro Volta (1745-1827), bir rondelanın, aralarındaki nemli sülfürik asit örtüsü ile teması sağlayan, birbirini izleyen gümüş ve çinko ile sarılmasından oluşan ve sürekli bir akım üreten bir elektrik pili (aşağıda) yarattı. Düşük voltajlı bu pil, metal çifti olarak bakır ve çinkonun kullanılması ile iyileştirildi.

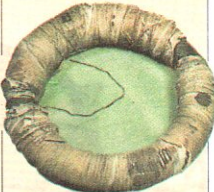
HANS CHRISTIAN OERSTED
(1777-1851), Danimarkalı fizikçi, 1819 yılında, bir pusulanın yanındaki bir telden geçen akımın, ibreyi saptırdığını ortaya koydu.

ANDRE MARİE AMPERE
(1775-1836), Fransız fizikçi, Oersted'in keşfinin ardından, akımın manyetik özelliklerini ortaya çıkardı.

ELEKTROMANYETİK İNDÜKSİYON
Michael Faraday (1791-1867), 1831 yılında, bir mıknatısı bir bobin (aşağıda) içine yerleştirerek ya da buradan çıkararak,

yani manyetik alanı değiştirerek, bobin içinde bir akım yaratılabileceğini saptadı. Bu buluş, elektrik konusundaki birçok buluşun temeli oldu.

Elektromanyetizma

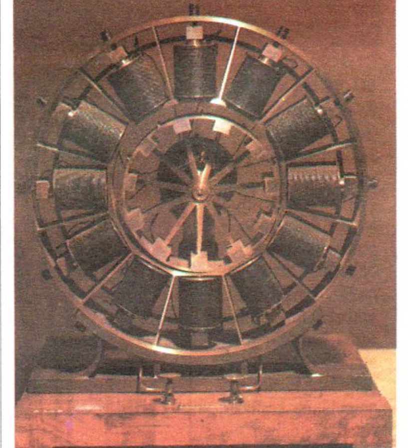
Michel Faraday, elektrik ve manyetizma arasındaki ilişkiyi inceledi ve manyetizmadan hareketle bir elektrik akımı üretmeyi başardı. Bu olgu, ''elektromanyetik indüksiyon''du. Benzer araştırmalar yapan Amerikalı Joseph Henry (1797-1878) de, 1828 yılında, ilk elektromıknatısları gerçekleştirdi. Bu aygıt, bir pile bağlı bobinin sarılı olduğu bir demir çekirdekten oluşuyordu. Henry, elektromıknatısın gücünün bir demir çekirdek üzerine sarılan bobin sayısına bağlı olduğunu ortaya koydu ve bir tonu kaldırabilen bir düzenek oluşturmayı başardı. Andre Marie Ampere gerilimi ve akımları tanımladı. Basit akım şiddeti birimine kendi adını verdi ve onu ölçecek bir aygıt icat etti: Galvanometre ya da ampermetre. Almanyalı fizikçi George Simon Ohm (1789-1854) elektrik akımının direncini ve verimli bir akımın geçtiği cismin iletkenliğini tanımladı.

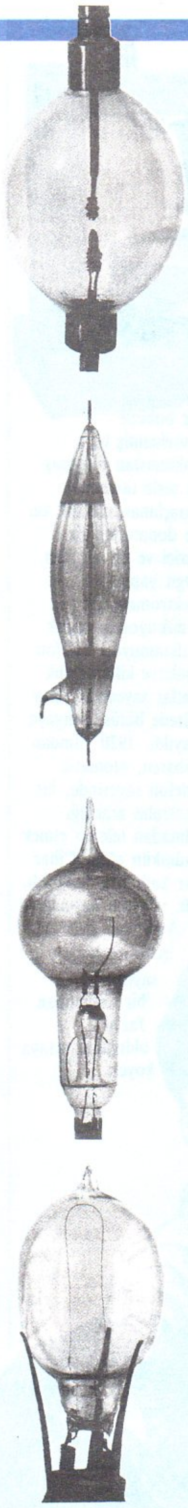

İskoç James Clerk Maxwell'in (1831-1879) keşfi büyük yankı yarattı. Işık ve elektrik yayılımının aynı doğada olduğunu kanıtladı ve elektrik titreşimler ve mekanik titreşimlerin kombinasyonundan oluşan ışığın elektromanyetikliği teorisini ortaya attı. Buna göre, uzayda elektriği taşıyan görülmez elektrik dalgaları vardı. 1883 yılında, Alman mühendis Heinrich Hertz (1857-1894) bu elektromanyetik dalgaların varlığını kanıtladı ve hiçbir maddesel engelin, yayılımını durdurmadığını keşfetti. Işığınkine eşit olan hızını (300.000 km/s) ölçtü. ''Hertz dalgaları'' olarak adlandırdı. İtalyan Guglielmo Marconi (1874-1937), daha önce yapılmış çalışmaları temel alarak, İngiltere'de, uzak iletim hizmetini, telsiz telgrafı yarattı.

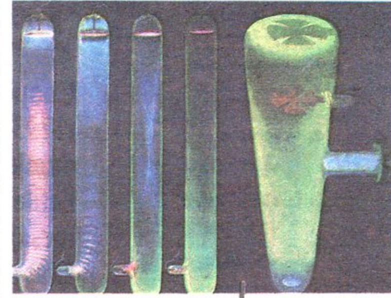
ELEKTRİK MOTORLARI
Motor güçlerini, elektromanyetik indüksiyon ve volta pilinin enerji prensibinden almaktadır. Rotatif makine (yukarıda), dikey bir eksen üzerine yerleştirilmiş bir başka elektromıknatısın dönmesini sağlayan at nalı biçimli bir elektromıknatıstan oluşmaktadır. Gustave Froment'in (1815-1865), 1840 yılında gerçekleştirdiği elektromotor (aşağıda), çember biçiminde yerleştirilmiş birçok elektromıknatısla, bu prensibi uygulamaktadır. 1844 yılından itibaren bu aygıtlar, endüstriyel makineleri çalıştırmak için kullanılmıştır. 1860'tan itibaren, bu motorlar, buhar makineleri vasıtasıyla, bobinler ve mıknatıslarla akım üreten jeneratörler ya da dinamolarla beslenmektedir.

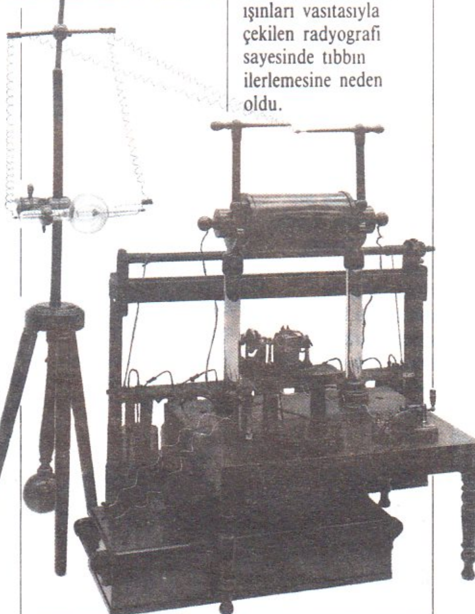

AMPULLER
Edison'un yaylı lambası (yukarıda) ve 1880 yılında piyasaya sürülmüş akkor lambası (aşağıda) arasında, iki deneysel akkor ampulü bulunmaktadır.

TERMO-ELEKTRİK SANTRAL
Kömürün yakılması ile elektrik üretmektedir.

X IŞINLARI
Maxwell'in elektromanyetik dalgalar üzerine yaptığı çalışmalar sonrasında, Alman fizikçi Wilhelm Conrad Röntgen (1845-1923), 1895 yılında, duvarları, maddeleri ve insan vücudunu geçme özelliğine sahip görülmez bir dalga keşfetti. Bunlar, kaynağı gizemli olduğu için X ışınları olarak adlandırılmıştı. Röntgen, bu buluşu, William Crookes (1832-1919) tarafından bulunmuş ve tüp içinde renk değişimlerine neden olacak şekilde, ender gazlar içinde, negatif elektrottan, katottan, pozitif elektroda, anota elektrik boşaltılmasını sağlayarak, ışığın yayılımının incelenmesine olanak sağlayan bir katodsal tüp (yukarıda) kullanarak gerçekleştirdi. Söz konusu buluş, iç yaraların (aşağıda) ve lezyonların görüntülenmesine olanak sağlayan, X ışınları vasıtasıyla çekilen radyografi sayesinde tıbbın ilerlemesine neden oldu.

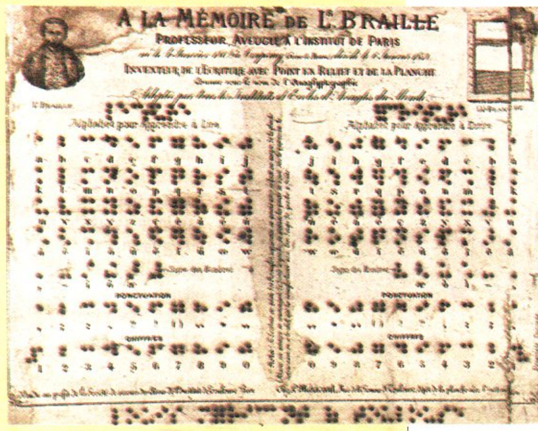

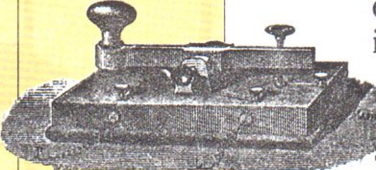

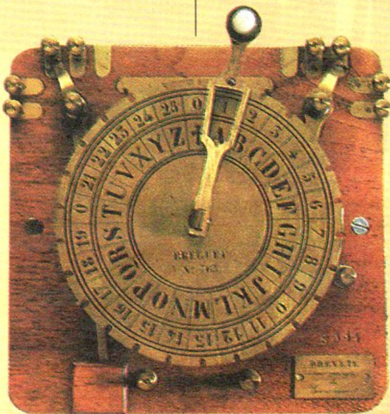
Telgraf

Chape'ın optik telgrafı (1793), şebeke boyunca damlara yerleştirilmiş olan, iletilen işaretleri çiziyor, mesajları istasyondan istasyona -birinden diğeri görülüyordu- iletiyordu. 1832 yılında, Amerikalı Samuel Morse elektrikli telgrafı icat etti. Bir manipülatör, alıcıya ulaşarak, döner tambur üzerine sabitlenmiş kâğıda mesajı yazan uzun ya da kısa elektrik itkilerinin gönderilmesine olanak sağlıyordu. Morse, alfabenin her harfinin, sırasıyla uzun ya da kısa iki elektrik sinyaline ilişkin, çizgiler ve noktaların kombinasyonuyla oluşturulduğu bir kod tasarladı. Bu aygıt önce, 1844 yılında, Washington ve Baltimore arasında işledi, ama kısa bir süre sonra kablolar, tüm kıtaları birbirine bağlayacaktı.

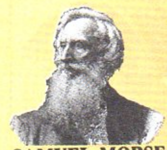

LOUİS BRAİLLE (1809-1852) Körler için kabartmalı bir alfabe yarattı, kendisi de kördü. Ondan önce, Valentin Haüy (1745-1822) bir kabartmalı harf sistemi yaratmıştı. Körler için olan yazı makinesi ise, 1833 yılında icat edildi.

TELGRAF İÇİN Eksenli (yukarıda) ve kadranlı (aşağıda) manipülatör.

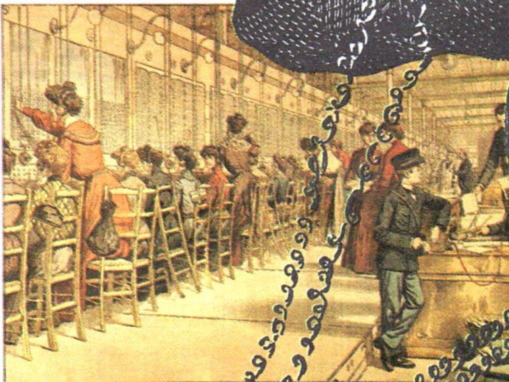

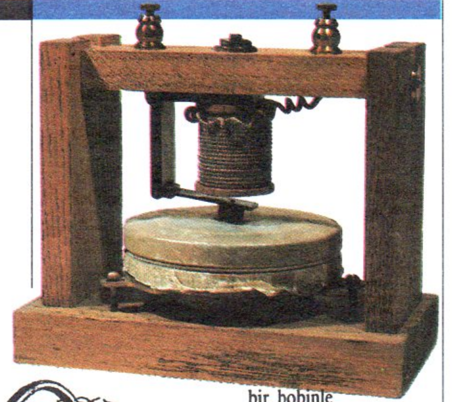
SAMUEL MORSE (1791-1872) ve alfabesi.

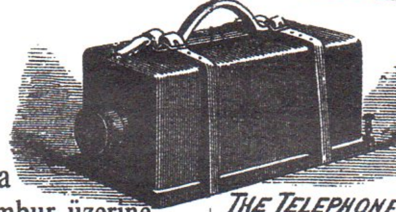

1879 yılında bir telefon şebekesi ile donatılmış ilk Avrupa şehridir. Aboneler önce, operatörlerin iletişimi sağladığı bir santrali arıyordu.

TELEFON SANTRALI Paris, 1904. Paris,

TELEFON Fransız Charles Bourseul, 1854 yılında, konuşmayı elektrik vasıtasıyla iletmeyi hayal etti. Daha sonra Amerikalı Alexander Grahamm Bell (1847-1922) telefonu icat etti (1876). Prensibi basitti. Bell, her biri bir bobinle çevrelenmiş bir mıknatıstan oluşmuş ve sesle titreşmesi amaçlanan metalik zar ile donatılmış bir verici ve bir de alıcı aygıt yaptı. Bu, elektromanyetik indüksiyonun pratik kullanımıydı. Telefon binlerce kilometrelik hatlar sayesinde, kısa sürede bütün dünyaya yayıldı. 1920 yılından itibaren, otomatik telefon sayesinde, bir santralın aracılığı olmadan telefon etmek mümkün oldu. Cihaz bir kadranla donatıldı. 20. yüzyılın başında, Amerikan Bell Tel İşirketi, abone sayısının bir milyondan fazla olduğunu ortaya koydu.

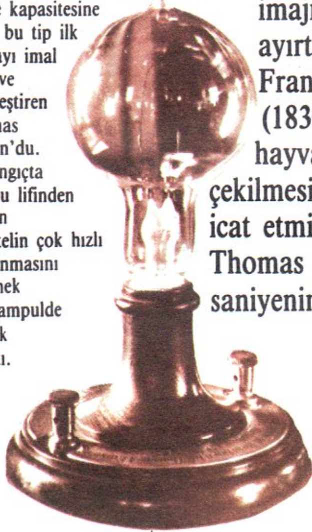

Edison Kinetoscopic Record of a Sneeze
Taken & Copyright by W.K.L. Dickson
Orange N.J. – Jan. 7th 94

AKKOR AMPUL
Sir Humphry Davy, 1809 yılında, iki kömür elektrot arasında göz kamaştırıcı bir elektrik ışığı üreten kemerli bir lamba icat etti. Kısa bir süre sonra, bu tip ampuller yerini akkor ampullere, akım vasıtasıyla akkor taşıyan bir ince telin bulunduğu bir cam ampule bıraktı. Starr ve King de, 1845 yılında bir başkasını yaptı. Durgun bir ışık verme kapasitesine sahip bu tip ilk lambayı imal eden ve ticarileştiren Thomas Edison'du. Başlangıçta bambu lifinden oluşan ince telin çok hızlı harcanmasını önlemek için, ampulde boşluk bıraktı.

Thomas Edison

Thomas Edison aslında bir sinemacıdır. Hareketli imajlar üzerine yaptığı incelemede, fizikçilerin, ışıklı bir imajın, gözümüzü kapatsak bile retina üzerinde kısa bir süre - saniyenin onda biri- kaldığı üzerine yaptıkları çok bilinen bir olguya dayanmıştır. İmajların, saniyede 16 ya da 24 ritmi ile ekran üzerine yansıtılması, hareketli olan aynı kişinin fotoğraflarının gösterilmesi bir süreklilik duygusu yaratmaktadır. Göz, bir imajın diğerinden bağımsız olduğunu ayırt edememektedir. Edison'dan önce, Fransız Ettienne Jules Marey (1830-1904), 1882 yılında, hareketli bir hayvan ya da insanın bir seri fotoğrafının çekilmesine olanak sağlayan bir sinema aygıtı icat etmiştir: Yürüyüş, koşu, kuşların uçuşu. Thomas Edison, her fotoğraf alımını saniyenin on altıda biri ile sınırlamıştır. Elde edilen film, bir geleneksel ''büyülü fener'' vasıtasıyla bir ekran üzerine yansıtılmıştır. 1889 yılında Edison, 1891 yılında ün kazanacak bir kinetoskopu gerçekleştirmiştir. Bu, yalnızca bir kişiye imaj görme olanağı sağlayan ağır bir eşyaydı.

KİNETOSKOPTA GÖRÜLEN HAPŞIRMA
Aralarında çok kısa bir zaman bırakarak çekilen fotoğrafların hızlı bir şekilde art arda geçirilmesi, hareket yanılgısı yaratabilmektedir.

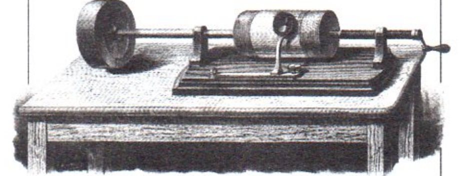
THOMAS EDİSON
(1847-1931) 13 yaşında ilkokuldan çıktıktan sonra, yaşamı boyunca 1.093 buluş belgesi aldı.

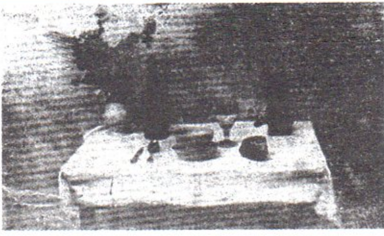
FONOGRAF
Fransız Charles Cros (1842-1888), bilgin ve şair, 1877 yılında, sesin bir silindir mum üzerine kaydedilmesine ilişkin olan bu aygıtın prensibini tasarladı. Thomas Edison, en iyi gravür için silindiri kalaylı bir kâğıtla kapladı. Sesin kaydedilmesi ve yeniden üretilmesi için olan aygıt, sesin şiddeti üzerine az ya da çok derin izler çizen bir iğnenin bulunduğu bir kalaylı rulodan oluşmaktaydı.

Daha sonra, 1887 yılında, Emile Berliner silindiri bir disk ile, iğneyi yakutla değiştirdi. Bundan sonra, en iyi kayda olanak sağlayan ve 1878 yılında icat edilmiş olan bir mikrofonun kullanılması sayesinde, elektrikli kayıttaki geniş ağıza geçildi. Bir disk üzerine yapılan geleneksel kayıt, balmumu gibi yumuşak bir madde üzerine yapıldı. Bu ilk diskten, lak-silgi ile binlerce disk (pozitif) yaratılmasına olanak sağlayan bakır bir negatif disk, bir ana kalıp alındı. Seslerin okunması önce bir çelik iğne ile, daha sonra ''sesleri toplayan'' bir ''pick-up'' ile yapıldı.

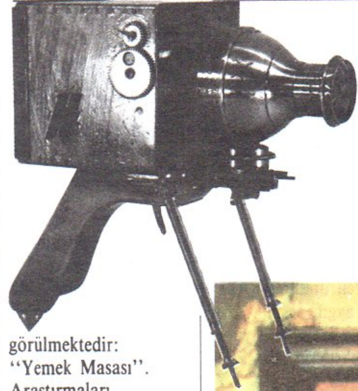
FOTOĞRAFIN İCADI
Nicephore Niepce (1765-1833), imajları kimyasal bir yolla sabitlemeyi düşündü. 1816 yılında, kâğıt üzerine negatif hazırlamak için gümüş rengini -ışığı karartma özelliğine sahip olan- kullandı. Daha sonra, direkt olarak pozitif elde etmenin yolunu keşfetti. 1826 yılında, sekiz saatlik bir poz süresinden sonra, bir karanlık oda kullanarak, tarihin ilk fotoğrafını gerçekleştirdi. Yukarıda bu fotoğraflardan biri görülmektedir: ''Yemek Masası''. Araştırmaları nedeniyle zarara uğradıktan sonra, çalışmalarına devam eden Jacques Daguerre (1787-1851) ile birleşti ve ilk fotoğraf makinesini yaptı. Niepce'nin karanlık odası aracılığıyla, 1838 yılında, gümüş iyodür ile kaplanmış ve cıva buharı ile ısıtılmış bir gümüş plaka üzerine silinmez bir imaj gerçekleştirdi. Bu yöntem daha sonra terk edilecekti, çünkü bu ilk fotoğraf makinesinin yeniden çalışması kolay değildi. Fotoğraf yalnızca hareketsiz nesneleri çekebiliyordu. Fotoğrafın gelişmesi resmi altüst etti, ama yok etmedi. Böylece, portre resimlerden uzaklaştı ve fotoğrafçılara yaşamlarını kazanma olanağı sağladı. Nadar (1830-1910), çağının tüm ünlülerinin fotoğrafını çekti.

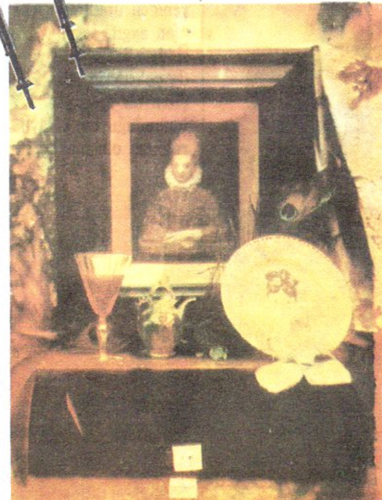

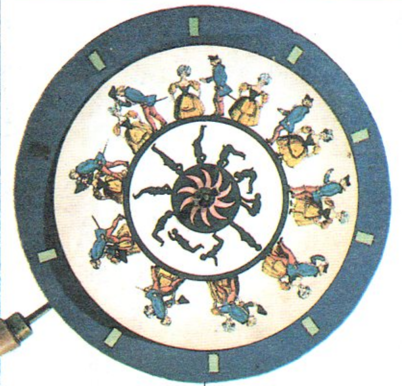
Renkli fotoğrafı keşfedenlerden biri de Charles Cros'tur. Aşağıda, 1867 yılında gerçekleştirilmiş denemelerden biri görülmektedir.

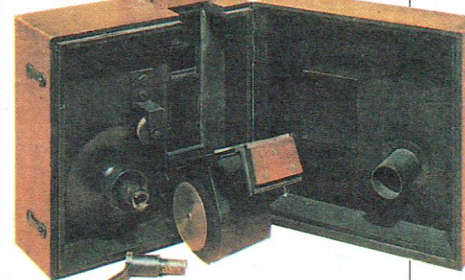
İllüzyonist Méliès

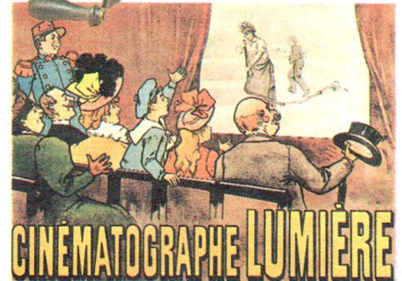
Sinemanın öncüsü olan Georges Méliès (1861-1938), Star Film'i yarattı ve 1896-1914 yılları arasında, Montreuil'deki stüdyolarda yaklaşık dört bin film çevirdi. Değişik film hilelerini kullanmasına olanak sağlayan hokkabazlığa tutkun olan Méliès'nin en çok sevdiği tema, hayali ve fantastik bir seyahattir.

"AYA SEYAHAT"
1902 yılında çekilmiş ve Méliès dünya çapında bir ün sağlamıştır. Jules Verne'den esinlenilen 13 dakika süren bu film, 30 tabloda, bir obüsten çıkan altı bilginin ay macerasını göstermektedir.

LOUİS LUMİERE
(1864-1948)
Bir fotoğraf malzemesi yaratarak, ağabeyi Auguste ile birlikte, sinemadaki projeksiyon tekniğini mükemmel leştirdi. Edison'un kinetoskopunun delikli ince tabakasını kullandı ve 1894 yılında, dönemin dikiş makinelerinin mekanizmasından esinlenerek, film gösterme mekanizmasını icat etti... İşte Louis Lumiere, ilk filmi olan ve gündelik hayattan bir seri görünüm sunan ''Fabrikadan Çıkarken''i bu aygıt ile (yukarıda) çekti: ''Bebeğin Öğle Yemeği'', ''La Ciotat Garına Trenin Gelişi'' vb. Halka ilk gösterilişi, 28 Aralık 1895 tarihinde Paris'te gerçekleştirildi. Georges Méliès burada asistanlık yaptı. Halk coşku içindeydi. Lumiere bütün dünyaya, büyük imajlar yaratacak sinemacılar yolladı.

MELİES
Sinemanın tüm tekniklerini icat etti: Zincirleme çekim, montaj, kişilerin ve nesnelerin kameranın durdurulması vasıtasıyla yer değiştirmesi, ince tabakanın ikinci bir kez gösterilmesi için dekor içinde siyah fonlar kullanarak bindirme yapılması vb.

EDWARD JENNER
1796 yılında, bir çocuğu, çiçek hastalığına karşı, benzer iyi huylu bir hastalığın aşısı ile aşıladı.

PASTÖRİZASYON
Bir sıvının pastörizasyonu, bu sıvıyı 80°C'ye kadar ısıtarak bütün mikroorganizmaları öldürmek ve aniden soğutmaya ilişkindir.

Louis Pasteur

Kimyager ve biyolog olan Louis Pasteur, kendi laboratuvarında fermantasyonu inceledi. Bu sürecin, mikroskopla görülebilen canlı organizmalara bağlı olduğunu ortaya koydu. Bu da ona, enfeksiyonların, havanın taşıdığı mikroskobik basillerle bulaştığını düşündürdü. Pasteur, bu düşüncesini kanıtlamak için, kaynatılmış çürüyebilir solüsyon ile deneyler yaptı. Hava ile temas ettiklerinden çürüdüklerini, ama bu temas bir filtre ya da kıvrımlı bir tüp vasıtasıyla olduğunda steril kaldığını kanıtladı. Böylece pastörizasyonu ortaya çıkardı, ellerin ve cerrahların aletlerinin dezenfeksiyonunu (asepsi) tavsiye etti. Daha sonra, güçten düşürülmüş enfeksiyon tohumlarından hareketle, zarar getirmeden vücudun savunma mekanizmasını uyandıran aşıları üretti.

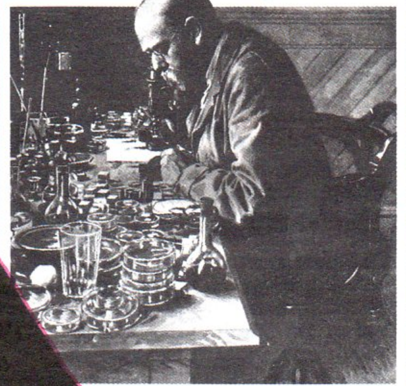

KUDUZ AŞISI
6 Temmuz 1885 tarihinde, Louis Pasteur, önceleri laboratuvarda, tavşanlar ve köpekler üzerinde denediği (yanda, yukarıda) kuduz aşısını, ilk kez insan üzerinde denedi. Böylece, kuduz bir köpek tarafından 14 kez ısırılan genç Joseph Meister'i kurtardı! Birkaç ay sonra ise, genç çoban Jean-Baptiste Jupille'i, kuduz aşısı bulunmadan önce olduğu gibi tüyler ürpertici acılarla ölmekten kurtardı. Kuduz yenilmişti. Bu aşı tedaviye ve güçten düşürülmüş mikropların verilmesi vasıtasıyla her türlü enfeksiyonu önlemeye olanak sağlıyordu.

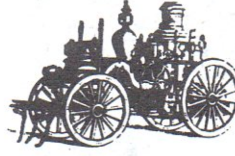

ROBERT KOCH
(1843-1910)
Değişik seyahatlerinde enfeksiyona bağlı hastalıkları inceledi. En önemli buluşları, 1882 yılında bulduğu tüberküloz etmeni olan "Koch basili" (aşağıda) ve basilin kültürü ile elde edilen tükerkülindi. Ama tüberküline karşı bir aşı olarak kullanımı başarısızlıkla sonuçlandı. Buna karşılık tüberkülin, hastalığın taranmasında kullanılabiliyordu. Koch, büyük salgın hastalıklardan korunma yolları üzerine araştırmalar da yaptı.

Buharın gelişmesi

1829'da, Fransız Marc Seguin buharlı taşımaya daha çok güç veren buhar kazanını icat etti. Bu sistem sayesinde 1827'de "Rocket" Liverpool ve Manchester arasında 25 km/h hızla 13 tonu çekmeyi başardı. Fransa'da ilk demiryolu, 1837'de, tüm şartlara ve politikacılarla bilim adamlarının düşmanca tavırlarına rağmen Paris-Saint-Germain arasında kuruldu.

Yüzyılın başında, yeni teknikler sayesinde lokomotifler iyileştirilmiştir: Yanmanın ve yakıtların mükelleşmesi, kompleks sistemler, buharın üst üste ısıtılması, santrifüjlü buhar tüpleri vs. Buharlı lokomotif kömür kazanı, suyun buhara dönüştüğü buhar kazanı, su buharı aracılığı ile pistonları harekete geçiren silindirler, piston hareketi ile tekerleklere güç veren mekanik sistemi içerir. 1879 yılında elektrikli lokomotif ve Alman Werner Von Siemens (1816-1892) tarafından elektrikli demiryolu icat edildi.

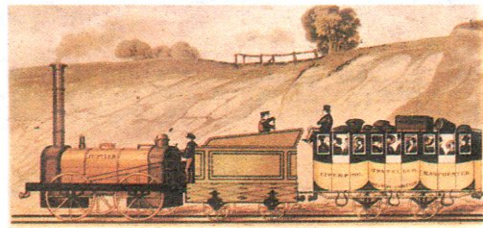
BİSİKLETİN HİKÂYESİ
"Tekerlekli at" veya selerifer olarak adlandırılan ilk bisiklet Paris'te 1790 yılında Sivrac Kontu tarafından icat edilmiştir. Bundan önce, 1643 yılında, Richard adında bir doktor dört tekerlekli ve iki pedalla çekilen bir araç gerçekleştirdi. Ayaklarla destek alınarak ilerleniyordu. 1855'te Fransız işçi Pierre Michaux diğerinden daha yüksek olan ve yöneltici olan öndeki tekerleğe iki tane pedal ekledi.

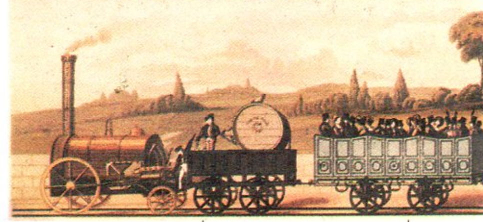

Selerifer aynı düzleme yerleştirilmiş pedalı ve yöneltici tekerleği bulunmayan aynı yükseklikteki iki tekerlekten oluşan taşıt aracıdır. 1816'da, Würtemberg doğumlu Baron Drais von Sauerbronn ilk velespiti yarattı. Buna draisienne de denir. Öndeki yöneltici olan iki tekerleği yatay bir şekilde birleştirir.

1880'de, İngiliz Harry Lawson iki tekerlek arasına pedal çifti ve sele yerleştirdi. Zincir takımı sayesinde arka tekerlek de etkinlik kazandı. Araç ağırlığının azalması, hava dolu lastikler (1888), fren sistemi ile mükemmel bir hale gelmiştir. "Küçük kraliçe" doğmuştu.

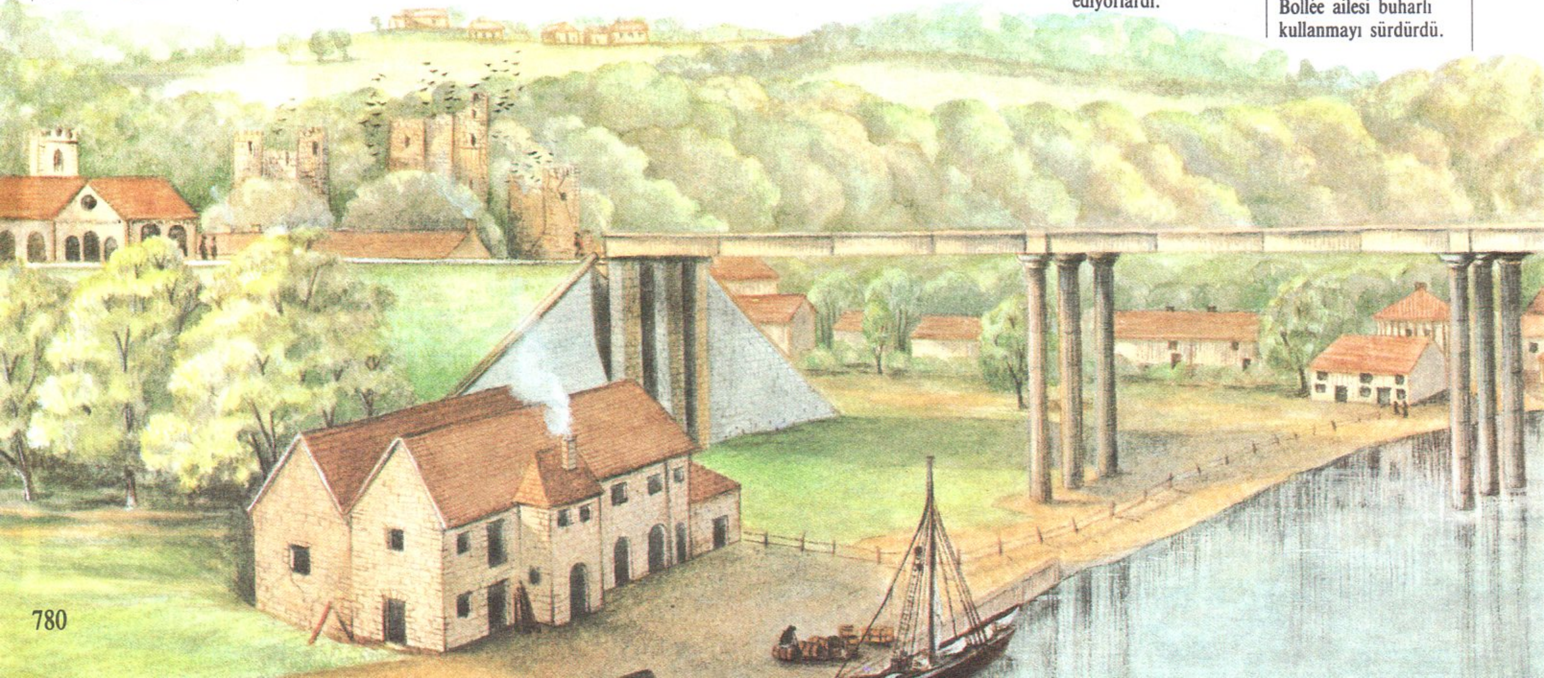

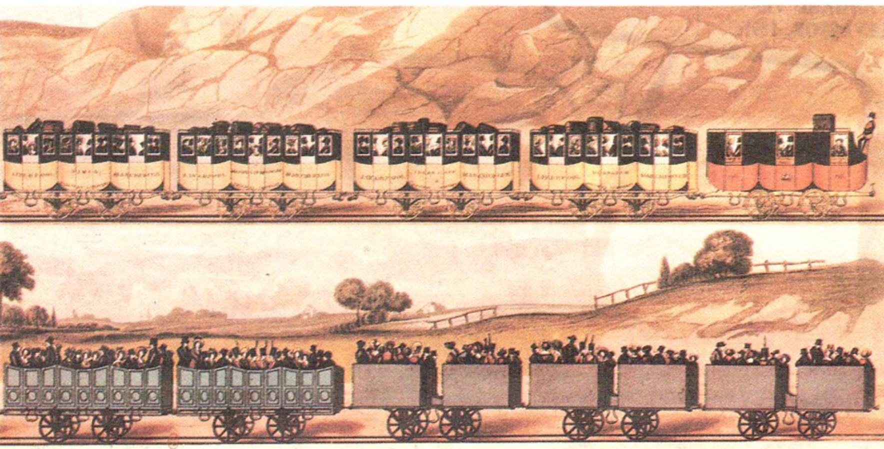
İngiltere'de 1835'te görülen bu iki konvoyun vagonları birbirinden çok farklıdır. Yukarıda, birinci sınıf kompartımanlar ayrılmış ve rahat koltuklarla döşenmiştir. Aşağıda üçüncü sınıftakiler tavansız, kapısız ve bazen ayakta yolculuk ediyorlardı.

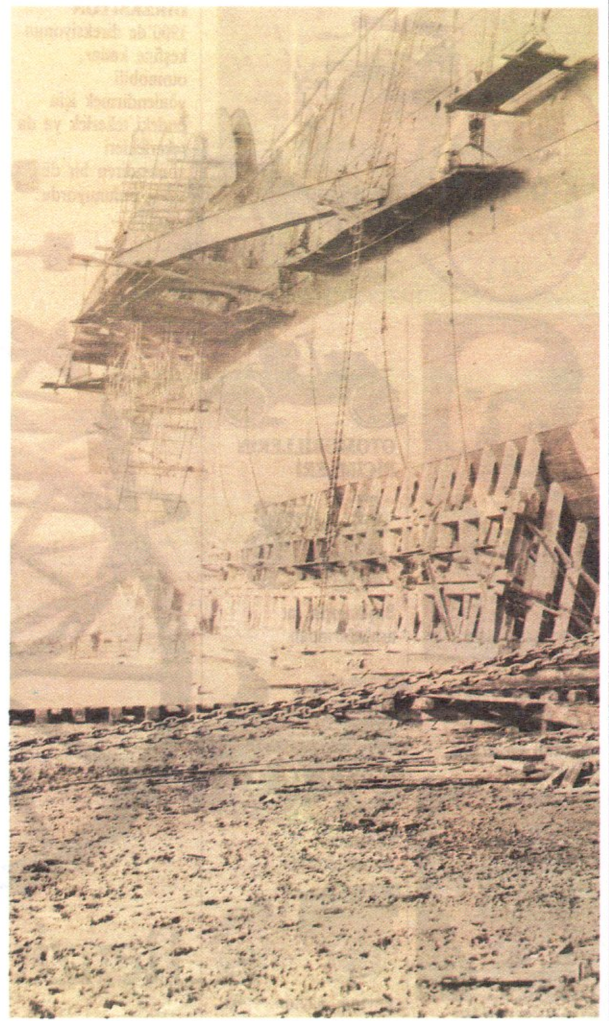
BUHARIN KARİKATÜRİZE EDİLMESİ
1840 tarihli bu İngiliz gravüründe ortalığı duman kaplarken buharın taşımacılıkta nasıl yaygınlaştığı görülmektedir.

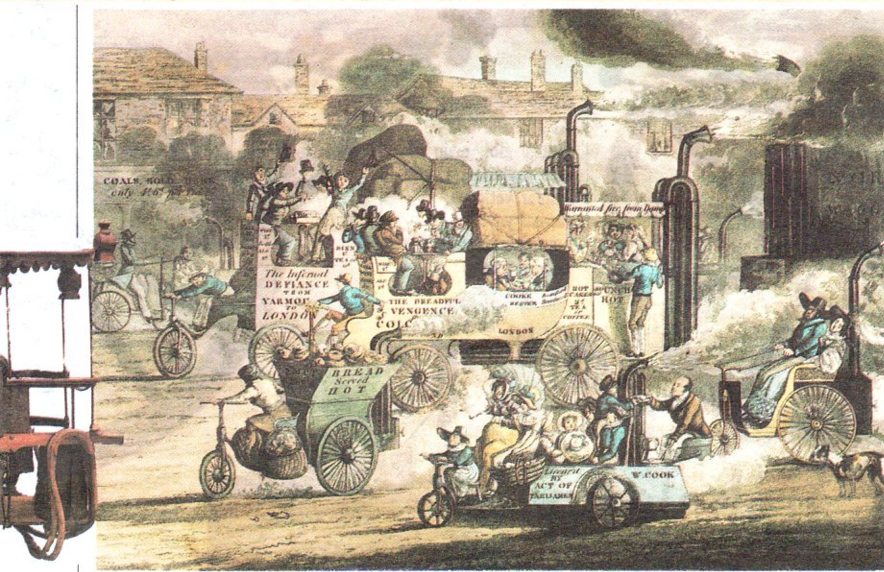

BUHARLI POSTA ARABASI
Amédée Bollée'nin, 1885 tarihli. Arabalar ilk önce buharla çalıştılar. Fransa'da, yüzyılın sonuna kadar, patlamalı motorlara rağmen Bollée ailesi buharlı kullanmayı sürdürdü.

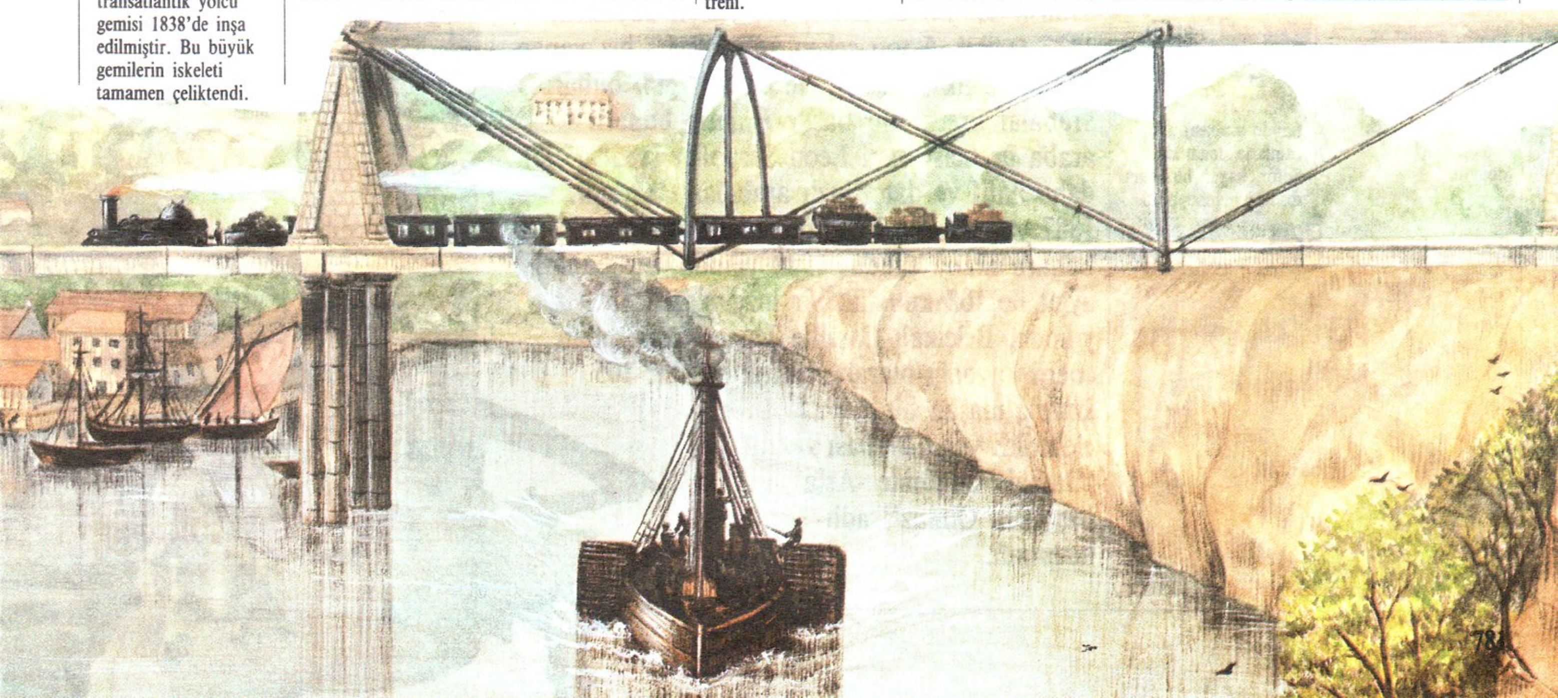
Gemiler önceleri yelkenler ve buharla kendilerini düzenlediler, yanlardaki çarkların yerini ilerleyen günlerde pervaneler aldı. İlk buharlı transatlantik yolcu gemisi 1838'de inşa edilmiştir. Bu büyük gemilerin iskeleti tamamen çeliktendi.

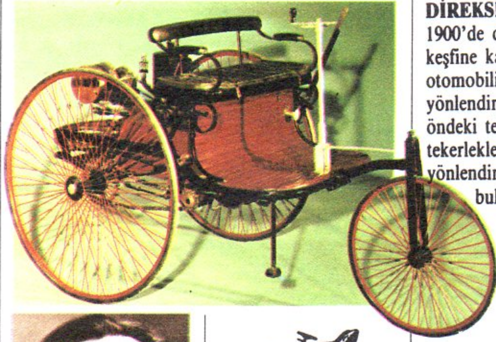

"BÜYÜK DOĞULU"
4.000 kişi (karşıda) taşıyan yolcu gemisi 22.000 tonajlıdır.

WERNER VON SİEMENS'in elektrikli treni.

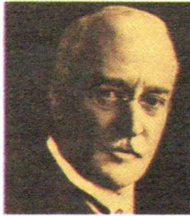

DİREKSİYON
1900'de direksiyonun keşfine kadar, otomobili yönlendirmek için öndeki tekerlek ya da tekerlekleri yönlendiren bir dümen bulunuyordu.

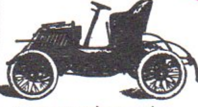
PANHARD VE LEVASSOR, 1891.

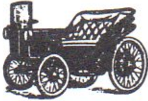
CARL BENZ (1844-1929), 1886 da benzinle çalışan üç tekerlekli bir araba gerçekleştirdi

RUDOLF DİESEL (1858-1913), 1896 yılında, gazolin yanışının sabit basınç altında yapıldığı ve büyük bir güç ürettiği bir motor icat etti. Fransa'da, 1898 yılında yaratılan Diesel motorları şirketi, gemiler ve denizaltılar, daha sonra da kamyonlar (1924) ve lokomotifler (1933) gibi yüksek tonajlı araçları donattı.

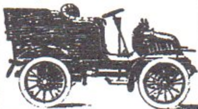
OTOMOBİLLERİN BİÇİMLERİ

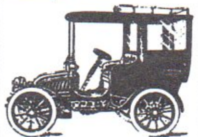
Başlangıçta, at arabalarından

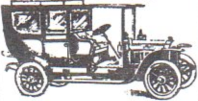
esinlenerek gerçekleştirildi:

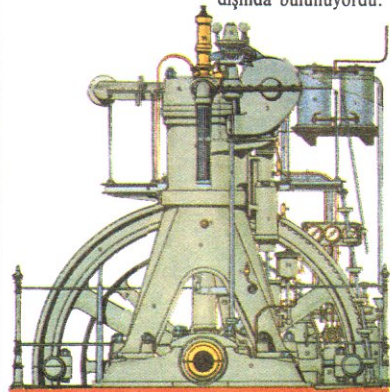
Fayton, payton, yalkı, kabriyolet vb. Daha

sonra arabaların üzeri kapatıldı ve Berlin

(lando arabası) gibi camlarla donatıldı... Şoför, kapalı bölümün dışında bulunuyordu.

SÜSPANSİYON
At arabalarında olduğu gibi, uzun süre ince yaylarla sağlandı. Bunlar yerlerini, sarmal yaylar, amortisörler ve burgu kollara bıraktı.

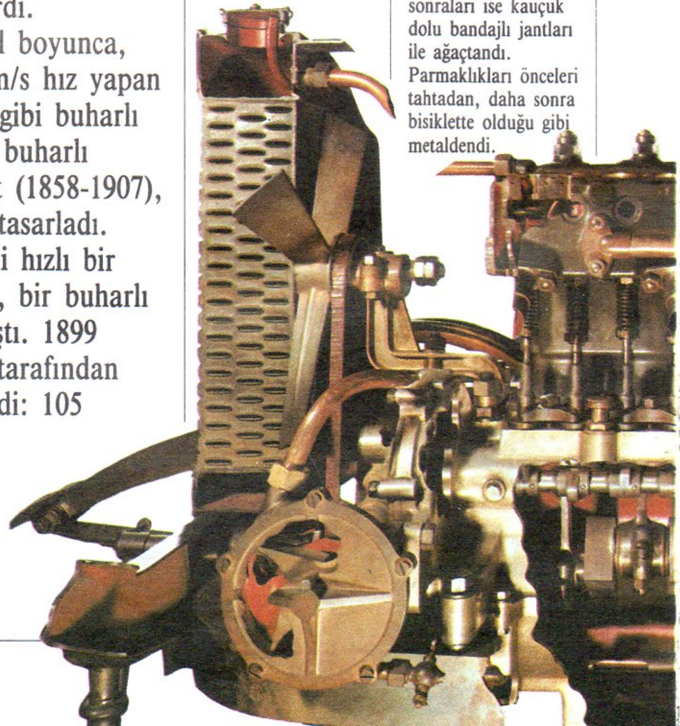
BUHARLI ÜÇ TEKERLEKLİ ARABA
Yolcular, yayaları ikaz etmek için bir boru üflüyordu.

Benzinli arabaların zaferi

Otomobiller, önceleri buhar ile çalışıyordu. İngilizler çok başarılı sonuçlar vermeyen buharlı yolcu arabaları gerçekleştirdi. Fransa'da, Bollée ailesi, 19. yüzyıl boyunca, 1872 tarihli, 5 ton çeken ve 40 km/s hız yapan dokuz kişilik "Obéissante-Uysal" gibi buharlı arabalar üretti. Bir başka Fransız buharlı araba üreticisi olan Leon Serpollet (1858-1907), daha hafif ve daha hızlı arabalar tasarladı. 1887 yılında, Paris'te, üç tekerlekli hızlı bir buharlı araba sundu. 1902 yılında, bir buharlı aygıt ile 102 km/s'lik bir hıza ulaştı. 1899 yılında, Belçikalı Camille Jenatzy tarafından enerji kaynağı olarak elektrik seçildi: 105 km/s'e ulaşan bir elektrikli yarış arabası - "Jamais Contente -Asla Memnun Olmaz" adlı- hazırladı.

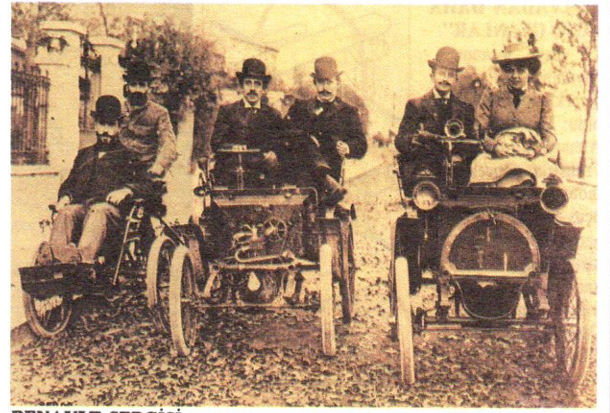
TEKERLEKLER
Üstü açık gezinti arabalarınınki ile aynıydı. Demirle çevrelenmiş ve daha sonraları ise kauçuk dolu bandajlı jantları ile ağaçtandı. Parmaklıkları önceleri tahtadan, daha sonra bisiklette olduğu gibi metaldendi.

HAVA KULLANILAN OTOMOBİL
1845 yılında, Robert Thomson, jant üzerine yapıştırılmış olan ve hava ile dolan bir kauçuk tüp tasarladı. 1888 yılında ise, John Boyd Dunlop (1840-1921), havanın kullanıldığı otomobillerin başarısını kabul ettirdi.

İLK OTOMOBİL SERGİSİ
1898 yılında Paris'te, yaklaşık üç yüz Avrupalı ve Amerikalı otomobil sergileyicisini bir araya getirdi: Panhard ve Levassor, Peugeot, De Dion, Delahaye, Benz, Daimler, Wolsley, Tatra ve Oldsmobile.

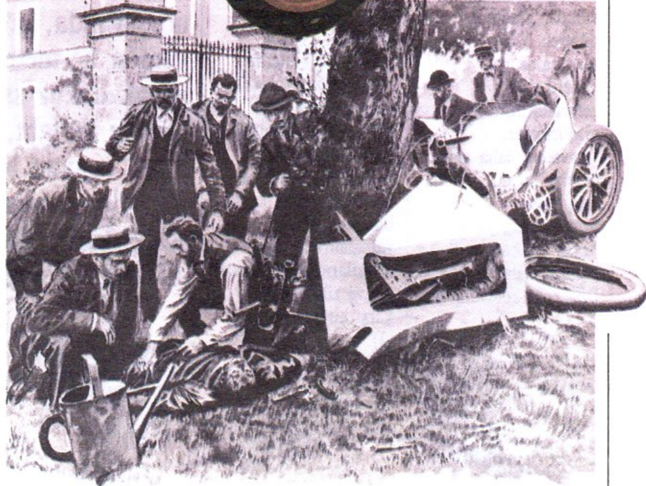

RENAULT SERGİSİ
1899. Bu dönemde marka, büyük bir prestije sahipti. 1899'dan 1903'e kadar yapılan tüm yarışları kazandı.

Gottlieb Daimler'in (1834-1900) dört zamanlı ve V biçimli iki silindirli benzinli motoru, 1895 yılında, buharlıya olan üstünlüğünü kanıtladı. O yıl, Daimler motorunu kullanan Panhard ve Levassor, Paris-Bordeaux-Paris yarışını, yarışın sonunu getiren tek buharlı arabaya göre kırk iki dakika önde bitirdi. Fransa'da, 1887 yılından itibaren, Armand Peugeot'nun (1849-1915) dökümhane-imalathanesi, Daimler'in izniyle ilk motorlu otomobillerini üretti ve Rene Panhard (1841-1908), 1889 yılında, bir vites kutusu, bir friksiyon düzeni ve Daimler motoru ile zincirleme iletimle donatarak otomobili daha iyi duruma getirdi. 1898 yılında, Louis Renault (1877-1944), 21 yaşında, ağaç tarzı bir iletim, bir diferansiyel ve biri direkt olan, biri de geri gidiş için olan üçlü vites kutusu ile De Dion motoru bağlanan dört kişilik bir otomobil oluşturdu. Louis erkek kardeşi Marcel ile beraber, güçlü, hafif ve hızlı araçlar üreten bir otomobil şirketi kurdu. Ama otomobil, şehirlerin ve yolların alt üst olmasına neden oldu. Yalnızca macera tutkunu hali vakti yerinde insanlar araba alıyordu, çünkü otomobille dolaşmak tehlikesiz sayılmazdı. Bu durum, arabanın arıza yapmasının korku yaydığı kasabalarda, öfkeli hareketler doğmasına neden oldu. Konfor hâlâ otomobil üreticilerinin kaygılarından biri olmamıştı: Isınmak gerekiyor muydu? Sonunda, 1896 yılında İngiltere'de, kanun otomobillerin hızını saatte 4 mille (6.5 km/s) sınırladı ve bir aracın yayaya yol vermesini zorunlu kıldı!

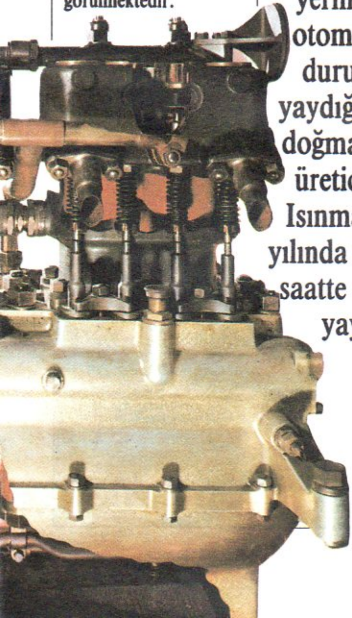

"ASLA MEMNUN OLMAZ"
Elektrikli araba, 105 km/s ile dünya rekorunu kırdı, ama şarj edilmeden 50 kilometreden fazla gidemiyordu.

1903 Paris-Madrid yarışında ölümcül kaza.

MOTOR
Önceleri arkaya yerleştirilmiş olan motor, 1891 yılında, bir Panhard ve Levassor üzerinde, ön taraftaki kaporta altına geçti. Yavaş yavaş güç ve yer kazanılmasına olanak sağladı; aşağıda 8 silindirli bir motor görülmektedir.

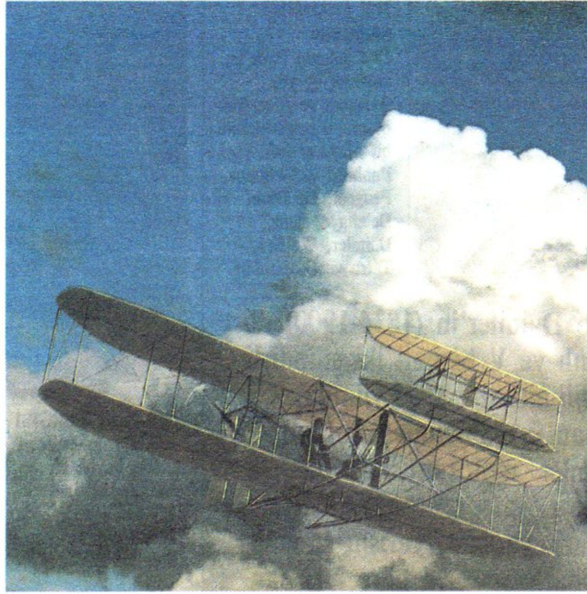

İLK OTOMOBİL YARIŞI
1894 yılında, Fransa'da, Paris-Rouen arasında yapıldı. De Dion-Bouton'un buharlı traktörü yarışı kazandı. 1895 ve 1896 yıllarında, bir Panhard ve Levassor, Paris-Bordeaux-Paris ve Paris-Marseille yarışlarını kazandı.

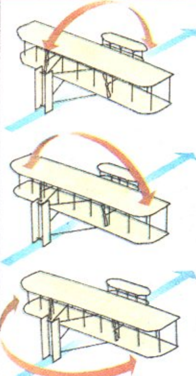
MARKALAR
Turin'de, Giovanni Angelli 1899 yılında Fiat (Fabrica Italiana Automobili Torino) markasını kurdu. ABD'de, Henry Ford, 1902 yılında kendi firmasını yarattı. Seri imalata başlayacaktı. Almanya'da, 1890 yılında kurulan Daimler ve 1883 yılında kurulmuş olan Benz, 1926 yılında birleşti ve benzinli motorlar ve otomobil imalatı konusunda zaten uzun olan deneyimlerini paylaştı. 1901 yılında, bir Daimler üzerinde yarışan otomobil yarışçısı Jellinek, yeni arabasını kızlarından birinin adıyla, "Mercedes" olarak adlandırdı. O günden beri, Daimler-Benz markasının otomobillerinin adı böyle kaldı.

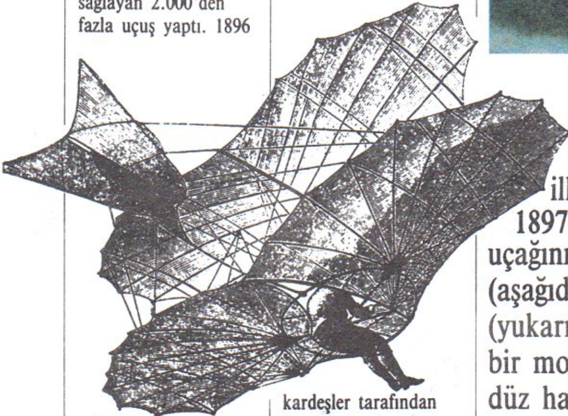
Havacılık

Fransa'da, Clément Ader, 1890 yılındaki ilk uçuşundan sonra, 1897 yılında, orduya yeni uçağını sunarken tamamen başarısızlığa uğradı (aşağıda). Daha sonra, Wright kardeşler (yukarıda), 1902 ve 1903 yıllarında, benzinli bir motorla donatılmış bir tür planör üzerinde düz hatta birçok uçuş gerçekleştirdi. İlk uçuşlarında, otuz metrelik bir mesafe boyunca yerden üç metre yükseldiler. "Hava uçuşu ancak dokuz saniye sürdü", diye yazıyordu Orville Wright, ama bu, dünya tarihinde, bir insan taşıyan bir makinenin ilk kez kendi gücüyle havaya yükselişiydi. 1905 yılında, otuz sekiz dakika boyunca uçacak ve otuz dokuz kilometreyi aşacaklardı.

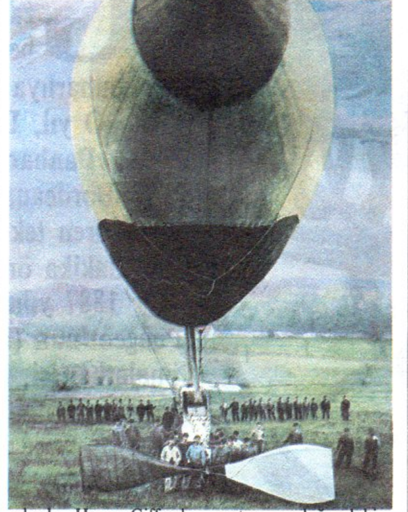

"HAVADAN DAHA AĞIR OLANLAR"
19. yüzyıl, insanın hayalinin gerçekleşmesine sahne oldu: Uçmak. Almanlar, İngilizler ve Fransızlar, önceleri motorsuz olan birçok uçuş makinesi gerçekleştirdi. Hava taşımacılığının öncüsü, kanatla uçma bilimini ortaya atan Alman Otto Lilienthal (1848-1896) idi. Motorsuz tekdüzlemli ve çiftdüzlemli uçaklarla beraber, yükseklerde hız alarak, aerodinamik kanunlarının incelenmesine olanak sağlayan 2.000'den fazla uçuş yaptı. 1896 yılında, aracından düşerek öldü. Avrupa'da ve Amerika'da gerçekleştirilen araştırmalar, "havadan daha ağır olanlar"ın uçuşlarında karşılaşılan problemlerin yavaş yavaş aşılmasına olanak sağladı: Dengenin kontrolü ve aracın yönlendirilmesi, kullanım kolaylığı, hafiflik ve motor gücü. Bu problemler, Fransız Clement Ander ve özellikle de Amerikan Wright kardeşler tarafından kısmen de olsa çözüldü. Aygıtın, mavi okla gösterilen (yukarıdaki krokide) uçuş yönüne bağlı hareketlerini kontrol etmek için şunları kullandılar: Arkadan öne sallanmaya karşı bir dümen (1), yalpalamaya karşı kanatların çarpıtılması (2) ve zikzak çizmeye karşı bir yön dümeni (3).

"HAVADAN DAHA HAFİF OLANLAR"
1783 yılında, hidrojen balonunun icat edilmesinden sonra, balonla yükselme ve seyahat daha çok gerçekleştirilir oldu. Bunun yanında, serbest balonun yönlendirilmesi güçtü, çünkü rüzgâra ve hava akımlarına göre yol alıyordu. 1852 yılında, Henry Giffard (1825-1882), uzunlamasına yönlendirilebilir bir balon üzerinde, ilk motorlu -buharlı uçuşu yapmayı başardı. 1884 yılında mükemmel bir kapalı hat uçuşu gerçekleştiren, elektrik itmeli "La France" güdümlü balondan önce bir yenilik olmadı. Alberto Santos-Dumont (1873-1932), benzinli motorla çalışan küçük güdümlülerini uçurdu. Almanya'da, aynı itme tarzını kullanan Kont Ferdinand von Zeppelin (1838-1917), 1900 yılında, 128 metre uzunluğundaki ilk katı güdümlüsünü uçurdu. Zeplin, 1914-1918 yılları arasında savaş için kullanılmasından sonra, 1937 yılına kadar, uzun mesafelerde taşıma aracı olacaktı.

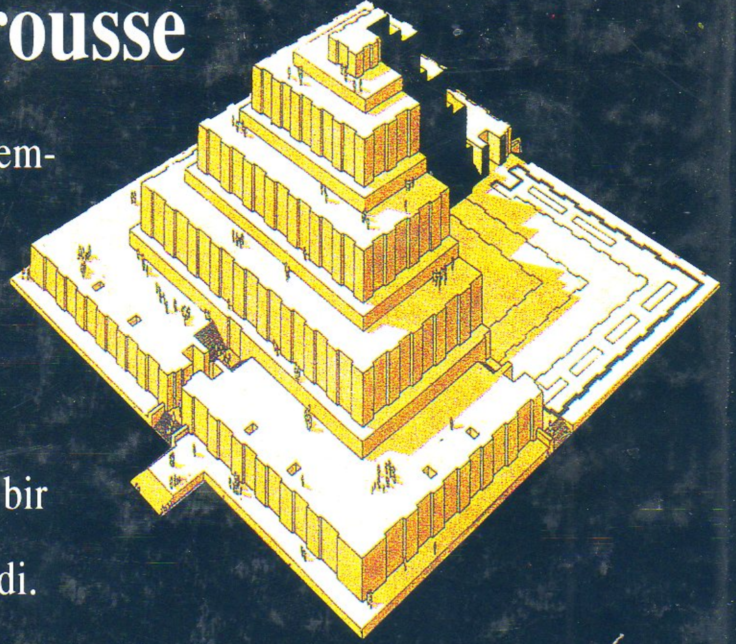

Junior Larousse

Genç, meraklı ve mükem-meliyetçi bir topluluk için hazırlanan "Junior Larousse" dünyadaki en büyük yazarlar ve illüstratörler arasında yapılan bir yarışma sonucu seçilenlerle gerçekleştirildi. Görsel bir ansiklopedi olmakla birlikte, bilgi verirken, görsel yanı ile okuyucunun hayal gücüne de hitap eden bir eserdir.

Köklerden günümüze, ilk canlılardan son on yıla, tarihimizi etkileyen milyonlarca yıl boyunca yaşanmış olaylarda okuyucuya rehberlik yapar.

İllüstrasyonların zenginliği, kısa ve net metinler, ele alınan konuların -tarih, bilim, sanat, teknoloji, doğa, edebiyat vb.- çeşitliliği ile okuyucu dünyanın en büyük macerasına tanık olur.

